

RAPORT

**PRIVIND RESPECTAREA DREPTURILOR
ȘI LIBERTĂȚILOR OMULUI
ÎN REPUBLICA MOLDOVA
ÎN ANUL 2018**

CHIȘINĂU, 2019

CUPRINS :

Prefață	2
Acreditarea Oficiului Avocatului Poporului cu statutul „A”	4
Obligațiile statului privind protecția drepturilor omului	7
I. Respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2018	
- Dreptul la un proces echitabil.....	9
- Libertatea individuală și siguranța persoanei.....	18
- Statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor.....	23
- Dreptul de vot și dreptul de a fi ales.....	25
- Libertatea de exprimare.....	30
- Libertatea întrunirilor.....	39
- Dreptul la ocrotirea sănătății.....	42
- Dreptul la asistență și protecție socială.....	53
- Situația apărătorilor drepturilor omului în Republica Moldova.....	63
- Drepturile persoanelor cu dizabilități	66
- Respectarea drepturilor și libertăților omului în localitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului și municipiul Bender (Transnistria).....	72
II. Respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în anul 2018	
- Prezentare generală privind respectarea drepturilor copilului.....	84
- Dreptul la viață, supraviețuire și dezvoltare.....	89
- Dreptul la sănătate.....	94
- Dreptul la educație	100
- Dreptul la opinie și libertățile civile	109
- Situația copiilor aflați în instituțiile penitenciare	113
III. Prevenirea torturii	120
IV. Educația în domeniul drepturilor omului și activitatea de promovare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului a Oficiului Avocatului Poporului	
- Educația în domeniul drepturilor omului	182
- Activitatea de promovare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului a Oficiului Avocatului Poporului.....	187
V. Activitatea Oficiului Avocatului Poporului în anul 2018	
- Gestionarea și investigarea cererilor.....	198
- Managementul resurselor umane.....	212
- Management financiar și control.....	221
Recomandările Avocatului Poporului	225
Recomnadările Avocatului Poporului pentru drepturile copilului	232

PREFAȚĂ

Anul 2018 a fost unul important pentru sfera drepturilor omului în plan național și internațional.

Comunitatea internațională a marcat aniversarea a 70-a a Declarației Universale a Drepturilor Omului, iar apărătorii drepturilor omului - 20 de ani de la adoptarea Declarației ONU cu privire la apărătorii drepturilor omului, 25 de ani de la adoptarea Principiilor de la Paris, care au stabilit standardele internaționale pentru funcționarea instituțiilor naționale pentru drepturile omului.

În același timp, în plan național se impune a fi remarcat faptul consemnării a 20 de ani de la crearea Instituției naționale de protecție a drepturilor omului din Republica Moldova, în prezent Oficiul Avocatului Poporului, precum și acreditarea acestuia cu statutul „A” de către Subcomitetul de acreditare a Alianței Globale a Instituțiilor Naționale pentru Protecția Drepturilor Omului.

În 2018 Republica Moldova a fost vizitată de către Raportorul Special ONU privind situația apărătorilor drepturilor omului, Michel Forst, precum și de către Reprezentantul OSCE pentru Libertatea Presei, Harlem Désir.

Prezentul Raport reflectă opiniile exprimate de către aceștia, dar și alți demnitari, oficiali europeni, și internaționali, ale unor experți naționali privitor la starea de lucruri per ansamblu în domeniul respectării drepturilor omului în țara noastră în 2018. Raportul conține evident și estimările Avocatului Poporului privind evoluțiile în domeniul drepturilor omului în Republica Moldova.

Aprecierea generală este că, în pofida unor eforturi depuse de autorități, situația în sfera drepturilor omului nu s-a îmbunătățit, iar, unele domenii, chiar s-a înrăutățit. Astfel, putem vorbi despre o degradare continuă a stării de lucruri în ceea ce privește accesul la justiție, libertatea de exprimare, respectarea drepturilor deținuților, dreptului de a alege și a fi ales, a dreptului la asistență medicală. Constatările Avocatului Poporului sunt confirmate și de către cetățeni, care și-a exprimat opiniile în cadrul unui sondaj realizat în anul trecut, la comanda Oficiului Avocatului Poporului, pentru evaluarea percepțiilor referitor la respectarea drepturilor omului în Republica Moldova.

La elaborarea Raportului au fost luate în calcul atât concluziile la care a ajuns Avocatul Poporului urmare a monitorizării situației în domeniul drepturilor omului în anul trecut, segmentele mai sensibile privind respectarea unor drepturi consfințite în Constituția țării, cât și respectarea drepturilor unor categorii de persoane, cum ar fi cele cu dizabilități și apărătorii drepturilor omului.

Raportul conține cinci capitole. Primul capitol se referă la respectarea drepturilor omului și include mai multe paragrafe: Dreptul la un proces echitabil, Libertatea individuală și siguranța persoanei; Dreptul de vot și dreptul de a fi ales, Libertatea de exprimare, Libertatea întrunirilor, Dreptul la ocrotirea sănătății, Dreptul la asistență și protecție socială, Situația apărătorilor drepturilor omului în Republica Moldova, Respectarea drepturilor persoanelor cu dizabilități, Respectarea drepturilor și libertăților omului în localitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului și mun. Bender (Transnistria).

Capitolul II reflectă starea de lucruri privind respectarea drepturilor copilului și capitolul III oglindește evoluțiile ce țin de prevenirea torturii. Capitolul IV vizează situația privind educația în domeniul drepturilor omului și activitatea de promovare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului a Oficiului Avocatului Poporului și capitolul V include date despre activitatea Oficiului Avocatului Poporului. Noutatea prezentului Raport este abordarea subiectelor privind apărătorii drepturilor omului, privind educația în domeniul drepturilor omului.

Mihail COTOROBAI
Avocatul Poporului

ACREDITAREA OFICIULUI AVOCATULUI POPORULUI CU STATUTUL „A”

În anul 2018, Oficiul Avocatului Poporului (Ombudsmanului) a fost acreditat cu statutul „A” de către Biroul Alianței Globale a Instituțiilor Naționale de Protecție a Drepturilor Omului (GANHRI), ceea ce prezintă recunoașterea corespunderii Instituției Ombudsmanului din Republica Moldova Principiilor de la Paris, document care include standardele de bază pentru funcționarea instituțiilor naționale de protecție a drepturilor omului.

Acreditarea unei instituții naționale de protecție a drepturilor omului (INDO) cu statutul „A” constituie o apreciere la nivel internațional, a credibilității, prestației, profesionalismului acesteia, a faptului că ea este văzută ca un partener merituos care poate fi tratat cu considerare și de către autorități, societatea civilă, persoane.

Statutul „A” oferă unei INDO posibilitatea de a se implica plener în activitatea unor diverse structuri internaționale și regionale din domeniul drepturilor omului, inclusiv prin utilizarea dreptului de vot.

Un INDO acreditat cu statutul „A” poate coopera foarte strâns cu structurile Națiunilor Unite, în particular Consiliul pentru drepturile omului, prin participarea la sesiunile acestuia și prezentarea de mesaje pe orice chestiune de pe ordinea de zi, a unor declarații scrise și orale, inclusiv video, sau a unor documente relevante problemelor puse în discuție.

Reprezentanții unei INDO cu statutul „A” pot utiliza platforma sesiunilor Consiliului ONU pentru drepturile omului privind procedurile speciale și EPU pentru a-și prezenta opinia și a atrage atenția comunității internaționale asupra problemelor din domeniul drepturilor omului. La fel, este mai consistentă colaborarea cu comitetele ONU, sporind rolul și posibilitățile de a antrena în activitatea organizațiilor internaționale ale ombudsmanilor.

La re acreditarea Oficiului Avocatului Poporului s-a luat în considerare îndeplinirea de către instituție și de către autorități a recomandărilor făcute de Subcomitetul pentru acreditare în 2009, când Centrul pentru Drepturilor Omului de atunci a fost acreditat cu statutul „B”, ce presupune corespunderea parțială Principiilor de la Paris.

În anul 2009, Subcomitetul pentru acreditare al GANHRI a avut obiecții la legea fondatoare a instituției și privind funcționalitatea ei. Apreciind ”eforturile depuse de Oficiul Avocatului Poporului (OAP) pentru realizarea recomandărilor din 2009, sporirea capacității

de promovare și protecție a drepturilor omului în colaborare cu reprezentanții societății civile și recunoscând provocările de ordin politic și contextul economic în care acesta activează”, Subcomitetul pentru acreditare (SCA) a propus în anul 2018 recreditarea instituției cu statutul A¹.

SCA a salutat adoptarea Legii nr. 52, legea fondatoare a Oficiului Avocatului Poporului, exprimându-și speranța că, după recreditarea cu statutul „A”, Instituția Ombudsmanului din Moldova va întreprinde pașii necesari pentru a continua să-și sporească eficiența și independența, în corespundere cu Principiile de la Paris și recomandările făcute în cadrul evaluării din 2018.

În scopul de a spori în continuare eficiența Oficiului Avocatului Poporului, SCA a făcut și unele recomandări pe care instituția, autoritățile urmează să le îndeplinească. Acestea se referă la procesul de selectare și numire a Avocatului Poporului, asigurarea pluralismului și diversității în componența echipei Ombudsmanului, finanțarea adecvată a OAP, cooperarea cu sistemul internațional al drepturilor omului.

Astfel, SCA a încurajat OAP să continue promovarea amendării Legii nr. 52 pentru stabilirea condiției ca Avocatul Poporului să fie numit de Parlament cu majoritatea absolută de voturi în baza unui proces transparent și participativ. SCA a mai încurajat OAP să promoveze ideea includerii în legea fondatoare a cerinței ca în echipa Ombudsmanului să fie pe larg reflectate toate segmentele societății moldovenești.

SCA a îndemnat OAP să continue să pledeze pentru o finanțare adecvată pentru a-și îndeplini eficient mandatul său, inclusiv cel de Mecanism de prevenire a torturii. SCA a subliniat că, pentru garantarea independenței și capacității de a-și determina liber prioritățile și a funcționa în mod eficient, o instituție națională de protecție a drepturilor omului trebuie să fie asigurată cu un nivel adecvat de finanțare.

În particular, finanțarea adecvată trebuie, într-un nivel rezonabil, să asigure treptat și progresiv îmbunătățirea activității operaționale a instituției și îndeplinirea mandatului său, se menționează în recomandările Subcomitetului.

SCA a recunoscut că Oficiul Avocatului Poporului și-a intensificat colaborarea cu structuri din sistemul internațional al drepturilor omului și a încurajat instituția să-și consolideze capacitatea de a face acest lucru, pledând pentru resurse suplimentare.

SCA a menționat că monitorizarea respectării drepturilor omului și colaborarea cu instituțiile/structurile din sistemul internațional al drepturilor omului, în special Consiliul pentru drepturile omului și mecanismele sale (procedurile speciale și EPU), comitetele

¹<https://nhri.ohchr.org/EN/AboutUs/GANHRIAccreditation/Documents/SCA%20Report%20May%202018%20-%20ENGLISH.pdf>

ONU, poate deveni pentru o instituție națională de protecție a drepturilor omului un instrument eficient în promovarea și protejarea drepturilor omului la nivel național.

Oficiul Avocatului Poporului a mai fost îndemnat să continue monitorizarea independentă a implementării de către guvern a Planul Național de Acțiuni în domeniul Drepturilor Omului, în cooperare cu alte structuri din sfera drepturilor omului, inclusiv societatea civilă, dar și să întreprindă activități sistematice și riguroase de urmărire a îndeplinirii recomandărilor sale, de promovare și advocacy pentru implementarea recomandărilor și constatărilor sale, de protecție a celor ale căror drepturi au fost violate.

Totodată, autoritățile publice au fost chemate să răspundă în timp util la recomandările Oficiului Avocatului Poporului și să furnizeze, după caz, informații detaliate privind măsurile practice și sistematice întreprinse de îndeplinire a recomandărilor ombudsmanului.

OBLIGAȚIILE STATULUI PRIVIND PROTECȚIA DREPTURILOR OMULUI

Dreptul internațional este un corp de legi care guvernează conduita Statelor și relațiile dintre ele.

Există două surse de drept internațional:

- acorduri între state, cunoscute sub denumirea generală de tratate
- cutuma.

Tratatele sunt negociate de state și prevăd obligațiile legale ale statelor în mod reciproc. Ele leagă numai acele state care devin părți ale tratatelor, prin procese cunoscute sub numele de "aderare" și "ratificare".

• **Aderarea** este un proces unic prin care un stat acceptă obligațiile unui tratat și devine stat parte la acesta.

• **Ratificarea** este cea de-a doua într-un proces în două etape. Primul pas este *semnarea*, prin care un stat indică intenția de a deveni parte la un tratat la un moment dat în viitor și se angajează să nu acționeze între timp într-un mod care să submineze punerea în aplicare a tratatului. După ratificarea celei de-a doua faze, statul acceptă toate obligațiile tratatului și este pe deplin legat de prevederile acestuia.

După aderare sau ratificare, un stat devine parte la un tratat. Un tratat leagă doar statele părți la acesta, iar un stat parte are obligații numai față de alte state părți, nu și față de statele care nu sunt parte la tratat.

Statele parte au trei obligații principale care au fost definite în cadrul tratatelor privind drepturile omului:

- **obligația de a respecta;**
- **obligația de a proteja;**
- **obligația de a realiza.**

Obligația de a respecta impune statului să se asigure că niciunul dintre funcționarii săi nu acționează pentru a încălca drepturile omului sau obligațiile cuprinse în tratatul respectiv.

Obligația de a proteja impune statului să ia măsuri pentru a se asigura că nimeni nu încalcă termenii unui tratat privind drepturile omului (părți/ persoane terțe).

Obligația de a realiza impune statului să ia măsuri pozitive pentru a se asigura că toată lumea aflată în jurisdicția sa este în măsură să se bucure pe deplin de drepturile recunoscute în tratat.

Fiecare tratat are propriul mecanism de monitorizare care promovează îndeplinirea obligațiilor tratatelor de către părțile contractante.

Funcțiile mecanismelor de monitorizare sunt stabilite de fiecare tratat în parte și acestea diferă de la tratat la tratat, însă, la general, mecanismele de monitorizare dețin următoarele funcții:

- să promoveze ratificarea și punerea în aplicare a tratatului;
- să primească rapoarte periodice de la state părți și să examineze statele părți pe baza acestor rapoarte;
- să emită recomandări statelor părți cu privire la interpretarea și punerea în aplicare a tratatului;
- primirea și oferirea de opinii cu privire la plîngerile individuale privind încălcarea tratatului, în cazul în care statul parte a acceptat această competență a comisiei;
- organizarea de zile de discuții generale asupra temelor care decurg din tratat.

Mecanismele de monitorizare sunt organe juridice, tehnice, nu organe politice. Membrii lor sunt experți independenți în materie de drepturile omului, care își desfășoară activitatea pe bază de voluntariat. Ei nu sunt reprezentanți ai statului și nu pot fi îndrumați de guverne sau de nimeni altcineva.

Astfel, recomandările care sunt emise de către mecanismele de monitorizare a nivelului de implementare a prevederilor tratatelor la care statul este parte, deși au statut de „recomandare”, ele sunt practic obligatorii, deoarece rezultă din obligațiile asumate de către stat prin ratificarea unui tratat de drepturile omului.

În contextul celor menționate, Avocatul Poporului atrage atenția autorităților să analizeze și să depună toate eforturile pentru implementarea recomandărilor care au fost emise de către mecanismele de monitorizare în baza tratatelor de drepturile omului la care Republica Moldova este parte. Recomandările respective se referă la carențele și restanțele pe care țara noastră le are la capitolul implementării tratatelor pe care țara noastră le-a ratificat și și-a asumat obligația de a le respecta și de a le realiza.

I. RESPECTAREA DREPTURILOR OMULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN ANUL 2018

DREPTUL LA UN PROCES ECHITABIL

Situația în domeniul respectării dreptului la un proces echitabil demonstrează că pe parcursul anului 2018 nu au fost atestate progrese esențiale care să contribuie la realizarea în mod eficient a acestui drept. Am constatat că stagnează procesul de elaborare a unui cadru legal de combatere a unor fenomene, cum ar fi crimele de ură, că există situații în care unele mecanisme care ar trebui să asigure realizarea acestui drept fundamental nu sunt aplicate corespunzător și din această cauză sunt înregistrate încălcări ale dreptului fundamental în cauză. Totodată, starea de lucruri în domeniul justiției rămâne o problemă esențială.

Dreptul persoanei la un proces echitabil, este garantat în articolele 8,10 și 11 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, articolul 14 din Pactul cu privire la drepturile civile și politice, articolul 6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și articolul 13 din Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități.

Prevederile acestui drept se regăsesc și în articolele 20, 21, 26, din Constituția Republicii Moldova. Aceste articole reglementează accesul liber la justiție, prezumpția de nevinovăție și dreptul la apărare.

Elemente esențiale ale dreptului la un proces echitabil sunt examinarea cauzei în mod echitabil, într-un termen rezonabil, de către un tribunal independent și imparțial, stabilit prin lege, cu respectarea dreptului la viață privată, a principiului de prezumpție a nevinovăției, a dreptului la apărare, inclusiv prin oferirea de asistență juridică gratuită, precum și alte drepturi procesuale menite să contribuie la realizarea acestui drept.

În Raportul privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2017, Avocatul Poporului a înaintat autorităților câteva recomandări pentru a contribui la soluționarea problemelor care au fost identificate pentru perioada de referință menționată și prin intermediul cărora statul ar contribui la realizarea dreptului la un proces echitabil:

- Continuarea eforturilor de reformare a sistemului de justiție pentru a asigura accesibilitatea, independența, eficiența, transparența și integritatea acestuia;
- Întreprinderea acțiunilor ferme de implementare a recomandărilor organismelor regionale și internaționale de protecție a drepturilor omului care se referă la sistemul de justiției și care au fost expuse mai sus;

- Adoptarea legislației comprehensive care să incrimineze infracțiunile săvârșite din ură, în corespundere cu prevederile Convenției ONU privind Eliminarea Discriminării Rasiale;

- Implementarea programelor de creștere a conștientizării juridice a populației, în special a grupurilor vulnerabile.

Avocatul Poporului reamintește despre recomandările comitetelor ONU în contextul asigurării realizării dreptului la un proces echitabil. Printre cele mai relevante recomandări se enumeră consolidarea capacității sistemului judecătoresc de a răspunde la actele de corupție și de a asigura protecția eficientă a victimelor corupției, a avocaților acestora, a activiștilor anticorupție, a denunțătorilor și a martorilor.²

Totodată statul este încurajat să întreprindă măsuri concrete și eficiente, pentru a asigura dreptul la o administrare corectă a justiției, în conformitate cu articolul 14 din Pact și Comentariul general nr.32 (2007) privind dreptul la egalitate în fața instanțelor și tribunalelor și la un proces echitabil; remunerația suficientă a judecătorilor, asigurarea unui mandat suficient de lung pentru a garanta independența și integritatea instanței; asigurarea unei anchete imediate, minuțioase, independente și imparțiale în toate acuzațiile de încălcare a procedurii și aducerea în fața justiției a celor responsabili, inclusiv funcționarii organelor de justiție, care sunt implicați în acest lucru; asigurarea protecției de jure și de facto a judecătorilor de orice sancțiuni sau represalii pentru deciziile judiciare nepopulare.³

Un alt aspect important care se regăsește în recomandările internaționale se referă la combaterea discursului de ură, și anume prin modificarea articolului 346 din Codul Penal, astfel încât acesta să corespundă totalmente articolului 4 din Convenția ONU privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, și ca acest articol modificat să fie pus în aplicare, pentru a urmări penal incidentele vizând discursul de ură; să adopte legislație comprehensivă care să incrimineze infracțiunile săvârșite din ură și să asigure ca o astfel de legislație să corespundă Convenției și ca motivația rasială să fie listată ca o circumstanță agravantă; să asigure ca toate incidentele de infracțiuni săvârșite din ură și discursuri de ură să fie investigate și urmărite în justiție și ca infractorii să fie pedepsiți, fără a ține cont de statutul lor oficial; să ofere date privind numărul infracțiunilor săvârșite din ură și cazurilor de discursuri de ură raportate, urmăririlor penale, condamnărilor și compensațiilor oferite victimelor; să consolideze rolul procurorilor în susținerea victimelor discriminării rasiale pentru raportarea încălcărilor.⁴

²Comitetul ONU pentru drepturile economice, sociale și culturale;

³Comitetul ONU pentru drepturile civile și politice;

⁴Comitetul ONU pentru discriminarea rasială, reamintind Recomandarea sa generală nr. 35 (2013) privind combaterea discursului de ură rasist;

După cum se poate observa, recomandările anterioare ale Avocatului Poporului converg în mare parte cu recomandările organismelor internaționale de protecție a drepturilor omului.

Dreptul la un proces echitabil se regăsește și în Obiectivele de Dezvoltare Durabilă, la obiectivul 16 care se referă la Pace, justiție și instituții puternice.

Pe parcursul anului 2018, în rezultatul examinării cererilor, audierii persoanelor și informației apărute în mass-media au fost identificate mai multe probleme care se referă la încălcarea dreptului la un proces echitabil.

În continuare problema cea mai des invocată rămâne **tergiversarea examinării cauzelor** atât civile cât și penale. Petiționarii invocă cel mai des dezacordul cu durata examinării cauzelor care uneori ajunge la 24-36 luni din cauza amânărilor frecvente. Aceste amânări sunt generate de lipsa inculpaților la examinarea cauzei și anunțarea în căutare a inculpaților; lipsa martorilor în procesul de judecată și lipsa părții vătămate la examinarea cauzelor, deoarece aceste persoane sunt des plecate peste hotare.

Altă problemă invocată rămâne a fi tergiversarea executării hotărârilor instanțelor de judecată rămase definitive privind plata pensiei de întreținere a copiilor minori.

Cauzele invocate de executorii judecătorești cu privire la neexecutarea acestor documente executorii sunt: lipsa debitorului de la domiciliu permanent și imposibilitatea executorilor judecătorești de a găsi și a stabili locul aflării debitorului. În cele mai dese cazuri debitorii sunt plecați peste hotare la muncă. Astfel, executorii judecătorești se află în situația de a suspenda executarea hotărârii judecătorești până la găsirea debitorului sau până la întoarcerea acestuia în țară. Totodată, conform explicației date de executorii judecătorești, în astfel de situații se formează o datorie la plata pensiei alimentare care este achitată de către debitor la revenirea în țară.

O altă problemă este neangajarea oficială a debitorului în câmpul muncii și refuzul de a achita pensia alimentară pe motivul de lipsă de surse financiare. Și în astfel de situații se formează o datorie la plata pensiei alimentare care este încasată atunci când debitorii sunt încadrați în lucrări sezoniere și atunci când cunoscând despre necesitatea de a achita aceste datorii, debitorii manifestă totuși o atitudine responsabilă.

În continuare este invocată problema privind calitatea asistenței juridice garantate de stat.

Avocatul Poporului este îngrijorat de faptul că parvin în continuare adresări, în care solicitanții de asistență juridică garantată de stat relatează situații când, din lipsa apărătorului și a strategiei de apărare, expiră termenii legali în care aceștia ar avea posibilitatea de a-și apăra drepturile și interesele legale. Faptul că deținuții nu au posibilitatea de a alege în mod

independent un alt apărător, sau să anunțe în termeni proximi instanța despre neprezentarea apărătorului, înrăutățesc și mai mult situația acestor persoane.

Având în vedere că persoanele care apelează la serviciile unui avocat garantat de stat sunt persoane cu venituri mici, social-vulnerabile sau în situație de risc, Avocatul Poporului consideră deosebit de important ca apărătorul desemnat să acționeze cu maximă diligență și promptitudine în realizarea atribuțiilor funcționale, pentru a asigura respectarea drepturilor și libertăților omului în procesul de acordare a asistenței juridice garantate de stat.

Avocatul Poporului consideră imperios necesară consolidarea mecanismului de monitorizare a activității avocaților desemnați să acorde asistență juridică garantată de stat, precum și de control al calității serviciilor prestate. În acest context, se impune implicarea mai activă a Uniunii Avocaților pentru a soluționa această problemă.

Jurisprudența Curții Europene pentru Drepturile Omului demonstrează că Statele au suportat condamnări în temeiul articolului 6 în repetate rânduri din partea CtEDO pentru că nu au asigurat efectiv asistență juridică, în special, când avocatul a fost desemnat din oficiu. Curtea cu acele ocazii, *inter alia*, a estimat: „Desemnarea unui avocat pentru a reprezenta o parte nu asigură, în sine, eficiența asistenței juridice.” În cauza *Bertuzzi c. Franței*, CtEDO a constatat violarea articolului 6 din Convenție prin faptul că asistența juridică obligatorie nu a fost efectivă, numirea avocaților fiind una formală.

O altă problemă care a fost adusă la cunoștința Avocatului Poporului de către avocați se referă la accesul acestora în incinta Procuraturii Anticorupție, Centrului Național Anticorupție, a izolatorului CNA, penitenciare, etc..

Avocații s-au plâns pe faptul că la intrare în instituțiile nominalizate avocaților li se cere să predea telefonul mobil și geanta în care sunt materiale de lucru. Aceste limitări au fost examinate din perspectiva respectării dreptului la un proces echitabil, implicit dreptului la apărare.

În cadrul unei ședințe de lucru cu participarea reprezentanților instituțiilor menționate și a reprezentanților societății civile, majoritatea participanților au confirmat existența acestei probleme, menționând că deseori, în procesul de lucru cu clientul, apărătorii au necesitatea de a accesa legislația sau altă informație relevantă. Respectiv, în lipsa accesului la dispozitive electronice, devine mai dificil de asigurat eficient dreptul la apărare.

Totodată, a fost menționată problema accesului în Penitenciarul nr. 13, din cauza programului de funcționare al acestei instituții de detenție. Programul de lucru al Penitenciarului nr.13 este de la ora 08.00 – 17.00, cu pauză între ora 12.00 -13.00, dar avocații au acces doar între orele 09.00 – 11.30 și 13.30 – 16.45.

Administrația Penitenciarului nr.13 a explicat că în conformitate cu Regulamentul de ordine interioară al Penitenciarului nr.13, instituția are statut de izolator de urmărire penală, instituție cu regim de tip închis. În astfel de instituții deținuții sunt supuși apelului de două ori pe zi, dimineața și seara, iar în caz de necesitate - la orice oră. La ora 08.00 apelul de dimineață se începe concomitent, în toate cele trei blocuri de regim unde sunt prezenți angajații din tură, care predau și cei care primesc posturile, specialiștii de regim, securitate, șefii de sector, colaboratorii serviciului medical întăriți la blocurile date. În scopul de a preveni, depista și combate maltratarea deținuților de către alți deținuți, acordarea la timp a asistenței medicale, izolarea la timp a deținuților ce necesită securitate personală, precum și pentru a depista și preveni distrugerea intenționată a inventarului celulelor, la desfășurarea apelului de dimineață și de seară toți deținuții sunt scoși și aliniați în fața celulelor cu excepția deținuților cu dizabilități fizice.

O altă problemă de care se confruntă avocații este limitarea accesului imediat al avocaților la clienții lor și insuficiența birourilor pentru întrevederi a deținuților cu avocații.

Administrația Penitenciarului nr.13 a confirmat existența acestei probleme, și o explică prin faptul că este în imposibilitate de a acorda întrevederea imediată avocaților cu clienții lor, din lipsa birourilor de întrevederi a deținuților cu avocații și imposibilitatea de a amenaja noi birouri pentru întrevederi, din cauza lipsei de spații libere în clădirea penitenciarului, care este un edificiu cu arhitectură învechită și puțin adaptată necesităților unui penitenciar cu astfel de capacitate și a penitenciarului și.

Avocatul Poporului ține să menționeze că eliminarea barierelor nejustificate în exercitarea funcțiilor apărătorilor este o condiție esențială pentru a asigura realizarea dreptului fundamental la un proces echitabil al tuturor părților la proces la exercitarea deplină a drepturilor lor procesuale

Avocatul Poporului a fost sesizat cu privire la tergiversarea examinării cererilor de la preveniți privind acordarea permisiunilor la întrevedere de către instanțele de judecată.

Examinând adresările, Avocatul Poporului a constatat că cererile privind acordarea permisiunii la întrevedere se examinează odată cu examinarea fondului cauzei. Dat fiind faptul că ședințele de examinare a cauzei sunt des amânate destul de des, respectiv, nu sunt examinate nici cererile privind acordarea dreptului la întrevederi. În speță, există cazuri când amânarea ședințelor de judecată a durat mai mult de un an, iar prevenitul nu a mai beneficiat de dreptul la întrevederi în această perioadă.

Avocatul Poporului consideră că cererile privind permisiunea întrevederilor nu ține de fondul cauzei penale, în care este cercetat prevenitul, din care considerent examinarea acestora nu trebuie să fie legată de examinarea în fond a cauzei penale.

În acest context, Avocatul Poporului a înaintat Ministerului Justiției propunerea de modificare a prevederilor art.342 al Codului de procedură penală, pct.279 și 504 din Statutul executării pedepsei de către condamnați⁵. Avocatul Poporului a solicitat reglementarea clară a procedurii de examinare de către instanțele de judecată a cererilor de la preveniți prin care este solicitată acordarea întreprinderilor de scurtă și lungă durată, precum și a asistenței terapeutice, chirurgicale, psihiatrice și stomatologice pentru aceștia.

În continuare rămâne o problemă asigurarea de asistență lingvistică gratuită în sistemul de justiție. Judecătorii, procurorii, ofițerii de urmărire penală, agenții constatatori, executorii judecătorești cumulează calitatea procesuală cu funcția de interpret/traducător în cadrul procedurilor pe care le au în gestiune. Contrar obligațiilor degajate de articolul 6 CEDO, subiecții abilitați cu aplicarea legii refuză să asigure asistență lingvistică independentă și imparțială justițiabililor ce nu posedă limba de stat, sau își arogă rolul de interpret/traducător în cumul cu funcția de bază.

Pe parcursul anului 2018 Curtea Constituțională s-a expus asupra unor probleme care se referă la dreptul la un proces echitabil.

Astfel, prin Hotărârea nr.31 din 29.11.2018 cu privire la accesul părții vătămate și al reprezentantului acesteia la materialele urmăririi penale. Conform hotărârii în cauză, pentru a garanta respectarea dreptului la un proces echitabil, victimelor torturii și reprezentanților acestora trebuie să aibă acces la toate materialele cauzei penale pe durata urmăririi penale, cu excepția cazului când accesul în discuție poate fi restricționat de către procuror, printr-o ordonanță motivată, dacă sunt întrunite cumulativ următoarele condiții: (i) restricția este stabilită pentru o perioadă de timp rezonabilă; (ii) restricția se referă doar la anumite acte procedurale și (iii) există riscul ca accesul deplin la materialele cauzei penale să prejudicieze desfășurarea urmăririi penale⁶.

Totodată, Curtea Constituțională a declarat neconstituțional articolul 178 alin.(3) din Codul de procedură penală, referitor la omisiunea de a reglementa durata maximă pentru care poate fi dispusă obligația de a nu părăsi țara. Urmare modificărilor operate, durata măsurilor preventive (obligarea de a nu părăsi localitatea sau obligarea de a nu părăsi țara) nu poate depăși 60 de zile și, după caz, poate fi prelungită doar motivat.

Secretarul General al Consiliului European, în Raportul său pentru anul 2018 privind starea democrației, drepturilor omului și statului de drept, menționează că „în Republica Moldova sunt necesare în continuare eforturi pentru consolidarea eficienței și imparțialității

⁵Aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.583/2006

⁶Hotărârea Curții Constituționale privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Codul penal și din Codul de procedură penală (accesul părții vătămate și al reprezentantului acesteia la materialele urmăririi penale) (Sesizarea nr.113g/2018) nr. 31 din 29.11.2018;

sistemului judiciar, și pentru restabilirea încrederii publice. Consiliul Superior al Magistraturii s-a confruntat cu critici referitor la componența și funcționarea sa. Deciziile sale necesită să ofere garanții suficiente de obiectivitate, și transparență, în special referitor la recrutarea, promovarea și răspunderea disciplinară a judecătorilor”⁷.

Noul document de politici pentru asigurarea continuității reformei în sectorul justiției⁸ nu a fost adoptat, în pofida faptului că autoritățile au menționat necesitatea de a elabora un asemenea document de politici, iar în noiembrie 2017 a fost prezentat un nou concept al Strategiei de Dezvoltare a Sectorului Justiției 2019 – 2022.

La începutul anului 2018, Ministrul Justiției a prezentat documentul de concept (denumit „Mica Reformă a Justiției”) care conține direcțiile strategice și acțiunile prioritare în reforma judiciară⁹.

Prioritățile reformei includ, printre altele: reforma cadrelor justiției și evaluarea integrității tuturor judecătorilor, restructurarea sistemului judiciar (finalizarea reformei hărții judiciare) și consolidarea mecanismelor de responsabilizare a judecătorilor și a independenței sistemului judiciar.

În cadrul implementării direcțiilor strategice de acțiune, anunțate la începutul anului 2018, au fost adoptate modificări la prevederile cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor,¹⁰ menite să eficientizeze procedura de examinare a abaterilor disciplinare și a spori rolul inspecției judiciare. De asemenea, Guvernul a promovat proiectul de lege care modifică substanțial un șir de prevederi ce țin de calitatea hotărârilor judecătorești, hotărârile explicative ale Curții Supreme de Justiție, unificarea practicii judiciare, asigurarea publicității ședințelor de judecată¹¹.

În același context au fost operate modificări la Codul contravențional¹² care simplifică procedura de examinare a unui șir de contravenții ce vor spori eficiența și transparența procesului contravențional¹³. Prin instituirea mecanismelor de examinare simplificată a cauzei contravenționale și încheierea acordului de colaborare între agentul constatator sau procuror, și contravenientul care își recunoaște vina este urmărită soluționarea procesului contravențional într-un termen optim și previzibil.

⁷http://kirp.pl/wp-content/uploads/2018/08/2018.08.28_democracy-human-rights-and-the-rule-of-law-report.-coe.pdf, pag. 15;

⁸ <http://www.justice.gov.md/pview.php?l=ro&id=31>;

⁹ <http://www.justice.gov.md/libview.php?l=ro&idc=4&id=3808>;

¹⁰ Legea pentru modificarea Legii nr. 178/2014cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor nr.136 din 19.07.2018;

¹¹Proiectul de lege în cauză a fost aprobat în prima lectură de Parlamentul Republicii Moldova <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/4351/language/ro-RO/Default.aspx>;

¹² Legea privind modificarea unor acte legislative, nr. 159 din 12.10.2018;

¹³ <http://www.justice.gov.md/libview.php?l=ro&idc=4&id=3923>;

Modernizarea Codului civil și a cadrului conex¹⁴, realizată în cadrul acelorași direcții strategice, are ca scop eliminarea contradicțiilor între normele juridice și dublările de reglementare, prin abrogarea și recodificarea legilor¹⁵. Modificările includ concepte și instituții noi care au menirea să contribuie la o legislație civilă mai exactă și mai previzibilă.

Avocatul Poporului atenționează că nici în anul de referință legislativul nu adoptat legislația comprehensivă care să incrimineze infracțiunile săvârșite din ură, în corespundere cu prevederile Convenției ONU privind Eliminarea Discriminării Rasiale.

De menționat că pentru implementarea recomandărilor internaționale în domeniul drepturilor omului, Guvernul a elaborat pachetul de legi cu privire la crimele bazate pe ură și prejudecată și l-a prezentat Parlamentului Republicii Moldova.

Reieșind din informația disponibilă pe pagina oficială a Parlamentului Republicii Moldova, potrivit raportului Comisiei juridice, numiri și imunități din 01 decembrie 2016, cu votul majorității membrilor s-a decis să se propună Parlamentului pentru examinare și adoptare Proiectul de lege nr.277 din 20.06.2016 în prima lectură și comasarea acestuia pentru lectura a doua cu Proiectul de lege nr.301 din 01.07.2016.

Între timp, în anul 2018 mai multe declarații/cazuri apărute în spațiul public cu tentă de incitare la ură împotriva diferitor grupuri s-au aflat în vizorul Avocatului Poporului. Aceste declarații au fost condamnate de Avocatul Poporului și de organizațiile care activează în domeniul drepturilor omului, care au solicitat Procuraturii să le investigheze și să aibă o reacție promptă.

Având în vedere deficiențele declarate de organele de drept în sancționarea unor asemenea cazuri, Avocatul Poporului s-a adresat către legislativ privind includerea în mod prioritar în agenda de lucru a Parlamentului a acestui pachet de legi, pentru a fi posibilă examinarea lor până la finalizarea mandatului acestuia.

Datele statistice ale Curții Europene pentru Drepturile Omului arată că în perioada 1959-2018¹⁶, Curtea a constatat 164 de încălcări de către Republica Moldova ale articolului 6 din Convenție, dintre care 6 încălcări în anul 2018¹⁷.

În anul 2018, Curtea Europeană a stabilit violarea articolului 6 din Convenție de către Republica Moldova în cauzele: *Goremîchin, Topal, Sultan, Pavlovici, Ciolacu*.

În aceste cauze Curtea Europeană a constatat probleme referitoare la admiterea unui recurs tardiv; aplicarea cu efect retroactiv a unei legi materiale, fără a justifica convingător

¹⁴ Legea privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative nr. 133 din 15.11.2018 (în vigoare 1 martie 2019);

¹⁵ <http://www.justice.gov.md/libview.php?l=ro&idc=4&id=3897> ;

¹⁶ https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_1959_2018_ENG.pdf

¹⁷ https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_2018_ENG.pdf

acest fapt; refuzul Curții Supreme de Justiție, din greșeală, de a examina recursul reclamantului; neexecutarea în termen rezonabil a hotărârii judecătorești¹⁸.

În contextul celor expuse, constatăm că problemele care țin de realizarea dreptului la un proces echitabil revin în cea mai mare parte aplicării neconforme a cadrului legal existent. O altă problemă ce ține de acest drept fundamental este adoptarea unui cadru legal care să corespundă prevederilor tratatelor internaționale la care statul este parte, cum sunt Convenția ONU privind Eliminarea Discriminării Rasiale, inclusiv și recomandărilor mecanismelor internaționale de protecție a drepturilor omului. Însă cea mai gravă problemă rămâne a fi asigurarea unui sistem de justiție eficient, imparțial, independent și integru.

RECOMANDĂRI

Avocatul Poporului reiterează recomandările sale:

- Continuarea eforturilor de reformare a sistemului de justiție, pentru a asigura accesibilitatea, independența, eficiența, transparența și integritatea acestuia;

- Întreprinderea acțiunilor ferme de implementare a recomandărilor organismelor regionale și internaționale de protecție a drepturilor omului care se referă la sistemul de justiției și care au fost expuse mai sus;

- Adoptarea legislației comprehensive care să incrimineze infracțiunile săvârșite din ură, în corespundere cu prevederile Convenției ONU privind Eliminarea Discriminării Rasiale.

¹⁸<http://crjm.org/wp-content/uploads/2019/01/NA-CEDO-2018-fin.pdf>

LIBERTATEA INDIVIDUALĂ ȘI SIGURANȚA PERSOANEI

Pe parcursul anului 2018 nu au fost înregistrate evoluții semnificative referitor la respectarea libertății individuale și siguranței persoanei, problema specifică rămânând a fi aplicarea excesivă a arestului preventiv. Cu toate acestea, observăm unele eforturi ale statului de a dezvolta și de a implementa măsuri alternative detenției preventive, prin utilizarea unor tehnologii moderne, ceea ce considerăm drept un aspect pozitiv.

Acest drept este reglementat în articolul 9 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, articolul 5 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, articolul 9 din Pactul cu privire la drepturile civile și politice, precum și articolul 14 din Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități.

Dreptul fundamental la libertate și siguranța persoanei este prevăzut de articolul 25 din Constituția Republicii Moldova, care stabilește că „(1) Libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile. (2) Percheziționarea, reținerea sau arestarea unei persoane sînt permise numai în cazurile și cu procedura prevăzute de lege. (3) Reținerea nu poate depăși 72 de ore. (4) Arestarea se face în temeiul unui mandat, emis de judecător, pentru o durată de cel mult 30 de zile. Asupra legalității mandatului se poate depune recurs, în condițiile legii, în instanța judecătorească ierarhic superioară. Termenul arestării poate fi prelungit numai de către judecător sau de către instanța judecătorească, în condițiile legii, cel mult până la 12 luni. (5) Celui reținut sau arestat i se aduc de îndată la cunoștință motivele reținerii sau ale arestării, iar învinuirea - în cel mai scurt termen; motivele reținerii și învinuirea se aduc la cunoștință numai în prezența unui avocat, ales sau numit din oficiu. (6) Eliberarea celui reținut sau arestat este obligatorie dacă motivele reținerii sau arestării au dispărut.”

Dreptul la libertatea și securitatea persoanei este prevăzut și de Obiectivul de Dezvoltare Durabilă nr.16: Pace, justiție și instituții puternice. Promovarea unor societăți pașnice și favorabile incluziunii pentru o dezvoltare durabilă, asigurarea accesului la justiție pentru toți și crearea unor instituții eficiente, responsabile și incluzive la toate nivelurile. Obiectivele includ reducerea tuturor formelor de violență; a pune capăt violenței împotriva copiilor și traficului de copii; promovarea statului de drept și a justiției pentru toți; reducerea fluxurilor financiare și de arme ilicite, a corupției și a mitei; dezvoltarea unor instituții eficiente; participarea la luarea deciziilor la toate nivelurile; identitate legală pentru toți.

Regulile de aplicare a arestului preventiv, condițiile de desfășurare și măsuri de protecție împotriva abuzului, se regăsesc și în Recomandarea Comitetul de Miniștri ai

Consiliului Europei, Rec(2006)13 cu privire la cercetarea în stare de arest preventiv. Conform documentului menționat, arestul preventiv al persoanelor bănuite de comiterea infracțiunii trebuie să fie mai degrabă o excepție, decât o normă. În cazuri separate, arestul preventiv trebuie aplicat doar în cazuri strict necesare și, ca o măsură de ultimă instanță, și nu trebuie aplicată ca măsură de pedeapsă. Pentru a evita aplicarea inadecvată a arestului preventiv, trebuie să fie accesibilă cea mai largă gamă posibilă de alternative, măsuri mai puțin restrictive ce țin de comportamentul persoanei suspectate de comiterea infracțiunii.

Astfel, arestarea preventivă trebuie să fie o excepție de la dreptul de libertate și securitate, și să fie aplicat în cazuri, în care sunt prezentate probe certe, însoțite de argumentări, care ar confirma cu certitudine probabilitatea comiterii acțiunilor de către persoanele bănuite. Arestarea este o măsură excepțională. Ca urmare, arestarea poate fi dispusă numai în anumite cazuri și numai pentru anumite motive, care trebuie arătate în mod concret și convingător în hotărârea organului care o dispune.

În Raportul privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2017, Avocatul Poporului a înaintat autorităților recomandări privitor la asigurarea libertății individuale și siguranța persoanei. Recomandările menționate fac referire la revizuirea practicii de aplicare a măsurilor alternative arestului preventiv, astfel încât acesta să fie aplicat în calitate de măsură excepțională; și sporirea competenței profesionale a sistemului judiciar pentru a îmbunătăți motivarea deciziilor luate de instanțele judecătorești în cazurile aplicării măsurii arestului preventiv.

Referitor la libertatea individuală și siguranța persoanei, Republica Moldova a recepționat recomandări din partea organismelor internaționale de protecție a drepturilor omului.

Astfel, Comitetul ONU pentru drepturile civile și politice, susține că statul-parte ar trebui să-și adapteze legislația și practica la articolul 9 din Pact, ținând seama de comentariul general al Comitetului nr.35(2014) privind libertatea și siguranța personală, în care Comitetul consideră că 48 de ore în ansamblu reprezintă suficient timp pentru ca persoanele arestate să fie aduse în instanță.

Totodată, Comitetul ONU pentru drepturile persoanelor cu dizabilități îndeamnă statul-parte să revizuiască și să abroge prevederile legale care legitimează internarea forțată și tratamentul psihiatric non-consensual pe motiv de deficiență; să ia toate măsurile legale și de altă natură necesare pentru a opri privarea de libertate a persoanelor cu dizabilități pe baza unei deficiențe reale sau percepute. Măsura de arest preventiv continuă să fie o problemă pentru justiția din Republica Moldova. În ultimii ani, mai multe studii au arătat că

majoritatea demersurilor pentru prelungirea arestului preventiv nu au anexate probe relevante, cu toate acestea majoritatea dintre ele sunt acceptate în instanțe.

Cu regret, Avocatul Poporului constată că recomandările menționate nu au fost implementate.

Una dintre cele mai grave probleme care țin de respectarea libertății individuale și siguranței persoanei este aplicarea excesivă a arestului preventiv. Această problemă a fost abordată mult mai îndeaproape odată cu investigarea cazului Braguță. În scopul de a remedia problema aplicării excesive a arestului preventiv, Guvernul a aprobat noi prevederi legale care să contribuie la dezvoltarea unor măsuri alternative.

Astfel, la data de 11.07.2018¹⁹, Guvernul a aprobat o serie de modificări și completări la Regulamentul privind monitorizarea electronică a persoanelor, care au drept scop asigurarea concordanței reglementărilor în domeniu și eficientizarea procesului de monitorizare electronică²⁰.

Astfel, va fi posibil de monitorizat electronic mai eficient persoanele în a căror privință este aplicată o măsură preventivă sub formă de arest la domiciliu sau obligarea de a nu părăsi localitatea sau țara, prin intermediul unui dispozitiv special, care constă din brățară specială sau dispozitiv mobil. În același timp, în proiect se includ consecințele deteriorării utilajului electronic de către persoanele cărora le-a fost aplicată o măsură preventivă.

Aplicarea și dezvoltarea sistemului de monitorizare electronică în Republica Moldova oferă avantaje de ordin social, economic și juridic, cum ar fi: depopularea penitenciarelor și diminuarea excluderii sociale, reducerea influențelor negative ale închisorii, precum și a cheltuielilor de întreținere a condamnaților în penitenciare. Eficiența aplicării monitorizării electronice este argumentată de faptul că aceasta se aplică și drept alternativă detenției, fiind o formă de supraveghere a condițiilor probațiunii care asigură menținerea persoanei în comunitate.

La 16 ianuarie 2018 Consiliul Superior al Magistraturii a dispus sesizarea Inspecției judiciare pentru verificarea activității instanțelor judecătorești în partea ce ține de aplicarea măsurilor preventive de arest și arest la domiciliu pentru perioada 01 ianuarie 2017-31 decembrie 2017, cu prezentarea rezultatelor generalizate într-o notă informativă.

La 25 aprilie 2018 Consiliul Superior al Magistraturii a emis Hotărîrea nr. 218/11²¹ cu privire la Nota informativă a Inspecției judiciare prezentată în ședința CSM. În Hotărîre se menționează că „instanțele judecătorești ar trebui să ia măsuri pe viitor care să evite

¹⁹Hotărîrea Guvernului R.Moldova cu privire la modificarea și completarea Regulamentului privind monitorizarea electronică a persoanelor, Nr. 654 din 11.07.2018;

²⁰ <http://www.justice.gov.md/libview.php?l=ro&idc=4&id=4008>;

²¹ <https://www.csm.md/files/Hotaririle/2018/11/218-11.pdf>;

folosirea excesivă și nejustificată a arestului preventiv astfel, încât arestul preventiv să fie, după cum prevede Legea, ca o ultimă măsură, absolut excepțională. Dispunerea măsurii arestului preventiv trebuie să fie substanțial motivată și nu doar bazată pe constatări generale.

Plenul Consiliului remarcă faptul că legea pune la dispoziție un anumit număr de alternative la măsura arestului preventiv, printre care arestul la domiciliu, controlul judiciar și controlul judiciar pe cauțiune, ele sunt rareori folosite, prin urmare se recomandă judecătorilor asupra necesității respectării legislației în vigoare în ce privește aplicarea măsurilor preventive de arest și arest la domiciliu de către instanțele judecătorești.”

La 26 iunie 2018, peste 100 de avocați au organizat un protest în fața sediului Curții de Apel Chișinău. Protestul vine drept reacție împotriva practicii excesive de aplicare a arestui preventiv de către instanțele de judecată. Potrivit Consiliului Uniunii Avocaților, practica de solicitare și autorizare a măsurii de arest preventiv a fost transformată într-o formalitate „fără ca instituțiile care o solicită și o aplică să justifice imposibilitatea aplicării unor măsuri non-privative de libertate”.

Avocatul Poporului și-a manifestat susținerea pentru această acțiune de protest a avocaților și a declarat că sprijină eforturile pentru impulsivarea instanțelor de judecată să respecte prevederile legislației naționale ce țin de aplicarea măsurii preventive sub formă de arest și articolul 5 al Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale²².

După modificarea prin Legea nr. 179 din 26.07.2018 a art.185 din Codul de procedură penală, Curtea Constituțională a declarat neconstituțional textul „și în cazul infracțiunilor care au fost săvârșite fără aplicarea constrângerii fizice sau psihice, nu s-au soldat cu cauzarea de prejudicii vieții și sănătății persoanei sau nu au fost săvârșite de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală, învinuitul, inculpatul nu a recunoscut vina în comiterea infracțiunii” din alin.(1) al art. 185. Curtea Constituțională a constatat că prevederea contestată duce la o restrângere nejustificată a dreptului la libertate și siguranță, a dreptului de a păstra tăcerea, eludează prezumția de nevinovăție și, prin urmare, este contrar articolelor 21 și 25 din Constituție²³.

Prin urmare, textul declarat neconstituțional a fost exclus prin Legea nr. 213 din 25.10.2018 pentru modificarea Codului de procedură penală.

²²<http://old.ombudsman.md/ro/content/avocatul-poporului-sustine-pozitia-avocailor-referitor-la-aplicarea-excesiva-arestului> ;

²³ Hotărâre privind controlul constituționalității unor dispoziții din articolul 185 din Codul de procedură penală (arestarea preventivă în cazul în care persoana nu și-a recunoscut vina în privința comiterii faptei imputate) (Sesizările nr.130g/2018, nr.133g/2018, nr.134a/2018 și nr.143g/2018) nr. 27 din 30.10.2018;

Recent Curtea Europeană a Drepturilor Omului în cauza *Sireno c. Moldovei*²⁴ a constatat violarea art.5 §3 (caracterul rezonabil al detenției) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Curtea a notat că detenția a fost aplicată pentru a pedepsi și a descuraja comportamentul antisocial și aceasta nu justifică manifestarea indulgentă care ar putea încuraja comportamentul antisocial și ar putea afecta încrederea populației în organele de forță. În acest context, Curtea consideră necesară de reiterat că scopul detenției preventive conform art. 5, alin.(3) al Convenției este de a promova interesele justiției prin aducerea suspectului înaintea organului competent, dar nu de a-l pedepsi.

În anul 2018, Curtea Europeană a stabilit violarea articolului 5 din Convenție de către Republica Moldova în cauzele *Pașa, Goremîchin, Miron, Dogotar, Litschauer, Mătășaru și Savițchi, Cucu și alții, Ceaicovschi, Coteț, Secrieru, Iurcovschi și alții*.

În aceste cauze Curtea Europeană a constatat probleme referitoare la deținerea în arest contrar legislației naționale; detenția arbitrară în Spitalul Clinic de Psihiatrie; lipsa unui temei legal previzibil de a aresta pentru menținerea unui videochat erotic; detenție ilegală și acordarea compensațiilor insuficiente pentru detenție ilegală; motivarea insuficientă a arestării; neacordarea accesului la materialele prezentate de procuror pentru a justifica arestarea; termen excesiv de examinare a cererii de revocare a arestării; lipsa unui recurs compensator eficient pentru violarea articolului 5.

În contextul celor expuse, constatăm că respectarea libertății individuale și a siguranței persoanei este condiționată de dezvoltarea unor măsuri alternative arestului preventiv, dar și de felul în care instanțele judecătorești naționale înțeleg importanța aplicării de măsuri alternative, în defavoarea aplicării detenției preventive, care trebuie să rămână, așa cum prevăd toate standardele în domeniul drepturilor omului, o măsură excepțională.

RECOMANDĂRI:

Avocatul Poporului reiterează recomandările sale anterioare prin care îndeamnă statul:

- Să aplice măsurile alternative arestului preventiv astfel, încât acesta să fie aplicat în calitate de măsură excepțională;
- Să dezvolte măsurile alternative arestului preventiv;
- Să sporească competența profesională a sistemului judiciar, pentru a îmbunătăți motivarea deciziilor adoptate.

²⁴

[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:\[%2252053/15%22\],%22itemid%22:\[%22001-189167%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:[%2252053/15%22],%22itemid%22:[%22001-189167%22]});

STATUTUL JURIDIC AL CETĂȚENILOR STRĂINI ȘI AL APATRIZILOR

Articolul 19 din Constituția Republicii Moldova stipulează că cetățenii străini și apatrizii au aceleași drepturi și îndatoriri ca și cetățenii Republicii Moldova, cu excepțiile stabilite de lege.

În același timp, în temeiul articolului 18 din Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul), atribuțiile acestuia se extind asupra „persoanelor fizice, indiferent de cetățenie, vîrstă, sex, apartenență politică sau convingeri religioase, care locuiesc permanent, se află ori s-au aflat temporar pe teritoriul țării, ale căror drepturi și libertăți se presupune că au fost încălcate de Republica Moldova”.

În virtutea acestui fapt, Avocatul Poporului a intervenit în cazul grupului de persoane de origine turcă din administrația Liceului Teoretic moldo-turc „Orizont”, expulzată de către autoritățile moldovenești sub pretextul existenței unor amenințări la adresa securității naționale.

Avocatul Poporului, Mihail, a condamnat decizia în cauză deoarece, în opinia sa, prin acțiunea menționată au fost sfidate în mod flagrant angajamentele internaționale privind respectarea drepturilor omului asumate de către Republica Moldova, în principal, prin aderarea la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale; Convenția ONU împotriva torturii și altor tratamente; Convenția privind statutul refugiaților, încheiată la Geneva la 28 iulie 1951.

Informația apărută în spațiul public a oferit temeiuri de a presupune că nu au fost respectate nici prevederile legale prevăzute în Constituția Republicii Moldova (articolul 19), Legea nr. 270 din 18.12.2008 privind azilul în Republica Moldova; Legea nr. 200 din 16.07.2010 privind regimul străinilor în Republica Moldova.

În opinia făcută publică de către Avocatul Poporului pe marginea subiectului în cauză, dar și în nota expediată ulterior președintelui Parlamentului se face trimitere la art. 1 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, care obligă statele să garanteze drepturile prevăzute de aceasta „oricărei persoane aflate sub jurisdicția lor”. Aceste persoane includ și străinii. Un stat semnatar al Convenției este responsabil, în temeiul articolului 1, pentru toate acțiunile și omisiunile organelor sale, indiferent dacă acțiunea sau omisiunea respectivă a fost consecința unei legi naționale sau a necesității de a respecta obligațiile juridice internaționale. Deși Convenția nu garantează dreptul de obținere a azilului, statul care efectuează expulzarea este obligat să se abțină de la îndepărtarea unei persoane care este expusă riscului de moarte sau de maltratare în statul de destinație.

Avocatul Poporului și-a argumentat poziția făcând trimitere la jurisprudența CtEDO. Astfel, în cauza *Soering contra Regatului Unit*, (7 iulie 1989), Curtea Europeană pentru Drepturile Omului a hotărât pentru prima dată că răspunderea unui stat poate fi angajată dacă acesta decide să expulzeze o persoană care poate suferi rele tratamente în țara de destinație.

Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale interzice în mod absolut orice formă de returnare a unei persoane care ar putea fi expusă unui risc real de tratament contrar art. 2 și 3 din CEDO, se menționa în opinia Avocatului Poporului.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului s-a expus și în cazuri privind existența unui risc real ca o persoană suspectată sau condamnată pentru terorism să fie supusă unor rele tratamente în alt stat, statuînd că interdicția returnării în țara respectivă este absolută, indiferent de infracțiunile săvârșite anterior sau de comportamentul acesteia (*Cauza Saadi împotriva Italiei*, CEDO 2008).

De asemenea, potrivit Legii privind regimul străinilor în Republica Moldova nr. 200 din 16.07.2010, decizia privind declararea străinului persoană indezirabilă se aduce acesteia la cunoștință de către autoritatea competentă pentru străini astfel încât aceasta să o poată contesta în instanță de judecată „în termen de 5 zile lucrătoare de la data comunicării acesteia”.

Avocatul Poporului nu a contestat faptul că statul, pe temeiul unui principiu de drept internațional public bine stabilit și fără prejudicierea angajamentelor asumate prin tratatele internaționale, are dreptul de a controla intrarea, șederea și îndepărtarea străinilor de pe teritoriile lor. Însă, aceasta nu înseamnă că străinii aflați legal sau chiar ilegal pe teritoriul unui stat nu pot invoca cel puțin unele dintre drepturile și libertățile garantate de Convenție și/sau de protocoalele sale adiționale.

În acest context, autoritățile statului sunt obligate, înainte de a lua decizie de expulzare, să analizeze minuțios riscurile la care poate supusă persoană și consecințele expulzării acesteia.

Or, în Turcia riscul pentru persoanele expulzate de a fi supuse torturii, tratamentelor inumane și degradante este unul iminent, potrivit multiplelor rapoarte internaționale²⁵, menționa Avocatul Poporului.

Avocatul Poporului a prezentat la scurt timp în Parlament concluziile sale privind normele și standardele internaționale care sunt aplicate în situații similare. Potrivit

²⁵https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CAT%2fC%2fTUR%2fCO%2f4&Lang=ru,
<https://www.coe.int/en/web/cpt/turkey>

Principiilor de la Paris, consultarea autorităților publice în domeniul drepturilor omului este una dintre posibilitățile de cooperare și interacționare a unei instituții naționale de protecție a drepturilor omului cu autoritățile publice. Acest lucru este stipulat, de asemenea, și în Principiile de la Belgrad²⁶, care stabilesc relațiile de colaborare dintre instituțiile naționale de protecție a drepturilor omului și Parlamente.

DREPTUL DE VOT ȘI DREPTUL DE A FI ALES

Realizarea dreptului de vot și dreptului de a fi ales a fost marcată de îmbunătățirea cadrului legal pentru unele grupuri vulnerabile. În același timp, partenerii de dezvoltare și organismele internaționale și regionale de protecție a drepturilor omului, pe lângă aprecierea evoluției pozitive a cadrului legal, au expus și unele critici privitor la nevalidarea alegerilor locale din municipiul Chișinău, dar și modificarea sistemului electoral.

Dreptul de vot și dreptul de a fi ales este prevăzut în articolul 21 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, art. 25 din Pactul Internațional privind drepturile civile și politice, art. 29 din Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, și art. 7 din Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei.

Dreptul de vot și dreptul de a fi ales este garantat de Constituția Republicii Moldova prin prevederile art. 38. În conformitate cu prevederile constituționale „(1) *Voința poporului constituie baza puterii de stat. Această voință se exprimă prin alegeri libere, care au loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat.* (2) *Cetățenii Republicii Moldova au drept de vot de la vârsta de 18 ani, împliniți pînă în ziua alegerilor inclusiv, excepție făcînd cei puși sub interdicție în modul stabilit de lege.* (3) *Dreptul de a fi aleși le este garantat cetățenilor Republicii Moldova cu drept de vot, în condițiile legii.*”

În anul 2016 Raportorul Special ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități a vizitat Republica Moldova. În rezultatul acestei misiuni, Raportorul Special a elaborat un raport privind situația respectării drepturilor persoanelor cu dizabilități în țara noastră.

În constatările sale, Raportorul Special menționează ca în conformitate cu articolul 29 din Convenție, persoanele cu dizabilități au dreptul de a participa la viața politică și publică, iar guvernele sunt obligate să asigure accesibilitatea tuturor procedurilor de vot, facilități și materiale.

²⁶ <https://nhri.ohchr.org/EN/Themes/Portuguese/DocumentsPage/Belgrade%20Principles%20Final.pdf>

În timpul alegerilor parlamentare din 2014 din Republica Moldova, Comisia Electorală Centrală a pilotat o serie de măsuri, pentru a face procedurile de vot accesibile persoanelor cu dizabilități, de exemplu, prin instalarea de rampe la secțiile de votare, disponibilitatea buletinelor de vot în limbajul Braille, precum și angajarea persoanelor cu dizabilități ca membri ai echipelor de monitorizare a alegerilor. Sprijinul a fost furnizat, de asemenea, pentru a face alegerile generale locale accesibile persoanelor cu dizabilități, precum instalarea unor cabine de vot private.

Raportorul Special a apreciat pozitiv aceste inițiative și a încurajat Guvernul să pună în aplicare măsuri, pentru a face secțiile de votare și procedurile de votare accesibile pentru toate tipurile de alegeri, deoarece aceste măsuri constituie o condiție prealabilă pentru persoanele cu dizabilități să-și exercite dreptul la vot.

Cu toate acestea, Raportorul Special a menționat că sunt necesare eforturi suplimentare, pentru a se asigura că persoanele cu dizabilități intelectuale și psihosociale se bucură de dreptul de a alege și de a fi ales, ca parte a eforturilor mai largi de a recunoaște capacitatea juridică a persoanelor cu dizabilități.

În acest context, Avocatul Poporului amintește despre Hotărîrea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind declararea neconstituționalității articolului 13, alin.(1), lit.b), din Codul Electoral, care restricționează dreptul de a alege pentru persoanele declarate incapabile. Curtea a notat în Hotărîrea sa ”de vreme ce interzicerea exercițiului dreptului de vot a fost aplicată în mod automat și nediferențiat în legislația veche, în lipsa unei aprecieri fundamentate a unei instanțe de judecată cu privire la capacitatea de vot a persoanelor cu dizabilități de ordin mintal, prevederea contestată este contrară prevederilor articolului 38 din Constituție, care garantează dreptul de vot și dreptul de a fi ales”²⁷.

Deși prin hotărîrea sa, Curtea Constituțională a reușit să restabilească un drept fundamental al persoanelor cu dizabilități, ceea ce, în mod evident, este o evoluție pozitivă în materie de drepturi ale omului, totuși Avocatul Poporului consideră că această inițiativă ar fi trebuit să aparțină autorităților, în special în contextul recomandărilor Raportorului Special ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități.

În rezultatul modificărilor realizate prin Legea nr.238 din 08.11.2018, în vigoare din 30.12.2018, art.13 alin.1) lit.(b) din Codul electoral stabilește restricții doar pentru persoanele lipsite de dreptul la vot prin hotărîrea definitivă a instanței de judecată. Avocatul Poporului apreciază eforturile statului privind implementarea în practică și onorarea

²⁷ Hotărîrea Curții Constituționale privind excepția de neconstituționalitate a articolului 13 alin.(1) lit.b) din Codul electoral (*Sesizarea nr.105g/2018*)nr. 25 din 11.10.2018;

obligațiilor asumate de Republica Moldova prin ratificarea Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități și a susținut modificările în cauză.

După modificările substanțiale operate în Codul electoral²⁸, referitor la alegerile parlamentare, pentru prima dată în istoria Republicii Moldova, Parlamentul va fi ales în baza sistemului electoral mixt.

Ultimele amendamente la Codul electoral au fost operate²⁹ în ajunul începerii perioadei electorale pentru alegerile parlamentare, pe 10 decembrie 2018, care au intrat în vigoare după această dată. Respectiv, a fost permisă agitația electorală în ziua alegerilor și în cea precedentă acestora.

Modificările introduse în legislația electorală au determinat ca alegerile parlamentare din 24 februarie 2019 să se desfășoare în alte condiții decât alegerile precedente.

În pofida acestor realizări la nivel național privind armonizarea cadrului legal, partenerii de dezvoltare și mecanismele regionale de protecție a drepturilor omului și-au exprimat îngrijorările referitor la asigurarea realizării dreptului la vot și dreptului de a fi ales.

Astfel, Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei (APCE) și-a exprimat, printr-o declarație scrisă³⁰, profunda îngrijorare cu privire la degradarea standardelor democratice de bază în Republica Moldova, și anume statul de drept, democrația, independența sistemului judiciar și libertatea presei, precum și hărțuirea opoziției.

APCE a invitat Guvernul de la Chișinău să respecte votul exprimat de cetățenii de la Chișinău în alegerile municipale, așa cum este respectat de autoritățile naționale și locale și de observatorii internaționali, deoarece reflectă voința alegătorilor.

APCE a solicitat, de asemenea, ajustarea legii electorale și conformitatea cu principalele propuneri și recomandări ale experților OSCE/ODIHR și ai Comisiei de la Veneția cu privire la reforma electorală, avertizând că „există riscul ca, în actualul sistem electoral, alegerile să nu fie recunoscute de organizațiile internaționale”.

În același timp, membrii Adunării Parlamentare a Consiliului Europei au cerut Guvernului de la Chișinău să creeze condiții pentru cetățenii Republicii Moldova care trăiesc în străinătate să-și exprime dreptul la vot în viitoarele alegeri parlamentare.

Problema realizării cu deficiențe a dreptului la vot de către cetățenii Republicii Moldova aflați peste hotarele țării a fost abordată de Avocatul Poporului după scrutinul prezidențial din anul 2016. Avocatul Poporului a opinat că autoritățile au eșuat în realizarea

²⁸ Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr.154 din 20 iulie 2017;

²⁹ Legea pentru modificarea unor acte normative, nr. 268 din 23.11.2018, în vigoare la 14.12.2018;

³⁰ Declarația scrisă, nr. 664, doc. 14648, din 11 octombrie 2018;

<https://cotidianul.md/2018/10/12/pace-expresses-concern-over-degradation-of-democratic-values-in-moldova-says-parliamentary-elections-might-not-be-recognized/>

obligațiilor pozitive de a asigura exercitarea în mod efectiv de către moldovenii din diasporă a dreptului la vot și a recomandat autorităților să prevadă mecanisme eficiente pentru realizarea plinară a acestui drept³¹.

Limitarea dreptului constituțional la vot al cetățenilor aflați în străinătate a fost menționată și de Curtea Constituțională în Hotărârea nr.34/2016, care a adoptat o adresă Parlamentului, solicitând să revizuiască mecanismul de votare în străinătate, precum și introducerea unor criterii suplimentare în vederea calculării numărului și a distribuției geografice a secțiilor de votare peste hotare, pentru a asigura în mod efectiv dreptul de vot al cetățenilor aflați în străinătate (pct.103-141).

În acest context, Avocatul Poporului a considerat că unele reglementări din legislația electorală îngăduiesc cetățenilor Republicii Moldova aflați peste hotare dreptul de a-și exercita dreptul de vot în baza principiului universalității și egalității și anume, sintagma „în secțiile de votare constituite peste hotarele Republicii Moldova” cuprinse în art.58, alin.(3), lit.c) din Codul electoral. Conform prevederilor menționate, exercitarea acestui drept de către cetățenii Republicii Moldova aflați peste hotare este posibilă doar în baza pașaportului sau a livretului de marinar.

Pentru a aduce claritate cu privire la exercitarea dreptului la vot de către cetățenii Republicii Moldova aflați peste hotarele țării, Avocatul Poporului a depus la Curtea Constituțională Sesizarea privind controlul constituționalității a sintagmei enunțate.

În opinia Avocatului Poporului, această normă implicit, interzice cetățenilor Republicii Moldova să voteze în secțiile de votare de peste hotare cu buletinele de identitate, buletinele de identitate provizorii (așa cum votează cetățenii acasă) sau cu buletine, sau cu pașapoarte expirate.

De asemenea, Ombudsmanul a considerat important exercitarea controlului constituționalității art.58 alin.(3) din Codul electoral, în măsura în care acesta interzice votarea în baza actelor de identitate cu termen de valabilitate expirat, însă care permit identificarea alegătorului în Registrul de Stat al Alegătorilor (RSA).

Orice restricție asupra drepturilor electorale nu trebuie să fie de natură a exclude unele persoane sau grupuri de persoane de la participare la viața politică a țării. Avocatul Poporului a considerat că cerința de prezentare exclusivă a pașaportului sau a livretului de marinar pentru exercitarea dreptului la vot de către cetățenii aflați peste hotare este disproporționată, or realizarea scopului legitim urmărit – cel de confirmare a cetățeniei și eligibilității alegătorilor în RSA poate fi efectuat cu orice act de identitate, inclusiv expirat. De asemenea a menționat că alegătorii au fost admiși practic la fiecare alegere, în baza

³¹ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport-ombudsman_2016.pdf;

deciziilor Comisiei Electorale Centrale³² verificate corespunzător de către instanțele de judecată, pentru a vota în baza documentelor de identitate expirate.

Prin decizia din 14 ianuarie 2019 Curtea Constituțională a declarat inadmisibilă sesizarea.³³

Avocatul Poporului, amintește că, pronunțându-se cu privire la importanța dreptului de vot într-o societate democratică, Curtea Europeană a subliniat că în secolul XXI, într-un stat democratic, dreptul de vot nu trebuie să constituie un privilegiu al unor categorii restrânse de persoane, ci un bun al întregii societăți, iar prezumpția ar trebui să opereze în favoarea recunoașterii sale în cazul unui număr cât mai mare de persoane (a se vedea, în acest sens, *Mathieu-Mohin și Clerfayt vs. Belgia*, 3 martie 1987, §51; și *Hirst vs. Regatul Unit [nr.2]*, 6 octombrie 2006, §59). În caz contrar, legitimitatea democratică a corpului legislativ ales astfel și cea a legilor adoptate de către acesta ar fi subminate³⁴.

Totuși, Curtea Europeană a stabilit că noțiunea de „limitare implicită”, care decurge din articolul 3 din Protocolul adițional nr.1³⁵, are o importanță deosebită pentru stabilirea caracterului legitim al scopurilor urmărite atunci când se impun restricții în privința drepturilor garantate de acest articol (a se vedea *cauza Mathieu-Mohin și Clerfayt*, citată mai sus, §52). Condițiile cărora li se subordonează dreptul de vot și cel de a candida la alegeri nu trebuie să limiteze aceste drepturi în măsura în care este afectată însăși esența lor. De asemenea, aceste condiții trebuie să îndeplinească cerințele egalității, iar mijloacele utilizate în vederea realizării scopului legitim nu trebuie să fie disproporționate (a se vedea, de exemplu, *cauza Mathieu-Mohin și Clerfayt*, citată mai sus, §52).

Avocatul Poporului apreciază eforturile de armonizare a cadrului legal pentru a asigura participarea tuturor membrilor societății la procesul de luare a deciziilor, în conformitate cu standardele internaționale, și în special prevederile Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități.

Cu toate acestea, Avocatul Poporului consideră că autoritățile trebuie să atragă atenția necesară și să depună toate eforturile pentru realizarea recomandărilor partenerilor de dezvoltare și mecanismelor internaționale și regionale de protecție a drepturilor omului.

³² A se vedea în context Instrucțiunea cu privire la particularitățile participării la votare în cadrul alegerilor parlamentare și prezidențiale, aprobată prin Hotărârea CEC nr. 2258 din 06.03.2009, Hotărârea CEC nr. 3484 din 26 august 2010, Hotărârea CEC nr. 3817 din 12.11.2010, Hotărârea CEC nr. 2954 din 18.01.2014, Hotărârea CEC nr.390 din 14.10.2016, toate cu privire la votarea în cadrul alegerilor în baza actelor de identitate cu termen de valabilitate expirat.;

³³ Decizia Curții Constituționale nr.5 din 14 ianuarie 2019;

<http://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=decizii&docid=587>;

³⁴ A se vedea *Hirst [nr.2]*, citată mai sus, §62;

³⁵ Dreptul la alegeri libere;

RECOMANDĂRI:

Avocatul Poporului recomandă autorităților să țină cont de recomandările partenerilor de dezvoltare privind realizarea dreptului la vot.

LIBERTATEA DE EXPRIMARE

Libertatea de exprimare cuprinde libertatea de opinie și libertatea de a primi sau de a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere. Persoanele au dreptul să-și spună punctul de vedere, chiar dacă opiniile lor sunt ofensatoare sau șocante pentru alții - cu condiția să nu incite la violență sau ură. Libertatea de exprimare, susținută de o diversitate a mass-media independente, permite cetățenilor să ia decizii informate și să se asigure că reprezentanții puterii țin cont de interesele lor majore.

Curtea Europeană pentru Drepturile Omului a declarat în repetate rânduri că libertatea de exprimare „constituie unul dintre fundamentele esențiale ale unei societăți democratice și o condiție de bază pentru progresul ei pentru democrație, procesul politic și dezvoltarea fiecărei ființe umane”, că „presa joacă un rol proeminent într-un stat guvernat de statul de drept”³⁶.

În baza propriilor observații, a sintetizării opiniilor expuse de experți naționali și internaționali, demnitari europeni și internaționali, Avocatul Poporului a constatat că în anul 2018 starea de lucruri în ceea ce privește respectarea dreptului la libera exprimare nu s-a îmbunătățit.

Anul 2018 a fost marcat de discursuri de ură în spațiul public, de atacuri asupra presei și de lipsă de reacții adecvate din partea instituțiilor de resort, de restricții impuse jurnaliștilor pentru accesul la evenimente și la unele informații de interes public. S-au înțepat cazurile de manipulare³⁷ a informației și de distribuire a falsurilor. Independența editorială a mijloacelor de informare în masă a continuat să fie afectată de presiunile exercitate de către proprietarii mijloacelor de comunicare în masă, de interesele politice sau comerciale.

³⁶ Castells v. Spain, 23 April 1992; Prager and Oberschlick v. Austria, 26 April 1995.

³⁷ Un Raport de monitorizare al Centrului Independent de Jurnalism realizat în perioada octombrie-decembrie 2018 a constatat că toate cele 12 instituții media monitorizate au admis cel puțin o tehnică de manipulare și majoritatea și-au manifestat predilecția pentru un partid politic: <http://www.media-azi.md/ro/stiri/raport-cji-mai-multe-institu%C8%9Bii-media-autohtone-transmit-%C8%99tiri-politizate-cu-etichet%C4%83ri-%C8%99j>

Aprecierile Avocatului Poporului coincid cu cele ale comunității mass-media³⁸, ale oficialilor europeni³⁹ și internaționali⁴⁰.

Pe de altă parte, rezultatele studiului sociologic „Percepții privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova, realizat în toamna anului 2018 la comanda Oficiului Avocatului Poporului, atestă menținerea stării de lucruri din anul 2016, când a fost efectuat un sondaj similar. Ca și atunci, 62.8% dintre respondenți consideră că dreptul jurnalistului la libera exprimare nu se respectă. În 2018 mai puțini respondenți decât în 2016 au fost de părere că se respectă dreptul la libera exprimare publică (41.7% în 2016 și 38.4% în 2018). În același timp, în 2018 s-a îmbunătățit percepția respondenților privind respectarea dreptului de a primi informații din partea autorităților publice: 44.2% în 2018 față de anul 2016 (29.3%).

În perioada de referință și la începutul anului 2019 Curtea Europeană pentru Drepturile Omului a adoptat două hotărâri ce țin de adresările din anii precedenți la CtEDO privind violarea articolului 10 din CEDO.

În anul 2018 Curtea Europeană pentru Drepturile Omului a condamnat autoritățile Republicii Moldova în cauza Guja c. Moldovei pentru violarea articolului 10 din Convenția Europeană. Cauza se referă la alegația reclamantului privind continuarea violării dreptului său la libertatea de exprimare după incidentul de informare (whistle-blowing), în pofida hotărârii Marii Camere în favoarea sa. O altă condamnare pentru violarea articolului 10 din CEDO a fost pronunțată la 15 ianuarie 2019 în cauza Mătășaru c. Moldovei. Anatol Mătășaru a fost sancționat cu închisoarea pentru protestul obscen în fața procuraturii. CtEDO a constatat că sancționarea reclamantului cu închisoarea pentru huliganism (art. 287 Cod penal) este contrară libertății de exprimare garantate de art. 10 al Convenției Europene pentru Drepturile Omului. CtEDO a stabilit că libertatea de exprimare este aplicabilă în această situație, chiar dacă protestul era obscen. CtEDO a notat că niciun judecător nu a examinat proporționalitatea sancțiunii aplicate cu libertatea de exprimare. A fost aplicată cea

³⁸ În Rezoluția Forumului mass-media din Republica Moldova, ediția 2018, se constată „degradarea libertăților media pe parcursul anului 2018; înrăutățirea condițiilor de activitate a jurnaliștilor, manifestată prin scăderea gradului de transparență a instituțiilor publice și limitarea accesului la unele categorii de informații de interes public; înțelegerea cazurilor de intimidare și hărțuire a jurnaliștilor în legătură cu activitatea lor profesională, dar și lipsa unei reacții adecvate la aceste cazuri din partea instituțiilor publice”: <http://api.md/news/view/en-resolution-of-the-2018-media-forum-of-the-republic-of-moldova-1910>

³⁹ În Rezoluția Parlamentului UE privind realizarea Planului de acțiuni RM –UE din noiembrie 2018, deputații europeni și-au exprimat preocuparea în legătură cu regresul atestat privind monopolizarea pieței mass-media și a publicității, slăbirea organelor de presă independente. UE și-a exprimat în mod repetat preocuparea cu privire la deteriorarea standardelor democratice prin creșterea numărului de încălcări ale drepturilor omului care vizează în mod special judecători independenți, jurnaliști și opozanți politici.

https://ru.scribd.com/document/393190046/Rezolutia-PE-la-adresa-Moldovei#fullscreen&from_embed

⁴⁰ În Declarația sa pe marginea vizitei în luna iunie 2018 în Republica Moldova Raportorului ONU cu privire la situația Apărătorilor Drepturilor Omului își exprimă îngrijorarea în legătură cu regresul înregistrat în ceea ce privește libertatea și independența mass-media.

mai severă pedeapsă posibilă – închisoarea, care a fost suspendată pentru trei ani. În opinia judecătorilor Curții europene, această sancțiune are un efect descurajant asupra manifestării libertății de exprimare nu doar în raport cu reclamantul, ci și cu alte persoane.

Situația mass-media

În anul 2018, sectorul mass-media din Moldova a continuat să facă față aceluiași provocări ca și în anii anteriori: un cadru legal parțial depășit; monopolizarea instituțiilor media de către unele grupuri politice; atacuri și intimidări la adresa jurnaliștilor; concurența neloială pe piața publicității; independența limitată a autorității de reglementare în domeniul radiodifuziunii.

Comparativ cu anul 2017, țara a coborât o poziție în clasamentul libertății presei pentru anul 2018, realizat anual de organizația „Reporterii fără frontiere”. Republica Moldova a ocupat locul 81 printre 180 de țări.

„Mijloacele de comunicare în masă din Moldova sunt diverse, însă extrem de polarizate, la fel ca și țara în sine, caracterizată prin instabilitatea cronică și influența excesivă a oligarhilor. Politica editorială a principalelor surse media se află într-o relație strânsă cu afacerile și interesele politice ale proprietarilor”, se menționează pe pagina oficială a organizației Reporterii Fără Frontiere (RSF), care a elaborat Indicele.

În anul 2018, la fel ca și în ultimii ani, reprezentanții mass-media au fost ținta unor atacuri și presiuni din partea unor politicieni sau persoane publice.

Acest lucru a fost constatat și de către Raportorul Special al Națiunilor Unite privind situația apărătorilor drepturilor omului, Michel Forst, care în declarația pe marginea vizitei efectuate în Republica Moldova în perioada 25-29 iunie 2018 s-a referit la cazurile de intimidare, amenințări la adresa reprezentanților comunității media, inclusiv privind acuzații de defăimare și acuzațiile penale, în special pentru jurnaliștii de investigație. El s-a arătat preocupat de faptul că „jurnaliștii sunt victime ale campaniilor de denigrare” și „se confruntă cu limitări în ceea ce privește accesul la informații”. Raportorul Special al ONU a chemat autoritățile să asigure condițiile necesare pentru ca mijloacele de informare în masă și ONG-urile să aibă acces mai liber la informațiile importante din punct de vedere public, inclusiv la informațiile legate de audierile în instanță privind cazurile de rezonanță socială sau politică.

Avocatul Poporului a monitorizat starea de lucruri în care activează mass-media și a intervenit în mai multe situații în care jurnaliștii au fost ținta unor atacuri și intimidări⁴¹.

⁴¹<http://ombudsman.md/ro/content/avocatul-poporului-condamna-orice-manifestari-de-ura-si-intoleranta-mesaje-cu-caracter;>
<http://ombudsman.md/ro/content/avocatul-poporului-mihail-cotorobai-considera-inadmisibile-orice-tentative-de-intimidare;>

Avocatul Poporului a apreciat drept deosebit de periculoase și inacceptabile mesajele de amenințare la adresa jurnaliștilor. Pe lângă faptul că intimidează oponenții politici și jurnaliștii pentru critică, incită la violență față de persoane sau grupuri de persoane, propagă anumite stereotipuri și generează ură și dezbinare între oameni.

Avocatul Poporului a solicitat Procurorului general examinarea circumstanțelor cazului și luarea de atitudine corespunzătoare gravității, însă a fost emisă o ordonanță de refuz în pornirea urmăririi penale pe motiv că *”faptele comise nu sunt prevăzute de legea penală ca infracțiune”*.

Această împrejurare l-a determinat pe Avocatul Poporului să expedieze un demers repetat la acest subiect, solicitând Procuraturii întreprinderea măsurilor care se impun pentru persecutarea și intimidarea pentru critici a jurnaliștilor. În demersul repetat expediat procurorului general, Avocatul Poporului a invocat norme și standarde internaționale în domeniu, pe care Republica Moldova s-a angajat să le respecte. Astfel, în Recomandarea Comitetului de Miniștri al CoE - **CM/Rec(2016)4[1]** din 30 aprilie 2014 cu privire la protecția și securitatea jurnaliștilor și alți actori media⁴², statele membre sunt chemate să-și realizeze obligațiile sale pozitive pentru a proteja jurnaliștii și alți actori media de orice forme de atac și impunitate în conformitate cu Convenția Europeană pentru Drepturile Omului și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.

Ombudsmanul s-a adresat cu un demers și Președintelui Parlamentului cu solicitarea examinării în regim prioritar, pînă la finalizarea mandatului deputaților de legislatura a XX-a, a pachetului de legi cu privire la crimele bazate pe ură și prejudecată, care a fost votat în 2016 în prima lectură.

Deputații nu au ținut cont de recomandările Avocatului Poporului, iar Procuratura municipiului Chișinău a respins solicitarea depusă împotriva ordonanței de neîncepere a dosarului penal pe subiectul dat. În răspunsul Procuraturii se spune că alegațiile Avocatului Poporului privind „intimidarea jurnaliștilor pentru critică nu se încadrează în construcția juridico-penală a art. 180¹ din Codul penal” (Împiedicarea intenționată a activității mass-media sau intimidarea pentru critică).

Avocatul Poporului menționează că impunitatea pentru acțiunile de intimidare și violență, hărțuire a jurnaliștilor, neaplicarea prevederilor legii privind tragerea la răspundere

<http://ombudsman.md/ro/content/mihail-cotorobai-dreptul-de-protesta-libertatea-de-opinie-si-libertatea-de-primi-sau;>

<http://ombudsman.md/ro/content/comunicat-de-presa-31;>

⁴² „Atacurile și intimidarea jurnaliștilor și a altor actori media au în mod inevitabil ca efect crearea unei stări de teamă ceea ce afectează grav libertatea de exprimare. Acest efect este cu atât mai puternic cu cît prevalența de atacuri și intimidare este agravată de o cultură a impunității juridice pentru autorii lor. O astfel de cultură a impunității juridice este un indicator de abuz endemic asupra drepturilor omului”.

https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016806415d9#_ftn1

pentru acest gen de acțiuni contribuie altfel la formarea unei opinii conform căreia un astfel de comportament este acceptabil, contribuie la o atmosferă generală de intoleranță și frică și poate acționa ca un stimulent pentru noi cazuri de violență și chiar represalii.

Avocatul Poporului reafirmă că astfel impunitatea pentru intimidările și amenințările la adresa jurnaliștilor poate afecta libertatea de exprimare și libertatea presei și cheamă autoritățile să respecte normele și standardele internaționale privind protecția și siguranța jurnaliștilor.

În acest sens, Rezoluția Consiliului ONU pentru drepturile omului din 27 septembrie 2018 nr.39/6 privind „Securitatea jurnaliștilor”, cheamă statele membre să elaboreze și să pună în aplicare strategii pentru combaterea impunității pentru atacuri și violență împotriva jurnaliștilor.

Avocatul Poporului recomandă adoptarea în regim de urgență a setului proiectelor de legi cu privire la crimele de ură și prejudecată, accentuând că legea penală care vizează combaterea discursului de ură trebuie să fie clară și precisă pentru a permite persoanelor fizice să-și reglementeze comportamentul și să manifeste un comportament adecvat garanțiilor pentru libertatea de exprimare, în conformitate cu articolul 10.2 al Convenției.

În același timp, apreciem unele acțiuni întreprinse de către autorități pentru crearea unui mediu favorabil pentru activitatea mass-media, în particular în ceea ce privește perfecționarea cadrului legal.

În cadrul unui Proiect Comun al Uniunii Europene și Consiliului Europei “Promovarea libertății și pluralismului mass-mediei în Republica Moldova”, care s-a încheiat la finele anului 2018, au fost adoptate patru din cele opt proiecte elaborate de către membrii grupului de lucru, special creat în acest scop în iunie 2017. În lectură finală au fost adoptate Codul serviciilor media audiovizuale al Republicii Moldova, Concepția națională de dezvoltare a mass-media din Republica Moldova, Legea privind atragerea investițiilor străine în domeniul producției de film și alte opere audiovizuale, și Concepția securității informaționale a Republicii Moldova.

În prima lectură au fost adoptate Legea cu privire la publicitate, precum proiectul de modificare și completare a mai multor legi, inclusiv Legea privind accesul la informație, Legea cu privire la libertatea de exprimare, Legea privind protecția datelor cu caracter personal.

Aflat într-o vizită în țara noastră în luna noiembrie anul trecut, Reprezentantul OSCE pentru Libertatea Presei, Harlem Désir, a remarcat faptul antrenării Moldovei într-un amplu proces de reformare a legislației privind mass-media, încurajând cu fermitate autoritățile să

folosească această oportunitate pentru a cultiva un mediu favorabil dezvoltării unui peisaj mediatic liber și pluralist.

Oficialul OSCE a îndemnat autoritățile să examineze provocările pentru libertatea și pluralismul mass-media, determinate de gradul înalt de concentrare a proprietății mass-media, care este în detrimentul diversității de voci și dezvoltării mass-media independente. Harlem Désir a spus că sunt necesare reguli echitabile de concurență pe piața media, inclusiv pentru finanțare și acces la publicitate comercială⁴³.

Garantarea unui mediu favorabil pentru mass-media în mod independent este o provocare majoră pentru toate democrațiile, subliniază și Secretarul General al Consiliului Europei, **Thorbjørn Jagland**. Oficialul European mai accentuează că influența guvernului și interesele comerciale puternice trebuie să fie constrânse prin legi, practici adecvate și printr-o abordare generală și cultură democratică care să favorizeze libertatea de expresie - pentru ca mass-media să poată face față încercărilor de a fi controlată. Cu toate acestea, un număr semnificativ de state membre nu reușesc să le impună legile anti-concentrare în mod eficient, menționează **Thorbjørn Jagland**.⁴⁴

În acest context, Avocatul Poporului accentuează că Republica Moldova nu a reușit încă să creeze cadrul legal eficient anti-concentrare și să asigure o transparență reală a proprietății pe piața media pentru protejarea dezbaterii publice în societățile democratice, în conformitate cu normele europene și internaționale. Avocatul Poporului solicită autorităților să urmeze recomandărilor structurilor Consiliului Europei, ONU, OSCE pentru eficientizarea pluralismului și consolidarea independenței mijloacelor de comunicare, notînd că în martie 2018, Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei a actualizat standardele CoE în acest domeniu, prin adoptarea Recomandării CM/Rec (2018) 1, privind pluralismul și transparența proprietății mass-media⁴⁵.

Avocatul Poporului apreciază elaborarea și votarea în prima lectură a proiectului de lege cu privire la publicitate, care ar putea preveni și combate cartelizarea pieței mediatică și conexe publicității, și îndeamnă autoritățile să adopte în ansamblu această lege în urma unei consultări corespunzătoare cu societatea civilă și în spiritul tradițiilor europene și internaționale. Același principiu urmează să fie aplicat și la definitivarea proiectelor și adoptarea modificărilor și completărilor la Legea privind accesul la informație, Legea cu privire la libertatea de exprimare, Legea privind protecția datelor cu caracter personal.

⁴³ Comunicat de presă pe marginea vizitei în Republica Moldova a Reprezentantului OSCE pentru Libertatea de Exprimare : <https://www.osce.org/ro/representative-on-freedom-of-media/404879>

⁴⁴ Raportul Secretarului General al Consiliului Europei, **Thorbjørn Jagland**, „Starea democrației, statul de drept și drepturile omului în anul 2018”

⁴⁵ https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680790e13

Accesul la informație

Importanța asigurării transparenței decizionale și a accesului cetățenilor și jurnaliștilor la informația de interes public este incontestabilă. Reprezentanții societății civile au dreptul să monitorizeze acțiunile liderilor săi și să se angajeze în dezbateri complete și deschise cu privire la aceste acțiuni. Aceștia trebuie să fie în măsură să evalueze performanța guvernului, fapt condiționat de accesul la informații cu privire la starea economiei, sistemele sociale și alte chestiuni de interes public. O guvernare bună este deschisă pentru publicul larg.

În 2018 starea de lucruri privind accesul la informații de asemenea nu s-a îmbunătățit. Persoanele, jurnaliștii sau reprezentanții societății civile continuă să întâmpine aceleași dificultăți în obținerea unor informații de interes public, cum ar fi procedura anevoioasă de obținere a informației; nerespectarea de către funcționarii publici a termenilor legali pentru oferirea acesteia; prezentarea parțială a informației solicitate sau neprezentarea acesteia; aplicarea Legii cu privire la petiționare în cazurile de solicitare a informației; refuzul de prezentare a informației pe motivul protecției datelor cu caracter personal sau pentru ca aceasta ar prezenta un secret de stat.

Avocatul Poporului a abordat problemele în cauză și a făcut recomandări pentru eliminarea acestora în rapoartele sale din anul 2016 și 2017⁴⁶, care în linii mari nu au fost îndeplinite.

În susținerea opiniei Avocatului Poporului sunt și rezultatele unor cercetări ale Centrului de Politici și Reforme (CPR) efectuate în anul 2018, care arată că aproximativ o treime din solicitările de informații ale jurnaliștilor rămân fără un răspuns, la o solicitare din două se refuză oferirea informației solicitate pe motivul protecției datelor cu caracter personal (sau, eventual, secretului comercial), la o bună parte a solicitărilor răspunsurile sunt formale și evazive⁴⁷. Experții de la CPR, dar și reprezentanții mass-media au mai sesizat despre birocratizarea excesivă a procesului, nerespectarea termenilor legali de 15 zile lucrătoare, necesitatea de a reveni cu mesaje repetate de solicitare a aceleiași informații, atitudinea „neprietenoasă” manifestată față de presă, invocarea nejustificată a Legii petiționării, care indică 30 de zile lucrătoare ca termen pentru răspuns.

În rezultatul examinării cererii jurnaliștilor de la Centrul de Investigații Jurnalistice, Avocatul Poporului a identificat și alte dificultăți cu care se confruntă jurnaliștii la obținerea informațiilor de interes public. Astfel, informațiile nu sunt oferite dacă solicitarea este

⁴⁶ Raportul cu privire la respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în Republica Moldova în anul 2016, pagina 31.

Raportul cu privire la respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în Republica Moldova în anul 2017, paginile 21, 22, 24.

⁴⁷ <https://cpr.md/2018/07/03/accesul-la-informatii-in-moldova-drumul-anevoios-in-cautarea-dreptatii-prin-judecati-si-nu-numai/>

expediată în format electronic și nu are semnătura electronică⁴⁸, deoarece, în conformitate cu articolul 15 din Legea privind accesul la informație nr.982, din 11.05.2000, cererile scrise cu privire la accesul la informație sunt înregistrate în conformitate cu legislația cu privire la registre și petiționare. În același timp, Legea cu privire la petiționare nr.190 din 19.07.1994, în articolul 5 stipulează că petiția în formă electronică trebuie să corespundă cerințelor față de documentul electronic, inclusiv aplicarea semnăturii digitale.

Totodată, examinarea cererilor cu privire la acces la informație prevede o procedură de examinare mai simplă, iar impunerea condiției de aplicare a semnăturii electronice pe cele expediate în format electronic complică procedura de obținere a informațiilor.

La 19.07.2018 Parlamentul a adoptat un nou Cod administrativ, care va intra în vigoare din 01.04.2019. Atunci vor fi abrogate Legea cu privire la petiționare nr. 190/1994 și Legea contenciosului administrativ nr.793/2000. Însă și în cadrul normativ nou se menține prevederea că cererea transmisă în formă electronică trebuie să corespundă cerințelor stabilite pentru un document electronic⁴⁹.

Avocatul Poporului reiterează în această ordine de idei necesitatea imperioasă de raliere a Legii cu privire la accesul la informație, în particular art. 15 din cadrul acesteia, la standardele europene și internaționale. Ombudsmanul va monitoriza procesul de adoptare a legii noi cu privire la accesul la informație, aflat în prezent în proces de elaborare și va face propunerile de rigoare pentru simplificarea procedurii de acces la informație și excluderea cerinței de echivalare a acesteia condițiilor stabilite pentru examinarea unei petiții.

În cazul examinat este vorba de informații de interes public solicitate de către jurnaliștii de investigații. Astfel, potrivit jurisprudenței CtEDO, autoritățile trebuie să ofere jurnaliștilor informația solicitată, dacă aceștia își realizează misiunea de câine de pază ("Watchdog") pentru mediatizarea informației care este de interes public.

În cazul Magyar Helsinki Bizottság, Curtea stabilește patru "criterii de prag" pentru a defini mai bine circumstanțele în care refuzul accesului la informații constituie o ingerință într-o cauză dată (§ 156):

- a. Scopul informațiilor solicitate: contribuția la o dezbatere publică;
- b. Natura informațiilor solicitate: natura de interes public;
- c. Rolul solicitantului: supraveghetorii sociali în calitate de "watchdog" și alții;
- d. Indiferent dacă informațiile sunt gata și disponibile pentru autoritățile publice.

⁴⁸ Jurnaliștii de la Centrul de Investigații Jurnalistice au solicitat de la Curtea Supremă de Justiție confirmarea/infirmarya faptului dacă în dotarea CSJ este sau nu un automobil de model Škoda, cu indicarea numărului de înmatriculare, surprins în afara orelor de serviciu în preajma unui supermarket, precum și comentarii privitor la utilizarea acestuia în alte interese decât cele de serviciu.

⁴⁹ Codul administrativ al Republicii Moldova nr. 116 din 19.07.2018, art. 72, 75.

În cazul Magyar Helsinki Bizottság vs Ungaria, din noiembrie 2016 Curtea a dat și orientările generale pentru definiția noțiunii de interes public. Astfel, „interesul public se referă la chestiuni care afectează publicul într-o asemenea măsură încât acesta să poată manifesta în mod legitim interes pentru ele, care îi atrag atenția sau care îl privesc într-o măsură semnificativă (...) chestiuni care pot genera controverse considerabile, care se referă la o problemă socială importantă sau care implică o problemă despre care publicul ar avea interesul să fie informat.”

Accesul la informație este considerat necesar pentru Curte dacă "reținerea acesteia ar împiedica sau ar afecta exercitarea de către persoana respectivă a dreptului său la libertatea de exprimare (...), inclusiv libertatea de a primi și de a transmite informații și idei".

Și Reprezentantul OSCE pentru Libertatea Presei, Harlem Désir, declara la finele vizitei efectuate în Moldova în luna noiembrie anului 2018 că „accesul la informație și relatarea despre subiecte de interes public nu ar trebui să fie împiedicate de obstacolele administrative care ar putea servi la protejarea persoanelor, inclusiv reprezentanților autorităților publice, de jurnalismul legitim de investigație”.

Recomandări autorităților publice:

- Să îndeplinească recomandările Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, Rec(2018)11 privind pluralismul media și transparența proprietății mass-media (creșterea gradului de transparență în ceea ce privește proprietatea asupra mass-mediei și reducerea concentrării proprietății asupra mass-mediei);
- Să asigure implementarea Codului serviciilor media audiovizuale al Republicii Moldova, Concepției naționale de dezvoltare a mass-media din Republica Moldova, Legii privind atragerea investițiilor străine în domeniul producției de film și alte opere audiovizuale și a Concepției securității informaționale a Republicii Moldova în spiritul tradițiilor europene și în corespundere cu recomandările partenerilor internaționali ai Republicii Moldova;
- Să continue procesul de perfecționare a cadrului legal privind mass-media și să adopte Legea cu privire la publicitate, să modifice Legea privind accesul la informație, Legea cu privire la libertatea de exprimare, Legea privind protecția datelor cu caracter personal în urma unor consultări corespunzătoare cu societatea civilă;
- Să îndeplinească recomandările Consiliului ONU pentru drepturile omului către statele membre din Rezoluția nr. 39/6, privind „Securitatea jurnaliștilor” din 27 septembrie 2018;
- Să îndeplinească recomandările Comitetului de Miniștri al CoE - **CM/Rec(2016)4[1]**, din 30 aprilie 2014 cu privire la protecția și securitatea jurnaliștilor și altor actori media;

- Să adopte în regim de urgență setul proiectelor de legi cu privire la crimele de ură și prejudecată (conform listei criteriilor protejate de legislația internă și CEDO) și să asigure aplicarea întocmai a acestor prevederi, pentru a preveni noi cazuri de discursuri de ură și prejudecată;
- Să investigheze prompt și eficient toate infracțiunile împotriva jurnaliștilor comise de actori statali sau nestatali, să tragă la răspundere pentru intimidarea, hărțuirea jurnaliștilor, discursul amenințător la adresa lor;
- Să ralieze la standardele și normele europene Legea nr. 133/2011 privind protecția datelor cu caracter personal; Legea nr. 171/1994 cu privire la secretul comercial; Legea nr. 245/2008 cu privire la secretul de stat, cu formularea unor prevederi clare în ceea ce privește categoria de informații care sînt de interes public;
- Să asigure accesul la informații de interes public, inclusiv prin mijloacele electronice moderne, eliminînd practicile de interpretare abuzivă a normelor legale naționale și internaționale privind secretul de stat și comercial, protecția datelor cu caracter personal datele pentru a refuza prezentarea informațiilor solicitate de persoane sau jurnaliști;
- Să asigure instruirea personalului autorităților publice centrale și locale cu privire la asigurarea transparenței și a accesului la informații.

LIBERTATEA ÎNTRUNIRILOR

Pe parcursul anului 2018 au avut loc mai multe manifestații de amploare. Avocatul Poporului a intervenit de fiecare dată cu apeluri publice prin care a îndemnat participanții la aceste întruniri să își exercite libertatea la întrunire în mod pașnic. În rezultatul monitorizării acestor acțiuni, Avocatul Poporului nu a identificat încălcări ale libertății întrunirilor.

Libertatea întrunirilor este garantată în articolul 20 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, articolul 21 din Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice, și art. 5 lit. d) din Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială

Constituția Republicii Moldova consacră acest drept în art. 40, care prevede că „mitingurile, demonstrațiile, manifestările, procesiunile sau orice alte întruniri sînt libere și se pot organiza și desfășura numai în mod pașnic, fără nici un fel de arme”.

În observațiile sale finale privind al treilea raport periodic al Republicii Moldova privind implementarea Pactului Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, Comitetul pentru Drepturile Omului recomandă statului să garanteze dreptul la libera întrunire, fără restricții nejustificate și obstacole în drept și în practică, și să ia măsuri corespunzătoare pentru a se asigura că organizatorii și participanții la întruniri nu se confruntă cu acte de intimidare, inclusiv interferențe din partea poliției înainte de organizarea întrunirilor.

Pe parcursul anului 2018 au avut loc mai multe întruniri de amploare, iar Avocatul Poporului a intervenit de fiecare dată cu un apel public către organizatorii manifestațiilor dar și către autorități.

În apelurile sale, Ombudsmanul a menționat că exprimarea pașnică a punctului de vedere pe marginea unor subiecte, evenimente cu impact social în cadrul unor manifestații, constituie dovada de maturitate a unei societăți democratice. Dialogul civilizată, cu excluderea violențelor, este o condiție definitorie pentru libera întrunire, o premisă importantă pentru asigurarea schimbului liber de idei, opinii și o garanție a respectării principiilor democratice și a statului de drept.⁵⁰

Totodată, Avocatul Poporului a îndemnat toți participanții la acțiunile de protest să mențină caracterul pașnic, fără a permite trecerea acestora în acțiuni violente care ar pune în primejdie ordinea publică, integritatea corporală și viața persoanelor, precum și integritatea bunurilor.

Reprezentanții forțelor de ordine, la fel au fost încurajați să asigure menținerea ordinii publice, să respecte cu strictețe prevederile legale referitor la desfășurarea acțiunilor de protest, precum și prevederile legale despre utilizarea mijloacelor speciale.

Totodată, Avocatul Poporului apreciază eforturile depuse de către reprezentanții organizațiilor neguvernamentale de a îndruma participanții la proteste cum să se comporte în situație de criză, prin elaborarea și distribuirea unor recomandări.⁵¹

De fiecare dată când au fost anunțate manifestații în masă, în cadrul Oficiului Avocatului Poporului au fost organizate celule de criză care au fost responsabile de monitorizarea desfășurării întrunirilor, iar în caz de degenerare în violențe a acțiunilor pașnice, să intervină, conform mandatului Avocatului Poporului, stabilit prin Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul), nr. 52, din 03.04.2014.

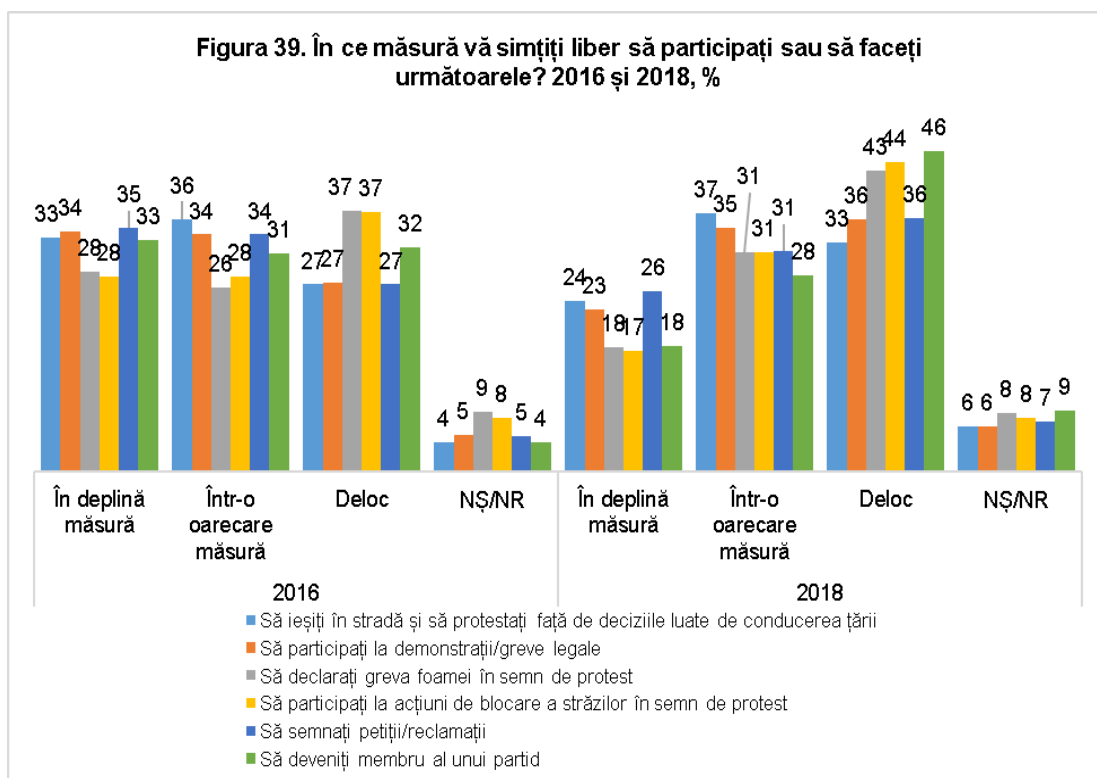
⁵⁰ <http://old.ombudsman.md/ro/content/avocatul-poporului-mihail-cotorobai-indeamna-autoritatile-statului-precum-si-0>

⁵¹ <http://old.ombudsman.md/ro/content/avocatul-poporului-mihail-cotorobai-reafirma-importanta-respectarii-dreptului-la-libera>

În acest context, Ombudsmanul ține să-și exprime aprecierea pentru deschiderea spre colaborare a instituțiilor responsabile de asigurarea ordinii publice, pentru asigurarea respectării drepturilor omului în contextul manifestațiilor care au avut loc pe parcursul anului 2018.

Datele din Studiul „Percepția asupra drepturilor omului în Republica Moldova” (2018), realizat de Compania iData la comanda Oficiului Avocatului Poporului și cu suportul financiar al PNUD Moldova, trezesc îngrijorare, arătând o scădere, per ansamblu, a activismului civic și a dorinței de a se implica în procesele de luare a deciziilor. Dacă în 2016, o mare parte a populației Republicii Moldova se simțea liberă să participe la o acțiune civică sau de protest, sub diferite forme (33%), atunci în 2018 mai puțin de un sfert s-ar simți liberă să participe la o anumită acțiune de protest (24%). În 2018 doar 23% s-ar simți liberi să participe la greve legale sau alte tipuri de demonstrații, ceea ce este cu 11 puncte procentuale mai puțin decât în 2016.

Tot mai mulți respondenți au o atitudine rezervată față de întruniri și proteste. Până la jumătate din ei (44%) nu s-ar simți liberi în niciun caz să participe la acțiuni de blocare a străzilor în semn de protest, spre exemplu, sau să declare greva foamei (43%).

RECOMANDĂRI:

Avocatul Poporului recomandă ca autoritățile să asigure realizarea libertății întrunirilor așa cum a fost menționat în recomandările sale și de către Comitetul ONU pentru Drepturile

Omului: fără restricții nejustificate și obstacole în drept și în practică, și să ia măsuri corespunzătoare pentru a se asigura că organizatorii și participanții la întruniri nu se confruntă cu acte de intimidare, inclusiv interferențe din partea poliției înainte de organizarea întrunirilor.

DREPTUL LA OCROTIREA SĂNĂTĂȚII

În pofida schimbărilor din sistemul de sănătate, implementării diverselor reforme, menite să îmbunătățească acest domeniu, beneficiarii serviciilor de sănătate au continuat să invoce încălcarea drepturilor omului în domeniul ocrotirii sănătății, în special în privința: nerespectării condiției obținerii acordului informat al pacientului; nerespectarea eticii profesionale de către medici; lipsei de informare corectă; comunicarea defectuoasă medic-pacient; lipsei discreției în timpul acordării asistenței medicale (confidențialității); accesul limitat la tratament specializat; calitatea scăzută a serviciilor medicale; accesul limitat la asigurarea tratamentelor costisitoare; lipsa cadrului legal cu privire la malpraxis ș.a.

Republica Moldova este parte la o serie de acte și organizații internaționale, a căror preocupare este printre altele sănătatea și multiplele ei aspecte, iar o parte din aceste acte sunt de forță juridică supremă, obligând astfel statul să le respecte și să le implementeze plener. Pentru implementarea principiilor consacrate de actele internaționale și pentru realizarea obligațiilor inerente, Constituția Republicii Moldova stipulează, în art.36 alin.(1), că *dreptul la ocrotirea sănătății este garantat*.

Totodată, acest drept presupune un șir de obligații specifice pentru stat, inclusiv:

- Sistem de sănătate care să ofere oportunități egale de a se bucura de cel mai înalt nivel posibil de sănătate;
- Prevenirea, tratamentul și controlul maladiilor;
- Acces la medicamente esențiale;
- Sănătatea maternă, reproductivă și a copilului;
- Acces în timp util la servicii de sănătate de bază;
- Informația și educația în sănătate;
- Participarea populației la procesul de luare a deciziilor în sistemul de sănătate.

Garantând dreptul la ocrotirea sănătății, Constituția stabilește obligații în sarcina statului și este absolut firesc să se impună autorității legislative misiunea de a reglementa principalele domenii și aspecte ale realizării dreptului în cauză. Art.36 alin.(3) din Legea fundamentală prevede că structura sistemului național de ocrotire a sănătății și mijloacele de protecție a sănătății fizice și mintale a persoanei se stabilesc potrivit legii organice. Parlamentul și-a realizat obligația respectivă, adoptând *Legea ocrotirii sănătății* nr.411-XIII din 28 martie 1995, *Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului* nr.263 din 27.10.2005, *Legea privind supravegherea de stat a sănătății publice* nr.10-XVI din 3 februarie 2009 și alte legi în domeniul sănătății.

Totodată, acest drept se regăsește și în articolul 12 din Pactul cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, articolul 25 din Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități. Dreptul la protecția sănătății și asistență medicală este stipulat și în articolele 11 și 13 din Carta Socială Europeană Revizuită.

Dreptul la sănătate este prevăzut și de Obiectivul de Dezvoltare Durabilă 3, care se referă la asigurarea unei vieți sănătoase și promovarea bunăstării tuturor la orice vârstă. Țintele acestui ODD sunt: reducerea mortalității materne; eliminarea deceselor copiilor care pot fi prevenite; eliminarea sau reducerea epidemiilor HIV/SIDA și altor maladii; asigurarea accesului universal la serviciile de sănătate sexuală și reproductivă; accesul la medicamentele de bază și vaccinuri sigure.

Recomandări care se referă de realizarea dreptului la sănătate au fost înaintate Republicii Moldova. În calitate de stat-parte la mai multe tratate internaționale în domeniul drepturilor omului. Astfel, la acest capitol regăsim recomandări din partea Comitetului pentru Drepturile Economice, Sociale și Culturale⁵², Comitetului pentru Drepturile Omului⁵³, Comitetului pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități⁵⁴, Consiliului pentru Drepturile Omului⁵⁵, Consiliului pentru Drepturile Omului⁵⁶.

Dreptul la sănătate este abordat astăzi prin prisma prevederilor internaționale, punându-se accent pe drepturile pacientului, acestea fiind stipulate în Carta Europeană a Drepturilor Pacienților, care include 14 drepturi ale pacientului.

⁵² Observațiile Finale privind al III-lea raport periodic al Republicii Moldova privind implementarea Pactului Internațional cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale, 6 octombrie 2017.

⁵³ Observațiile Finale privind al treilea raport periodic al Republicii Moldova privind implementarea Pactului Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, 18 noiembrie 2016.

⁵⁴ Observațiile Finale referitoare la raportul inițial al Republicii Moldova privind implementarea Convenției privind drepturile persoanelor cu dizabilități, 12 aprilie 2017.

⁵⁵ Raportul Raportorului Special privind drepturile persoanelor cu dizabilități referitor la misiunea sa în Republica Moldova, 2 februarie 2016.

⁵⁶ Recomandările pentru Republica Moldova emise în cadrul ciclului II al Evaluării Periodice Universale, 8 noiembrie 2016.

Mai mult ca atât, prin ratificarea Convenției privind drepturile omului și biomedicina⁵⁷, Republica Moldova și-a asumat încă o dată angajamentul „de a lua măsurile adecvate în scopul de a asigura accesul echitabil la servicii de sănătate de bună calitate”.

Nu mai puțin importantă este obligația statului în ceea ce privește asigurarea dreptului la cel mai înalt standard de sănătate, care se referă la faptul că toate serviciile de sănătate trebuie să fie: *disponibile, accesibile, acceptabile și calitative*.

Cu alte cuvinte, statul trebuie să asigure:

- o cantitate suficientă a serviciilor medicale și a medicamentelor;
- accesibilitate *fizică* (financiară și nediscriminatorie pentru toate grupurile vulnerabile), *informațională* (dreptul de a solicita, primi și disemina informație despre sănătate, inclusiv pentru persoanele cu dizabilități);

- Acceptabilitate - care ar lua în considerare specificul cultural al pacientului, etica medicală;

- servicii calitative.

Anul 2017 a marcat sistemul ocrotirii sănătății printr-un șir de reforme menite să pună în aplicare schimbările din acest sector, să asigure o asistență medicală primară de înaltă calitate, să îmbunătățească administrarea în materie de sănătate și finanțarea asistenței medicale.

Fiind declarată drept una din priorități pentru anii următori, dreptul la ocrotirea sănătății a fost minuțios monitorizat de către Avocatului Poporului și în anul 2018.

Garantarea drepturilor omului în sistemul serviciilor de sănătate, al respectării demnității pacientului și sporirea rolului participativ al persoanelor la adoptarea deciziilor în domeniul sănătății trebuie să devină cu adevărat o prioritate pentru stat. Or, sănătatea nu este numai o problemă socială, economică și politică, ci și o problemă care ține de drepturile omului. Încălcarea drepturilor omului poate conduce la o sănătate precară sau poate rezulta, după caz, dintr-o sănătate precară.

Obținerea performanțelor în sistemul de sănătate este determinată de reușita exercitării celor patru funcții de bază: dirijarea, finanțarea, generarea de resurse și prestarea serviciilor.

Dirijarea sistemului de sănătate trebuie să fie efectuată conform principiilor recunoscute pe plan internațional și european, bazate pe transparență, parteneriate multisectoriale și deschidere a sistemului sănătății pentru comunicare.

Finanțarea sistemului de sănătate trebuie să fie realizată prin repartizarea echitabilă a resurselor, evitarea falimentării financiare a familiilor în caz de boală, mobilizarea stabilă și

⁵⁷ Legea privind ratificarea Protocolului adițional la Convenția privind drepturile omului și biomedicina, care vizează cercetarea biomedicală nr. 271 din 30.11.2012.

prognozată a resurselor, precum și prin respectarea solidarității în acumularea resurselor respective pentru sănătate.

Important sunt și acțiunile de îmbunătățire a managementului resurselor umane și dezvoltarea mecanismelor de planificare a personalului medical care să corespundă necesităților curente și viitoare ale sistemului de sănătate.

Aceste acțiuni se impun ca urmare a migrației masive a cadrelor medicale din sistemul de sănătate.

În rapoartele precedente⁵⁸ cu privire la respectarea drepturilor omului în Republica Moldova, Avocatul Poporului a atenționat autoritățile asupra neregulilor depistate în momentul acordării asistenței medicale și a înaintat recomandări în acest sens, printre care:

- Crearea de către Ministerul Sănătății a unui organ independent de expertiză profesională medicală care să examineze în mod obiectiv cererile sau reclamațiile pacienților.
- Revizuirea cadrului normativ cu privire la verificarea periodică a dispozitivelor medicale puse în funcțiune și aflate în dotarea instituțiilor medicale și ajustarea la standardele internaționale.
- Revizuirea criteriilor de evaluare și acreditare a instituțiilor medico-sanitare prin prisma respectării drepturilor omului.
- Inițierea cursurilor de instruire inițială și continuă în domeniul legislației medicale și al drepturilor omului pentru personalul medical în vederea respectării drepturilor pacienților în cadrul realizării actului medical.
- Elaborarea unui cadru normativ eficient pentru investigarea și soluționarea cazurilor de erori medicale și malpraxis.

Pe parcursul anului 2018, probleme din domeniul ocrotirii sănătății au continuat să fie invocate în cererile înregistrate la Oficiul Avocatului Poporului cât și în cadrul audiențelor cetățenilor.

Majoritatea acestor cereri s-au referit la problemele ce țin de neacordarea asistenței medicale la timp; încălcarea dreptului la informare a pacientului; insuficiența personalului medical competent sau lipsa acută a acestuia în mediul rural; accesul redus la serviciile de asistență medicală de urgență (cu survenirea cazurilor de deces); neacordarea tratamentului adecvat/personalizat pacientului diagnosticat cu boală rară; deficiențe în prestarea de servicii medicale prevăzute de Programul unic al asigurării obligatorii de asistență medicală.

⁵⁸ <http://ombudsman.md/rapoarte/anuale/>

În ianuarie 2018, sistemul medical din Republica Moldova a fost zguduit de declarația colectivă a unor femei care au avut de suferit în urma interacțiunii cu sistemul medical din Republica Moldova în domeniul prenatal⁵⁹.

Acest caz a scos la iveală încălcări în masă a drepturilor pacienților, încălcări ale legislației medicale și ale normelor de etică și deontologie de către unii lucrători medicali.

În Declarația respectivă mamele au făcut referire la cazuri în care li s-a refuzat/tergiversat acordarea asistenței medicale urgente, li s-au cerut bani pentru servicii medicale despre care legea spune că ar trebui să fie gratuite, s-au simțit umilite, desconsiderate, discriminate de către personalul medical pe diferite criterii, inclusiv la solicitarea de a afla ce tratament le este administrat; au fost diagnosticate și tratate greșit – acțiune uneori letală pentru făt și/sau cu urmări grave pentru integritatea fizică și emoțională a mamelor.

Examinând acest caz, Avocatul Poporului a condamnat comportamentul reprezentanților instituțiilor medicale. Or relația medic-pacient trebuie să fie bazată pe competență, responsabilitate profesională a medicului și calitățile etico-morale corespunzătoare, precum și pe respectarea principiului „nu dăuna”.

Și în acest caz, Avocatul Poporului a venit cu un set de recomandări către autoritățile din domeniul sănătății privind necesitatea respectării dreptului la sănătate și măsurile concrete care urmează a fi întreprinse, pentru a nu admite încălcări ale drepturilor pacienților.

Cu referire la încălcarea drepturilor pacienților, invocată nemijlocit în cererile către Avocatul Poporului, predomină:

Dreptul pacientului la informarea corectă

Dreptul la informarea corectă a pacientului rămâne a fi unul din cele mai des invocate de către pacienți atunci când se adresează pentru asistență medicală, fie la medicul de familie fie la instituțiile medico-sanitare publice.

Nerespectarea dreptului la informarea corectă a pacientului are loc deseori din cauza unei comunicări defectuoase dintre medic și pacient sau din lipsa de cunoaștere de către unii medici a prevederilor legislației din domeniul medical.

Avocatul Poporului apreciază totuși efortul Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale în elaborarea Ghidului privind aplicarea procedurii de comunicare și consiliere a

⁵⁹ <https://www.zdg.md/stiri/stiri-sociale/doc-declaratia-comuna-si-istoriile-a-98-de-femei-care-scot-la-iveala-probleme-grave-in-sistemul-medical-perinatal-din-r-moldova-au-fost-transmise-astazi-catre-mai-multe-institutii-publice>

pacienților⁶⁰ și își exprimă încrederea că acesta va fi adus la cunoștința tuturor lucrătorilor medicali pentru îmbunătățirea acestui aspect.

În Republica Moldova dreptul pacientului la informare se regăsește în Legea nr. 263 din 27.10.2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului⁶¹, care prevede că orice pacient are dreptul să fie informat cu privire la volumul, tipurile și condițiile de acordare a serviciilor de sănătate, nivelul de acreditare al instituției medicale, licența, calificarea cadrelor medicale angajate, ș.a.

Dreptul pacientului la tratament personalizat

Pe parcursul anului 2018, Avocatul Poporului a examinat cereri în care era invocat accesul limitat la servicii de sănătate, potrivit stării de sănătate, situație care deseori a dus chiar și la survenirea dizabilității.

Conform prevederilor Cartei Europene a Drepturilor Pacientul, acesta (pacientul) are dreptul la programe de diagnostic și tratament adaptate cerințelor individuale, în care criteriile economice nu trebuie să prevaleze asupra dreptului de îngrijire.

O îngrijorare a Ombudsmanului la acest capitol, constituie tratamentul personalizat pentru bolile rare în Republica Moldova, diagnosticarea corectă, întârzierea stabilirii diagnosticului, absența informației despre o anumită boală la nivelul asistenței medicale primare, lipsa informației despre anumite boli rare, absența serviciilor medicale personalizate adecvate bolii.

La Oficiul Avocatului Poporului au parvenit câteva adresări în care a fost invocat încălcarea acestui drept, prin neacordarea tratamentului personalizat, sau diagnosticarea tardivă a bolilor rare.⁶²

Potrivit informațiilor oficiale oferite de Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, în Republica Moldova există Lista Bolilor Rare, care este gestionată de Centrul de Sănătate a Reproducerii și Genetică Medicală din cadrul Institutului Mamei și Copilului, fiind completată în funcție de cazuisitica practică. Numărul total al pacienților incluși în Lista Bolilor Rare aflați în evidența acestui Centru, cuprinde 800 pacienți, cu peste 20 de afecțiuni clinice.

Diagnosticarea bolilor rare în opinia Avocatului Poporului rămâne a fi o problemă majoră pentru asigurarea dreptului la ocrotirea sănătății.

Respect pentru timpul pacientului

⁶⁰ http://old2.ms.gov.md/sites/default/files/legislatie/novyy_dokument_10.pdf

⁶¹ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=313060>

⁶² Ex: Cetățeanul R.B. după mai multe adresări la medicii specialiști din țară, a fost nevoit să apeleze la medicii de peste hotare, unde a fost corect diagnosticat cu o boală rară, iar Republica Moldova nu îi poate asigura tratamentul specializat, potrivit diagnosticului.

Asigurarea accesului la servicii de sănătate este considerat în întreaga lume un drept fundamental al individului și constituie o condiție de bază pentru îmbunătățirea sănătății populației întregi.

Deși, dreptul la asistență medicală calitativă și în timp rezonabil, prevăzută în sistemul asigurărilor obligatorii de asistență medicală; tipurile de asistență medicală; modul lor de acordare este stipulat în Legea Ocrotirii Sănătății nr.411 din 28.03.1995, acesta continuă să fie invocat de către cetățenii R.Moldova, în partea ce ține de asigurarea accesului nelimitat și înscrierea la un medic de familie.

În condițiile în care țara noastră se confruntă cu o lipsă acută de medici de familie, mai ales în zonele rurale, pacienții se confruntă cu accesul limitat la servicii medicale primare sau acordarea tardivă a asistenței medicale necesare.

De menționat că potrivit Cartei Europene a Drepturilor Pacientului, fiecare individ are dreptul să primească tratamentul de care are nevoie, într-o anumită perioadă de timp, în funcție de gradul de urgență al bolii.

Serviciile de sănătate trebuie să garanteze pentru fiecare accesul la serviciile de care are nevoie, iar când aceasta nu se poate face, se impune includerea imediată a pacientului pe lista de așteptare, care, la cererea acestuia, poate fi consultată cu condiția respectării dreptului la confidențialitate.

Minimul asigurării medicale

Conform Constituției Republicii Moldova, statul are responsabilitatea de a se asigura accesul la servicii medicale pentru toți cetățenii, minimul asigurării medicale fiind gratuit și garantat. Acest obiectiv se realizează prin intermediul unui pachet de servicii medicale pe care statul își asumă să-l asigure populației țării, prin așa-numitul „Programul unic” finanțat din surse publice.⁶³ Spre deosebire de alte state unde există concomitent mai multe pachete cu servicii medicale, în Republica Moldova există doar unul singur, de unde vine și denumirea de Program unic.

Programul Unic, este un document care cuprinde lista maladiilor și stărilor care necesită asistență medicală și stabilește volumul asistenței acordate persoanelor asigurate de către instituțiile medico-sanitare contractate de CNAM și agențiile ei teritoriale, în conformitate cu prevederile legale.

Cetățenii Republicii Moldova de cele mai dese ori invocă dezacord cu volumul asistenței medicale asigurate de Programul unic, care sunt insuficiente și nu asigură restabilirea totală a sănătății. În contextul exodului masiv al medicilor din țară, asigurarea

⁶³ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?id=326302&lang=1>

volumului deplin al asistenței medicale este pusă în pericol, astfel existând liste interminabile de așteptare pentru diverse servicii.

Totodată, pacienții afirmă că acest document este greu de înțeles, ambiguu și permite avea o interpretare dublă.

Lezarea onoarei și demnității profesionale a lucrătorilor medicali

Normele de ocrotire a dreptului au o importanță deosebită în activitatea lucrătorilor medicali de acordare a asistenței medicale, în educarea cadrelor medicale, în momentul îndeplinirii obligațiilor profesionale fiind respectată legislația și manifestând o atitudine conștiincioasă față de pacienți.

O situație alarmantă din sistemul medical din țara noastră o constituie acțiunile de agresare a medicilor.

Anul 2018 a fost poate cel mai marcat an de nemulțumire a populației față de problemele din sistemul sănătății și cel social. Evident faptul că acest fenomen se răsfrânge direct asupra medicilor, iar statul nu are mecanisme suficiente pentru a-i proteja.

În primul rând este de menționat faptul că sistemul medical din țara noastră se confruntă în ultimii ani, cu un deficit de resurse umane fără precedent.

Acest fenomen a afectat în mod evident, segmentul de asistență medicală primară, ceea ce încalcă principiul de asigurare a accesului la servicii medicale esențiale.

Pe parcursul anului 2018 Ombudsmanul a fost sesizat inclusiv și de către medici, care au solicitat păstrarea confidențialității datelor. Aceștia au menționat că remunerarea, condițiile de muncă, aparatajele învechite, migrarea forței de muncă specializată, criza financiară, inechitățile față de pacienți și asigurarea medicilor pentru cazurile de erori medicale sunt cele mai frecvente motive pentru care medicii părăsesc sistemul public de sănătate.

Ca rezultat, insuficiența lucrătorilor medicali deseori creează probleme, iar medicii nu reușesc să presteze calitativ serviciile medicale.

Pe parcursul anului 2018 s-a diminuat simțitor și rolul medicului de familie în detrimentul medicinei de familie și în folosul medicinei specializate și celei spitalicești.

Cazurile tot mai frecvente de agresare a medicilor din ultimii ani,⁶⁴ impun necesitatea de a dezvolta asigurarea de malpraxis medical, pentru lucrătorii medicali, ceea ce constituie o componentă indispensabilă a domeniului sănătății. Țara noastră ar putea prelua din experiența altor state principii și metode de aplicare a asigurărilor obligatorii de malpraxis medical, adaptându-le la condițiile de la noi.

⁶⁴ <https://www.zdg.md/editia-print/social/victime-in-halate-albe-cine-loveste-in-medici-si-de-ce-dosarele-sunt-clasate>

Deși, pentru sporirea securității personale a medicilor de la urgență, la 20 mai 2016, Ministerul Sănătății și Ministerul Afacerilor Interne au semnat un ordin cu privire la măsurile de îmbunătățire a conlucrării și intervenție comună în acordarea asistenței medicale, acest ordin comun nu este pe deplin implementat, iar numărul de cazuri de agresare a lucrătorilor medicali crește.

Considerăm că în Republica Moldova există baza tehnică pe care se poate axa legislația autohtonă în domeniul asigurării obligatorii de malpraxis medical. Mai rămâne doar conștientizarea de către legiuitori a necesității stringente și inevitabile de a introduce în sistemul de sănătate răspunderea pentru erorile și neglijența profesională a cadrelor medicale.

Se impune crearea stringentă a unei structuri care să protejeze drepturile și demnitatea medicilor de toate atacurile venite din exterior.

Avocatul Poporului consideră că Republica Moldova are nevoie de o lege care să vizeze neglijența medicală, în contextul numeroaselor scandaluri din sistemul ocrotirii sănătății.

Astfel, se impune necesitatea adoptării în Republica Moldova a unei legi privind malpraxisul.

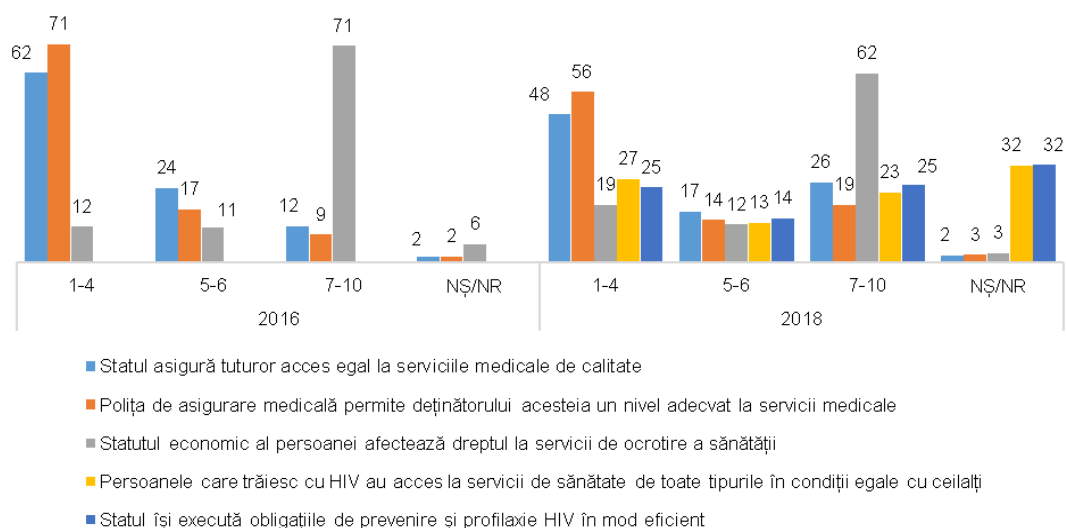
Pe de o parte, această lege i-ar ajuta pe pacienți să-și apere drepturile și să-i tragă la răspundere pe cei care le-au prejudiciat sănătatea, iar pe de alta parte, legea îi va proteja pe medici, pentru că nu toate cazurile de erori medicale au loc din vina nemijlocită a medicului.

Percepția populației referitor la respectarea dreptului la sănătate nu este una foarte bună.

Studiul “Percepția asupra drepturilor omului în Republica Moldova” (2018), realizat de Compania iData, la comanda Oficiului Avocatului Poporului, arată atitudinea preponderent negativă a respondenților față de modul în care sunt respectate drepturile la sănătate.

Aproximativ 62% din respondenți susțin că statutul economic al persoanei afectează dreptul al servicii de ocrotire a sănătății (comparativ cu 71% în anul 2016), iar 56% afirmă că polița de asigurare medicală nu permite deținătorului acesteia un nivel adecvat de servicii medicale (comparativ cu 71% în anul 2016). Totodată, 48% dintre respondenți consideră că statul nu asigură tuturor acces egal la serviciile medicale de calitate (comparativ cu 62% în anul 2016). Aceste afirmații denotă un grad sporit de nemulțumire față de sistemul de sănătate în general, și chiar o degradare a percepției populației privind respectarea acestui drept.

Figura 28. Evaluări pe o scară de la 1 (dezacord total) la 10 (totalmente de acord), în ce măsură sunteți de acord cu următoarele afirmații? 2016 și 2018, %

Părerile experților s-au împărțit în ceea ce privește modul în care este respectat dreptul la sănătate. Experții care au avut o percepție relativ bună despre situația dreptului la sănătate s-au referit la persoanele HIV+, precum și la persoanele cu dizabilități cu vârsta mai mică de 18 ani, cărora, în opinia lor, le este asigurat tratament și asistență medicală gratuită.

Persoanele de etnie romă se confruntă uneori cu o atitudine discriminatorie atunci când solicită asistență medicală. Studiul a arătat că această categorie de persoane social-vulnerabile deseori nu beneficiază de asistență medicală cuvenită.

Respondenții au menționat, de asemenea, că dreptul la servicii medicale calitative este încălcat în instituții penitenciare, din care cauză suferă și decedează un număr mare de persoane aflate în detenție, precum și în zonele rurale și în regiunea transnistriană.

În contextul celor enunțate, constatăm că una dintre problemele fundamentale care influențează negativ realizarea corespunzătoare a dreptului la sănătate este subfinanțarea sistemului. Această problemă generează altele, precum condițiile de muncă ale medicilor, numărul insuficient de cadre medicale din cauza exodului, echipamentul învechit, accesul limitat la servicii medicale calitative și tratament calitativ și alte probleme specifice de o perioadă lungă de timp.

O altă problemă fundamentală este revizuirea cadrului legal și, la necesitate, adoptarea unor prevederi noi, pentru a putea prelua bunele practici ale altor țări care au sisteme de sănătate eficiente și care asigură în mod corespunzător respectarea dreptului la sănătate a pacienților.

Și nu în ultimul rând, constatăm că drepturile omului nu sunt integrate suficient în politicile publice ale statului în partea ce ține de sistemul de sănătate, ceea ce impune

revizuirea politicilor statului prin prisma abordării bazate pe drepturile omului, astfel încât sistemul de sănătate să fie adaptat necesităților oamenilor, și nu invers.

RECOMANDĂRI:

- Dezvoltarea politicilor în sănătate adecvate bolilor rare;
- Inițierea controlului asupra resurselor financiare, pentru diagnosticarea timpurie a bolilor rare;
- Elabora unei metodologii de reabilitare și resocializare a pacienților diagnosticați cu boală rară;
- Elaborarea de către instituțiile medicale de politici și proceduri instituționale pentru respectarea drepturilor pacientului;
- Efectuarea controlului periodic privind respectarea/implementarea de către cadrele medicale și managerii instituțiilor medico-sanitare publice actelor normative în vigoare din domeniul sănătății (legi, ordine, regulamente, protocoale clinice);
- Elaborarea unui cadru normativ eficient pentru investigarea și soluționarea cazurilor de erori medicale și malpraxis;
- Organizarea instruirilor inițiale și continue a lucrătorilor medicali în domeniul legislației medicale și drepturilor omului pentru a asigura respectarea drepturilor pacientului în cadrul realizării actului medical;
- Specialiștii necesită instruire în domeniul comunicării, iar pacienții au nevoie de un grad mai înalt de responsabilitate pentru starea proprie de sănătate;
- Revizuirea politicilor statului din prisma abordării bazate pe drepturile omului;
- Implementarea recomandărilor organismelor internaționale și regionale de protecție a drepturilor omului.

DREPTUL LA ASISTENȚĂ ȘI PROTECȚIE SOCIALĂ

Dreptul la asistență și protecție socială nu este domeniul în care sunt înregistrate progrese semnificative din punct de vedere a drepturilor omului. Cauzele care afectează realizarea corespunzătoare a acestui drept țin de necesitatea de a îmbunătăți cadrul legal, de a asigura sistemul de protecție socială cu resurse financiare corespunzătoare, și resurse umane calificate în mod corespunzător.

Aceste constatări sunt confirmate și de percepția populației referitor la respectarea dreptului la asistență și protecție socială, care demonstrează că nivelul de realizare a acestui drept fundamental nu este corespunzător nu doar din punct de vedere al respectării standardelor în domeniul drepturilor omului.

Dreptul la asistență și protecție socială este prevăzut în articolul 22 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, articolul 9 din Pactul cu privire la drepturile sociale, economice și culturale, articolul 28 din Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități.

Constituția Republicii Moldova consacră acest drept în prevederile articolului 47: „(1) Statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea și bunăstarea, lui și familiei lui, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare. (2) Cetățenii au dreptul la asigurare în caz de: șomaj, boală, invaliditate, văduvie, bătrânețe sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de subzistență, în urma unor împrejurări independente de voința lor.”

Dreptul fundamental la asistență și protecție socială este prevăzut și de Obiectivul de Dezvoltare Durabilă nr.1- Fără sărăcie: Eradicarea sărăciei în toate formele ei la nivel global. Țintele acestui obiectiv includ: eradicarea sărăciei extreme, implementarea măsurilor de protecție socială potrivite pentru toți și protejarea tuturor celor săraci și vulnerabili, asigurarea faptului că toți bărbații și femeile, în special cei săraci și vulnerabili, au drepturi egale la resursele economice, precum și acces la serviciile de bază.

Anterior Avocatul Poporului a înaintat un șir de recomandări autorităților care necesită a fi întreprinse, pentru a îmbunătăți situația privitor la realizarea dreptului la asistență și protecție socială, după cum urmează:

- Implementarea corespunzătoare a recomandărilor organismelor internaționale de monitorizare a respectării drepturilor omului;

- Revizuirea modului de finanțare a sistemului de servicii sociale existente și remodelarea lor în funcție de nevoile actuale ale persoanelor cu dizabilități;
- Analiza oportunității de a exclude cerința de a refuza alocația lunară pentru îngrijire și supraveghere, în cazul acordării asistentului personal pentru persoanele cu dizabilități severe;
- Dezvoltarea unui mecanism de evaluare a calității serviciilor sociale prestate, bazat atât pe indicatori cantitativi de performanță, cât și indicatori calitativi de evaluare a percepțiilor beneficiarilor;
- Stabilirea unui mecanism de conlucrare dintre autoritatea publică locală și structura teritorială de asistență socială pentru monitorizarea și coordonarea activității personalului din sistemul de asistență socială, precum și a beneficiarilor;
- Stabilirea mecanismelor eficiente de coordonare intra și intersectoriale la nivel de comunitate (primărie, asistent social, lucrător medical);
- Implementarea unitară și coerentă a prevederilor legale din domeniul asistenței sociale, corelate cu nevoile și problemele sociale ale beneficiarilor;
- Perfecționarea continuă a capacităților reprezentanților autorităților publice locale și structurilor sale în domeniul drepturilor omului, inclusiv cel al protecției persoanelor cu dizabilități.

Avocatul Poporului ține să atragă atenția asupra recomandărilor care au fost înaintate Statului, în cadrul proceselor de evaluare a nivelului respectării de către Stat a angajamentelor regionale și internaționale în domeniul drepturilor omului asumate de către Republica Moldova.

Astfel, Comitetul ONU privind drepturile Economice, Sociale și Culturale, recomandă Statului de a spori semnificativ nivelul cheltuielilor sociale publice, atât la nivel național, cât și la nivel local, pentru a asigura realizarea progresivă a drepturilor economice, sociale și culturale, în special în ceea ce privește asigurarea socială, asigurarea cu locuință, apă și salubritate, servicii de sănătate și educație. Totodată, Comitetul recomandă de a revizui sistemul de acordare a certificatelor de dizabilitate, pentru a asigura că evaluarea reflectă caracteristicile, circumstanțele și necesitățile persoanelor cu dizabilități și să aloce fonduri suficiente pentru a asigura asistenți personali tuturor persoanelor cu dizabilități severe. Comitetul ONU privind drepturile Economice, Sociale și Culturale a reiterat recomandările sale anterioare ca pensiile să fie majorate la un nivel care să asigure un trai decent și, ca prim pas, să atingă nivelul minim de subzistență.

De asemenea Comitetul recomandă ca Statul parte: să remedieze imediat situația părinților care îngrijesc de copii cu dizabilități; să examineze condițiile programelor de

asigurare socială, să consolideze coordonarea între diferite programe de asigurări sociale și să raționalizeze procesul de acordare a prestațiilor de asigurări sociale pentru a garanta continuitatea prestațiilor sociale; să asigure că specialiștii liber profesioniști, a căror majoritate sunt femei, au acces egal la programe de asigurări sociale; să sensibilizeze publicul cu privire la programele de asigurări sociale și procedurile de aplicare a acestora și să ofere asistență persoanelor de etnie romă și persoanelor din localitățile rurale la solicitarea prestațiilor de asigurări și a actelor de identitate necesare.

Comitetul mai recomandă Statului-parte să-și intensifice eforturile de combatere a sărăciei, cu accent special pe persoanele din zonele rurale și pensionari. De asemenea, Comitetul îndeamnă Statul-parte să asigure că toate persoanele eligibile beneficiază de programul „Ajutor Social” și să majoreze sumele prestațiilor până la un nivel care să asigure beneficiarilor un nivel de trai decent. În plus, Comitetul mai recomandă Statului-parte să revizuiască criteriile de eligibilitate, inclusiv lista bunurilor, pentru a asigura că toate persoanele care au nevoie beneficiază de programul „Ajutor Social”.

Comitetul recomandă Statului-parte să examineze posibilitatea de a ratifica Protocolul Opțional la Pactul Internațional cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale.

Comitetul pentru protecția persoanelor cu dizabilități, în cadrul procesului de evaluare, recomandă ca Statul parte să asigure un nivel de trai adecvat pentru persoanele cu dizabilități și familiile acestora, inclusiv prin asigurarea de amenajare rezonabilă în ceea ce privește pensiile și alocațiile sociale; să garanteze că programele de protecție socială și de reducere a sărăciei iau în considerare costurile suplimentare legate de dizabilitate; să asigure că persoanele cu dizabilități au acces la serviciile sociale comunitare și programe publice de locuințe și că aceste servicii și programe sunt, de asemenea, disponibile în zonele rurale și îndepărtate; să acorde atenție legăturilor dintre articolul 28 din Convenție și ținta 1.3.1. a Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă⁶⁵.

Avocatul Poporului atrage atenția și asupra recomandărilor Comitetului European pentru Drepturile Sociale în concluziile sale referitor la monitorizarea implementării Cartei Sociale Europene (revizuită) de către Republica Moldova⁶⁶.

Astfel, Comitetul concluzionează că situația din Republica Moldova nu este în conformitate cu dispozițiile articolului 12 §1⁶⁷ al Cartei din următoarele motive:

⁶⁵ Proporția populației acoperite de planurile/ sistemele de protecție socială, pe sexe, care disting copiii, șomerii, persoanele în vârstă, persoanele cu dizabilități, femeile însărcinate, nou-născuții, victimele accidentelor de muncă, și cei săraci și persoanele vulnerabile.

⁶⁶ https://www.ecoi.net/en/file/local/1425569/1226_1519804343_cr-2017-mda-eng.pdf

⁶⁷ Să stabilească sau să mențină un regim de securitate socială.

- S-a constatat că sistemul de securitate socială nu acoperă un procent semnificativ al populației;
- Cuantumul minim al ajutorului de șomaj nu este adecvat⁶⁸;
- Cuantumul minim al pensiei pentru limită de vîrstă nu este adecvat⁶⁹;
- Cuantumul minim al indemnizației în caz de boală nu este adecvat⁷⁰.

Comitetul consideră că situația din Republica Moldova nu este în conformitate cu dispozițiile articolului 12 §2⁷¹ al Cartei, deoarece s-a constatat că Republica Moldova nu menține un sistem de securitate socială la un nivel satisfăcător cel puțin egal cu cel necesar pentru ratificarea Codului European de Securitate Socială.

De asemenea, Comitetul constată că eforturile depuse de Republica Moldova pentru a dezvolta sistemul de securitate socială, potrivit dispozițiilor articolului 12 §3⁷² al Cartei, nu sunt adecvate. De regulă, o stagnare a sistemului de securitate socială în Statele-părți la Cartă are un caracter temporar și se aplică doar pe perioada de criză economică a țării.

Referitor la respectarea prevederilor articolului 12§4, Comitetul consideră că situația din Republica Moldova nu este în conformitate cu dispozițiile articolului 12 §4⁷³ al Cartei, din următoarele considerente:

- Tratatul egal în ceea ce privește accesul la prestațiile familiale nu le este garantat cetățenilor celorlalte State-părți. Legislația Republicii Moldova nu asigură dreptul egal al părinților și copiilor care nu au domiciliul în Republica Moldova, dar sunt eligibili în celelalte condiții prevăzute de legislația națională, de a beneficia de prestații familiale (indemnizații pentru creșterea copilului pînă la împlinirea vârstei de 3 ani).

⁶⁸ Cuantumul prestației de substituie a venitului ar trebui stabilit astfel încît să fie în proporție rezonabilă cu veniturile anterioare și niciodată să nu se situeze sub pragul de sărăcie, definit ca 50% din venitul mediu echivalat și calculat în baza valorii pragului riscului de sărăcie.

⁶⁹ Mărimea minimă a pensiei pentru limită de vîrstă (în 2018 – 1025 lei/ www.cnas.md) rămîne a fi sub nivelul minimului de existență pentru pensionari (în semestrul I 2018 - 1589 lei/ www.statistica.md).

⁷⁰ Mărimea indemnizației de boală se calculează proporțional perioadelor contributive realizate de persoana asigurată. În cazul în care perioada contributivă este mai mică de 5 ani, mărimea indemnizației va constitui 60% din venitul persoanei asigurate. Ținînd cont de cuantumul minim garantat al salariului în sectorul real, care, în 2018, a constituit 2610 lei pe lună, mărimea indemnizației de boală al persoanei care a realizat un stagiu de cotizare mai mic de 5 ani va fi sub nivelul minimului de existență (în semestrul I 2018 - 1895,7 lei/statistica.md).

⁷¹ Să mențină regimul de securitate socială la un nivel satisfăcător cel puțin egal cu cel necesar pentru ratificarea Codului european de securitate socială.

⁷² Să depună eforturi pentru a aduce treptat regimul de securitate socială la un nivel mai ridicat.

⁷³ Să ia măsuri, prin încheierea de acorduri bilaterale sau multilaterale corespunzătoare sau prin alte mijloace și sub rezerva condițiilor stipulate în aceste acorduri, pentru a asigura:

- a) egalitatea de tratament între cetățenii fiecărei părți și cetățenii celorlalte părți, în ceea ce privește drepturile de securitate socială, inclusiv păstrarea avantajelor acordate de legislațiile de securitate socială, indiferent de deplasările pe care persoanele protejate le-ar putea efectua între teritoriile părților;
- b) acordarea, menținerea și restabilirea drepturilor de securitate socială prin mijloace precum totalizarea perioadelor de asigurare sau de angajare, îndeplinite conform legislației fiecăreia dintre părți.

- Dreptul de a menține prestațiile dobândite nu le este garantat cetățenilor celorlalte State-părți. Legislația Republicii Moldova nu asigură dreptul cetățenilor celorlalte State-părți de a beneficia de o prestație (pensie, indemnizație), dobândită în conformitate cu legislația națională, pe teritoriul celorlalte State-părți, în lipsa unui acord de securitate socială. Plata prestațiilor, inclusiv a indemnizațiilor de asigurări sociale, este restricționată pe motiv că persoana domiciliază în oricare alt Stat-parte la Cartă.
- Dreptul de a menține drepturile în curs de dobândire nu le este garantat cetățenilor celorlalte State-părți. În cazul în care persoana a desfășurat o activitate în mai multe state și nu îndeplinește condiția stagiului minim necesar pentru obținerea dreptului la prestație (în special, pensie) în temeiul legislației naționale, statul trebuie să ia măsuri care să asigure totalizarea perioadelor de asigurare realizate în celelalte State-părți. Aceasta impune de asemenea o abordare pro-rata în calcularea și plata prestațiilor.

Comitetul consideră că situația din Republica Moldova nu este în conformitate cu dispozițiile articolului 13§1⁷⁴ al Cartei, din următoarele considerente:

- Mărimea alocațiilor sociale plătite unei persoane fără mijloace financiare, inclusiv persoanelor în etate nu este adecvată;
- Dreptul la asistență medicală nu este garantat tuturor persoanelor fără mijloace financiare.

În cadrul procesului de examinare a cererilor Avocatul Poporului a constatat unele situații de încălcare ale dreptului la asistență și protecție socială.

Astfel, militarii prin contract nu puteau beneficia de concediul paternal, deoarece exista un vid legislativ în Legea nr.162 din 22.07.2005 cu privire la statutul militarilor și Regulamentul cu privire la modul de îndeplinire a serviciului militar în Forțele Armate aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.941 din 17.08.2016.

Avocatul Poporului a propus Ministerului Apărării inițierea procedurii de amendare a cadrului normativ relevant, astfel încât să garanteze militarilor prin contract dreptul la concediu paternal.

Urmare intervenției Avocatului Poporului a fost completată⁷⁵ Legea nr.162/2005 cu privire la statutul militarilor cu art.14¹ „concedii sociale”, prin care au fost eliminate cauzele și condițiile ce generau premise pentru încălcarea drepturilor și libertăților omului.

⁷⁴ să vegheze ca orice persoană care nu dispune de resurse suficiente și care nu este în măsură să și le procure prin propriile mijloace sau să le primească dintr-o altă sursă, în special prin prestații rezultate dintr-un regim de securitate socială, să poată beneficia de o asistență corespunzătoare și, în caz de boală, de îngrijirile impuse de starea sa;

O altă problemă depistată în cadrul examinării unui caz individual se referă la faptul că victimele reabilite ale represiunilor politice din perioada anilor 1917–1990, care locuiesc în Republica Moldova, dar beneficiază de pensie în alt stat, nu pot pretinde la plata alocației lunare de stat stabilite, conform legislației în vigoare⁷⁶ pentru această categorie de persoane.

Odată cu acordarea statutului de victimă a represiunilor politice, statul prin Legea nr. 1225 din 08.12.1992 s-a obligat să reabiliteze și să repună victimele represiunilor politice în drepturile lor politice, sociale și cetățenești, precum și să le compenseze pagubele materiale survenite în urma samovolniciei regimului totalitar. În consecință, însuși faptul că persoana a fost recunoscută victimă a represiunilor politice prezumă dreptul de a beneficia de măsurile de protecție socială specială stabilite, fără nicio diferențiere fondată pe anumite criterii. Din acest punct de vedere, Avocatul Poporului consideră că cerința impusă de a fi beneficiar de pensie sau alocație, stabilite conform legislației naționale, nu trebuie să constituie o cerință determinantă la stabilirea dreptului la alocație lunară de stat victimelor represiunilor politice.

Avocatul Poporului recomandă Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale inițierea procedurii de revizuire a cadrului normativ, astfel încât toți cetățenii Republicii Moldova, victime reabilite ale represiunilor politice, să poată beneficia de alocațiile lunare de stat stabilite.

În continuare se constată insuficiențe în realizarea dreptului la asistență și protecție socială a persoanelor în etate.

Conform datelor prezentate de Casa Națională de Asigurări Sociale, în semestrul I, 2018, mărimea medie a pensiei a constituit în 1658,7 lei. Aceasta reprezintă 104,4% din valoarea medie a minimumului de existență stabilit pentru pensionari (în semestrul I 2018 - 1589 lei⁷⁷) și aproape 100%, dacă raportăm mărimea medie a pensiei pentru limită de vîrstă.

Denumirea indicatorului	Rata beneficiarilor respectivi din numărul total de beneficiari de pensii (%)	
	2017	2018
din numărul total al beneficiarilor de pensii, al căror quantum al pensiei este sub minimul de existență stabilit pentru pensionari, divizați pe categorii:	(pînă la 1566,6 lei)	(pînă la 1589 lei)

⁷⁵ Legea pentru modificarea unor acte legislative, nr.184 din 26.07.2018;

⁷⁶ Regulamentului cu privire la modul de stabilire și plată a alocațiilor lunare de stat unor categorii de populație, aprobat prin Hotărârea Guvernului R.Moldova, nr.470 din 02.05.2006;

⁷⁷ <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5343>;

- pensii pentru limită de vîrstă	54,3	49
- pensii de dizabilitate	15,4	13
- pensii de urmaș	1,6	1,6
- pensii pentru vechime în muncă	0	0,01
- pensii unor categorii de angajați din aviația civilă	0	0
- pensii participanților la lichidarea avariei de la Cernobîl	0	0,01
- pensii militarilor în termen și membrilor lor de familie	0,1	0,07
- pensii unor angajați din domeniul culturii	0	0
- pensii anticipate pentru limită de vîrstă	0,4	0,3

Cu toate că în ultimii ani este atestată o creștere ușoară a gradului de acoperire a minimului de existență la pensionari (cu 9,6% în I semestru 2018 față de I semestru 2017), valorile minime ale pensiilor pentru limită de vîrstă rămîn sub nivelul minimului de existență pentru pensionari și acoperă doar 64,5% din acesta sau 48,4% în cazul pensiei minime a persoanelor cu dizabilități severe. În comparație, mărimea medie a pensiei pentru alte categorii de pensionari⁷⁸ depășește valoarea minimului de existență aproape de 3 ori.

În anul 2018 Curtea Constituțională a examinat unele aspecte care țin de dreptul la asistență și protecție socială.

Astfel, Curtea a declarat neconstituționale prevederile din art.36 alin.(1) din Legea nr.156 din 14 octombrie 1998 privind sistemul public de pensii⁷⁹, care prevedeau neacordarea dreptului la pensie asiguratului care își stabilește domiciliul în străinătate.

Curtea Constituțională a statuat că articolele 2 și 36 din Legea nr.156 din 14 octombrie 1998 fac dependentă plata pensiei de locul de domiciliu al persoanelor, fapt care poate conduce la situații în care anumite persoane care au muncit în Republica Moldova și care au contribuit la sistemul de asigurări sociale prin plățile lor sunt private de pensie în întregime, din simplul motiv că nu își mai au domiciliul în Republica Moldova.

⁷⁸ Se are în vedere persoane cu funcții publice și/sau funcții de demnitate publică.

⁷⁹ Hotărârea Curții Constituționale nr.10 din 08.05.2018

În concluzie, Curtea a conchis că tratamentul diferențiat al persoanelor care nu își au domiciliul în Republica Moldova, în comparație cu cele care își au domiciliul în Republica Moldova, în materie de plată a pensiilor, încalcă articolele 46 și 47, coroborate cu articolul 16 din Constituție⁸⁰. Respectiv, persoanele care beneficiază de plata pensiilor în Republica Moldova trebuie să se bucure în continuare de acestea, chiar dacă își schimbă locul de domiciliu în afara țării.

Urmare hotărârii Curții Constituționale în cauză au fost operate modificări în Legea nr. 156 din 14.10.1998⁸¹, care a eliminat inechitatea socială constatată de Curtea Constituțională, în raport cu persoanele care au contribuit la sistemul de asigurări sociale, însă nu puteau beneficia de pensie dacă nu aveau domiciliul în Republica Moldova.

La data de 22.11.2018 Curtea Constituțională a constatat că dreptul la pensia de dizabilitate în cazul unei dizabilități severe provocate de o afecțiune generală nu trebuie să se acorde în funcție de stagiul de cotizare efectiv realizat, conform tabelului nr.1 din alineatul (1) al articolului 20 din Legea nr.156 din 14 octombrie 1998 privind sistemul public de pensii.

Curtea consideră că în privința pensiei de dizabilitate care se acordă în cazul unei dizabilități severe, provocate de o afecțiune generală, rațiunile care stau la baza reglementării unei vârste standard de pensionare sau a unui stagiu minim de cotizare nu mai subzistă. Pierderea totală a capacității de muncă din cauza unei afecțiuni generale reprezintă un eveniment aleatoriu, care nu poate fi controlat de către persoana în discuție, astfel încât stabilirea unei vârste și a unui stagiu minim de cotizare în a căror bază poate fi acordată pensia de dizabilitate nu este justificată.

Curtea are în vedere și faptul că excluderea persoanelor cu dizabilități provocate de afecțiuni generale, care și-au pierdut în totalitate capacitatea de muncă, de la plata pensiei de dizabilitate are drept consecință plasarea acestora în situația de a-și căuta resursele necesare supraviețuirii, contrar scopului articolului 47 din Constituție, care urmărește tocmai contrariul.

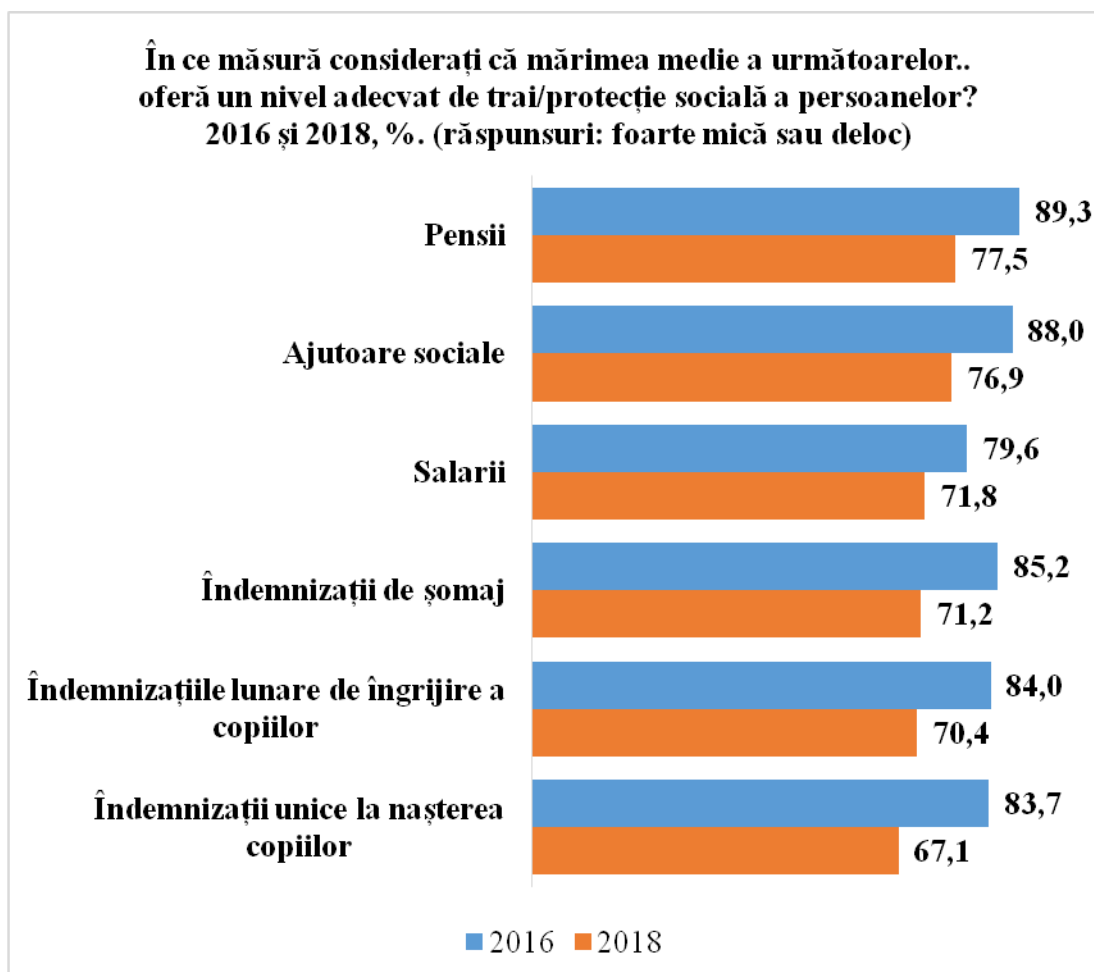
Având în vedere hotărârea în cauză, autoritățile urmează să modifice Legea nr.156 din 14 octombrie 1998 privind sistemul public de pensii.

Percepția populației referitor la respectarea dreptului la asistență și protecție socială demonstrează că nivelul de realizare a acestui drept fundamental nu este la un nivel corespunzător nu doar din punct de vedere al respectării standardelor în domeniul drepturilor omului.

⁸⁰ (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Pichkur v. Ucraina*, §54)

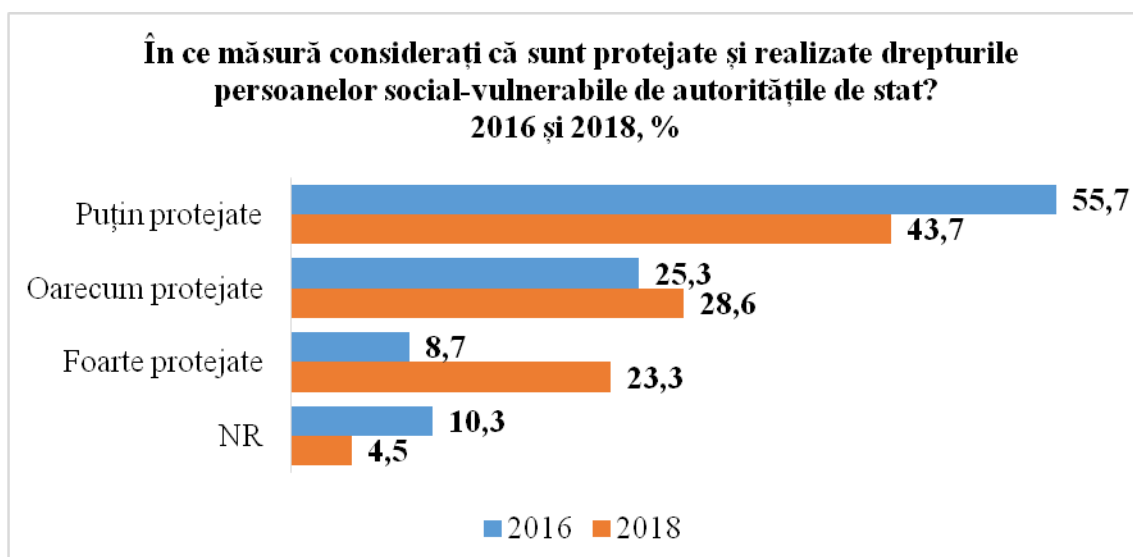
⁸¹ Legea pentru modificarea Legii nr.156/1998 privind sistemul public de pensii nr. 258 din 22.11.2018.

Astfel, datele studiului „Percepția asupra drepturilor omului în Republica Moldova”, realizat în 2018 la comanda Oficiului Avocatului Poporului⁸², arată că numărul persoanelor care consideră că pensia, salariul, indemnizații și alte plăți sociale drept insuficiente este unul foarte mare. Respondenții sunt cel mai puțin mulțumiți de mărimea pensiei (77.5%), ajutoarelor de șomaj (76,9%), precum și de alte prestații de asigurări sociale.

Rezultatele studiului arată, de asemenea, că drepturile persoanelor social-vulnerabile continuă să fie percepute ca cel mai puțin protejate sau deloc protejate de către autoritățile statului (43,7% din respondenți). Și doar 23.3% de respondenți consideră că drepturile respective sunt protejate la un nivel corespunzător.

⁸² Studiul dat este realizat în cadrul Proiectului „Consolidarea capacităților tehnice ale instituțiilor naționale pentru promovarea și protecția drepturilor omului”, finanțat de Ministerul Afacerilor Externe al Danemarcei și implementat de Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD), în parteneriat cu Oficiul ONU pentru Drepturile Omului (UN OHCHR) și Fondul Națiunilor Unite pentru Populație (UNFPA).

În contextul celor enunțate, se constată faptul că dreptul la asistență și protecție socială nu este domeniul în care se înregistrează progrese semnificative din punct de vedere al drepturilor omului. Cauzele care afectează realizarea corespunzătoare a acestui drept țin de necesitatea de a îmbunătăți cadrul legal, de asigurare a sistemului de protecție socială cu resurse financiare corespunzătoare, și resurse umane calificate în mod corespunzător.

RECOMANDĂRI:

- Implementarea corespunzătoare a recomandărilor organismelor internaționale de monitorizare a respectării drepturilor omului;
- Implementarea recomandărilor expuse anterior de către Avocatul Poporului în rapoartele sale;
- Asigurarea unui nivel al prestațiilor de asigurări sociale (al pensiei pentru limită de vârstă, al ajutorului de șomaj, indemnizației pentru incapacitate temporară de muncă cauzată de boli obișnuite sau de accidente nelegate de muncă) astfel, încât cuantumul minim al acestora să se echivaleze, cel puțin, cu valoarea minimului de existență stabilită;
- Se recomandă examinarea oportunității de a ratifica articolul 23 referitor la dreptul persoanelor vârstnice la protecție socială și articolul 30 referitor la dreptul la protecția împotriva sărăciei și a excluderii sociale din conținutul Cartei Sociale Europene (revizuite).

SITUAȚIA APĂRĂTORILOR DREPTURILOR OMULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

În perioada 25-29 iunie 2018, Raportorul Special al Națiunilor Unite privind situația apărătorilor drepturilor omului, Michel Forst, a efectuat o vizită în Republica Moldova, pentru a evalua dacă Republica Moldova oferă elementele de bază unui mediu sigur și favorabil pentru apărătorii drepturilor omului. În acest scop au fost estimate cadrul juridic și instituțional; accesul la justiție; politicile de protecție și mecanisme care ar acorda atenție grupurilor expuse riscurilor; condițiile de activitate ale instituțiilor naționale independente și împuternicite de apărare a drepturilor omului, ale actorilor non-statali care respectă și sprijină activitatea apărătorilor, ale comunității apărătorilor drepturilor omului.

Pe 28 februarie 2019, în cadrul sesiunii a 40-a a Consiliului ONU pentru drepturile omului, Raportorul special și-a prezentat concluziile privind starea de lucruri la acest compartiment în țara noastră.

Potrivit constatărilor Raportorului special⁸³, Republica Moldova are un set bun de legi care, în majoritatea aspectelor, creează un mediu adecvat pentru funcționarea apărătorilor drepturilor omului. Totuși, în pofida unui cadru legislativ satisfăcător la nivel global, situația apărătorilor drepturilor omului în Republica Moldova necesită îmbunătățiri.

Michel Forst menționează în raport că apărătorii drepturilor omului și jurnaliștii sunt victime ale campaniilor de denigrare, avocații se confruntă cu acuzații penale politic motivate sau sunt amenințați ori de câte ori apără vocile incomode, jurnaliștii se confruntă cu limitări în ceea ce privește accesul la informații, iar instituțiile naționale pentru apărarea drepturilor omului se simt ignorate în practică. Raportorul special face trimitere la cazuri concrete și oferă nume ale apărătorilor drepturilor omului care ar fi fost hărțuiți, concediați sau acuzați penal în mod neîntemeiat din motive cum ar fi luarea cu bună știință a unei decizii ilegale sau greșite.

În Raport se mai atestă că unele grupuri de apărători sunt deosebit de vulnerabile, datorită însăși naturii drepturilor pe care le apără, propriei identități sau particularităților muncii lor. Se constată că, din cauza atmosferei din țară, care împiedică activitatea lor în domeniul drepturilor omului, unii apărători ai drepturilor omului au fost nevoiți să părăsească țara pentru a cere azil în străinătate.

⁸³ <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G19/007/23/PDF/G1900723.pdf?OpenElement>

De asemenea în Raport se mai notează că în regiunea transnistreană, legislația privind organizațiile non-profit provoacă îngrijorări serioase, iar apărătorii drepturilor omului uneori nu simt că operează într-un mediu sigur și permisiv.

Raportorul ONU subliniază că societatea civilă nu dispune de instrumente practice pentru a influența procesul de luare a deciziilor. Procesul de elaborare și implementare a politicilor de multe ori nu este incluziv și transparent. Principiile participării și responsabilității nu fac parte din interacțiunea dintre autorități și apărătorii drepturilor omului.

Raportorul Special face mai multe recomandări autorităților, printre care să examineze posibilitatea elaborării și adoptării unei legi speciale privind apărătorii drepturilor omului, precum și să asigure adoptarea unei legi cu privire la ONG-uri care ar respecta standardele internaționale în domeniul drepturilor omului.

Michel Forst susține că statul trebuie să elaboreze prevederi și practici legale, pentru a proteja principiile participării autentice a societății civile la procesul decizional la nivel central și local, și că trebuie asigurate condițiile ca mijloacele de informare în masă ale ONG-urilor și ale altor apărători ai drepturilor omului să dispună de instrumente practice pentru a-i trage la răspundere pe politicieni și, pentru a influența procesul de luare a deciziilor și punerea în aplicare a politicilor. ONG-urile și mass-media ar trebui să aibă acces mai liber la informațiile importante din punct de vedere public, susține Raportorul ONU.

Michel Forst face apel la autorități să asigure independența, imparțialitatea și transparența sistemului judiciar, prin protejarea judecătorilor împotriva oricăror interferențe în activitatea lor și prin asigurarea unor investigații independente, imparțiale și prompte cu privire la orice afirmații de interferență cu independența sistemului judiciar.

Raportorul recomandă autorităților promovarea diversității și pluralismului mass-mediei, asigurarea transparenței în ceea ce privește proprietatea mass-media și consolidarea eforturilor de combatere a concentrării excesive a proprietății mass-media, de susținere a mass-mediei independente și de asigurare a unui mediu favorabil pentru jurnaliști.

Michel Forst a mai atras atenția asupra importanței adoptării unei politici de toleranță zero în cazurile de intimidare și stigmatizare a apărătorilor drepturilor omului, a jurnaliștilor și a avocaților; a investigării cu promptitudine, în mod independent, imparțial și eficient a orice act de represalii, intimidare sau stigmatizare împotriva lor.

Raportorul s-a referit și la însemnătatea garantării dreptului la un proces echitabil, în special prin luarea unor măsuri imediate și eficiente pentru a se asigura că procedurile penale nejustificate sau disproporționate nu sunt aduse prin acuzații fabricate; ca justiția selectivă să

nu fie folosită împotriva oponenților politici, a judecătorilor independenți, a avocaților și a apărătorilor drepturilor omului; ca grupurile societății civile, organizațiile internaționale și regionale și publicul larg au dreptul să monitorizeze aceste procese.

Raportorul ONU a accentuat rolul Oficiului Avocatului Poporului, în calitate de instituție națională de protecție a drepturilor omului, în asigurarea unui mediu sigur și de abilitare pentru apărătorii drepturilor omului, ghidarea și consilierea Guvernului cu privire la obligațiunile sale în materie de drepturi ale omului, inclusiv legate de armonizarea la standardele internaționale a legislației interne și integrarea acestora în politicile publice, implicit cele ale apărătorilor drepturilor omului. În acest sens, Michel Forst a recomandat autorităților să asigure finanțarea adecvată a OAP și Consiliului de egalitate.

Unele dintre recomandările Raportorului Special se referă la consolidarea rolului Ombudsmanului în vederea unei colaborări mai strânse cu apărătorii drepturilor omului, dar și implicarea în protecția grupului de risc. Această protecție ar putea fi oferită în mai multe moduri, inclusiv prin mecanisme formale de reclamații și programe de protecție, advocacy și sensibilizare, oferind sprijin public atunci când încălcările sunt comise împotriva apărătorilor, și consolidarea capacităților.

Avocatul Poporului a ținut cont de recomandările preliminare ale Raportorului ONU făcute la scurt timp după vizita în Republica Moldova și a decis includerea problematicii ce ține de protecția apărătorilor drepturilor omului printre domeniile prioritare de activitate. Pe 6 decembrie 2018, Oficiul Avocatului Poporului a organizat un *Forum al apărătorilor drepturilor omului*, la care s-a discutat situația și dificultățile de care aceștia se confruntă.

De asemenea, Avocatul Poporului a expediat o **Declarație** scrisă pentru sesiunea a 40-a a Consiliului ONU pentru drepturile omului, la care a fost audiat raportul Raportorului special ONU cu privire la situația apărătorilor drepturilor omului, pe marginea vizitei efectuate în Republica Moldova pe 25-29 iunie 2018.

În declarație Ombudsmanul a anunțat că împărtășește îngrijorările exprimate de către Raportorul ONU cu privire la situația apărătorilor drepturilor omului în Republica Moldova și își exprimă intenția de a monitoriza situația în care activează apărătorii drepturilor omului și de a le acorda tot sprijinul de care aceștia vor avea nevoie.

Avocatul Poporului a mai declarat că va propune deputaților din viitorul Parlament adoptarea unei legi cu privire la apărătorii drepturilor omului.

Recomandări:

- Avocatul Poporului recomandă autorităților să depună eforturile necesare pentru implementarea recomandărilor Raportorului special ONU cu privire la situația apărătorilor drepturilor omului;

- Avocatul Poporului încurajează autoritățile să adopte într-un termen cât mai apropiat cadrul legal privind apărătorii drepturilor omului, precum și referitor la ONG-uri, care ar respecta standardele internaționale în domeniul drepturilor omului.

RESPECTAREA DREPTURILOR PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI

Constituția Republicii Moldova garantează protecția persoanelor cu dizabilități prin prevederile stipulate în articolul 51:

(1) Persoanele cu dizabilități beneficiază de o protecție specială din partea întregii societăți. Statul asigură pentru ele condiții normale de tratament, de readaptare, de învățământ, de instruire și de integrare socială.

(2) Nimeni nu poate fi supus nici unui tratament medical forțat, decât în cazurile prevăzute de lege.

La nivel internațional drepturile persoanelor cu dizabilități sunt protejate de către Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, din 13.12.2006.

Referitor la nivelul de implementare a Convenției, Comitetul ONU pentru drepturile persoanelor cu dizabilități s-a expus în Observațiile finale referitoare la raportul inițial al Republicii Moldova (12 aprilie 2017).⁸⁴

Drepturile persoanelor cu dizabilități sunt prevăzute și de Obiectivul de Dezvoltare Durabilă 4, care se referă la asigurarea unei educații de calitate și incluzive pentru toți și promovarea oportunităților de învățare pe întreg parcursul vieții. Țintele acestui obiectiv stabilesc că pînă în 2030 urmează a fi eliminate disparitățile în educație și asigurarea accesului egal la toate nivelurile de învățământ și formare profesională a persoanelor vulnerabile, inclusiv a persoanelor cu dizabilități.

În anul 2010, prin Legea Nr. 166 din 09.07.2010, Republica Moldova ratifica Convenția Organizației Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu dizabilități⁸⁵.

Aceasta presupune că țara noastră și-a asumat angajamentul de a implementa prevederile acesteia prin ajustarea legislației și a practicilor naționale.

⁸⁴ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD%2fC%2fMDA%2fCO%2f1&Lang=en

⁸⁵ <http://lex.justice.md/md/335376/>

Aproximativ 1 miliard de persoane cu diferite grade de dizabilitate locuiesc acum pe planetă, ceea ce reprezintă aproximativ 15% din populația acesteia. Fiecare al patrulea european are un membru de familie cu dizabilități.

Conform datelor oficiale ale Biroului Național de Statistică, **persoanele cu dizabilități reprezintă aproximativ 5 la sută din populația țării.**⁸⁶

Numărul estimat al persoanelor cu dizabilități în Republica Moldova este de 180,6 mii persoane, inclusiv 11,7 mii copii cu vârsta de 0-17 ani.

Persoanele cu dizabilități reprezintă 5,1% din populația totală a țării, iar copiii cu dizabilități constituie 1,7% din numărul total al copiilor din Republica Moldova.

Dat fiind faptul că monitorizarea respectării drepturilor persoanelor cu dizabilități este una dintre direcțiile strategice ale activității Oficiului Avocatului Poporului, acest domeniu a fost în atenția Avocatului Poporului și pe parcursul anului 2018.

Deși legislația Republicii Moldova garantează drepturi egale pentru persoanele cu dizabilități, ca și pentru ceilalți cetățeni, persoanele cu dizabilități se confruntă în continuare cu numeroase probleme sistemice la nivel local, de la lipsa rampelor la intrarea în instituții publice, până la procesul deficitar de stabilire a dizabilității de către organele responsabile.

Pe parcursul anului 2018, în adresările către Avocatul Poporului, persoanele cu dizabilități din Republica Moldova, au invocat de cele mai multe ori încălcarea dreptului la informație, iar atunci când o persoană nu are acces la informația corectă, este în imposibilitatea de a-și revendica celelalte drepturi.

Chiar dacă în rapoartele anterioare, Avocatul Poporului a înaintat recomandări autorităților referitor la obligația respectării de către stat a drepturilor persoanelor cu dizabilități, lacune continuă să existe în acest domeniu, în partea ce ține de asigurarea condițiilor de accesibilitate.

Alte probleme invocate de persoanele cu dizabilități, care rămân actuale an de an sunt accesibilizarea la mediul fizic și informațional și lipsa unui mecanism de sancționare pentru nerespectarea prevederilor Legii privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, Nr.60 din 30.03.2012, de către instituțiile publice, agenții economici, companiile de construcții, instituțiile medicale, instituțiile de învățământ, etc.

Accesul în transportul public, la fel este o problemă actuală a persoanelor cu dizabilități, acesta nefiind adaptat pentru cei cu deficiențe de vedere, deficiențe locomotorii sau de auz.

Astfel, Ombudsmanul consideră primordial dezvoltarea cadrului legislativ privind adaptarea transportului public la cerințele persoanelor cu dizabilități, proiectarea unui sistem

⁸⁶ <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=6191>

integrat de transport public incluziv, înnoirea și modernizarea treptată a mijloacelor de transport public, a echipamentelor de semnalizare, a ghișeelor de informare, a caselor de bilete din stațiile acestora pentru a corespunde cerințelor transportului incluziv.

Avocatul Poporului a fost frecvent sesizat de persoane cu dizabilități în partea ce ține de realizarea dreptului la asistență și protecție socială. În cererile adresate Ombudsmanului s-a invocat foarte frecvent funcționarea defectuoasă a serviciului social „Asistență personală”.

Astfel, constatăm că responsabilii din domeniul protecției sociale, în special asistenții sociali, nu depun eforturi suficiente pentru facilitarea vieții independente și integrarea socială a persoanelor cu dizabilități. Dovada acestui fapt sunt cazurile examinate de Avocatul Poporului, care doar după intervenirea acestuia au fost soluționate.

În anul 2018 a avut loc *reforma procesului de stabilire a gradului de dizabilitate*⁸⁷. Această reformă a avut drept scop îmbunătățirea procesului de determinare a dizabilității și stabilirea măsurilor de incluziune pentru persoanele cu dizabilități, în scopul de a le oferi posibilitatea încadrării mai ușoare în societate.

Totuși, Avocatul Poporului a fost sesizat în repetate rânduri referitor la procedura dificilă de stabilire a gradului de dizabilitate. Cetățenii invocă dezacordul cu termenul îndelungat de examinare a dosarelor depuse pentru stabilirea sau reconfirmarea gradului de dizabilitate. Autoritățile competente afirmă că aceste situații au loc ca urmare a lipsei sau insuficienței de angajați.

Este îngrijorător faptul că, pe perioada examinării dosarului pentru stabilirea gradului de dizabilitate de către Consiliul Național pentru Determinarea Dizabilității, cetățenii nu pot beneficia de serviciile medicale acoperite de polița de asigurare obligatorie de asistență medicală, iar pentru o persoană cu dizabilități, aceste servicii sunt deseori vitale și pot fi necesare în orice moment.

În acest context, Ombudsmanul recomandă autorităților să depună toată diligența la examinarea și la soluționarea problemelor de care se confruntă persoanele cu dizabilități, pentru a preveni încălcarea altor drepturi ocrotite de Constituție și tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte.

Avocatul Poporului apreciază armonizarea prevederilor din articolul 51 al Constituției Republicii Moldova la standardele Convenției ONU cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități, prin schimbarea noțiunii „persoane handicapate” cu ”persoane cu dizabilități”, așa cum a recomandat în repetate rânduri în rapoartele sale anterioare.

În anul de referință a fost aprobat Programul național de dezinstituționalizare a persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale din instituțiile rezidențiale gestionate

⁸⁷ <http://lex.justice.md/md/375089/>

de Agenția Națională Asistență Socială pentru anii 2018-2026 și a Planului de acțiuni privind implementarea acestuia⁸⁸, care prevede realizarea procesului de dezinstituționalizare a persoanelor cu dizabilități din instituțiile rezidențiale prin oferirea serviciilor sociale la nivel de comunitate și transformarea instituțiilor rezidențiale în centre regionale cu atribuții în dezvoltarea și prestarea serviciilor alternative la nivel de comunitate.

Acest Program are drept scop reformarea sistemului rezidențial de îngrijire a persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale prin dezvoltarea și prestarea serviciilor sociale comunitare, în scopul de a asigura dreptul la viață independentă și trai în comunitate a acestora.

De asemenea, Avocatul Poporului salută realizările Statului în contextul aprobării pachetului minim de servicii sociale care se finanțează în limita mijloacelor Fondului de susținere a populației⁸⁹. Anterior, Avocatul Poporului a semnalat existența problemelor ce țin de dezvoltarea serviciilor comunitare pentru persoanele cu dizabilități, care erau generate inclusiv de faptul că organizarea și funcționarea serviciilor menționate sunt puse frecvent în seama administrației publice locale. În Raportul tematic elaborat de Avocatul Poporului „Integrarea persoanelor cu dizabilități severe în comunitate: impactul serviciului social „Asistență Personală””, Ombudsmanul a recomandat revizuirea cadrului normativ, în sensul finanțării/cofinanțării de la Bugetul de stat a Serviciilor sociale „Asistență personală” și „Respiro”, pentru asigurarea unei vieți independente și integrarea în societate a persoanelor cu dizabilități severe.

În lumina Hotărârii Guvernului nr.800 din 01.08.2018 pentru aprobarea pachetului minim de servicii sociale și modificarea Regulamentului cu privire la modul de stabilire și plată a ajutorului material, pachetul minim de servicii sociale include serviciul social de suport monetar adresat familiilor/persoanelor defavorizate, serviciul social de sprijin pentru familiile cu copii, serviciul social Asistență personală.

Totodată, Avocatul Poporului recomandă continuarea acțiunilor de susținere a autorităților publice locale în dezvoltarea serviciilor comunitare pentru persoanele cu dizabilități prin extinderea serviciilor sociale incluse în pachetul minim, inclusiv includerea serviciului „Respiro”.

După cum este menționat în studiul „Percepția asupra drepturilor omului în Republica Moldova” (2018), realizat de Compania iData, la comanda Oficiului Avocatului Poporului,

⁸⁸ Hotărârea Guvernului R. Moldova nr.893 din 12.09.2018 cu privire la aprobarea Programului național de dezinstituționalizare a persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale din instituțiile rezidențiale gestionate de Agenția Națională Asistență Socială pentru anii 2018-2026 și a Planului de acțiuni privind implementarea acestuia;

⁸⁹ Hotărârea Guvernului R.Moldova nr.800 din 01.08.2018 pentru aprobarea pachetului minim de servicii sociale și modificarea Regulamentului cu privire la modul de stabilire și plată a ajutorului material.

în opinia experților, cel mai vulnerabil grup social este cel care include persoanele cu dizabilități.

Experții mai afirmă că persoanele cu dizabilități nu au acces la informație, deoarece aceasta este puțin accesibilă.

Totodată, mai mult de 80% din respondenți consideră că inclusiv persoanele cu dizabilități au nevoie de cea mai mare atenție din perspectiva protejării drepturilor omului.

În percepția participanților, este încălcat, mai cu seamă, dreptul la educație al persoanelor cu dizabilități. În cazul lor, s-au făcut referire la sistemul de învățământ incluziv care, afirmă ei, nu a fost gândit până la capăt. Ca probleme, au fost menționate lipsa cadrelor didactice pregătite pentru a gestiona situații survenite între copiii obișnuiți și cei cu nevoi educaționale speciale, numărul mare de copii în clase, curriculumul încărcat, numărul insuficient de cadre didactice pentru a acorda suport la domiciliu.

Dreptul la muncă al persoanelor cu dizabilități psiho-sociale se încalcă cel mai mult (30.7%), comparativ cu persoanele cu dizabilități fizice (29.1%). Motivul, menționat de experți, pentru care se încalcă acest drept este: discriminarea și stereotipurile. Aceste persoane cu greu sunt acceptate la muncă. Totodată, experții recunosc faptul că antreprenorii au dreptul de a alege ce e mai bine și mai potrivit pentru ei. Din acest motiv, în percepția lor, angajatorii care angajează persoane cu nevoi speciale trebuie promovați astfel încât asemenea angajări sociale să devină un trend.

Majoritatea persoanelor cu dizabilități și-au arătat indignarea în cadrul focus-grupului față de faptul că sunt, în mare parte, respinse în mod direct la depunerea documentelor pentru angajare, precum și de faptul că doar li se promite că li se va analiza candidatura și că, ulterior, vor fi telefonate. În percepția respondenților, angajatorii ezită/refuză să angajeze persoane cu nevoi speciale din motiv că:

- există cheltuieli suplimentare pentru asigurarea accesului acestora la locul de muncă;
- există cheltuieli privind adaptarea locului de muncă propriu-zis;
- sunt impuși prin lege să le asigure un program redus de muncă (6 ore),
- persoanele cu nevoi speciale absentează frecvent de la locul de muncă pe motiv de boală etc.

Referindu-se la limitarea dreptului la muncă al persoanelor cu nevoi speciale, respondenții au adăugat faptul că, chiar dacă forma de dizabilitate nu este una vizibilă, angajatorul renunță să-l angajeze imediat ce observă că polița de asigurare este activă pe motiv de dizabilitate.

Unele persoane cu grad de dizabilitate au recunoscut faptul că și-au schimbat carnetul de muncă, pentru a exclude posibilitatea ca angajatorul să fie influențat de forma de dizabilitate în decizia de angajare.

Totodată, persoanele cu dizabilități, comparativ cu alți respondenți, cel mai puțin și-au revendicat dreptul de a nu fi discriminate, dreptul la cultură și identitate culturală, precum și dreptul la libertatea personală și viață privată.

RECOMANDĂRI:

- Stabilirea unui mecanism eficient de implementare și control asupra respectării cerințelor de accesibilitate la toate etapele, de proiectare, autorizare, execuție și exploatare a construcțiilor.
- Implementarea de către autorități a măsurilor de asigurare a accesibilității persoanelor cu dizabilități la infrastructură socială.
- Elaborarea și aprobarea unui mecanism eficient de responsabilizare pentru nerespectarea actelor normative și legislative care garantează dreptul persoanelor cu dizabilități la o infrastructură social accesibilă.
- Revizuirea strategiilor și a politicilor pentru a se asigura respectarea drepturilor persoanelor cu dizabilități;
- Sensibilizează publicului cu privire la problemele legate de drepturile persoanelor cu dizabilități;
- Asigurarea participării persoanele cu dizabilități la elaborarea politicilor și a legilor care îi vizează;
- Implementarea recomandărilor organismelor internaționale de protecție a drepturilor omului.

RESPECTAREA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR OMULUI ÎN LOCALITĂȚILE ADMINISTRATIV-TERITORIALE DIN STÂNGA NISTRULUI ȘI MUNICIPIUL BENDER (TRANSNISTRIA)

Drepturile persoanelor care locuiesc în localitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului și mun. Bender (Transnistria) sunt în mod special expuse riscului încălcării drepturilor omului, având în vedere prezența tensiunilor politice și de altă natură, precum și din cauza caracterului de lungă durată a conflictului.

Chiar dacă statul nu deține un control efectiv asupra acestor localități, statul nu încetează de a avea jurisdicție și, deci, are în continuare obligații în conformitate cu legislația internațională cu referire la persoanele din cadru acestui teritoriu.⁹⁰

Statul nu încetează de a deține jurisdicția în sensul Articolului 1 al Convenției Europene pentru Drepturile Omului (CEDO) asupra acelei părți din teritoriul său. Chiar și în lipsa controlului efectiv, statul are obligația pozitivă și este obligat întreprindă măsuri diplomatice, economice, judiciare sau altele care sunt în competența sa cu privire la Statele străine și organizațiile internaționale, să continue garantarea drepturilor persoanelor.⁹¹

Statul are obligația continuă de a asigura respectarea drepturilor recunoscute în Acord cu referire la populația teritoriului neguvernamental controlat în limitele puterii efective a statului teritorial.⁹²

Statul trebuie să pună la baza deliberarea și întreprinderea acțiunilor pe teritoriul neguvernamental controlat, ceea ce pe de o parte poate motiva Instituțiile Naționale pentru Drepturile Omului la acțiuni pro-active și pe cealaltă parte să servească drept semne de îngrijorare și să prezinte provocări clare care nu trebuie ignorate.

Avocatul Poporului și Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, prin intermediul Reprezentanței Varnița a Oficiului Avocatului Poporului, în limita circumstanțelor obiective, permanent monitorizează situația privind drepturile omului în acest teritoriu și interacționează direct cu persoanele care locuiesc în localitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului (Transnistria), localitățile limitrofe din zona cu regim sporit de securitate și societatea civilă din regiune.

De la începutul activității 17 octombrie 1998, Oficiul Avocatului Poporului, în calitate de mecanism nejudiciar important de apărare a drepturilor omului, monitorizează permanent

⁹⁰ *Ilașcu și Alții v. Moldova și Rusia*, 48787/99, Curtea Europeană pentru Drepturile Omului, 8 iulie 2004, § 333.

⁹¹ *Ilașcu și Alții v. Moldova și Rusia*, § 331,333 și 339.

⁹² Comitetul pentru Drepturile Omului, Stabilirea Observațiilor ce țin de Moldova (CCPR/C/MDA/CO/2(2009), paragraful 5.

situația privind respectarea drepturilor și libertăților omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova.

În mare parte, instituția percepe esența problemelor sistemice, existente în stânga Nistrului, în rezultatul examinării cererilor orale și scrise parvenite de la persoane domiciliate pe ambele maluri ale Nistrului, studierii și analizei situației din sursele deschise și informațiile apărute în presă, din rapoartele organizațiilor societății civile și din opiniile activiștilor din regiune.

Totodată, Avocatul Poporului reacționează și în cazurile în care autoritățile naționale admit încălcarea drepturilor omului, prin acțiunile sau inacțiunile lor.

Pentru nu a supune riscului angajații Oficiului Avocatului Poporului și cetățenii care locuiesc în localitățile din stânga Nistrului și în localitățile limitrofe de a fi persecutați, în scopul de a nu prejudicia procesul de negocieri, Avocatul Poporului alege căile optime pentru a soluționa fiecare problemă în parte.

La 17 octombrie 2012, instituția noastră a reușit să deschidă o reprezentanță în satul Varnița - localitate din zona cu regim sporit de Securitate, aflată sub jurisdicția autorităților constituționale, considerată de Tiraspol ca parte a autoproclamatei republici nistrene.

Astfel, a sporit accesibilitatea Avocatului Poporului pentru locuitorii din localitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului și mun. Bender (Transnistria), iar reprezentanța din Varnița a devenit o platformă de discuție pentru reprezentanții societății civile din regiune.

Cel mai des persoanele solicită consultare/asistență în problemele ce țin de: documentarea defectuoasă cu acte naționale și de stare civilă, în special a minorilor; ingerința în libera circulație și nerespectarea dreptului la proprietatea privată; înrolarea forțată a tinerilor în așa numitele "forțe armate ale republicii moldovenești nistrene" sau urmărirea tinerilor care sau "eschivat" de serviciul în "forțele armate ale republicii moldovenești nistrene".

În anul 2018 la reprezentanța Varnița au fost înregistrate 190 de adresări (12 scrise) dintre care 163 (86%) de la cetățeni domiciliați în localitățile aflate sub controlul autorităților secesioniste de la Tiraspol.

Resetarea activității subgrupului de lucru pentru drepturile omului

În anul 2018 a fost resetată activitatea subgrupului de lucru pentru drepturile omului. Crearea acestei structuri specializate a fost determinată de situația gravă în domeniul asigurării și protecției drepturilor omului în regiunea transnistreană și de necesitatea de a identifica soluții și a propune persoanelor lezate în drepturi remedii corespunzătoare.

Acest subgrup a fost instituit sub egida Ministerului Justiției Republicii Moldova, în cadrul căreia Oficiul Avocatului Poporului unde este reprezentat de către Avocatul Poporului.

Pe parcursul anului 2018 au avut loc 4 ședințe ale subgrupului, în cadrul cărora au fost discutate diferite subiecte ce țin de respectarea drepturilor omului din perspectiva bunelor practici și a standardelor internaționale în domeniul drepturilor omului. Astfel, au fost abordate subiecte ce țin de respectarea drepturilor copilului, protecția drepturilor persoanelor HIV+ și a persoanelor cu tuberculoză, drepturile persoanelor cu dizabilități fizice, și prevenirea și combaterea violenței domestice.

Avocatul Poporului apreciază instituirea acestei platforme de dialog între Chișinău și Tiraspol, dat fiind faptul că este oferită posibilitatea de a discuta despre problemele cu care se confruntă persoanele din stânga Nistrului, în afara cadrului politic, dar reieșind din obligațiile de a respecta drepturile fundamentale ale omului. Totodată, pe această cale se reușește promovarea standardelor internaționale în domeniul drepturilor omului, pentru a fi preluate și implementate de către autoritățile de facto din regiune, dar și cunoașterea problemelor cu care se confruntă populația din regiune.

Vizita de evaluare a expertul în domeniul Drepturilor omului, Thomas Hammarberg

În perioada 28 mai - 01 iunie 2018, expertul în domeniul Drepturilor omului, Thomas Hammarberg, a efectuat o vizită pentru a evalua procesul de implementare a recomandărilor din Raportul privind drepturile Omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova, întocmit de expert în rezultatul vizitei de studiu în mai, septembrie și noiembrie 2012.

În Raportul de follow-up a Expertului ONU în domeniul drepturilor omului se constată⁹³ o creștere a nivelului de conștientizare a drepturilor omului în regiunea transnistreană.

Potrivit expertului în câteva domenii-cheie precum drepturile persoanelor cu dizabilități, prevenirea și tratamentul HIV/SIDA, al tuberculozei, situația în general s-a îmbunătățit. Schimbările de percepție cu privire la dizabilitate și de recunoaștere a drepturilor persoanelor cu dizabilități sunt evidente. Apariția unei platforme dinamice pentru persoanele cu dizabilități în cadrul societății civile, precum și a inițiativelor de succes care se axează pe creșterea accesibilității clădirilor și spațiilor publice, se numără printre evoluțiile pozitive care merită a fi menționate.

⁹³ <http://md.one.un.org/content/unct/moldova/ro/home/presscenter/press-releases/statement-by-senior-un-human-rights-expert-thomas-hammarberg-on-.html>

Fenomenul violenței în familie este tratat pe larg ca o încălcare a drepturilor omului. Deschiderea unui centru de criză și adăpost temporar pentru victimele violenței domestice, precum și construcția în derulare a unui adăpost permanent pentru astfel de persoane oferă speranța că se vor realiza în continuare progrese în domeniul prevenirii și combaterii fenomenului violenței în familie.

În raportul său Thomas Hammarberg a menționat și despre faptul că reprezentanții societății civile din regiune sunt îngrijorați de consecințele și interpretarea ”legislației transnistrene cu privire la activitatea organizațiilor necomerciale”⁹⁴ aprobate recent în privința ONG-urilor.

Expertul a constatat o situație gravă și foarte îngrijorătoare a persoanelor de etnie romă. Multe dintre persoanele de etnie romă din regiunea transnistreană sunt analfabete, nedocumentate și vulnerabile. Copii romi sunt marginalizați în grădinițe, iar rata de absenteism este foarte ridicată. Majoritatea romilor din regiune nu sunt angajați în câmpul muncii iar cei care sunt angajați, sunt discriminați la locul de muncă. Majoritatea persoanelor rome nu au acces la serviciile de sănătate calitative și accesibile, iar persoanele de etnie romă în etate, romii cu dizabilități și femeile rome sunt printre cei mai afectați.

În finalul raportului său de follow-up Expertul în domeniul Drepturilor omului Thomas Hammarberg a menționat că negocierile politice bilaterale, dar și formatul ”5+2” au avansat și au determinat soluționarea unor probleme care reieșeau din recomandările raportului din 2013⁹⁵, cum ar fi recunoașterea diplomelor⁹⁶ și funcționarea școlilor cu predare în limba română.

Cu toate acestea, în opinia Avocatului Poporului, situația privind respectarea drepturilor și libertăților omului în localitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului este îngrijorătoare.

Situația persoanelor cu dizabilități

Situația gravă în care se află persoanele plasate în Internatul Psihoneorologic din Tiraspol a fost adusă în atenția publică prin intermediul unui mesaj video al unui beneficiar al acestei instituții⁹⁷, în care se adresează în adresa liderului administrației de la Tiraspol Vadim Krasnoselski și povestește despre condițiile inumane din instituția unde acesta este plasat.

⁹⁴ <http://president.gospmr.org/pravovye-akty/zakoni/zakon-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki-o-nekommercheskih-organizatsiyah-.html>

⁹⁵ http://www2.un.md/key_doc_pub/Expert_Superior_Hammarberg_Raport_TN_DrepturileOmului.pdf

⁹⁶ <http://gov.md/ro/content/procesul-de-apostilare-actelor-de-studii-din-regiunea-transnistreana-demarat>

⁹⁷ https://www.youtube.com/watch?v=YjdKIMKq5_I

Ulterior, instituția a fost vizitată de către organizația obștească din Tiraspol ”Общество защиты прав пациентов ”ГЛИН””, care a confirmat starea de lucruri descrisă. Drept urmare,

organizația obștească menționată a adresat o scrisoare⁹⁸ liderului administrației de la Tiraspol, în care sunt descrise condițiile inumane care de fapt pot fi comparate numai cu cele din lagărul de exterminare nazist, Auschwitz.

Înrolarea forțată în rîndurile ”forțelor armate transnistrene”

Legea Republicii Moldova, nr.1245 din 18.07.2002 cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei⁹⁹ stabilește formele, condițiile și modul de pregătire a cetățenilor Republicii Moldova pentru apărarea Patriei.

Potrivit art. 32 alin.(1), pct. b) din Legea nr.1245 din 18.07.2002 cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei, este scutit de serviciul militar în termen cetățeanul care a absolvit cursul deplin de instruire la catedra militară.

Aceste acte eliberate de centrele militare naționale care confirmă scutirea de la serviciul militar în termen, potrivit art.32 din Legea nr.1245 din 18.07.2002 cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei¹⁰⁰, nu sunt recunosc în stînga Nistrului.

Astfel, odată cu revenirea la domiciliu din stînga Nistrului, după absolvirea instituțiilor superioare de învățămînt, unde au absolvit cursul deplin de instruire la catedra militară, sau au îndeplinit serviciul militar cu termen redus în centrele de instruire ale Forțelor Armate Naționale, ori la concentrări speciale organizate de centrele militare, tinerii sunt citați în mod automat și încorporați în ”armata transnistreană”¹⁰¹. Chiar dacă tinerii își schimbă domiciliul în localitățile limitrofe aflate sub controlul autorităților constituționale,

⁹⁸http://pacientypmr.ucoz.org/blog/proverka_psikhonevrologicheskogo_doma_internata_vyjavila_nekotorye_naruseniya/2018-12-12-29?fbclid=IwAR0W8yeh-gi9UWDtqNMSEdVEHsga8DCvaXgojp1YVzIT0uAo-kSeHIujbe4

⁹⁹ Legea nr.1245 din 18.07.2002 cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei
<http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=312749>

¹⁰⁰ **Articolul 32.** Scutirea de serviciul militar în termen

Este scutit de serviciul militar în termen cetățeanul care:

a) a fost recunoscut, conform stării de sănătate, inapt pentru serviciul militar pe timp de pace;

b) a absolvit cursul deplin de instruire la catedra militară;

c) este eliberat de la îndeplinirea serviciului militar din motive de conștiință;

d) și-a pierdut tatăl (mama), fratele (sora) care au decedat în timpul îndeplinirii serviciului militar. Recrutul poate să nu se folosească de acest drept;

e) are antecedente penale nestinse sau nu a fost reabilitat, în modul stabilit de lege.

¹⁰¹ Potrivit informației de pe pagina WEB al ”procuraturii rmn” în anul 2018 sau aflat în procedură 134 cazuri ce țin de ”apărare și securitate”.

aceștia sunt urmăriți și atrași la ”răspundere penală pentru infracțiunea prevăzută de art.325 alin.(1) cod penal rmn¹⁰²”.

Documentarea cetățenilor din localitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului și mun. Bender (Transnistria)

Problema documentării cu acte de stare civilă (*cca 46% din numărul total al adresărilor*) precum și recunoașterea faptelor de stare civilă produse și înregistrate în regiunea transnistreană rămâne a fi cea mai des sesizată de beneficiari.

Avocatul Poporului salută eforturile autorităților de la Chișinău în identificarea soluțiilor pentru a simplifica procesul documentării cetățenilor din stânga Nistrului cu acte legale¹⁰³.

În același timp, aspectele ce generează birocratizarea și tărăgănarea în prestarea serviciilor publice de către serviciile Agenției Servicii Publice, indicate în Raportul privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2017, nu au fost lichidate.

Nu a fost identificat mecanismul prin care să se excludă birocratizarea și tărăgănarea în procesul perfectării certificatelor de naștere în baza copiilor actelor de stare civilă eliberate de autoritățile de facto din stânga Nistrului.

Astfel, după primirea duplicatului certificatului de naștere, (*fără înscrierea în acesta a numărului de identificare*) în baza copiilor actelor de stare civilă eliberate de către autoritățile stare civilă subordonate Tiraspolului, persoana trebuie să se adreseze la subdiviziunile teritoriale Servicii Eliberare Acte de Identitate din cadrul Agenției Servicii Publice, unde are loc înregistrarea persoanei (*atribuirea numărului de identitate*) fără eliberarea actelor de identitate din Sistemul național de pașapoarte¹⁰⁴. Ulterior, persoana urmează să se adreseze repetat la subdiviziunile teritoriale a Serviciului Acte Stare Civilă din cadrul Agenției Servicii Publice pentru a perfecta certificatul de naștere dar în acest caz cu înscrierea în certificatul de naștere a numărului de identificare.

Libertatea individuală și siguranța persoanei, integritatea fizică și psihică

Pe teritoriul municipiului Bender sunt situate 2 instituții penitenciare subordonate Administrației Naționale a Penitenciarelor a Republicii Moldova.

¹⁰² Стаття 325, часть (1) Уклонение от прохождения военной службы или альтернативной гражданской службы. 1. Уклонение от призыва на военную службу при отсутствии законных оснований для освобождения от этой службы- наказывается штрафом в размере от 700 (семисот) до 1700(тысячи семисот) расчетных уровней минимальной заработной платы либо лишением свободы на срок до 2 (двух) лет.

¹⁰³ Legea nr.310 din 22.12.2017 privind completarea Legii nr.100/2001 privind actele de stare civilă; Legea nr.17 din 05.04.2018 pentru modificarea și completarea unor acte legislative; Hotărârea Guvernului nr.872 din 31.10.2017 pentru modificarea și completărilor ce se operează în Regulamentul privind eliberarea actelor de identitate și evidența locuitorilor Republicii Moldova.

¹⁰⁴ în conformitate cu pct 8. din Regulamentul cu privire la Registrul de stat al populației aprobat prin Hotărârea Guvernului nr333 din 18.03.2002

Pe parcursul anilor, autoritățile de la Tiraspol împiedică activitatea normală a acestor penitenciare, deconectând Penitenciarul nr.8 de la sistemul de apeduct și canalizare, de la rețeaua de termoficare și rețelele electrice a municipiului, blocarea etapării condamnaților. Din aceste considerente este dificilă asigurarea bunei funcționări a acestor penitenciare, precum și aprovizionarea lor cu minimul necesar pentru existență.

Angajații Oficiului Avocatului Poporului au acces neîngrădit în aceste instituții și efectuează vizite în procesul examinării petițiilor adresate de către condamnați¹⁰⁵.

Garantarea dreptului la integritatea fizică și psihică reprezintă unul dintre domeniile prioritare care solicită o abordare calitativ nouă. Experiența Republicii Moldova de implementare a Mecanismului Național de Prevenire a Torturii, implicarea în această activitate a reprezentanților societății civile din regiunea transnistreană ar putea contribui la sporirea asigurării garanțiilor împotriva abuzurilor din partea reprezentanților puterii.

În acest context Oficiul Avocatului Poporului și-a propus consolidarea eforturilor pentru monitorizarea situației persoanelor aflate în locurile de detenție din stânga Nistrului și, ca rezultat, în Planul Național de Acțiuni în Domeniul Drepturilor Omului pentru anii 2018-2022 aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr. 89 din 24.05.2018 se regăsesc acțiuni ce urmează a fi realizate.

La reprezentanța Varnița a Oficiului Avocatului Poporului au fost înregistrate patru cereri parvenite de la rude sau direct de la deținuții din instituțiile penitenciare subordonate autorităților secesioniste din stânga Nistrului, care au invocat detenția ilegală, tortură și tratament inuman sau degradant în locurile de detenție.

Având în vedere faptul că activitatea desfășurată de Avocatul Poporului doar completează mijloacele existente de apărare a drepturilor și libertăților omului și nu atrage după sine revizuirea competențelor puterii de stat, toate aceste cereri au fost remise organelor competente pentru a fi examinate în conformitate cu prevederile legislației cu privire la petiționare.

CAZUL HORJAN și alții

La 2 iunie 2018 la Tiraspol a avut loc o întrunire publică anunțată cu privire la dezbaterile unor subiecte de ordin socio-economic actuale în regiunea transnistreană. Evenimentul a întrunit cca 300 persoane și a avut un caracter pașnic. Ulterior, zeci de persoane au fost chemate la secțiile de miliție, unde au fost plasate în arest pe perioade de la 3 – 15 zile, fie sancționate administrativ cu amenzi pentru participarea la o întrunire „nesanționată”. Organizatorul evenimentului, Oleg Horjan a fost plasat în arest pentru 60 zile, inclusiv

¹⁰⁵În anul 2018 au fost examinate două petiții cu deplasarea în penitenciarele nr.8 și 12 din Bender subordonate Administrației Naționale a Penitenciarelor .

membrii familiei acestuia: Evghenii Horjan - 14 zile de arest administrativ, Svetlana Horjan – 3 zile de arest. Lista persoanelor reținute administrativ includ persoane în etate, activiști civici, etc.

Ombudsmanul a primit 15 plângeri cu privire la persecuții, rețineri abuzive, supunere la plata unor amenzi, detenție în condiții proaste a persoanelor pentru libera exprimare în cadrul evenimentului respectiv.

Speța Horjan și alții indică că în regiunea transnistreană continuă abuzurile, fapt ce impune necesitatea stringentă de identificare a unor mecanisme eficiente de protecție a drepturilor omului în teritoriul necontrolat, precum și a soluționării diferendului transnistrean pe căi pașnice și transparente. Instituția Ombudsmanului este deschisă în acest sens.

Cazul KUZMICIOV

La 27 iulie 2018, aproximativ ora 16.00 – 16.30 min, un echipaj al Inspectoratului Național de Patrulare (INP) cu nr.de identificare 0321 (traseul Leușeni-Chișinău, km-13) ar fi fost implicat în favorizarea răpirii de persoane și anume: cet. Kuzmicev Ghenadie Iurie, a.n.1966, originar din Tiraspol, precum și a autoturismului cu care se deplasa de model Toyota Avensis, n/î T426KK. Angajații INP au stopat premeditat autoturismul sub pretextul depășirii limitei de viteze, au ridicat actele de conducere, ulterior de autoturismul respectiv s-a apropiat un alt autoturism de model „Toyota Land Cruiser Prado” de unde au ieșit 4 persoane mascate, care l-au răpit pe Ghenadie Kuzmicev. Acțiunea respectivă ar fi fost favorizată, inclusiv prin neimplicare de către angajații INP. Deși, martorul faptului de răpire a reclamat și a solicitat stoparea făptuitorilor, angajații INP nu au intervenit, ceea ce prezumă un dubiu serios cu privire la participația sau co-autoratul în săvârșirea cel puțin a faptei de răpire de persoane. Ulterior, Ghenadie Kuzmicev a fost transportat în regiunea transnistreană, fiind supus la acte de tortură și rele tratamente într-o închisoare din Hlinaia. Rudele și apărătorii susțin că respectivul este supus la forme de tratament inuman, acte de tortură în scopul recunoașterii vinovăției, este lipsit de îngrijiri medicale, fapt ce-i afectează grav starea sănătății.

La 09 august 2018 Procuratura mun. Chișinău, Of. Principal a dispus începerea urmăririi penale în cauza nr.2018898105 în baza art.164 al.2, lit.e) din Codul penal pe faptul răpirii la 27 iulie 2018 a cet. Ghenadie Kuzmiciov, de mai multe persoane.

În același timp, pe parcursul anilor, Avocatul Poporului a făcut mai multe demersuri către „împuternicitul pentru drepturile omului” din regiunea transnistreana cu solicitarea de

organizare a unor vizite comune în locurile de detenție. Cu părere de rău nu a fost dat curs acestei inițiative.

Dreptul la libera circulație

În opinia Avocatului Poporului, dreptul la libera circulație în regiunea transnistreană este afectat de prezența a posturilor de miliție, vamă și de grăniceri instalate unilateral de autoritățile de la Tiraspol¹⁰⁶.

Până în prezent circulația între cele două maluri ale Nistrului este realizată cu dificultăți, din cauza că autoritățile transnistrene permit trecerea persoanelor, pe teritoriul controlat, în mod discreționar. Delegațiile oficiale care doresc să se deplaseze în raioanele din stânga Nistrului sunt obligate să anunțe prealabil autoritățile transnistrene pentru obținerea autorizației, chiar dacă o asemenea autorizație poate fi oricând revocată.

În vederea asigurării obiectivului de reintegrare a țării, precum și a asigurării accesului în trafic rutier internațional al populației din stânga Nistrului și mun. Bender în condițiile Convenției de la Viena asupra circulației rutiere din 8 noiembrie 1968¹⁰⁷, la 26.07.2018 Parlamentul Republicii Moldova a adoptat legea nr.170 din 26.07.2018 cu privire la înmatricularea unor mijloace de transport și modificarea unor acte legislative¹⁰⁸.

Potrivit legii menționate și modificările ulterioare¹⁰⁹ prin derogare de la prevederile Codului fiscal nr. 1163/1997, ale Codului vamal al Republicii Moldova nr. 1149/2000, ale Legii cu privire la tariful vamal nr. 1380/1997, ale Legii nr. 1569/2002 cu privire la modul de introducere și scoatere a bunurilor de pe teritoriul Republicii Moldova de către persoane fizice și ale Legii Fondului de susținere a populației nr. 827/2000: Mijloacele de transport clasificate la poziția tarifară 8703 și remorcile atașate la acestea, clasificate la poziția tarifară 8716, motocicletele (inclusiv mopedele) și bicicletele cu motor auxiliar, cu sau fără ataș, clasificate la poziția tarifară 8711, aflate în proprietatea persoanelor menționate la pct. 3 din lege, având plăci cu număr de înmatriculare eliberate în unitățile administrativ-teritoriale din stînga Nistrului (cu excepția localităților Cocieri, Corjova, Coșnița, Doroțcaia, Molovata Nouă, Pîrîta, Pohreba, Vasilievca din raionul Dubăsari), în municipiul Bender sau în localitățile Gîsca, Chițcani, Zahorna, Merenești și Cremenciug din raionul Căușeni, indiferent de termenul de exploatare, pot fi înmatriculate la subdiviziunile Agenției Servicii

¹⁰⁶ în pofida art.5 din *Acordul despre principiile de reglementare pașnică a conflictului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova din 21 iulie 1992.*

¹⁰⁷ Legea nr.170 din 26.07.2018 cu privire la înmatricularea unor mijloace de transport și modificarea unor acte legislative <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=356793>

¹⁰⁸ Legea nr. 321 din 30.11.2018 pentru modificarea unor acte legislative.

<http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=376843>

¹⁰⁹ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=378751>

Publice, pentru obținerea plăcilor cu număr de înmatriculare neutru, fără achitarea drepturilor de import și a plăților suplimentare obligatorii stabilite conform Legii Fondului de susținere a populației nr. 827/2000, precum și fără prezentarea obligatorie a actelor vamale.

În același timp, potrivit art.231¹ din Codul contravențional al Republicii Moldova, conducerea vehiculului cu număr de înmatriculare eliberat în unitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului sau mun. Bender de către o persoană care are domiciliu în altă localitate decât localitățile din stânga Nistrului, mun. Bender ori localitățile Gîsca, Chițcani, Zahorna, Merenești și Cremenciug din raionul Căușeni se sancționează în conformitate cu prevedere Codului contravențional.

Avocatul poporului este nedumerit de faptul că locuitorii din localitățile Cocieri, Corjova, Coșnița, Doroțaia, Molovata Nouă, Pîrîta, Pohrebea, Vasilevca din raionul Dubăsari și Varnița din raionul Anenii-Noi nu pot beneficia de dreptul de a obține numere de înmatriculare neutre pentru vehiculele personale cu numere de înmatriculare eliberate în unitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului și mun. Bender și riscă să fie sancționați în conformitate cu art.231¹ din Codul contravențional al Republicii Moldova, iar deplasarea în regiune cu vehiculul înmatriculat în Agenția Servicii Publice cu numere moldovenești este posibilă numai achitând vinieta la posturile vamale transnistrene.

Din 1 ianuarie 2018 autoritățile de facto de la Tiraspol au pus în aplicare un ”cod vamal nou”¹¹⁰ care prevede achitarea vinietei pentru dreptul de a se deplasa în regiune cu automobile înmatriculate în alte state, inclusiv cu cele înregistrate la Agenția Servicii Publice cu numere de înmatriculare moldovenești. Potrivit art.132-7 din ”codul vamal al rmn”¹¹¹, cetățenii Republicii Moldova domiciliați în localitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului și mun. Bender (Transnistria), deținători al pașapoartelor transnistrene sunt obligați să achite vinieta pentru introducerea în regiune a automobilului propriu dacă acesta este înregistrat în subdiviziunile ASP.

Dreptul la proprietate

Accesul fermierilor la terenurile lor agricole amplasate după traseul Râbnița-Tiraspol permanent este în vizorul Ombudsmanului.

Avocatul poporului salută acțiunile Guvernului în susținerea fermierilor care ani la rând suportă prejudicii materiale considerabile. În acest context, amintim că la ședința Executivului din 11 ianuarie 2018 a fost aprobată Hotărârea Guvernului „Cu privire la acordarea unor plăți directe proprietarilor de terenuri agricole, amplasate după traseul

¹¹⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=qyMqJKaptcw>

¹¹¹ <http://customs.gospmr.org/tamozhennyi-kodeks-pridnestrovskoy-m.html>

Râbnița-Tiraspol pentru anul 2017”, care prevede alocarea din fondul de rezervă al Guvernului a 7 986 513,37 lei pentru a compensa parțial unele pierderi suportate de către proprietarii terenurilor agricole din raionul Dubăsari, amplasate după traseul Râbnița-Tiraspol, cu repartizarea mijloacelor respective sub forma unor plăți directe, în mărime de 1229,68 lei/per hectar, conform procedurilor regulamentare stabilite de către Consiliul raional Dubăsari.

Dreptul la asistență și protecție socială

Dat fiind faptul că Legea cu privire la prevederile de bază a statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului (Transnistria) nr.173 din 22.07.2005 a rămas neimplementată, în regiunea de Est a țării nu au fost constituite autorități publice locale legale, iar autoritățile publice locale de ambele niveluri acordă asistență și protecție socială și protecție socială a persoanelor aflate în situații de dificultate, doar dacă au viza de reședință în localitățile care se află sub jurisdicția organelor constituționale ale Republicii Moldova, cu excepția persoanelor care cad sub incidența Legii nr.190 din 08.05.2003 ”Cu privire la veterani” și a Hotărârii Guvernului nr.906 din 24.09.2010, privind crearea și activitatea ”Comisiilor pentru examinarea adresărilor cetățenilor Republicii Moldova domiciliați în localitățile din stânga Nistrului (Transnistria) și localitățile” aprobate în scopul executării Legii nr.1585-XIII din 27 februarie 1998 cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală.

Astfel, cetățenii Republicii Moldova care beneficiază de pensii stabilite de Casa Națională de Asigurări Sociale a Republicii Moldova, domiciliați în localitățile aflate sub controlul Tiraspolului nu au acces deplin și în egală măsură la asistență socială, prestații și servicii de asistență socială.

RECOMANDĂRI:

- Este necesară ajustarea legislației astfel încât să fie eliminate toate barierele cu care se confruntă cetățenii la înregistrarea nașterilor, astfel încât toți copiii să fie înregistrați imediat, indiferent de regiunea în care el sa născut.
- Executivul trebuie să perfecționeze cadrul normativ existent în domeniile eliberării documentelor de stare civilă, actelor de identitate, precum și determinării cetățeniei Republicii Moldova pentru locuitorii din stânga Nistrului.
- Statul trebuie să încurajeze activitatea organizațiilor societății civile și a grupurilor de inițiativă în localitățile din stânga Nistrului și să elaboreze mecanisme clare de protecție a persoanelor care desfășoară activități de promovare și apărare a drepturilor omului în localitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului și mun. Bender (Transnistria).

- Guvernul urmează să întreprindă măsuri îndreptate spre intensificarea dialogului în domeniul drepturilor omului la nivel de experți pentru problemele drepturilor omului din localitățile din stânga Nistrului.
- Avocatul Poporului reiterează importanța implementării recomandărilor internaționale privind protecția drepturilor omului care se referă la regiunea din stânga Nistrului și mun. Bender.

II. RESPECTAREA DREPTURILOR COPILULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN ANUL 2018

Prezentare generală privind respectarea drepturilor copilului

Prezentul Capitol din cadrul Raportului privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în 2018 are drept scop prezentarea opiniei Avocatului Poporului pentru drepturile copilului asupra sistemului de protecție a drepturilor copilului în prezent și aspectele care urmează a fi îmbunătățite în viitor. De asemenea va fi prezentată opinia retrospectivă asupra unor subiecte și drepturi abordate în Raportul pentru anul 2017 și care nu vor fi elucidate în compartimente separate în prezentul raport.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, Maia Bănărescu, apreciază efortul statului în asigurarea respectării drepturilor copilului. Sistemul național de protecție a copilului este viabil și corespunde rigorilor determinate de standardelor internaționale în domeniu, inclusiv politicile și legislația adoptată.

Pe parcursul anului 2018 au avut loc intervenții importante în domeniul educației prin reevaluarea Curriculumului Național și elaborarea Cadrului de referință al Curriculumului Național, în sistemul sănătății și protecției sociale prin dezvoltarea serviciilor sociale și de sănătate, majorarea cuantumului indemnizațiilor și altor prestații sociale adresate copiilor și familiilor cu copii, cât și în sistemul de protecție și securitate a copiilor.

Totodată, Ombudsmanul consemnează existența multiplelor curențe sistemice în toate domeniile drepturilor copilului care au fost expuse în rapoartele anuale privind respectarea drepturilor copilului, în rapoartele tematice și alte documente elaborate, și indică asupra Recomandărilor sale privind remedierea situației care, în mare parte, rămân neimplementate de către autoritățile publice de linie. Ombudsmanul își exprimă indignarea în raport cu această situație și îndeamnă autoritățile statale să identifice soluții pentru îndeplinirea recomandărilor precizând că recomandările sunt rezultatul monitorizării respectării drepturilor copilului și vin să îmbunătățească sistemul de protecție a drepturilor copiilor.

De asemenea, Ombudsmanul Copilului specifică faptul că statul are restanțe la implementarea Recomandărilor Comitetului ONU pentru drepturile copilului cu privire la raportul periodic, combinat al patrulea și al cincilea al Republicii Moldova¹¹².

Reieșind din constatările monitorizării respectării drepturilor copilului, Ombudsmanul Copilului notează că principalul eșec al politicilor statului, revine implementării defectuoase a acestora. Dacă în plan normativ, mecanismele instituite sunt destul de bune, în

¹¹² https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=MDA&Lang=EN

procesul de aplicare în practică se denotă un șir de probleme și impedimente generate, în cele mai dese cazuri, de lipsa de atitudine și profesionalism a angajaților.

În același timp relevă că nu în toate acțiunile autorităților publice și persoanelor de demnitate publică, funcționarilor de stat (judecători, procurori, avocați, asistenți sociali, s.a.) acordă prioritate interesului superior al copilului.

În contextul celor expuse menționăm că Raportul privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în anul 2017 a fost unul comprehensiv care a prezentat o analiză minuțioasă a unor drepturi din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului și totodată, a scos în atenție un set de probleme asupra cărora Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a înaintat mai multe Recomandări¹¹³ pentru redresarea situației din domeniul drepturilor copilului. Constatăm că autoritățile publice centrale și locale nu au reușit să implementeze multe din recomandările înaintate de către Ombudsman, iar în consecință, situația nu s-a ameliorat esențial la compartimentele vizate în raport.

Cu referire la respectarea **dreptului copilului la nume și cetățenie** Avocatul Poporului pentru drepturile copilului menționează că problemele cu privire la documentarea copiilor, în special a copiilor din stânga Nistrului nu au fost soluționate, un impediment major fiind factorul uman care tergiversează procedura documentării și/sau lipsa cunoștințelor atât a cadrului normativ, cât și a nerespectării procedurilor interne de lucru. În special, persistă problema documentării copiilor care se află pe teritoriul din stânga Nistrului asupra cărora au fost instituite măsuri de ocrotire juridică (tutela/curatela) în baza actelor emise de către autoritățile neconstituționale din regiune și care nu au forță juridică pe teritoriul Republicii Moldova. Prin urmare rămân actuale Recomandările stipulate în Studiul tematic Respectarea Drepturilor Copilului la nume și cetățenie¹¹⁴ pentru autoritățile responsabile.

Este salutar faptul că reprezentanții autorităților tutelare sesizează Ombudsmanul Copilului pentru primirea consultațiilor juridice pe segmentul de respectarea a drepturilor copiilor la nume și cetățenie și solicită intervenția acestuia în soluționarea cazurilor individuale. Acest fapt induce concluzia că funcționarii instituțiilor publice au nevoie de instruire continuă în domeniul de activitate și cel al drepturilor copilului.

Respectarea drepturilor copilului din regiunile din stânga Nistrului a fost și rămâne una din prioritățile mandatului Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, deoarece nu s-au înregistrat schimbări pozitive pe acest segment.

¹¹³ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_copil_2017def.pdf

¹¹⁴ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/studiul_documentarea_0.pdf

De jure, situația copiilor din regiunile din stânga Nistrului este necunoscută de către autoritățile constituționale ale Republicii Moldova. Acestea nu dețin date statistice despre numărul real al copiilor din regiune, inclusiv a copiilor în situații de risc: rămași fără îngrijire părintească, copii abandonati, copii cu necesități speciale și incluziunea socială a acestora; nu se cunoaște numărul copiilor presupuși abuzați precum și măsurile ce se întreprind pentru a facilita recuperarea fizică și psihologică a acestora. La fel, nu se cunoaște numărul copiilor aflați în tutelă /curatelă și condițiile de instituire a măsurilor de protecție juridice, a copiilor adoptați și a procedurii de adopție, inclusiv cea internațională. Lipsesc informațiile despre numărul copiilor în conflict cu legea și condițiile de detenție a acestora, modalitățile de resocializare a copiilor care au fost în conflict cu legea, etc.

Este de menționat lipsa de acces pe teritoriul din stânga Nistrului a Ombudsmanului Copilului, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului amintește despre și califică acest fapt drept un obstacol grav în monitorizarea respectării drepturilor copiilor din această regiune.

De asemenea notează că accesul limitat al reprezentanților autorităților constituționale ale Republicii Moldova și al organizațiilor neguvernamentale care activează în domeniul drepturilor omului/copilului în stânga Nistrului, nu permite evaluarea situației reale referitor la asigurarea respectării drepturilor copilului.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului reiterează necesitatea stringentă de a se identifica o soluție eficientă pentru a evalua situația copiilor din stânga Nistrului și a interveni la necesitate.

O îngrijorare aparte este situația copiilor rămași fără îngrijirea părintească și a altor copii în situație de risc aflați în custodia statului. Pe parcursul anului 2018 Ombudsmanul Copilului a inițiat colaborarea cu unele organizații neguvernamentale din stânga Nistrului, înregistrate conform procedurii legale naționale, pentru a identifica posibilități de intervenire în interesele copiilor în soluționarea problemelor și asigurarea respectării drepturilor.

Ombudsmanul Copiilor salută crearea organului consultativ al Guvernului, Consiliul național pentru drepturile omului, în scopul asigurării unui mecanism eficient de elaborare și evaluare a implementării documentelor de politici în domeniul drepturilor omului și apreciază menținerea instituțională a Consiliului Național pentru Drepturile Copilului. La fel, menționează importanța instituirii Grupului de lucru pe domeniul drepturilor omului în cadrul Biroului Politici de Reintegrare unde vor fi discutate și subiecte privind asigurarea respectării drepturilor copiilor din stânga Nistrului.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului Maia Bănărescu, care este membru a acestor trei structuri indicate, speră că prin efort comun vor fi identificate modalități pentru

asigurarea respectării drepturilor copiilor din stînga Nistrului și va depune toată diligența în limita atribuțiilor, de a interveni în interesul copiilor din regiune, în fiecare caz când va fi solicitată.

La compartimentul **dreptul copiilor la familie**, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului constată problema care rămâne perpetuă pentru Republica Moldova și anume stabilirea graficului de întreveneri în cazul divorțului părinților și stabilirii domiciliului copilului cu unul din părinți. Ca și în anii precedenți constatăm lipsa unei practici unificate în stabilirii graficelor de întreveneri de către autoritățile tutelare, astfel acțiunile acestora sunt segmentare și nu acordă o soluționare completă a problemei. De asemenea, reieșind din cazuistica Oficiului Avocatului Poporului pe acest segment, notăm că nu este clară însăși valoarea juridică a acestui grafic stabilit de autoritățile tutelare, odată ce acesta nu se respectă iar autoritatea publică competentă nu are pârghii coercitive ce ar asigura dreptul copilului de a se vedea cu părinții și rudele sale.

Ombudsmanul Copilului reamintește autorităților publice și părinților că orice copil, nu este proprietatea părinților, iar prin prisma principiului interesul superior al copilului stipulat în articolul 3 al Convenției ONU privind drepturile copilului, toate deciziile luate și acțiunile întreprinse trebuie să fie în concordanță prioritară cu acesta.

O altă problemă la acest compartiment o reprezintă scoaterea ilegală a copilului din țară fără acordul celuilalt părinte, respectiv Ombudsmanul Copilului sesizează faptul că nici părinții, nici autoritățile nu au o soluție pertinentă pentru a rezolva situația. Astfel, în momentul în care un părinte pleacă peste hotarele țării împreună cu copilul și se stabilește cu domiciliul permanent în noul stat, acesta lezează dreptul celuilalt părinte de a se vedea cu copilul cât și dreptul copilului de a se vedea cu al doilea părinte și familia extinsă din partea acestuia.

În contextul celor stipulate supra și în baza cazurilor examinate de către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, acesta atrage atenția autorităților de resort și a instanțelor de judecată că în momentul examinării cauzelor privind desfacerea căsătoriilor și stabilirea domiciliului copilului, o atenție deosebită trebuie acordată circumstanțelor: de către cine a fost crescut copilul și față de cine este atașat psihologic, integrarea socială a copilului în situația în care este evident că unul dintre părinți, în special cel cu care va fi stabilit domiciliul copilului, are intenția de a-și stabili traiul în afara țării, respectarea dreptului copilului la menținerea legăturilor de familie cu celălalt părinte, etc.

Procedura de executare silită a hotărârilor instanțelor judecătorești pronunțate asupra obiectului menționat este relevantă frecvent în cererile adresate Ombudsmanului Copilului . Executorii judecătorești, de asemenea nu au o practică unificată și pregătirea necesară pentru

tratarea cazurilor de executare silită în situația transmiterii copilului la părintele cu care a fost stabilit domiciliul. Însăși procedura de executare și comportamentul acestora, poate afecta starea psihologică a copilului. În cadrul discuțiilor cu administrația Uniunii Naționale a Executorilor Judecătorești s-a accentuat necesitatea conformării actelor administrative din domeniu, principiului interesului superior al copilului și dezvoltării profesionale continue la acest subiect și domeniului drepturilor copilului.

O altă chestiune care a intrat în sfera preocupărilor Ombudsmanului Copilului a fost și este **respectarea drepturilor copiilor cu dizabilități**. În acest sens reiterează Recomandările efectuate în studiile tematice (Raportul tematic „Incluziunea socială a copiilor cu tulburări din spectru autist în Republica Moldova”¹¹⁵, Raportul special „Evaluarea situației copiilor plasați în casele internat pentru copii cu deficiențe mintale Orhei și Hâncești în proces de dezinstituționalizare”¹¹⁶, „Raportul cu privire la incluziunea socială a copiilor cu dizabilități senzoriale”¹¹⁷) și reamintește autorităților despre obligația pozitivă a statului de a oferi o protecție specială a copiilor cu dizabilități.

Menționăm că la acest compartiment o mare parte din *recomandările* Ombudsmanului Copilului sunt în atenția autorităților publice centrale de linie și se întreprind acțiuni pentru realizarea acestora, în special cu referire la asigurarea drepturilor copiilor cu tulburări din spectru autist.

În concluzia celor expuse în acest capitol, reiterez necesitatea de a unifica eforturile de către Ombudsman, autoritățile statului, organizații neguvernamentale și partenerii externi în întreprinderea măsurilor eficiente pentru asigurarea respectării drepturilor copilului, reieșind din interesul superior al copilului și ținând cont de opinia acestuia în toate chestiunile care îl vizează.

¹¹⁵ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_tematic_autismul_0.pdf

¹¹⁶ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_diz_2017_red_0.pdf

¹¹⁷ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_copii_diz_0.pdf

DREPTUL LA VIAȚĂ, SUPRAVIEȚUIRE ȘI DEZVOLTARE

Dreptul copilului la viață și dezvoltare reprezintă obligația inerentă a statului de a asigura supraviețuirea și dezvoltarea copilului. Acesta își regăsește temeinicia juridică în cadrul articolului 6 al Convenției ONU cu privire la drepturile copilului¹¹⁸, care spre deosebire de alte mecanisme internaționale în domeniul protecției drepturilor omului stipulează nu doar obligația pozitivă a statului de a proteja viața persoanei și de a nu admite aplicarea pedepselor capitale dar, totodată, Convenția impune obligația Înalțelor Părți Contractante, de a **asigura în toată măsura posibilului supraviețuirea și dezvoltarea copilului**. În această ordine de idei, Ombudsmanul Copilului punctează că această obligațiune specifică, impune statului îndatorirea să întreprindă eforturi concrete întru asigurarea respectării simultane a tuturor drepturilor consacrate în Convenție.

La nivel național dreptul la viață și dezvoltare a copilului este garantat prin Constituția Republicii Moldova, articolul 24¹¹⁹ și Legea privind drepturile copilului nr. 338 din 15 decembrie 1994¹²⁰, care în articolul 4 prevede obligația de a recunoaște dreptul copilului la viață și inviolabilitate fizică și psihică. Evidențiem faptul că legiuitorul în Legea 338/1994, a omis stipularea expresă în textul actului legislativ a prevederilor cu privire „asigurarea în toată măsura posibilului supraviețuirea și dezvoltarea copilului”. Astfel, se evidențiază o discrepanță între standardele internaționale și mecanismele naționale de protecție a drepturilor copilului.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului notează cu îngrijorare faptul că recomandările privind dreptul la viață a copilului, stipulate în Raportul privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în anul 2017¹²¹, nu au fost luate în considerare, de către autoritățile publice centrale și locale. De asemenea, Ombudsmanul Copilului notează faptul că statul nu a întreprins nici o acțiune cu privire la implementarea Recomandărilor Comitetului ONU pentru drepturile copilului cu privire la raportul periodic, combinat al patrulea și al cincilea al Republicii Moldova¹²². În consecința celor relatate, situația privind respectarea dreptului copilului la viață, supraviețuire și dezvoltare nu a cunoscut modificări esențiale, iar situația la nivel național a rămas constantă.

În perioada anului 2018, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a analizat situația cu privire la respectarea dreptului la viață a copilului prin **prisma natalității și**

¹¹⁸ <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx>

¹¹⁹ http://lex.justice.md/document_rom.php?id=44B9F30E:7AC17731

¹²⁰ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311654>

¹²¹ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_copil_2017def.pdf

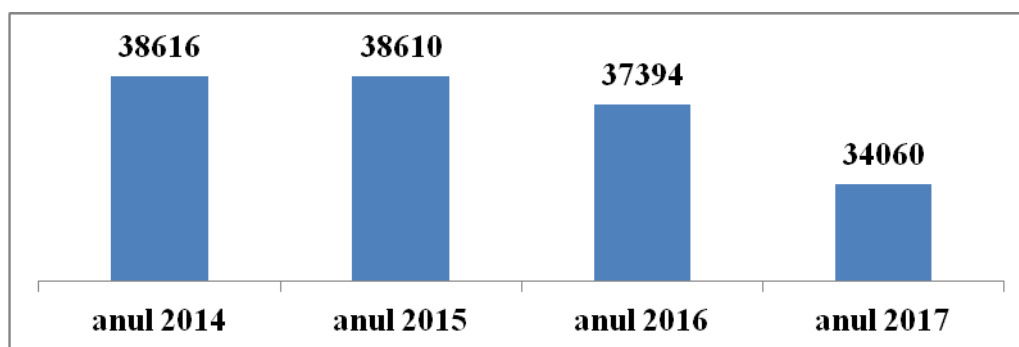
¹²² https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=MDA&Lang=EN

demografiei în Republica Moldova. Problema dată a fost sesizată de Ombudsmanul Copilului încă de la începutul mandatului său și continuă să rămână o prioritate pe agenda sa. În urma monitorizării subiectului, au fost depistate următoarele aspecte problematice:

- Politici ineficiente în domeniul planificării familiei;
- Declinul economic și emigrarea populației cu vârsta cuprinsă între 16 și 35 de ani;
- Cuantumul alocației unice la nașterea copilului (5645 lei¹²³), este prea mic și nu acoperă coșul minim de consum;
- Cuantumul alocației lunare pentru îngrijirea copilului, a persoanelor neasigurate, (540 lei¹²⁴), net inferior necesităților zilnice pentru îngrijirea și creșterea copilului.

Aprețiem efortul statului de a majora cuantumul a unor prestații sociale pentru copii și familii cu copii în anul 2019.

De asemenea menționăm că în conformitate cu ultimele date statistice natalitatea în Republica Moldova este într-o continuă descreștere¹²⁵. Astfel dacă în perioada anilor 2014-2015 cifrele erau constante, aproximativ 38 de mii de copii se nășteau pe an, observăm că în anii imediați următori situația cunoaște un declin considerabil și ajunge să fie puțin peste 34 de mii în anul 2017. Deși la momentul elaborării Raportului privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în anul 2018, Biroul Național de Statistică nu a reușit să cumuleze datele pentru anul 2018, situația rămâne una nefavorabilă pentru statul nostru.

Sursa: Biroul Național de Statistică

Prin urmare, Republica Moldova rămâne în continuare a fi un stat neatractiv pentru tineri, din perspectiva de a crea o familie și de a concepe copii.

Ombudsmanul Copilului conchide că, în circumstanțele actuale, dacă autoritățile guvernamentale nu vor reuși să redreseze situația, conform opiniei specialiștilor, în aproximativ 15-20 de ani Republica Moldova riscă să ajungă la o rată a populației

¹²³ <http://www.cnas.md/slidepageview.php?l=ro&idc=560&t=/Alte-prestatii-sociale/Indemnizatii/Indemnizatii-adresate-familiilor-cu-copii/Indemnizatie-unica-la-nasterea-copilului/>

¹²⁴ <http://www.cnas.md/slidepageview.php?l=ro&idc=560&t=/Alte-prestatii-sociale/Indemnizatii/Indemnizatii-adresate-familiilor-cu-copii/Indemnizatie-unica-la-nasterea-copilului/>

¹²⁵ <http://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/20%20Populatia%20si%20procesele%20demografice/20%20Populatia%20si%20procesele%20demograficePOP030/POP030100.px/table/tableViewLayout1/?rxid=2345d98a-890b-4459-bb1f-9b565f99b3b9>

îmbătrânite de circa 70% și consideră imperativ adoptarea unor politici în domeniul protecției: „drepturilor viitoarelor generații”. Teoria dată a fost lansată încă în perioada anului 2008 de către profesorul englez Marie-Claire Cordonier, în cadrul „World Future Council”¹²⁶, unde aceasta menționa „*obligativitatea protecției viitoarelor generații constituie o necesitate vitală a fiecărui stat în parte, dar și a societății internaționale per ansamblu. Astfel, în momentul în care vom asigura o sustenabilitate a serviciilor de protecție a dreptului la viață a copilului și a drepturilor conexe vom putea spera la continuitatea speciei umane ca gen*”¹²⁷.

În lumina celor enunțate Ombudsmanul Copilului încurajează autoritățile guvernamentale în crearea după caz, sau fortificarea politicilor existente în domeniul protecției viitoarelor generații. Pentru asigurarea unei dezvoltări durabile, este necesar îmbunătățirea calității vieții de care generațiile viitoare se vor putea bucura și, pe măsură ce adaptarea la stilul de viață durabil reunește, drepturile generațiilor viitoare, și bunăstarea lor trebuie să devină o necesitate primordială a autorităților/persoanelor de astăzi.

Un alt subiect problematic tratat de Avocatul Poporului pentru drepturile copilului din domeniul dreptului la viață în anul 2018 sunt **decesele copiilor de vârstă fragedă din cauza neglijenței părinților/reprezentanților legali sau altor persoane în grija cărora se află aceștia**. Anul 2018 a fost marcat de mai multe cazuri de deces al copiilor din cauza neglijenței părinților sau a persoanelor în grija cărora au rămas (copii înghețați în stradă, copii incendiați în locuințe, copii nou-născuți aruncați la tomberon, copii căzuți de la înălțime, etc.)¹²⁸. Deși, Strategia de dezvoltare a abilităților și competențelor parentale există încă din 2016 (aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 1106 din 3 octombrie 2016)¹²⁹, iar la data de 11 iunie curent, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării mai înaintează un proiect de act normativ privind aprobarea Strategiei Naționale de Educație Parentală 2018-2025, situația nu a cunoscut modificări esențiale.

În contextul expus, Ombudsmanul Copilului accentuează ansamblul de probleme identificate:

- Insuficiența intervenției autorităților publice în scopul prevenirii și diminuării factorilor de risc major, inclusiv abuz de alcool/droguri, violență domestică, abuz față de copii, neglijarea obligațiilor părintești;
- Insuficiența serviciilor comunitare specializate;

¹²⁶ https://www.worldfuturecouncil.org/wp-content/uploads/2016/03/WFC_CISDL_2008_Selecting_Best_Policies_and_Law_for_Future_Generations.pdf

¹²⁷ https://www.worldfuturecouncil.org/wp-content/uploads/2016/03/WFC_CISDL_2008_Selecting_Best_Policies_and_Law_for_Future_Generations.pdf

¹²⁸ <http://www.jurnaltv.md/news/70d2635f78e659a5/neglijenta-parintilor-costa-vieti.html>

¹²⁹ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=366978>

- Insuficiența instituțiilor preșcolare în unele localități, inclusiv lipsa grupelor de creșă;
- Insuficiența surselor sigure de venituri, precum și incapacitatea familiilor de stabilire a priorităților privind soluționarea problemelor identificate;
- Iresponsabilitatea unor familii/părinți față de viața propriilor copii;
- Insuficiența abilităților parentale în creșterea și educarea copiilor, gestionarea bugetelor familiale alocațiilor financiare de susținere din partea statului;
- Lipsa controlului din partea autorităților a cheltuirii banilor alocați.

Evidențiem faptul că în perioada anului 2018 numărul copiilor-victime a infracțiunilor prevăzute în Codul Penal, Cap. II „Infracțiuni contra vieții și sănătății persoanei”, este de 91 față de 23 din perioada anului 2017¹³⁰.

De asemenea, Avocatul Populului pentru drepturile copilului constată o situație incertă, în privința acțiunilor prevăzute la art. 163 „Lăsarea în Primejdie” din Codul Penal. Astfel de dosare rar ajung să fie examinate de instanțele de judecată datorită gradului de afinitate dintre infractor și reprezentantul victimei, totuși, Ombudsmanul Copilului nu consideră că înăsprirea normelor existente va duce la redresare situației actuale. În circumstanțele create Ombudsmanul Copilului consideră că doar educarea continuă, eradicarea iresponsabilității parentale și diminuarea fenomenului consumului abuziv de alcool și/sau substanțe narcotice și a fenomenului „copiii nasc copii”, va modifica spre bine situația actuală.

În accentuarea celor enunțate, Avocatul Populului pentru drepturile copilului atrage atenția autorităților publice asupra necesității revizuirii sistemului de protecție a copiilor, în special în privința copiilor de vârstă fragedă, pentru a putea preveni pe viitor situațiile respective. Ombudsmanul Copilului încurajează statul în consolidarea continuă a politicilor de protecție a drepturilor copilului pe segmentul dreptului la viață, supraviețuire și dezvoltare a copilului și totodată, reamintește autorităților publice centrale și locale din domeniul protecției drepturilor copilului că în conformitate cu prevederile Comentariului General nr. 14 (2013) al Comitetului ONU pentru drepturile copilului¹³¹, obligațiunea respectării interesului superior al copilului rezidă în respectarea cumulativă a tuturor drepturilor consacrate în Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, dar în deosebi a dreptului la viață, supraviețuire și dezvoltare a copilului.

Un alt aspect abordat la acest compartiment este **respectarea dreptului la viață, a copilului născut prematur**. Conform datelor statistice nașterile premature sunt în mediu în

¹³⁰ <http://politia.md/ro/advanced-page-type/rapoarte-si-evaluari?page=3>

¹³¹ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=5&DocTypeID=11

jurul la 2000 anual, ceea ce reprezintă 7% din totalul de nașteri¹³². Astfel, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului în parteneriat cu Asociația Obștească „Vitae” a organizat o Conferință națională „Prematuritatea în Republica Moldova, provocări și oportunități”¹³³, în scopul analizei situației existente și identificarea soluțiilor pertinente.

Aspecte problematice identificate sunt următoarele:

- Insuficiența profesioniștilor cu specializare în domeniul acordării de asistență medicală calificată copiilor născuți prematur;
- Repartizarea neuniformă a medicilor de familie și pediatrilor pe întreg teritoriul Republicii Moldova;
- Subaprecierea stării copilului și spitalizarea tardivă;
- Sistemul de prevenție timpurie slab dezvoltat;
- Lipsa conlucrării între serviciul de intervenție timpurie cu specialiștii de protecție socială din teritoriu.

Ombudsmanul Copilului reiterează că dreptul copilului la viață și accesul la servicii calitative de sănătate și disponibilitatea acestora, indiferent de perioada apariției lui pe lume, este o obligațiune primordială care urmează a fi implementată de stat și monitorizată de instituțiile naționale din domeniul protecției dreptului omului/copilului. De asemenea, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului reamintește autorităților publice de resort Recomandările stipulate în Raportul tematic privind „Respectarea Drepturilor Omului în prestarea serviciilor de asistență medicală prespitalicească din Republica Moldova (2016)”¹³⁴, prin care s-a făcut referire **la starea precară a dotării ambulanțelor cu echipamente predestinate copiilor și în special a nou-născuților.**

În concluzia celor enunțate *supra*, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului prezintă următoarele **RECOMANDĂRI:**

- Fortificarea respectării principiului interesului superior al copilului în asigurarea respectării dreptului la viață a copilului;
- Sporirea cunoștințelor familiilor și comunității cu privire la semnele de pericol pentru viața și sănătatea copilului;
- Crearea/fortificarea serviciilor de planificare familială și de formare a abilităților parentale pentru creșterea și educarea copiilor;

¹³² <http://ombudsman.md/news/fiecare-copil-are-dreptul-la-cea-mai-buna-stare-de-sanatate-si-a-beneficia-de-servicii-medicale-de-inalta-calitate-tratament-si-recuperare/>

¹³³ <http://ombudsman.md/news/fiecare-copil-are-dreptul-la-cea-mai-buna-stare-de-sanatate-si-a-beneficia-de-servicii-medicale-de-inalta-calitate-tratament-si-recuperare/>

¹³⁴ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport-respectarea-drepturilor-2016-site-1-0.pdf>

- Implementarea standardelor minime de calitate pentru serviciile de intervenție timpurie;
- Asigurarea realizării screeningului prenatal;
- Dezvoltarea serviciilor medicale de calitate prin asigurarea instituțiilor medicale cu echipament adecvat și instruirea continuă a personalului medical;
- Modificarea politicilor și cadrului legal prietenos creării familiei.

DREPTUL LA SĂNĂTATE

Protejarea dreptului copilului la sănătate (articolul 24 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului), rămâne prioritate pentru activitatea Avocatului Poporului pentru drepturile copilului. Ombudsmanul Copilului consideră că fiecare copil indiferent de statutul social sau oricare alt criteriu trebuie să aibă acces la cele mai înalte standarde de sănătate. Nici un copil nu trebuie să sufere sau să moară pentru că este sărac sau pentru că nu poate beneficia de serviciile medicale specializate. La nivel național dreptul la sănătate a copilului este garantat de o multitudine de acte legislative începând cu Constituția Republicii Moldova (art. 36)¹³⁵, Legea nr. 338 din 15 decembrie 1994 privind drepturile copilului (art. 4)¹³⁶, Legea nr. 411-XIII din 28 martie 1995 ocrotirii sănătății etc.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului evidențiază faptul că standardele naționale în domeniul ocrotirii sănătății corespund în mare parte standardelor internaționale din domeniu. Totodată denotă faptul că autoritățile publice centrale și locale nu au ținut cont de recomandările stipulate în Raportul privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în anul 2017 astfel, situația pe segmentul respectării dreptului la sănătate nu a suferit modificări esențiale. De asemenea, Ombudsmanul Copilului notează că statul rămâne restant în privința implementării Recomandărilor Comitetului ONU pentru drepturile copilului cu privire la raportul periodic, combinat al patrulea și al cincilea al Republicii Moldova¹³⁷.

Analizând situația respectării dreptului la sănătate a copilului, prin prisma evenimentelor care au avut loc în acest domeniu în perioada anului 2018, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului constată o problemă legată de implementarea prevederilor articolelor 3 și 24 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului.

¹³⁵ http://lex.justice.md/document_rom.php?id=44B9F30E:7AC17731

¹³⁶ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?id=311654&lang=1>

¹³⁷ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=MDA&Lang=EN

Reamintim că respectarea **principiului interesului superior al copilului** este prioritar **în protecția dreptului la sănătate**. Astfel, Ombudsmanul Copilului constată o înțelegere eronată a principiului dat de către angajații din domeniul sănătății.

În urma monitorizării efectuate de către angajații Oficiului Avocatului Poporului și în urma consultării opiniei copiilor în cadrul forumurilor naționale ale copiilor, s-au constatat următoarele curențe:

- Implicarea slabă a copilului în procesul decizional cu privire la tratament și/sau preparatele administrate;
- Consultarea în exclusivitate a opiniei părinților cu privire la tratament și/sau procedurile administrate;
- Intimidarea copiilor, în special în situațiile când problema de sănătate ține de zonele intime ale corpului.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului reamintește autorităților de resort faptul art. 3 alin. (1) din Convenție prevede obligația instituțiilor publice și private, a instanțelor judecătorești, a instituțiilor medicale și sociale, a autorităților administrative și a organismelor legislative să se asigure că interesele copilului sunt evaluate și luate ca primă atenție în toate acțiunile care afectează copiii. Acest principiu trebuie respectat în toate **deciziile legate de sănătate**. Ombudsmanul subliniază faptul că interesul superior al copiilor, ar trebui să se bazeze pe nevoile lor fizice, emoționale, sociale și educaționale, vârstă, sex, relații cu părinții și îngrijitorii, familia și mediul lor social și de asemenea, deciziile trebuie luate doar după ce au fost auzite opiniile lor în conformitate cu articolul 12 al Convenției ONU.

Ombudsmanul Copilului îndeamnă autoritățile să plaseze interesele copiilor în centrul tuturor deciziilor care le afectează sănătatea și dezvoltarea, inclusiv alocarea de resurse, dezvoltarea și punerea în aplicare a politicilor și intervențiilor care afectează factorii determinanți care stau la baza sănătății lor. De asemenea este imperativ a sublinia importanța interesului superior al copilului ca bază pentru luarea deciziilor cu privire la acordarea, reținerea sau încetarea tratamentului pentru toți copiii. Statul trebuie să elaboreze proceduri și criterii pentru a oferi îndrumare lucrătorilor din domeniul sănătății în vederea evaluării intereselor superioare ale copilului în domeniul sănătății și alte domenii cu care se interacționează în momentul administrării tratamentului sau efectuării unor investigații.

Discuțiile cu copiii privind starea sănătății facilitează dezvoltarea unui mod de viață sănătos.

Cu referință la Comentariul general nr. 4 (2003)¹³⁸ al Comitetului ONU pentru drepturile copilului Avocatul Poporului pentru drepturile copilului specifică suplimentar importanța **interesului superior al copilului de a avea acces la informații adecvate** privind problemele de sănătate. O atenție deosebită trebuie acordată anumitor categorii de copii, inclusiv copii și adolescenți cu dizabilități psihosociale. Atunci când se ia în considerare spitalizarea sau plasarea într-o instituție, această decizie ar trebui luată în conformitate cu principiul interesului superior al copilului, înțelegându-se în primul rând că este în interesul tuturor copiilor cu dizabilități să fie îngrijiți, pe cât posibil, în comunitate într-un cadru familial și, de preferință, în propria familie, cu sprijinul necesar pus la dispoziția familiei și a copilului.

Pe parcursul perioadei raportate Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a analizat și situația privind **vaccinarea copiilor**. Este necesar de precizat și de amintit că problema asigurării dreptului la sănătate în contextul asigurării obligativității vaccinării copiilor, a fost abordată de către Ombudsmanul Copilului în cadrul Raportului privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în 2017¹³⁹.

În anul 2018 această problemă a fost readusă în atenția Ombudsmanul Copilului de către părinții care invocau un șir de probleme cum ar fi: neinformarea părinților despre faptul că, copiii urmează a fi vaccinați și, respectiv, copiii au fost vaccinați fără acordul lor; vaccinarea copiilor în spații inoportune procedurii de vaccinare, lipsa controlului stării sănătății copilului prevaccinare și postvaccinare, etc.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului reamintește autorităților publice de linie că astfel de abateri au un impact negativ asupra sănătății copiilor și generează atitudinea reticentă a părinților față de vaccinare.

Ombudsmanul Copilului reafirmă poziția sa privind vaccinarea obligatorie a copiilor și indică asupra obligativității părinților de a asigura vaccinarea copiilor și obligativității autorităților publice de a asigura calitatea vaccinului, cât și a respectării cu severitate a condițiilor medico-sanitare a procesului de vaccinare.

Această opinie a fost susținută public în cadrul ședinței Comisiei parlamentare sănătate, protecție socială și familie, cât și în cadrul ședinței Curții Constituționale din 30 octombrie 2018 unde s-a examinat controlul constituționalității art. 52 alin. (6) din Legea nr. 10 din 3 februarie 2009 privind supravegherea de stat a sănătății publice și a pct. 21 subpct. 1) lit. e) din Programul național de imunizare pentru anii 2016-2020, aprobat prin Hotărârea

¹³⁸ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=5&DocTypeID=11

¹³⁹ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_copil_2017def.pdf

Guvernului nr. 1113 din 6 octombrie 2016). Onorata Curte emite Hotărâre¹⁴⁰ prin care recunoaște constituționale normele contestate, astfel recunoscând obligativitatea vaccinării.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului punctează următoarele aspecte:

- Vaccinarea copilului este o acțiune efectuată în scopul protecției drepturilor copilului astfel, urmând spiritul Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, un drept nu ar trebui să lezeze celelalte drepturi consacrate în aceasta;

- Autoritățile naționale din domeniul sănătății urmează să fortifice acțiunile calitative de informare în masă a populației privind beneficiile și reacțiile adverse, de pe urma administrării vaccinurilor;

- Refuzul părinților de a vaccina copii nu ar trebui să influențeze asupra dreptului la educație a copilului;

- În situațiile de extremă necesitate (epidemie/pandemie), autoritățile naționale trebuie să asigure în măsura posibilităților continuitatea tuturor drepturilor consacrate în Convenția ONU cu privire la drepturile copilului.

- În această ordine de idei statul trebuie să identifice un mecanism viabil de a asigura respectarea dreptului la educație a copiilor nevaccinați.

În perioada anului 2018 Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a continuat să monitorizeze respectarea dreptului la sănătate al copiilor **care suferă de boli rare**. O boală rară este considerată orice maladie care afectează mai puțin de 1 din 2000 de persoane. În prezent sunt recunoscute aproximativ 6000-6000 de boli rare, iar circa 350 mln. de oameni de pe glob suferă de aceasta¹⁴¹. Circa 75 de % din persoane diagnosticate cu boli rare, sunt copii.

Potrivit datelor Organizației Mondiale a Sănătății, în țările Uniunii Europene sunt 36 de milioane de oameni care suferă de boli rare. De asemenea, potrivit informațiilor oficiale oferite de Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale¹⁴², în Republica Moldova este stabilită **Lista Bolilor Rare**, gestionată de Centrul de Sănătate a Reproducerii și Genetică Medicală din cadrul Institutului Mamei și Copilului¹⁴³, fiind completată în funcție de cazistica. Numărul total al pacienților incluși în Lista bolilor Rare aflați în evidența Centrului, constituie 800 pacienți, cu peste 20 de afecțiuni clinice. Totuși, conchidem că numărul copiilor care suferă de o boală genetică rară nu se cunoaște, deoarece mulți dintre ei sunt diagnosticați peste hotarele țării și familia acoperă în totalitate necesitățile medicale și de abilitare.

¹⁴⁰ <http://www.constcourt.md/>

¹⁴¹ <http://www.euro.who.int/en/countries/republic-of-moldova>

¹⁴² <https://msmps.gov.md/>

¹⁴³ <https://www.mama-copilul.md/>

Concomitent, din lista maladiilor recunoscute ca boli rare, oferită de către MSMPS, rezultă că în anul 2018, în Republica Moldova erau identificate 1370 cazuri de maladii rare¹⁴⁴. Este regretabil faptul că MSMPS nu a putut să ne ofere date dezagregate referitoare la copii, numărul acestora diagnosticați cu boli rare și tratamentul de care beneficiază, ceea ce indică o atenție insuficientă față de acest domeniu. De menționat că diagnosticarea bolilor rare la copii în Republica Moldova constituie o problemă majoră pentru asigurarea dreptului la ocrotirea sănătății.

În urma monitorizării efectuate, Ombudsmanul Copilului a constatat următoarele carențe în acest domeniu:

- Lipsa sistemului de date, inclusiv dezagregat pe copii;
- Sistemul de diagnosticare preventivă slab dezvoltat;
- Numărul personalului abilitat scăzut, în special în regiunile rurale ale țării;
- Lipsa serviciilor sociale dezagregate pe tipul de dizabilitate/afecțiune, inclusiv pentru abilitarea copiilor cu boli rare;
- Lipsa totală sau parțială a aparatelor pentru diagnosticarea prenatală RETT a familiilor cu risc sporit;

Ombudsmanul Copilului a examinat câteva cazuri în care a fost invocată încălcarea dreptului la ocrotirea sănătății, prin neacordarea tratamentului personalizat în cazul unei boli rare. În anul 2018, pentru tratamentul pacienților cu boli rare, MSMPS a alocat din buget suma de 12 710 mii lei¹⁴⁵, ceea ce constituie o sumă foarte mică, raportată fiind la numărul de cazuri identificate. Totodată, trebuie de luat în considerație calitatea vieții familiilor cu copii diagnosticați cu boli rare, întrucât acestea sunt puse în situația de a procura din cont propriu medicația necesară, consumabilele, ș.a. În cazul bolilor rare doar 5% din ele pot fi susținute medicamentos sau prin alimentație specială, în rest, 95 la sută sunt simptomatice și necesită intervenții de abilitare. În opinia părinților, autoritățile trebuie să atragă o atenție sporită incluziunii sociale și educaționale a acestor copii.

În rezultatul investigării acestui aspect, Ombudsmanul Copilului a sesizat o implicare redusă în diagnosticarea, tratamentul și îngrijirile oferite copiilor care suferă de boli rare. Cu alte cuvinte, bolile rare în Republica Moldova sunt în mare măsură lipsite de tratament, recunoaștere, îngrijire adecvată și incluziune socială.

S-a constatat totodată și faptul că medicii de familie, nu sunt suficient de bine pregătiți, pentru a depista la timp simptomele unei boli rare, iar diagnosticarea tardivă a

¹⁴⁴<https://msmps.gov.md/>

¹⁴⁵<https://msmps.gov.md/>

acestor maladii, duc chiar și la dizabilitate severă, ceea ce implică alte costuri din partea statului.

De cele mai multe ori, copiii sunt diagnosticați cu o boală rară, târziu și în afara țării, la clinicele private de peste hotare, copiii cu boli genetice rare rămân în afara întregului sistem de protecție a drepturilor copilului din Republica Moldova.

În contextul situației prezentate, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului prezintă următoarele **RECOMANDĂRI**:

- MSMPS va reevalua politica financiară pe segmentul diagnosticării bolilor rare;
- Prestarea unor servicii calitative copiilor cu boli genetice rare prin instruirea profesioniștilor din sfera medicală și educație;
- Suport în instruirea părinților în terapii și îngrijirea propriilor copii;
- Ministerului Educației, Culturii și Cercetării va asigura respectarea dreptului la educație a copiilor nevaccinați prin aplicarea formelor alternative de educație;
- Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale să intensifice campaniile de promovare a imunizării, în scopul convingerii părinților asupra beneficiilor vaccinării;
- Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, prin instituțiile de resort subordonate, va asigura monitorizarea în perioadele pre și post vaccinare a copiilor;
- Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale va fortifica mecanismul de informare a populației astfel asigurând dreptul pacientului la informare;
- Părinților copiilor care nu sunt vaccinați Ombudsmanul Copilului le reamintește despre obligația prioritară a acestora de a asigura dreptul copilului la sănătate și educație.

DREPTUL LA EDUCAȚIE

Dreptul la educație este un drept universal, recunoscut fiecărei persoane, indiferent de vârstă, limbă, origine socială sau etnică ori alt statut. Dreptul copilului la educație înseamnă dreptul copilului de a avea acces la învățământ garantat de stat care să îi asigure dezvoltarea plenară a personalității, a vocațiilor și aptitudinilor acestuia.

Odată cu ratificarea Convenției ONU pentru drepturile copilului, Republica Moldova și-a asumat o serie de obligații pozitive. Este datoria statului de a crea un sistem educațional generalizat, pe care în mod continuu să-l dezvolte și să-l susțină. Accesul persoanelor la educație impune statului obligația de a furniza gratuit acest serviciu, în anumite limite și standarde prescrise distinct pentru fiecare nivel de educație.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului notează că este îndatorirea statului de a crea condiții pentru a asigura toți copiii cu studii de calitate, indiferent de criteriile sociale.

Dreptul la educație este consacrat în art. 28 și 29 al Convenției ONU cu privire la drepturile copilului¹⁴⁶, care, pe lângă asigurarea obligatorie a învățământului primar, prevede întreprinderea de măsuri pentru încurajarea frecventării cu regularitate a școlii și reducerea abandonului școlar.

Dreptul la educație la nivel național își găsește reglementarea în art. 35 din Constituția Republicii Moldova „Dreptul la învățătură este asigurat prin învățământul general obligatoriu, prin învățământul liceal și prin cel profesional, prin învățământul superior, precum și prin alte forme de instruire și de perfecționare.”¹⁴⁷, în prevederile articolului 13 din Codul Educației¹⁴⁸ „Învățământul obligatoriu începe cu grupa pregătitoare din învățământul preșcolar și se finalizează cu învățământul liceal sau învățământul profesional tehnic secundar și post-secundar” și articolului 2 din Legea privind drepturile copilului¹⁴⁹. Statul garantează fiecărui copil dreptul la un nivel de viață adecvat dezvoltării sale fizice, intelectuale, spirituale și sociale. Statul întreprinde acțiuni în vederea acordării de ajutor părinților, precum și altor persoane responsabile de educația și dezvoltarea copiilor”.

Ombudsmanul Copilului reiterează că problemele abordate în Raportul privind respectarea drepturilor copiilor pentru anii precedenți (2016, 2017) rămân actuale, fiind abordate insuficient de către instituțiile de resort, fără a fi identificate soluții și lipsind rezultatele sesizabile ale acestor soluții.

În perioada raportată, Ombudsmanul Copilului a avut în vizor respectarea dreptului la educație prin prisma calității educației de nivelul 0 și anume educației ante-preșcolare;

¹⁴⁶https://www.unicef.org/moldova/ro/CRC_RO.pdf

¹⁴⁷http://lex.justice.md/document_rom.php?id=44B9F30E:7AC17731

¹⁴⁸<http://lex.justice.md/md/355156/>

¹⁴⁹<http://lex.justice.md/viewdoc.php?id=311654&lang=1>

fenomenului violenței în instituțiile educaționale; accesul copiilor din școlile auxiliare la exercitarea dreptului la educație și la condițiile de igienă și sanitație în școli.

Educația antepreșcolară este primul segment component al educației timpurii sau educației de nivelul 0.

Pe parcursul anului 2018 Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a fost sesizat de către părinții, ai căror copii frecventează instituțiile de educație timpurii private (în continuare grădinițe private) din raza municipiului Chișinău, aceștia s-au declarat nemulțumiți de calitatea serviciilor educaționale, lipsa calificării cadrelor didactice și colectarea sumelor de bani, fără a fi eliberate bonuri fiscale.

În temeiul acestor sesizări, Ombudsmanul Copilului a solicitat Direcției Generale Educație Tineret și Sport și Ministerului Educației Culturii și Cercetării informația privitor la numărul grădinițelor private din raza municipiului Chișinău și temeiul juridic de înființare și funcționare a instituțiilor de educație timpurie mixtă și privată. Potrivit răspunsului parvenit: *„DGETS nu a coordonat înființarea sau reorganizarea nici a unei instituții timpurii private. În rezultatul acțiunilor întreprinse pentru punerea în aplicare a Codului Educației, s-a constatat: entitățile private care își desfășoară activitatea cu copii de la 0-7 ani nu sunt înființate și înregistrate ca instituții prestatoare de servicii educaționale. Astfel, DEGTS organ local de specialitate în domeniul învățământului nu deține deciziile organelor de resort privind crearea entităților ce nu sunt din domeniul educației.”*¹⁵⁰

În cadrul examinării subiectului ce ține de funcționarea grădinițelor private au fost depistate următoarele lacune:

• **Lipsa cadrului juridic care să reglementeze procedura de instituire, înregistrare sau/și funcționare a entităților juridice private prestatoare de servicii educaționale.** Menționăm că din anul 2010 procedura de acreditare și evaluare a grădinițelor private a fost suspendată. Până la intrarea în vigoare a Codul Educației acreditarea instituțiilor de învățământ erau guvernate de Legea cu privire la evaluarea și acreditarea instituțiilor de învățământ din R. Moldova¹⁵¹ și Legea privind aprobarea Regulamentului de evaluare și acreditare a instituțiilor de învățământ¹⁵², abrogate odată cu intrarea în vigoare a Codului Educației. Totodată, prevederile Codului Educației în articolele 21 și 23 stabilesc regulile de înființare, reorganizare și lichidare a instituțiilor de învățământ general din domeniul public, situația celor din domeniu privat fiind incertă, acte normative relevante domeniului nefiind adoptate.

¹⁵⁰Răspunsul la solicitarea de informație OAP, scrisoarea DGETS nr. 0118/4578 din 20.12.2018

¹⁵¹<http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311564>

¹⁵²<http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=311665&lang=1>

• **Imposibilitatea de verificare și monitorizare a procesului educațional în grădinițe private;** Procesul educațional se realizează în baza documentelor de politici din domeniul educației timpurii obligatorii pentru toate tipurile de instituții educaționale, adoptate de către MECC¹⁵³, fondatorii grădinițelor private deseori limitează sau interzic accesul persoanelor competente din sistemul educațional întru verificarea calității serviciilor educaționale prestate. În baza celor expuse mai sus, constatăm că politica statului în domeniul educației timpurii și actele normative în vigoare nu sunt respectate, iar calitatea serviciilor educaționale nu poate fi verificată sau monitorizată.

• **Personalul angajat în cadrul instituțiilor educației timpurii;** Lipsa controlului din partea autorităților din domeniul educațional asupra personalului angajat în grădinițe private, și anume asupra cadrelor didactice.

La momentul actual nu se cunoaște numărul grădinițelor private, respectiv nu se cunoaște numărul cadrelor didactice sau al persoanelor care sunt angajate în calitate de cadru didactic și criteriile după care sunt angajate, administratorii grădinițelor private sub formă de societate cu răspundere limitată, asociație obștească având libertatea să angajeze după propriul plac. Incertitudinea personalului angajat în posturile de cadre didactice și a persoanelor care interacționează direct cu copii este generată de lipsa cadrului normativ și controlului din partea Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare, Ministerului Educației Culturii și Cercetării și organului local de specialitate din domeniul învățământului.

Violența în școli

Pe parcursul anului 2018 Ombudsmanul Copilului a fost solicitat de către părinți și elevi de mai multe ori, pentru a interveni în soluționarea presupuselor cazuri de violență, abuz sau neglijență petrecute în instituțiile de învățământ. Ca și în anii precedenți, acte de violență se comit între elev-elev, profesor-elev, elev-profesor. Dintre formele cel mai des sesizate au persistat violența comisă de către cadrele didactice față de elevi.

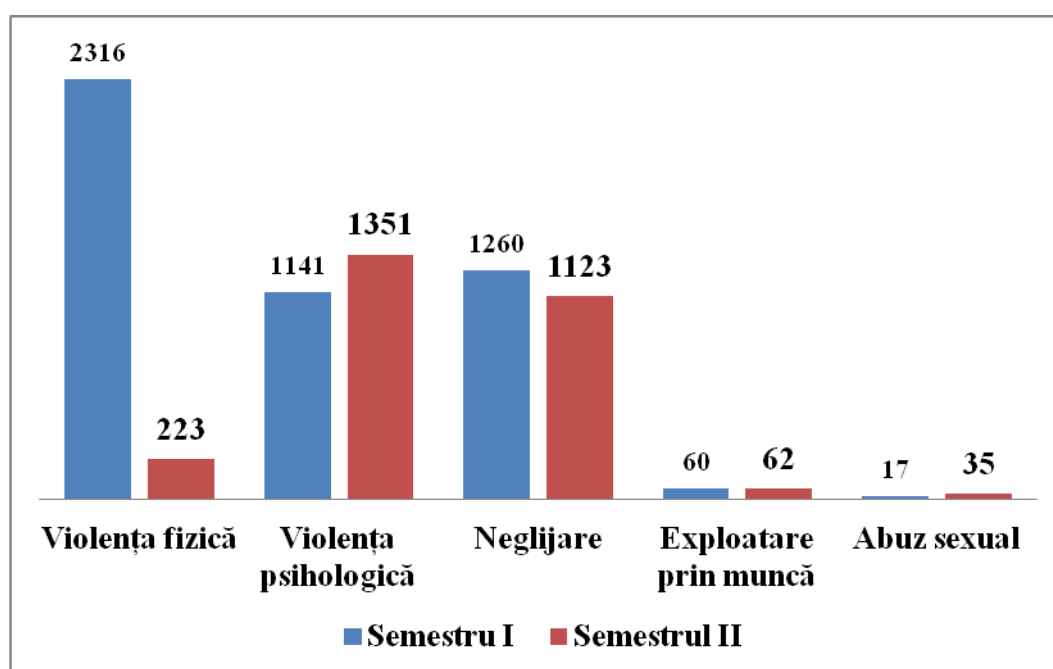
Amploarea fenomenului de violență a arătat că școala este în prezent scena unor frecvente situații de violență, formele de manifestare a violenței fiind variate. Cele mai importante cauze ale violenței în școală includ, pe lângă factorii familiali, socio-economici sau individuali și o serie de cauze școlare. Lipsa unui nivel adecvat de conștientizare a pericolului violenței în rândurile elevilor, a unor strategii didactice și/sau decizii manageriale

¹⁵³ https://mecc.gov.md/sites/default/files/ro_standarde_reeditare.pdf
https://mecc.gov.md/sites/default/files/educatia_timpurie.pdf
https://mecc.gov.md/sites/default/files/ghid_cor3.pdf

eficiente, informarea defectuoasă despre obligațiile instituției de învățământ, a cadrelor didactice, personalului auxiliar, elevilor, părinților. Nu se cunoaște sau este ignorată procedura privind înregistrarea, examinarea și raportarea presupuselor cazuri de abuz și neglijență, fapt care plasează unele instituții educaționale în situația de a nu fi capabile să prevină și să combată manifestările de violență determinate de anumiți factori extrașcolari.

Conform datelor prezentate de către MECC, în raportul pentru semestrul I al anului de studii 2017-2018 (septembrie – decembrie 2017) privind cazurile suspecte și confirmate de violență, neglijare, exploatare și trafic a copilului, au fost identificate în total – 4794 cazuri, inclusiv violență fizică – 2316; violență psihologică – 1141; abuz sexual – 17; neglijare – 1260; exploatare prin muncă – 60 sesizări¹⁵⁴.

Pe parcursul lunilor ianuarie – mai 2018, angajații din sistemul educațional au raportat 4802 cazuri de violență asupra copilului care au avut loc în familie, școală sau în alte locuri și servicii din comunitate. Raportul generalizat pentru semestrul II al anului de studii 2017-2018 privind cazurile raportate de violență asupra copilului, cele mai multe cazuri, se referă la violența emoțională – 1351, altele – 223 la violența fizică, iar 1123 – la neglijare. De asemenea, au fost semnalate 62 de cazuri de exploatare prin muncă și 35 de cazuri de abuz sexual. În aceeași perioadă, fiecare al 5-lea caz a fost referit organelor cu atribuții în protecția drepturilor copilului, fiind suspectat sau identificat drept caz grav de abuz¹⁵⁵.

În opinia Ombudsmanului Copilului, creșterea numărului cazurilor de violență și abuz față de copii, identificate/înregistrate de către angajații din sistemul educațional și/sau

¹⁵⁴ <https://mecc.gov.md/ro/content/astazi-este-marcata-ziua-internationala-nonviolentei-scoala>

¹⁵⁵ <https://mecc.gov.md/ru/node/6839>

raportate autorităților tutelare locale, inclusiv în adresa sa, se explică prin faptul că managerii instituțiilor și responsabili de prevenirea și protecția copiilor față de violență și abuz din toate instituțiile de învățământ general și profesional tehnic au beneficiat de mai multe formări profesionale în domeniu, care au determinat sporirea responsabilității și abilităților.

Procedura de identificare și raportare a cazurilor de violență de către angajații instituțiilor de învățământ face parte dintr-o strategie complexă de prevenire și combatere a violenței față de copii. Profesorii și directorii instituțiilor de învățământ au obligația să sesizeze autoritățile tutelare și alte instituții ale statului, atunci când un copil este în situație de risc.

Actele normative sectoriale care conțin prevederi referitoare la protecția copilului, prevenirea și combaterea violenței în instituțiile educaționale asupra copilului și în a căror bază acționează angajații instituțiilor educaționale sunt: Codul Educației, Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020”, Strategia intersectorială de dezvoltare a abilităților și competențelor parentale pentru anii 2016-2022; Regulamentul privind comunicarea între instituțiile de învățământ și mass-media în cazurile care se referă la copii, aprobat prin Ordinul Ministerului Educației nr. 60 din 07 februarie 2004, Ordinul Ministerului Educației nr 77 din 22 februarie 2013 privind Procedura de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ în cazurile de abuz, neglijare, exploatare și trafic al copilului¹⁵⁶ care specifică în mod minuțios procedura de intervenție, adresare și monitorizare a tuturor lucrătorilor din instituțiile de învățământ nu doar a cadrelor didactice. La fel, Ordinul Ministerului Educației nr.858 din 23 august 2013 vine în ajutor instituțiilor școlare prin Metodologia de aplicare a Procedurii de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ preuniversitar în cazurile de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului¹⁵⁷, Hotărârea Guvernului R. Moldova nr. 270 din 08.04.2014 cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victimele violenței, neglijării, exploatării și traficului¹⁵⁸, cu toate acestea lucrătorii din sistemul educațional nu cunosc actele normative indicate de mai sus, fie le cunosc și nu știu cum să le aplice, efectul acestora fiind minim.

Amintim că statul, conform prevederilor articolului 19 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, și-a asumat obligația de a întreprinde toate măsurile legislative,

¹⁵⁶ http://www.drepturilecopilului.md/files/Ordinul_77_al_ME_si_Procedura.PDF

¹⁵⁷ http://spc.psihologie.md/wp-content/uploads/2016/03/8._metodologie_de_aplicare_a_procedurii_educatie_ro.pdf

¹⁵⁸ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=352587&lang=1>

administrative, sociale și educative pentru a proteja copii de orice formă de violență, vătămare sau de abuz fizic sau mintal, de abandon sau neglijență. Obligația statului de a ocroti inviolabilitatea persoanei copilului, protejându-l de orice formă de exploatare, discriminare, violență fizică și psihică se stipulează și în prevederile art. 135 din Codul Educației și art. 6 din Legea privind drepturile copilului. Mai mult ca atât, Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului în Observațiile finale indică obligațiile statului: „Să consolideze implementarea mecanismului de cooperare intersectorială în domeniul identificării, evaluării, referirii, asistenței și monitorizării copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului, aprobat în 2014, prin asigurarea resurselor umane, tehnice și financiare adecvate”.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului consideră că per general cadrul normativ din domeniul protecției copilului față de abuz și violență este bun, însă reticențe se constată la implementarea acestuia. Actorii implicați în prevenirea și protecția copilului împotriva violenței, parte a mecanismului intersectorial nu au abilitățile necesare de identificare și asigurare a măsurilor de protecție și suport, circumstanțe care reduc eficiența intervenției acestora. De asemenea, se face resimțită lipsa serviciilor de reabilitare a victimelor, drept garantat prin art. 39 a Convenției¹⁵⁹ „Statele părți vor lua toate măsurile corespunzătoare pentru a facilita recuperarea fizică și psihologică și reintegrarea socială a copiilor, victime ale unei forme de neglijență, exploatare sau abuz, de tortură sau pedeapsă ori tratamente crude, inumane sau degradante ori victime ale unui conflict armat. Readaptarea și reintegrarea se va desfășura în condiții care favorizează sănătatea, respectul de sine și demnitatea copilului” și a abuzatorilor.

Alt factor care împiedică eradicarea fenomenului violenței în școli este **lipsa psihologului în instituții** sau/și implicarea superficială a acestuia unde există. Au fost identificate școli care dispun de unitatea de psiholog în instituții dar acesta fie nu intervine deloc în reabilitarea psihologică a abuzatorilor și abuzaților, fie se implica parțial, nefiind luate măsurile necesare pentru restabilirea unui climat psihologic adecvat. Ombudsmanul Copilului notează că aplicarea incompletă/defectuoasă a prevederilor Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și mobilizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului aprobate prin Hotărârea nr. 270 din 08.04.2014 de către actorii responsabili, menținerea cadrelor didactice care au aplicat violență asupra elevilor în sistemul educațional contrar prevederilor legale, precum și eliberarea acestor din funcție, fără a fi aplicate normele corecte din Codului Muncii, sunt factorii care favorizează dezvoltarea fenomenului

¹⁵⁹ https://www.unicef.org/moldova/ro/CRC_RO.pdf

violentei și sporesc neîncrederea părinților și elevilor în aceea că școala este locul prietenos copiilor, sigur pentru viață și sănătate.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a constatat la acest compartiment și indiferența managerilor instituțiilor de învățământ față de cazurile de violență și abuz în cadrul instituțiilor pe care le conduc. Majoritatea situațiilor rămân nerezolvate, mai grav, sunt considerate firești.

Practica arată că angajatorii instituțiilor educaționale la eliberarea cadrelor didactice aplică prevederile alineatului (1) a art. 85 din Codul Muncii „, Salariatul are dreptul la demisie - desfacere a contractului individual de muncă, din proprie inițiativă, anunțând despre aceasta angajatorul, prin cerere scrisă, cu 14 zile calendaristice înainte” contrar prevederilor art. 86, alin. 1, lit. (n) care prevede concedierea acestuia pentru „aplicarea, chiar și o singură dată, de către un cadru didactic a violenței fizice sau psihice față de discipoli”.

În scopul prevenirii fenomenului violenței și promovării protecției și respectării tuturor drepturilor copiilor, Ombudsmanul Copiilor a organizat doua mese rotunde cu participarea elevilor din zona nord: Edineț, Briceni, Soroca, Drochia, Bălți, Soroca, Ocnița, Telenești, precum și a elevilor din UTA Găgăuzia: Congaz, Chirsova, Dizghingea, Tomai, Avdarma, cu tema „Acțiuni specifice privind prevenirea violenței în școli și reintegrarea copiilor neșcolarizați în instituțiile de învățământ”.

De asemenea, pe parcursul anului au fost desfășurate multiple activități de informarea elevilor cu tematica „Formele violenței și cum ne protejăm”.

Accesul la educație a copiilor cu necesități speciale

Un alt aspect deficient în realizarea dreptului la educație aflat în vizorul Ombudsmanului Copilului a fost accesul copiilor din școlile auxiliare la învățământul obligatoriu garantat de stat, obligație pozitivă asumată de Republica Moldova odată cu ratificarea Convenție ONU cu privire la drepturile copilului, de „a asigura învățământul primar obligatoriu și gratuit pentru toți.”

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a examinat cererea depusă de către părinții copiilor care frecventează școlile auxiliare nr.6 și 7 și de către reprezentanții Centrului de Asistență Juridică pentru Persoane cu Dezabilități. Petenții invocau că elevilor care sunt înmatriculați la studii, în școlile auxiliare li se încalcă dreptul la educație, prin faptul că Ministerul Educației, Culturii și Cercetării nu a elaborat Planul -cadru pentru clasele a noua.

Analizând cadrul internațional pertinent, în speță art. 28 și 29 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, Ombudsmanul Copiilor a sesizat faptul că acțiunile

autorităților naționale reprezintă o discriminare în accesul la educație pe criteriul de dizabilitate. Astfel, Avocatul Poporului a solicitat în baza art. 23, alin. (1) al Legii nr. 52 din 3 aprilie 2014, concursul Consiliului pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității drept instituție de resort în domeniu pentru a analiza circumstanțele invocate și a emite o Decizie conform competențelor legale atribuite. Potrivit Deciziei Consiliului, nr. 92/17, din 29 septembrie 2018, se constată o discriminare indirectă privind accesul la educație pe criteriu de dezabilitate. În acest sens, s-a solicitat Ministerului Educației, Culturii și Cercetării să organizeze și să monitorizeze procesul de revizuire a curriculumului școlar la disciplinele obligatorii și opționale, adaptate la necesitățile reale ale elevilor care sunt înmatriculați în școli auxiliare.

Problema admiterii elevilor din școlile auxiliare în clasa a noua, a fost abordată de către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului Maia Bănărescu de mai multe ori în cadrul întrunirilor și ședințelor de lucru cu oficiali și demnitari din domeniu, inclusiv cu Ministrul Educației, Culturii și Cercetării, Monica Babuc.

Urmare a acțiunilor întreprinse de către Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului, la 27 iunie 2018, Ministra Educației, Culturii și Cercetării a emis Ordinul nr. 993, prin care a dispus permiterea absolvenților școlilor auxiliare, promoția 2018, să opteze pentru continuarea studiilor, la cererea părinților, atât în instituțiile de învățământ profesional tehnic secundar, cât și în clasa a noua a școlilor auxiliare.

O altă problemă care rămâne actuală este incluziunea educațională a copiilor cu dizabilități. Avocatul Poporului pentru drepturile Copilului menționează că Recomandările din rapoartele precedente privitor la copii cu necesități speciale nu au fost luate în considerare de către autoritățile de resort. Manualele cu alfabetul Braille nu sunt accesibile în scară largă copiilor școlarizați cu deficiențe de văz, aceștia învățând din manuale care nu corespund cerințelor educaționale promovate de stat, fiind lăsați să se descurce singuri, procurând manualele sau identificând persoane care ar scrie aceste manuale corespunzător necesităților. La fel, copiii hipoacuzici sau cu surditate tardivă nu sunt asigurați de către stat cu aparate auditive și produse de întreținere a acestora, lipsesc pedagogii, traducătorii care posedă limbajul mimico-gestual.

Iar copiilor cu mobilitate redusă continuă să le fie restricționat accesul la educație prin lipsa rampelor și altor modalități de acces în majoritatea instituțiilor educaționale.

Ombudsmanul Copilului reiterează că incluziunea socială și dreptul la educație a copiilor, indiferent de necesitate, nu trebuie să fie o piedică în realizarea drepturilor sale, nici un copil nu trebuie să fie stigmatizat sau marginalizat din cauza diagnozei.

Condițiile de igienă și sanitație în școli

O altă situație monitorizată de Ombudsmanul Copilului pe parcursul anului 2018 au fost condițiile de igienă și sanitație în școli. Platforma Copiilor din cadrul Centrului de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului a elaborat în 2018, Raportul privind condițiile de igienă și sanitație în școli în care elevii își expun percepțiile privitor la condițiile de sanitație în școala unde își fac studiile. O mare parte din elevi au declarat că toaleta este localizată în afara instituției de învățământ, unii au menționat că, deși instituțiile au toalete funcționale în interior, le este interzis accesul și sunt nevoiți să meargă la toaleta de afară pe tot parcursul anului de învățământ. Copii declară că toaletele de afară sunt comune, lipsesc condiții care ar asigura protecția și intimitatea acestora, nu au geamuri prin care să pătrundă lumina și să fie posibil de aerisit, evident lipsește strictul necesar hârtie igienică, săpunul, lavoare. Deseori, toaletele din exterior sunt folosite de persoane străine și copiilor le este frică să nu fie abuzați, aceștia mai menționează că există numeroase cazuri de consum de tutun și alcool în toaletă.

La fel, se constată probleme și în cazurile în care grupurile sanitare sunt amplasate în interiorul instituției educaționale. Elevii au expus un șir de probleme persistente: lipsa săpunului, periei pentru wc și detergenților indispensabili pentru menținerea igienei, lipsa apei pentru spălarea mâinilor, podeaua permanent umedă pe care poți să aluneci, lipsa intimității în cabine, unele cabine nu au uși (acesta fiind motivul din care fetele ies din timpul lecțiilor pentru a merge la toaletă), sau acestea nu se închid, iar dacă se închid nu se încuie, numărul de cabine funcționale insuficiente raportat la numărul de elevi în școală, lipsa asigurării centralizate cu apă în blocurile sanitare, etc.

Elevii din mediul urban au indicat de asemenea ca și problemă majoră accesul la blocuri sanitare în interior, salubritatea necalitativă și neasigurarea cu săpun a blocurilor sanitare, acestea fiind doar atunci când în instituții sunt comisii.

Reieșind din problemele enunțate *supra*, întru îmbunătățirea situației, Ombudsmanul Copiilor propune următoarele **RECOMANDĂRI**:

- Ministerul Educației, Cercetării și Culturii să elaboreze cadrul legal privind înființarea, funcționarea și evaluarea instituțiilor educaționale timpurii private;
- Cooperarea intersectorială dintre autorități în scopul asigurării accesului tuturor copiilor la învățământul obligatoriu garantat;
- Intensificarea campaniilor de sensibilizare și informare privind fenomenul violenței în școli;

- Fortificarea cooperării tuturor instituțiilor responsabile de prevenire, raportare și monitorizare a cazurilor de abuz, violență, trafic și neglijare a copiilor;
- Intensificarea desfășurării inspecțiilor tematice în instituțiile de învățământ privind verificarea implementării Procedurii de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor de învățământ în cazurile de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului și acordare asistenței necesare.
- Identificarea surselor financiare pentru amenajarea blocurilor sanitare adecvate în toate instituțiile educaționale și asigurarea cu produsele de igienă necesare;
- Asigurarea fiecărei instituții de învățământ cu specialist în psihologie sau psiholog;
- Asigurarea incluziunii sociale/educaționale a copiilor cu dizabilități, ținând cont aspectele problematice expuse mai sus.
- Identificarea unei proceduri clare privind neadmiterea în instituțiile de învățământ a copiilor nevaccinați și de asigurare a dreptului la educație a copiilor neadmiși în instituțiile de învățământ.

DREPTUL LA OPINIE ȘI LIBERTĂȚILE CIVILE

Prevederile stipulate la articolele 12 – 15 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului (dr. la opinie, libertatea de exprimare, libertatea de gândire, conștiință și religie, libertatea de asociere)¹⁶⁰, reprezintă suportul copilului în momentul în care acesta dorește să interacționeze cu societatea sau dorește să participe activ la activitatea acesteia. Statul, prin obligațiunile date, urmează să se asigure prin toate măsurile posibile că nici un copil nu va fi marginalizat în realizarea acestor libertăți fundamentale.

În activitatea sa, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, și-a prezentat de mai multe ori poziția cu privire la respectarea dreptului la opinie și a libertăților civile ale copilului în Republica Moldova și a prezentat în set de recomandări pentru îmbunătățirea situației existente. Menționăm faptul că recomandări cu privire la respectarea dreptului la opinie a copilului și a libertăților civile au fost prezentate de Ombudsmanul Copilului și în cadrul Raportului privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în 2017,

¹⁶⁰ <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx>

însă acțiuni concrete nu au fost întreprinse de autoritățile de resort¹⁶¹. De asemenea, Ombudsmanul Copilului reamintește faptul că statul rămâne restant la implementarea Recomandărilor Comitetului ONU pentru drepturile copilului cu privire la raportul periodic, combinat al patrulea și al cincilea al Republicii Moldova¹⁶². În consecința celor relatate situația privind respectarea dreptului copilului la opinie și libertățile civile, nu a cunoscut modificări, iar situația la nivel național a rămas constantă.

Astfel, în perioada anului 2018, fiind o perioadă electorală, Ombudsmanul Copilului a fost sesizat în repetate rânduri asupra cazurilor cu privire la implicarea copiilor în activitățile/manifestațiile stradale, cu tentă politică. Problema în cauză a fost examinată de către Ombudsman prin prisma standardelor internaționale privind respectarea drepturilor copilului la libera exprimare a opiniilor, la libera asociere și de participare la manifestații pașnice.

Convenția ONU cu privire la drepturile copilului prevede în articolul 15 că statele-părți trebuie să recunoască drepturile copilului la libertatea de asociere și la libertatea de întrunire pașnică, iar exercitarea acestor drepturi nu poate fi îngădită decât de restricțiile prevăzute în mod expres de lege și care sunt necesare într-o societate democratică. De asemenea, potrivit articolului 13 al Convenției, copilul are dreptul la libertatea de exprimare, care include libertatea de a căuta, de a primi și de a difuza informații și idei de orice natură, indiferent de frontiere, sub formă orală, scrisă, tipărită sau artistică ori prin orice alte mijloace, la alegerea copilului. Exercițarea acestor drepturi poate fi restricționată doar dacă este prevăzută expres de lege și dacă restricțiile sunt absolut necesare pentru respectarea drepturilor sau a reputației altora, protejarea securității naționale, a ordinii publice, a sănătății publice și a bunelor moravuri.

Totodată, Ombudsmanul Copilului punctează faptul că, prin prisma Convenției cu privire la drepturile copilului, statul are obligația de a garanta copiilor **dreptul de a nu participa** la evenimentele publice în care ei nu doresc să fie implicați. Este important ca minorul să-și exprime expres dorința de a participa sau de a nu participa la asemenea evenimente. Lipsa unui astfel de consimțământ duce la violarea Convenției cu privire la drepturile copilului și a legislației naționale în materie de protecție a drepturilor copilului.

O altă situație examinată de către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a fost implicarea copiilor în acțiunea de protest privind expulzarea profesorilor de origine turcă din Republica Moldova¹⁶³. Din materialul prezentat se constată faptul că mai mulți elevi au fost

¹⁶¹http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_copil_2017def.pdf

¹⁶²https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=MDA&Lang=EN

¹⁶³<https://www.prime.md/ro/directorul-liceului-lucian-bлага-din-capitala-valentina-olaru-a-fost-sanctionat-disciplinar-cu-mustr-81491.html>

implicați într-o acțiune publică, care avea drept scop prezentarea dezacordului asociației obștești cu decizia autorităților naționale de a expulza un grup de profesori turci de pe teritoriul Republicii Moldova. Astfel, copiii au fost aliniați purtând pe cap cagule și ștreanguri la gât. Nemulțumirea față de această acțiune a parvenit din partea unui părinte care și-a prezentat dezacordul cu modalitatea în care a fost petrecută acțiunea dată. La fel, din informațiile prezentate se constată că instituția organizatoare nu a prezentat probe cu privire la consimțământul neviciat al copilului.

Analizând circumstanțele cazului prezentat și aspectele legislative pertinente, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului notează că în conformitate cu prevederile art. 12, 13 și 15 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului (în vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993) statul are obligațiunea de a garanta dreptul copilului la opinie, la expresie și la asociere. Astfel, Convenția ONU stipulează clar „*Copilul are dreptul la libertatea de exprimare; acest drept cuprinde libertatea de a căuta, a primi și a difuza informații și idei de orice natură, fără să țină seama de frontiere, sub forma orală, scrisă, tipărită sau artistică, sau prin oricare alte mijloace, la alegerea copilului*”.

Totodată, și Curtea Europeană a confirmat în mod explicit că și copiii au dreptul de a participa la întrunirile care au loc în spațiul public. După cum a observat Curtea în ***cauza Partidul Popular Creștin Democrat vs Moldova***, împiedicarea părinților și a copiilor de a participa la evenimente și în special de a protesta împotriva politicii de școlarizare a guvernului contravine libertății de întrunire a părinților și copiilor. Deși, la prima vedere Curtea în speța examinată ne oferă soluția aparent corectă „*în ceea ce privește prezența copiilor, Curtea notează faptul că nu a fost stabilit de către instanțele judecătorești naționale că ei se aflau acolo din cauza acțiunilor sau a politicii întreprinse de reclamant. Deoarece **adunările de desfășurau într-un loc public unde oricine, inclusiv copii, puteau să participe la ele.** Mai mult, în opinia Curții, acest lucru constituia mai degrabă o chestiune de alegere personală a părinților de a decide dacă se permite copiilor lor să participe la acele adunări și ar părea contrar libertății de întrunire a părinților și a copiilor de a-i împiedica să participe la astfel de evenimente, care, trebuie de reamintit acest fapt erau desfășurate pentru a protesta împotriva politicii Guvernului în domeniul educației. Prin urmare, Curtea nu este convinsă că acest motiv a fost relevant și suficient*”, situația urmează a fi analizată din perspectiva mai multor circumstanțe.

În speța prezentată, se consemnează că Curtea nu a fost convinsă de faptul ilegalității implicării copiilor anume din considerentul locației (***adunările se desfășurau într-un loc public, oricine, inclusiv copii, puteau să participe la ele***), situație care este diametral opusă celei din cazul examinat de Ombudsmanul Copilului. Din materialele video prezentate este

clar că evenimentul a fost organizat **într-o încăpere închisă unde organizatorul trebuia și putea să controleze participanții implicați la protest**. Mai mult, în cazul în care organizatorii specifică faptul că participanții la eveniment erau voluntari, în baza Legii voluntariatului nr. 121 din 18 iunie 2010, trebuia să prezinte contractele de voluntariat prin care copiii acceptă să participe la activitățile instituției gazdă, iar în cazul în care la eveniment se aflau copii cu vârsta mai mică de 14 ani și acordul scris al părinților acestor copii. Astfel, Ombudsmanul a constatat că nu existau contracte de colaborare încheiate la acel moment.

O altă problemă sesizată în acest caz, reieșind din informația difuzată, este faptul că protestul a fost organizat în timpul programului de studii perturbându-se desfășurarea orelor de studii. Astfel, în cazul în care copii au fost implicați în proces în cadrul orelor de studii responsabilitatea urmează a fi suportată și de către administrația liceului. La fel, nu a fost asigurată securitatea copiilor în timpul programului de studii. Analizând prevederile articolului 3 din Convenția ONU, cu privire la „*principiul interesului superior al copilului*”, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului indică faptul că efectuând echilibrul de necesități dintre prevederile art. 28 (dreptul la educație) și art. 15 (dreptul la asociere) se conchide o superioritate a prevederilor legate de educație și îndeplinire a programului de învățământ or, întrunirile sau protestele pot fi organizate în afara programului de studii.

O altă circumstanță agravantă în speța respectivă, în opinia Ombudsmanului Copilului, o reprezintă forma în care a fost derulată acțiunea respectivă. Or, îmbrăcarea cagulelor pe cap și agățarea ștreangurilor la gâtul copiilor reprezintă o încălcare a articolului 17 din Convenția ONU, și anume faptul că orișicare mijloc de informare a copilului sau orișicare transmitere/difuzare de mesaj către copii urmează a fi în concordanță cu bunăstarea morală, cunoașterea și înțelegerea dintre oameni și care respectă fondul cultural al copilului. Statul urmează să ia măsuri pentru a încuraja acest lucru și a proteja copii de materialele nocive.

În calitatea sa de apărător și promotor al drepturilor copilului, Ombudsmanul Copilului contribuie printr-o multitudine de activități la promovarea respectării libertăților civile și a dreptului copilului la opinie. Astfel, în noiembrie 2018, în cadrul decadei consacrate aniversării a zece ani de la crearea funcției Ombudsmanului Copilului în Republica Moldova¹⁶⁴ și a 25 ani de la intrarea în vigoare pentru Republica Moldova a Convenției ONU pentru drepturile copilului a fost organizat tradiționalul **Forum al copiilor**, care este un forum unde Ombudsmanul Copiilor consultă opinia acestora și Conferința „10 ani de apărare a drepturilor copilului în Republica Moldova”. Forumul

¹⁶⁴<http://ombudsman.md/news/conferinta-nationala-10-ani-pentru-drepturile-copiilor-in-republica-moldova-forumul-copiilor-editia-a-patra/>

copiilor reprezintă o cale de comunicare directă a copiilor cu Ombudsmanul lor, dar și cu demnitarul de stat care elaborează politici din domeniul drepturilor copiilor. De asemenea, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a organizat **2 mese rotunde tematice regionale** pentru a menține un dialog prietenos cu copiii și a consulta opinia acestora. Datorită acestor activități, ne asigurăm că deciziile, pe care le luăm pentru copii sunt consultate cu ei și că aceștia pot participa la procesul decizional, respectându-se astfel dreptul copilului la opinie și libertățile civile.

Urmare a celor expuse se înaintează următoarele **RECOMANDĂRI:**

- Desfășurarea și promovarea activităților care implică participarea tuturor copiilor în domeniile ce îi vizează;
- Modificarea cadrului normativ și adaptarea la realitățile sociale actuale ce țin de copii pe segmentul libertății de exprimare și libertatea de întrunire;
- Modificarea cadrului normativ privind instituirea sancțiunilor persoanelor/organizațiilor indiferent de statutul juridic și forma de organizare care atrag copii în desfășurarea activităților fără respectarea condițiilor legale;
- Să întreprindă programe de informare și educare a publicului pentru a crește gradul de conștientizare a publicului larg, a copiilor, a tinerilor, a părinților și a profesioniștilor în ceea ce privește dreptul copiilor și al tinerilor de a participa;
- Să promoveze sprijinul rețelelor de informare în rândul copiilor și tinerilor în vederea construirii capacității lor de a-și exercita dreptul de participare;
- Dezvoltarea mecanismelor de depunere a sesizărilor din partea copiilor.

SITUAȚIA COPIILOR AFLAȚI ÎN INSTITUȚIILE PENITENCIARE

Problematika respectării drepturilor copiilor aflați în instituțiile penitenciare, este una din prioritățile Avocatului Poporului pentru drepturile copilului. Astfel, de la începutul mandatului au fost efectuate mai multe activități (vizite de monitorizare, reprezentarea intereselor copiilor în instanțele de judecată, investigarea situațiilor de conflict dintre copii, supraveghetori și administrația instituțiilor penitenciare, desfășurarea zilelor de audiență a copiilor în fiecare lună, activități de promovare și instruire în domeniul drepturilor și libertăților copilului, etc.), în scopul îmbunătățirii sistemului național de protecție a copilului care își ispășește pedeapsa cu închisoarea.

Fundamentarea juridică a protecției copiilor care ajung în custodia sistemului penitenciar se regăsește prioritar în art. 25 și 40 al Convenției ONU cu privire la drepturile copilului. La nivel național, prevederi similare se regăsesc în Constituția Republicii Moldova, Codul de executare și Statutul Executării pedepsei penale aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 583/2006¹⁶⁵. Ombudsmanul Copilului notează că legislația națională în domeniu, în mare parte corespunde standardelor internaționale minime totuși, evidențiem faptul că autoritățile publice nu au ținut cont de Recomandările Avocatului Poporului pentru drepturile copilului în Raportul privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în anul 2017¹⁶⁶. Mai mult, nu au fost întreprinse nici un fel de acțiuni în vederea implementării Recomandărilor Comitetului ONU pentru drepturile copilului cu privire la raportul periodic, combinat al patrulea și al cincilea al Republicii Moldova¹⁶⁷.

Evidențiem că numărul copiilor condamnați în Republica Moldova rămâne unul constant cu mici devieri, fapt ce demonstrează că politica statului în domeniul prevenirii și combaterii infracționalității în rândul copiilor este inefficientă și necesită îmbunătățiri.

Anii	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Numărul Copiilor	32	27	31	30	36	32

Sursa: Administrația Națională a Penitenciarelor

În urma monitorizării efectuate de către Oficiul Avocatului Poporului și în baza Rapoartelor elaborate de Consiliul de Prevenire a Torturii, au fost constatate următoarele aspecte problematice:

- Nivelul slab de securitate asigurat vieții și sănătății copiilor;
- Serviciile de asistență psihologică și asistență în diminuarea situațiilor de conflict, slab dezvoltate;
- Spațiile locative nu corespund standardelor de protecție a sănătății și dezvoltării copilului;
- Blocurile sanitare reprezintă un focar de bacterii și infecții;
- Copii sunt obligați să achite serviciile medicale;
- Sistemul educațional nu corespunde necesităților copiilor;
- Personalul antrenat în activitatea zilnică a penitenciarelor bruschează și agresează deținuții;

¹⁶⁵ <http://lex.md/>

¹⁶⁶ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_copil_2017def.pdf

¹⁶⁷ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=MDA&Lang=EN

- Procesul de reintegrare în societate este unul slab dezvoltat;
- Lipsa condițiilor adecvate de creștere și dezvoltare pentru copii în vârstă 0-3 ani care se află în instituțiile de penitenciare împreună cu mamele lor condamnate la ispășirea pedepsei cu închisoarea.

Totodată, în perioada anului 2018, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului s-a sesizat din oficiu, în repetate rânduri pe cazurile de **abuz și violență împotriva copiilor care au avut loc în cadrul penitenciarelor de tip izolator**¹⁶⁸ în care aceștia se află în perioada procesului penal. Menționăm că prevederile Convenției ONU cu privire la drepturile copilului (în vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993), în articolul 19 stabilesc obligația statului de a proteja copiii de toate formele de maltratare săvârșite de către părinți sau alte persoane răspunzătoare de îngrijirea copiilor și de aplica programe preventive și de tratament în această privință. De asemenea această prevedere se extinde și asupra obligațiilor statului de a nu admite tratamentul abuziv și violent între copii, care se manifestă destul de des la copiii care se află în custodia statului. În același context Organizația Națiunilor Unite adoptă Normele pentru protecția minorilor privați de libertate care în pct. 87, lit. d) prevăd că „toți membrii personalului trebuie să asigure protecția sănătății fizice și mintale a minorilor, **inclusiv protecția împotriva abuzului și exploatării fizice, sexuale** și emoționale și trebuie să ia imediat măsuri pentru a asigura asistență medicală oricând aceasta este necesar”. Totodată, statul, prin semnarea Convenției ONU, și-a asumat și obligația de a asigura un tratament adecvat pentru refacerea și recuperarea socială a copiilor victime ale conflictelor armate, torturii, neglijării, maltratării sau exploatării.

În această ordine de idei, Ombudsmanul Copilului reamintește neîndeplinirea recomandărilor privind respectarea drepturilor copiilor în situația prezentințială înaintate în rapoartele sale privind respectarea drepturilor copilului din anii precedenți 2016, 2017. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului și-a expus opinia asupra acestei situații și în cadrul ședinței de evaluare a Republicii Moldova privind implementarea Convenției ONU cu privire la drepturile copilului în 2017. Opinia Ombudsmanului Copilului a fost inclusă în Recomandările Comitetului ONU pentru drepturile copilului din 2017¹⁶⁹, prezentate statului, să racordeze politicile sale, la cele mai înalte standarde internaționale din domeniu. Comitetul la fel își exprimă îngrijorarea în privința faptului că, copii în situația prezentințială

¹⁶⁸ <https://dip.gov.md/ro/content/cronica-evenimentelor-din-penitenciare-%C3%AEn-zilele-de-s%C4%83rb%C4%83tori>

¹⁶⁹ http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=MDA&Lang=EN

sunt deținuți de comun cu deținuții adulți, fără a li se acorda un spațiu delimitat eficient, pentru a minimaliza influența subculturii criminale.

Analizând evenimentele întâmplate la începutul anului 2018 și racordând prevederile naționale la standardele internaționale Avocatul Poporului pentru drepturile copilului constată un șir de încălcări și omisiuni din partea administrației Penitenciarelor nr.13 și 17 care au dus la incidentele evidențiate supra.

În cazul **violului produs**(*de către un deținut minor asupra altui deținut minor*), pe data de 30 decembrie 2017, în cadrul P-13 Ombudsmanul Copilului a constatat că au fost admise un șir de încălcări grave a regimului de detenție, care au dus la comiterea **infrațiunii** date. Astfel, în celulele unde se aflau deținuții minori au fost băuturi alcoolice care s-au preparat pe loc în cadrul celulei sau au fost aduse de către angajații penitenciarului. În conformitate cu prevederile art. 30, lit. j) al Legii nr. 1100 din 30 iunie 2000 cu privire la fabricarea și circulația alcoolului etilic și a producției alcoolice „se interzice comercializarea cu amănuntul a producției alcoolice persoanelor care nu au atins vârsta de 18 ani...”. De asemenea, comentariul general nr. 10 al Comitetului ONU pentru drepturile copilului indică tranșant obligațiunea statului prin care acesta trebuie să-și asume responsabilitatea deplină pentru viața și sănătatea copiilor atât timp cât aceștia se află în custodia statului. Or, admiterea în celule pentru minori a băuturilor spirtoase reprezintă un pericol iminent pentru viața și sănătatea copiilor, fapt ce reprezintă o încălcare flagrantă a prevederilor stipulate.

O altă problemă analizată de Avocatul Poporului pentru drepturile copilului este situația **copiilor cu vârsta 0-3 ani, care se află în instituțiile de detenție împreună cu mamele lor care își ispășesc pedeapsa cu închisoarea și a femeilor însărcinate din penitenciare**. Pe parcursul anului au fost efectuate mai multe acțiuni pe acest segment, în vederea analizei situației create și elaborarea unui set de recomandări pentru autoritățile de resort în scopul redresării situației constatate. Astfel, la data de 31 iulie 2018, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a organizat în colaborare cu A.O ”Vitae” o Conferință Națională cu genericul „Respectarea drepturilor copiilor născuți în instituțiile penitenciare, norme și standarde internaționale”¹⁷⁰. Conferința a reprezentat o platformă de discuții într-un format largit cu participarea autorităților publice de linie, reprezentanți ai societății civile, ai organizațiilor internaționale și media academică. Discuțiile s-au axat pe respectarea drepturilor copiilor aflați în instituțiile penitenciare împreună cu mamele lor deținute și a femeilor însărcinate, prin prisma standardelor internaționale și a bunelor practici. A fost efectuat un schimb de opinii la această temă cu scopul de a identifica soluții pentru

¹⁷⁰ <http://ombudsman.md/news/respectarea-drepturilor-copiilor-nascuti-in-institutiile-penitenciare-discutata-in-premiera-pentru-moldova-in-cadrul-unei-conferinte-nationale-organizate-de-ombudsmanul-copiilor/>

problemele existente în Republica Moldova în domeniu. Este necesar de menționat că pentru Republica Moldova este o premieră abordarea publică din perspectiva multidisciplinară și multiaspectuală a acestui subiect.

În urma desfășurării Conferinței au fost specificate următoarele probleme sistемice:

- Lipsa liniei bugetare separate pentru alimentația copiilor în bugetele instituțiilor penitenciare;
- Insuficiența/lipsa cadrelor medicale (pediatri), în instituțiile de detenție unde se află copiii;
- Insuficiența/lipsa produselor sanitare și de igienă predestinate copiilor;
- Lipsa spațiilor de joacă adaptate la standardele de siguranță și protecție pentru copii;
- Insuficiența mecanismelor de protecție a mamei și a copilului în momentul transmiterii copilului în comunitate;
- Lipsa de colaborare cu autoritatea tutelară locală și cu familia;
- Servicii medicale și tratament neadecvat pentru femeile însărcinate (condiții, hrană, investigare medicală etc.).

De asemenea Ombudsmanul Copilului a elaborat Raportul Tematic „Situția respectării drepturilor copiilor cu vârsta 0-3 ani care se află în penitenciare împreună cu mamele lor, care își ispășesc pedeapsa cu închisoarea în instituțiile pentru drepturile copilului în contextul monitorizării implementării la nivel național a Convenției ONU privind drepturile copilului”¹⁷¹, în bază căruia au fost realizate un set de Recomandări în scopul îmbunătățirii situației existente.

Acest raport a fost elaborat cu suportul financiar al UNICEF Moldova. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului Maia Bănărescu exprimă mulțumiri și gratitudine pentru colaborarea bilaterală eficientă în interesul superior al copilului și consolidarea capacităților Ombudsmanului Copilului.

O altă problemă examinată de Ombudsmanul Copilului, reprezintă **situția persoanelor deținute care au depășit vârsta de 18 ani dar, solicită ispășirea pedepsei în continuare în penitenciarul pentru minori**. Situație prestabilită în Hotărârea Guvernului nr. 583 din 26 mai 2006 cu privire la aprobarea Statutului executării pedepsei de către condamnați pct. 185¹⁷² și art. 254 din Codul de executare al Republicii Moldova. Astfel, deși cadrul legal permite posibilitatea ispășirii pedepsei, de către deținuții adulți în penitenciarele pentru copii până la vârsta de 23 de ani, din 3 cazuri examinate în instanță, în care a

¹⁷¹ <http://ombudsman.md/avocatul-copilului/>

¹⁷² http://lex.justice.md/document_rom.php?id=ED0A2EAF:D4D2D139

participat Ombudsmanul Copilului în perioada 2018 și alte 3, în perioada anului 2017, **nu a fost admisă nici o cerere de la copii deținuți.**

Ombudsmanul Copilului consideră că, deși deținutul a depășit termenul de vârstă prestabilit de Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, transferul condamnatului, în penitenciarul pentru adulți va avea un impact negativ asupra dezvoltării continue, determinată prin stoparea procesului educațional, încadrarea în subcultura criminală, circumstanțe care micșorează șansele acestuia de reintegrare calitativă în societate.

De asemenea, menționăm că rapoartele și recomandările Comitetului European pentru Prevenirea Torturii și Tratatelor sau Pedepselor Inumane sau Degradante și Subcomitetului ONU pentru Prevenirea Torturii și altor Tratamente sau Pedepse Crude, Inumane sau Degradante, au punctat de mai multe ori că nu este recomandabilă transferarea deținutului, dacă se prezumă că situația nouă va crea o situație de risc pentru viața, sănătatea și dezvoltarea lui. În acest context, are o relevanță deosebită și Recomandarea nr. R (89) 12 a Comitetului de Miniștri către statele-membre cu privire la educația în penitenciare, care evidențiază faptul că implementarea sistemului educațional în penitenciar ajută la umanizarea acestora (penitenciarelor) și este un mijloc important de facilitare a întoarcerii deținutului în societate, pregătit atât din punct de vedere moral, cât și din punct de vedere educațional.

În contextul celor menționate, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului prezintă următoarele **RECOMANDĂRI:**

- Sporirea nivelului de siguranță și securitate a copiilor care sunt în custodia sistemului penitenciar;
- Ridicarea nivelului de profesionalism, consolidarea capacităților de comunicare a angajaților din sistemul penitenciar, din domeniul medical și psihologic care interacționează cu copiii;
- Instruirea tuturor angajaților sistemului penitenciar în domeniul drepturilor omului/copilului prin prisma standardelor internaționale.
- Reevaluarea cursurilor de meserii cu consultarea opiniei copiilor astfel, încât acestea să fie atractive și competitive;
- Reevaluarea politicilor bugetare în scopul asigurării cu hrană pentru copii, cu produse de igienă și medicamente a copiilor cu vârsta 0-3 ani și a femeilor însărcinate din instituțiile penitenciare;
- Îmbunătățirea alimentării copiilor deținuți prin îmbogățirea meniului cu fructe și legume.

- Amenajarea spațiilor de joacă adecvate pentru vârsta copiilor, care să le asigure protecție și siguranță;
- Antrenarea copiilor cu vârsta 0-3 ani, în activități de agrement în afara instituției penitenciare;

III. PREVENIREA TORTURII

5.1. Rezumatul activităților de prevenire

În 2018 activitatea de prevenire a torturii a continuat să fie o prioritate pentru instituția Ombudsmanului. Au fost realizate peste 60 vizite preventive în locurile privative de libertate.

80% din vizite au fost focusate pe monitorizarea situației privind situația persoanelor reținute și aflate în custodia poliției. Grație suportului instituțional oferit Oficiului Avocatului Poporului de Fundația Soros-Moldova în cadrul Proiectului „Managementul reținerii și detenției în inspectoratele de poliție a Republicii Moldova”, echipa Direcției prevenirea torturii a monitorizat toate subdiviziunile teritoriale ale Inspectoratului General al Poliției (38 inspectorate de poliție) cu/ fără izolatoare de detenție preventivă¹⁷³. Concluziile finale ale procesului de monitorizare vor fi reflectate în cadrul Raportului special al Ombudsmanului cu privire la situația persoanelor reținute și aflate în custodia poliției. Rezumatul observațiilor sunt descrise în subcapitolul respectiv.

Așadar, derivând de la concluziile Raportului special al Avocatului Poporului privind rezultatele investigării din oficiu a cazului de deces în custodia statului a cetățeanului Andrei Brăguța/ 2017¹⁷⁴, Ombudsmanul și-a propus să exercite o monitorizare amplă a procesului decizional de aplicare a reținerii; reținerea persoanei de poliție; transportarea și escortarea persoanei reținute, precum și mecanismul plasării în detenție a persoanelor reținute. Oficiul Avocatului Poporului a încercat să observe etapele procesului de privare a libertății persoanei reținute, de la primul contact cu angajatul poliției și până la plasarea acestuia în instituția penitenciară, disjungându-se de la activitatea de monitorizare a condițiilor detenției preventive. Pe această cale, Ombudsmanul a monitorizat mecanismul de implementare a obligațiilor asumate de IGP urmare a „reformei antitortură”¹⁷⁵.

Rezumatul unei investigații actuale: „Cazul Brăguța/2017 a enunțat problemele sistemice cu privire la asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanelor, în special cu dizabilități aflate în custodia organelor de poliție. Din momentul reținerii primului de angajații poliției și până la plasarea acestuia în instituțiile penitenciare au fost violate total/ parțial garanțiile minime împotriva reținerii și tratamentelor (normele CPT) și lezată lui

¹⁷³ Contractul de Grant nr.14856 din 02.04.2018 semnat între Oficiul Avocatului Poporului și Fundația Soros-Moldova;

¹⁷⁴ Raport special privind rezultatele investigării din oficiu a cazului de deces în custodia statului a cetățeanului Andrei Brăguța, <http://ombudsman.md/rapoarte/tematice/>;

¹⁷⁵ Planul de acțiuni privind reducerea reținerii și discriminării față de persoanele aflate în custodia poliției pentru 2017-2020 (în continuare reforma antitortură);

demnitatea umană. Indiferența sau neglijența / factorul uman (angajaților poliției), șirul de reforme întrerupte, eșecul în comunicarea instituțională între sistemul penal și cel civil; nedocumentarea și ne-raportarea actelor de tortură; lipsa unor reglementări interne clare cu privire la intervenirea în situații excepționale, detenția persoanelor cu dizabilități sau cu tulburări, nerespectarea procedurii de reținere (art.167 CPP); insuficiența supravegherii, imposibilitatea gestionării crizelor comportamentale, etc sunt doar câteva elemente subiective ale acestui proces vicios, care a condus la un final tragic – decesul victimei. Problemele sistemice, precum și gradul de implicare a autorităților în această speță au fost expuse în repetate rânduri de Oficiul Ombudsmanului”. În opinia Avocatului Poporului, observațiile sale expuse în Raportul Braguța/2017 continuă să persiste în sistemul civil și închis. Autoritățile, nu sunt deocamdată capabile să asigure pe deplin siguranța și securitatea persoanei în custodie.

Cu referire la situația în instituțiile penitenciare, Avocatul Poporului a urmărit procesul de implementare a recomandărilor cu privire la repunerea imediată în drepturi, ameliorarea comportamentului față de persoanele private de libertate, îmbunătățirii condițiilor de detenție și prevenirii torturii. În general, instituțiile penitenciare monitorizate au acceptat spre executare recomandările Ombudsmanului și au răspuns în termen la actele de reacționare. Avocatul Poporului apreciază deschiderea Administrației Naționale a Penitenciarelor și subdiviziunilor teritoriale în vederea prevenirii torturii în sistemul penitenciar. În această ordine de idei, Ombudsmanul reafirmă că autoritățile penitenciare urmează să-și definească politicile execuțional-penale, să continue activ procesul de asigurare a condițiilor minime de detenție în toate instituțiile penitenciare, precum și să adopte proceduri operaționale standart cu privire la escortă, plasare în detenție, aplicarea mijloacelor speciale, raportare, evidență, prevenirea și gestionarea conflictelor, situații extreme, etc. La moment, există doar prevederi generale.

În calitate sa de intervenient accesoriu în cauzele civile privind constatarea violării articolului 3 CEDO (detenția în condiții inumane) Avocatul Poporului a participat în trei asemenea cauze. Urmare a amicus curiae, instanțele judecătorești au susținut pretențiile victimelor torturii în valoare de peste 140 mii lei. În același timp, rapoartele de vizită ale Avocatului Poporului în instituțiile penitenciare (în special, P13 Chișinău) au fost suprasolicitate de persoanele deținute și reprezentanții acestora, în calitate de suport probatoriu. În aceeași ordine de idei, Avocatul Poporului reamintește că mandatul său este unul de prevenire, promovare și protecție, decât de „constatare”. Prin urmare, sarcina

constatării condițiilor inadecvate de detenție revine serviciilor medicale în conformitate cu prevederile art.233 Cod de executare al Republicii Moldova.

În iulie 2018, Oficiul Avocatului Poporului a reanimat procesul de informare cu privire la cazurile de deces, suicid/ tentative, abuzuri, leziuni sau aplicarea mijloacelor de conținere în instituțiile psihiatrice și centrele de plasament temporar a persoanelor cu dizabilități (ex-internatele psihoneurologice). Astfel, în perioada septembrie-decembrie 2018, OAP a recepționat peste 50 de note informative cu privire la internări cu leziuni; violențe între pacienți; abuzuri din partea pacienților; aplicarea mijloacelor speciale de conținere și medicamentoase, etc. Acest proces a permis Ombudsmanului să-și creeze o opinie cu privire la situația/ impedimentele în instituțiile psihiatrice. Iar, instituțiile psihiatrice au conștientizat necesitatea înregistrării și raportării rețelor tratamente. Reamintim că gradul de respectare a garanțiilor antitortură revine organelor de drept.

Statul are obligația să exercite o supraveghere sistematică asupra regulilor, instrucțiunilor, practicilor interogatoriului și asupra dispozițiilor privind paza și tratamentul persoanelor reținute, arestate sau încarcerate sub orice formă, pe oricare teritoriu aflat sub jurisdicția sa, în scopul de a evita orice caz de tortură. (*Articolul 11 din Convenția ONU împotriva Torturii și a Pedepselor sau Tratamentei Inumane sau Degradante*).

Situația străinilor aflați în custodia publică s-a aflat în vizorul Instituției Ombudsmanului. În perioada de monitorizare, au fost realizate cinci vizite preventive și alte trei de documentare la Centrul de plasament temporar al străinilor din cadrul Biroului Migrație și Azil al MAI.

La 25 septembrie și 31 octombrie 2018, angajații Direcției prevenirea torturii au asistat reprezentanții Comisiei parlamentare pentru drepturile omului și relații interetnice în cadrul a două vizite de monitorizare la Penitenciarul nr.5 Cahul, Penitenciarul nr.1 Taraclia, Penitenciarul nr.4 și nr.15 din Cricova. Deputații s-au convins că în penitenciare există suprapopulare, insuficiență de personal penitenciar, în special medical calificat; lipsă de locuri de muncă pentru deținuți/ salariul mic, și de efortul instituțiilor penitenciare în acest sens.

În premieră, Oficiul Avocatului Poporului a constituit Forumul Studenților antitortură. În cadrul concursului, au fost selectați cinci studenți la Drept din cadrul USM, ULIM, USARB și un student de la USM „N.Testimiteanu” în calitate de membri ai Forumului Studenților antitortură. Misiunea Forumului este de a identifica potențiali juriști care să

contribuie la activitățile de prevenire a torturii și relelor tratamente în Moldova¹⁷⁶. Cu suportul Direcției prevenirea torturii, au fost realizate trei vizite de studiu în instituțiile penitenciare și două lecții publice la Facultățile de drept pentru 140 studenți. Activitatea de prevenire prin transferul de experiență va continua pe parcursul 2019.

Activitatea de prevenire prin „instruire” a vizat formarea competențelor profesionale în domeniul prevenirii torturii și relelor tratamente în procesul de realizare a sarcinilor și atribuțiilor de serviciu a peste 300 angajați ai sistemului penitenciar, poliție. În premieră, 19 șefi de penitenciare și șefi de direcție ai ANP au fost inițiați de formatorii OAP cu privire la Regulile Nelson Mandela¹⁷⁷. Ombudsmanul reafirmă colaborarea fructuoasă cu Centrul de Instruire la Administrației Naționale a Penitenciarelor în calitate de instituție-cheie în abilitarea și pregătirea profesională continuă în domeniul penitenciar. Tot aici, Avocatul Poporului reamintește autorităților cu privire la obligațiile pozitive stabilite de articolul 10 din Convenția antitortură și recomandă consolidarea potențialului Centrului de Instruire în formarea lucrătorilor de penitenciare pe domeniile distincte, majorarea investițiilor pentru a crea condiții de instruire (laboratoare, celule improvizate, săli de antrenamente și aplicații, etc), contractarea formatorilor externi, etc. Aceleași recomandări sunt referite Ministerului de Interne și Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale pentru instituțiile ce asigură custodia beneficiarilor și pacienților. Ombudsmanul susține observațiile Comitetului antitortură precum că, prin instruire efectivă și necesară pot fi prevenite actele de tortură în sistemul închis. Suplimentar, Avocatul Poporului susține MJ/ANP, MAI/IGP, MSMPS/ANAS trebuie să elaboreze proceduri de operare standard, bazate pe normele internaționale pentru angajații din sistem, astfel încât aceștia să dispună de mecanismul practic de aplicare a normelor generale. O instruire poate fi efectivă doar atunci când angajatul instruit primește răspunsuri clare și întemeiate într-o instrucțiune de serviciu/protocol operațional (nu se are în vedere fișa de post). Este insuficientă retrimiteră doar la standardele internaționale. Pe parcursul perioadei de instruire, formatorii OAP nu au observat la cursanți, tendințe spre aplicarea torturii față de persoanele custodiate. Mai degrabă, ultimii au invocat lipsa mecanismelor de protecție împotriva abuzurilor din partea persoanelor reținute, deținute și beneficiari sau pacienți.

Anual, OAP desfășoară campanii de sensibilizare pentru a preveni fenomenul torturii și a relelor tratamente în Moldova. La 26 iunie 2018 de Ziua Internațională de sprijin a victimelor torturii, în scuarul Arcului de Triumf, a fost organizată acțiunea de comemorare a

¹⁷⁶ <http://ombudsman.md/news/forumului-studentilor-antitortura-a-fost-constituit/>

¹⁷⁷ [http://ombudsman.md/news/180-de-angajati-ai-sistemului-penitenciar-instruiti-in-prevenirea-torturii-si-relelor-tratamente-in-sistemul-penitenciar/;](http://ombudsman.md/news/180-de-angajati-ai-sistemului-penitenciar-instruiti-in-prevenirea-torturii-si-relelor-tratamente-in-sistemul-penitenciar/)

victimelor torturii și de solidarizare. La activitate au participat reprezentanții ANP și IGP. Finalul campaniei a urmărit transmiterea a 19 panouri informative „Prevenirea torturii” pentru instituțiile penitenciare ale ANP. La fel, angajații ANP s-au implicat activ în campania de sensibilizare „*EuNuAplíc166*”¹⁷⁸.

Pentru consolidarea efortului sectorului asociativ în domeniul prevenirii torturii, la solicitare, au fost realizate activități de instruire, mentorat și asistență reprezentanților Platformei civice pentru prevenirea torturii în regiunea transnistreană și Rețelei ONG-urilor regionale pentru prevenirea torturii. În particular, au fost organizate activități de prevenire, expertiză și documentare în cauzele de importanță socială deosebită pe domeniu, la demersurile Asociației „Promo-LEX”, Amnesty-International, Centrului de Drept al Avocaților și Institutului pentru Drepturile Omului din Moldova. Pe această cale, Ombudsmanul își manifestă deschiderea pentru consolidarea efortului comun în prevenirea torturii.

Pe parcursul perioadei de monitorizare, angajații Direcției au organizat, asistat 15 ședințe și coordonat 21 vizite de monitorizare ale Consiliului pentru prevenirea torturii. Un raport cu privire la activitatea Consiliului pentru prevenirea torturii va fi prezentat separat în trimestrul II 2019. Nu au avut loc vizite de suprapunere sau vizite paralele în cadrul mandatului exercitat de Consiliul pentru prevenirea torturii și Direcția pentru prevenirea torturii (DpT și CpPT).

Obstrucționarea activității de prevenire:

Potrivit alin.(1) și alin.(2) art.3 al Legii cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul), nr.52 din 03.04.2014, „Instituția Avocatul Poporului este autonomă și independentă față de orice autoritate publică, persoană juridică, indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare, și față de orice persoană cu funcție de răspundere de toate nivelurile. **Nimeni nu îl poate obliga pe Avocatul Poporului să se supună instrucțiunilor sau dispozițiilor sale.**” În conformitate cu alin.(1) art.59¹ din Constituția Republicii Moldova, Avocatul Poporului asigură promovarea și protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. În acord cu dispozițiile alin.(6) art.59¹ din Constituția Republicii Moldova și alin.(4) art.3 al Legii nr.52/2014, imixtiunea în activitatea Instituției Avocatului Poporului, ignorarea intenționată de către persoanele cu funcții de răspundere de toate nivelurile a sesizărilor și recomandărilor Avocatului Poporului, precum și împiedicarea sub oricare formă a activității acestuia atrag după sine răspunderea în conformitate cu

¹⁷⁸ <http://ombudsman.md/news/lectie-publica-in-domeniul-drepturilor-omului-pentru-angajatii-sistemului-penitenciar/>;

legislația. **Funcționarii OAP au acces liber în locurile de detenție și acces nelimitat la orice informații privind tratamentul și condițiile de detenție ale persoanelor private de libertate.**

În 2018, au avut loc acțiuni de obstrucționare a accesului angajaților OAP în locurile de detenție. La 20 iulie 2018, angajații Inspectoratului de Poliție Anenii Noi au îngrădit accesul angajaților Direcției prevenirea torturii în izolator.

...extras din discuțiile cu ofițerul de serviciu: șeful inspectoratului a spus să vă duceți să serviți câte o cafea, apoi să reveniți peste vreo 2 ore și el personal o să vă conducă în izolator..”

La demersul Avocatului Poporului, Inspectoratul General de Poliție a sancționat disciplinar angajații poliției (Șeful IP Anenii Noi, V.Codreanu și ofițerul de serviciu L.Raneta).

La 06 septembrie 2018, Directorul Penitenciarului 13-Chișinău I.Pântea a obstrucționat accesul angajaților OAP la prevenitul V.Platon (celula 07), astfel a împiedicat realizarea investigației cu privire la pretinsa maltratare de către colaboratorii DDS „Pantera”, în special desfășurării întrevederii confidențiale.

Extras din discuțiile cu Directorul Penitenciarului nr.13: „...la Platon nu vă permit din motiv că are multe activități. Dacă o să vă permit să intrăm - o să aibă probleme”. Peste câteva minute, angajații OAP din nou au reamintit despre asigurarea accesului la deținut, la ce Pântea a comunicat „...la moment Platon este în curtea de plimbări pentru 2 ore, nu vă permit, veniți mâine, dar mă sunați din timp și am să vă spun când el o să fie gata, dar azi nu vă permit”. Ultima frază a repetat-o de câteva ori. Tot el, a demonstrat o imagine video de pe camera din curtea de întrevederi, unde se observa o persoană că se plimbă, care, potrivit lui Pântea este „Platon”... „el se plimbă acum, cu el e tot normal, nu, nu...vă permit”.

Sinteza cu privire la situația operativă în sistemul penitenciar din 03.09.2018, P13 a raportat: „...la 03.09.2018 **Penitenciarul nr.13** la ora 18:10, asupra deținutului **Platon V.**, de către colaboratorii DDS „Pantera”, a fost **aplicată forța fizică** prin imobilizarea mâinilor la spate. Motivul: în urma întrevederii avute cu avocații săi, deținutul manifesta un comportament agresiv, refuzând să fie escortat în celulă. Deținutul a fost supus examinării

medicale, leziuni corporale nu au fost depistate. Pe cazul dat, au fost întocmite materiale conform art. 273 CPP și sesizată Procuratura mun. Chișinău oficiul Centru”.

La demersul Avocatului Poporului, ANP a demarat o anchetă de serviciu. Dl Pântea Igor a fost „*strict atenționat*”. În pofida acesteia, angajații OAP nu au avut acces la deținut până în prezent. Accesul Ombudsmanului, precum și a apărătorilor la prevenți (P13 în special) este anevoios. Mai mulți avocați s-au plâns Avocatului Poporului cu privire la împiedicarea activității profesionale de apărare a clienților de către administrația P13-Chișinău sub diverse motive neîntemeiate. Agresiunea avocaților în penitenciar este o tendință serioasă. ANP nu a reacționat prompt la reclamațiile respective. Iar, apărătorii în comparație cu acuzatorii, sunt în continuare privați de dreptul de ași apăra clienții¹⁷⁹. Demersul UAM, la fel a fost respins.

Suplimentar, membrii Consiliului pentru prevenirea torturii au informat despre insuficiența informării angajaților de penitenciare și poliție cu privire la mandatul respectiv.

Accesul în locurile privative de libertate din regiunea transnistreană continuă să fie restricționat pentru Oficiul Ombudsmanului. Deși, a primit plângeri cu privire la alegații de rele tratamente, Avocatului Poporului nu i-a fost permis accesul în locurile privative. Administrația *de facto* a menționat că drepturile preveniților sunt respectate, evitând oricare formă de discuție în acest scop. Dialogul privind prevenirea fenomenului torturii rămâne unul tensionat. Restricționarea accesului în locurile de detenție din regiunea transnistreană constituie un impediment serios în activitatea de prevenire a torturii.

...Прежде всего, призываю Вас в рамках нашего взаимодействия, включая официальную переписку, воздержаться от использования некорректной и оторванной от реальности географической терминологии, необоснованных обвинений и пропагандистских штампов в отношении ситуации с правами человека в Приднестровье (В. Косинский, Уполномоченный).

5.2. *Recomandările Comitetului european pentru prevenirea torturii, 2018*

În perioada 05 – 11 iunie 2018, Comitetul european pentru prevenirea torturii (*în continuare CPT*) a efectuat o vizită de follow-up „necesară de anumite împrejurări”¹⁸⁰.

¹⁷⁹ Art.66, al.2, 68 al.2 CPP; art.213 al.5 CEx, art.53 Legea 1260/2002 cu privire la avocatură; art.6 CEDO; Recomandarea nr.(2000) 21 a Comitetului de miniștri privind libertatea de a exercita profesia de avocat, etc.

¹⁸⁰ <https://www.ecoi.net/en/countries/republic-of-moldova/>;

Delegația a vizitat Penitenciarul nr.13 Chișinău (P13), Penitenciarul nr.10 Goian (P10) și Penitenciarul nr.6 Soroca (P6). Raportul a fost prezentat la 13 decembrie 2018.

CPT a constatat cu profundă îngrijorare că Moldova a înregistrat puține sau deloc progrese în domeniile sesizate în rapoartele anterioare. Acestea se referă, în special, la supraaglomerare, ierarhia informală predominantă între deținuți și la violența interpersonală, calitatea îngrijirilor medicale, condițiile proaste de detenție a adulților (inclusiv preveniților), precum și lipsa personalului penitenciar (Penitenciarele nr.13 și nr.6). La Penitenciarul nr.10, delegația a primit mai multe plângeri cu privire la maltratarea fizică a minorilor deținuți de angajații de penitenciare. CPT a îndemnat Guvernul să ia măsuri concrete pentru a răspunde recomandărilor formulate în raportul din 2018 și anterioare.

Urmare a constatării lipsei medicului generalist la P6, CPT a emis o Observație imediată Guvernului Republicii Moldova solicitând acestuia să intensifice eforturile în vederea recrutării urgente a cel puțin unui medic generalist în penitenciar:

Comitetul a fost uimit că la o populație de peste 800 deținuți, timp de peste un an, instituția nu a avut un medic. O echipă de patru feldceri au încercat să răspundă nevoilor de sănătate ale deținuților.

Prin scrisoarea Guvernului din 28 septembrie 2018, acesta ar fi informat delegația CPT cu privire la impedimentele recrutării medicului/ lor la P6. În acest context, menționăm că în Raportul de bilanț al ANP pentru 2018 nu se regăsește vreo informație cu privire la angajarea medicului generalist (unitate completă) la P6¹⁸¹.

În tabelul ce urmează vor prezenta rezumatul recomandărilor CPT, după cum urmează:

Penitenciarul nr.6 Soroca:	
CPT/2018	ANP/2018
<i>Extras din Raportul CPT, 2018:</i>	<i>Extras din Raportul anual de bilanț, 2018:</i>
1. A depune efort pentru angajarea unui medic pentru unitate completă la P6, fie a contracta serviciile respective de la spitalul civil din Soroca;	1. La 07 august 2018, Direcția inspecție penitenciară ANP a efectuat o inspecție în P6, în scopul elucidării tuturor subiectelor abordate în 131 petiții din

¹⁸¹ <http://anp.gov.md/randomrapoarte-de-bilant-simestriale-anualerapoarte-de-bilant-simestriale-anualerapoarte-de-bilant>;

<ol style="list-style-type: none"> 2. A depune efort pentru angajarea a unui medic psihiatru part-time; 3. A majora numărul de medici și asistenți medicali/ feldceri în penitenciar; 4. A repara/ renova cabinetul stomatologic; 5. A asigura depozitarea/ păstrarea conformă a medicamentelor, în special a distruge medicamentele cu termen expirat; 6. A procura echipamente medicale pentru salvare și resuscitare (defibrilator și oxigen), precum și a instrui personalul medical cu privire la utilizarea acestora în domeniu; 7. A permite deținuților să contacteze serviciile de sănătate în mod confidențial, de exemplu prin intermediul unor cutii de scrisori; 8. A asigura că personalul medical nu utilizează sceeningul pentru consumul de droguri în scopuri disciplinare; 9. A efectua o evaluare asupra funcționalității sectorului 1 la închisoarea Soroca, fie a înființa unități de locuit similare în P6; 10. A asigura faptul că deținuții (inclusiv minorii) expuși riscului de abuz de colegii deținuți și cei care nu (sau nu mai) doresc să fie parte a subculturii criminale, primesc sprijinul deplin al conducerii, inclusiv, dacă solicită acest lucru, sunt cazați în unități securizate; 11. A înceta practicile de delegare a 	<p>partea deținuților. Petenții au pretins incorectitudinea aplicării sancțiunilor disciplinare; abuzuri din partea administrației P6; nerespectarea confidențialității corespondenței; condițiile precare de detenție; asistența medicală precară; accesul îngădit la apă potabilă și limitarea accesului la baie; inclusiv condițiile de muncă ale condamnaților etc. (<i>Echipa de inspecție a acumulat și perfectat materiale pe 380 file: note de constatare, imagini foto, rapoarte ale angajaților instituției, etc. Acestea au fost prezentate conducerii ANP).</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 2. La 12 iunie 2018, ANP a organizat o sesiune de evaluare a necesităților P6, în cadrul suportului oferit de Programului CoE în cadrul proiectului „Promovarea unui sistem de justiție penală bazat pe respectarea drepturilor omului în Republica Moldova”; 3. A fost finalizată reparația izolatorului disciplinar, fiind reconstruite mai multe sectoare de tip cazarmă, în secții de locuit de tip celulă; 4. Este efectuată examinarea radiologică obligatorie a tuturor deținuților la intrarea în sistemul penitenciar; 5. Au fost angajați 2 asistenți medicali. <ol style="list-style-type: none"> 6. Au fost alocate resurse pentru reparația Secției medicale;
--	---

autorității liderilor informali / altor deținuți folosindu-le pentru a menține ordinea în rândul populației deținute;

12. A înceta practica de angajare a deținuților pentru a efectua activități administrative-cheie sau sarcini pentru gestionarea penitenciarelor (cum ar fi păstrarea evidențelor individuale ale deținuților);

13. A priva liderii informali și a cercurilor lor apropiate de privilegiile de care alte categorii de deținuți nu se bucură, inclusiv în ceea ce privește condițiile de trai;

14. Evaluarea nevoilor lor individuale;

15. A crește semnificativ numărul personalului penitenciar (pază și supraveghere);

16. A elimina efectuarea serviciilor în tură de 24 ore pentru angajați;

17. A acorda o prioritate deosebită dezvoltării și formării personalului din penitenciare, inclusiv continuă;

18. A oferi oportunități de implicare și angajare deținuților conform vocației lor profesionale;

19. A se asigura că pedepsirea disciplinară a deținuților nu duce la interzicerea totală a contactelor cu familia și că se aplică orice restricție privind contactele cu familia ca formă de pedeapsă disciplinară, numai atunci când infracțiunea se referă la astfel de contacte;

20. Revizuirea abordării față de persoanele care-și provoacă vătămări corporale (recomandare pentru întreg sistemul penitenciar)	
--	--

Penitenciarul nr.10 Goian:

CPT/2018	ANP/2018
<p><i>Extras din Raportul CPT, 2018:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. A repara toate instalațiile sanitare; 2. A informa CPT cu privire la finalizarea construcției noului sediu de detenție 3. A aboli practica (modifica legislația) plasării minorilor în izolator în calitate de sancțiune disciplinară, conform art.45, al.2 Regulilor Nelson Mandela – sancțiunea disciplinară nu poate fi impusă minorilor; 	<p><i>Extras din Raportul anual de bilanț, 2018:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Lucrările de reconstrucție o obiectului „Penienciarul nr.10-Goian” sunt realizate în proporție de 93,67%. 2. Pentru 2019 sunt alocate 4 mln lei pentru finalizarea obiectivului; 3. La 12 iunie 2018, ANP a organizat o sesiune de evaluare a necesităților P10, în cadrul suportului oferit de Programului CoE în cadrul proiectului „Promovarea unui sistem de justiție penală bazat pe respectarea drepturilor omului în Republica Moldova”; 4. 108 deținuți minori din cadrul P5, P7, P10, P11, P13 și P17 au beneficiat de ore de instruire general/liceală; 5. Au fost realizate lucrări de reparație capital a 2 spații destinate pentru izolare disciplinară; 6. Este efectuată examinarea radiologică obligatorie a tuturor deținuților la intrarea în sistemul penitenciar; 7. Proiectul noului Cod de executare,

	prevede reducerea limitei maxime de izolare disciplinară a minorilor la 1 zi. Sancțiunea respectivă va fi una excepțională.
--	---

Penitenciarul nr.13 Chișinău:

CPT/2018	ANP/2018
<i>Extras din Raportul CPT, 2018:</i>	<i>Extras din Raportul anual de bilanț, 2018:</i>
<ol style="list-style-type: none"> 1. A majora numărul de medici și asistenți medicali/ feldceri în instituție; 2. A procura echipamente medicale pentru salvare și resuscitare (defibrilator și oxigen), precum și a instrui personalul medical cu privire la utilizarea acestora în domeniu; 3. A permite deținuților să contacteze serviciile de sănătate în mod confidențial, de exemplu prin intermediul unor cutii de scrisori; 4. A asigura că personalul medical nu utilizează screeningul pentru consumul de droguri în scopuri disciplinare; 5. A elimina efectuarea serviciilor în tură de 24 ore pentru angajați; 6. A îmbunătăți condițiile de detenție; 7. A reduce gradul de ocupare a celulelor pentru a asigura cel puțin 4m² de spațiu de locuit per persoană în celule de ocupare multiplă (fără a include spațiul preluat de toaletele din celule); 8. Toate celule trebuie să fie suficien de 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Am fost desfășurate lucrări de îmbunătățire a condițiilor de detenție; 2. Anual, sunt planificate acțiuni de reparație, amenajare și dotare cu obiecte de inventar a spațiilor de locuit; 3. A fost pilotat Programul psihosocial destinat persoanelor în etate și cu dizabilități fizice; 4. 32 celule au fost reparate capital; 5. În 17 încăperi au fost efectuate reparații curente; 6. Este efectuată examinarea radiologică obligatorie a tuturor deținuților la intrarea în sistemul penitenciar; 7. Urmare a inspecției penitenciare, s-a constatat inadmisibilitatea plasării deținuților în celula izolatorului disciplinar, pe motiv că nu corespunde normelor sanitare. A fost recomandată sigilarea acesteia; 8. Este imposibil de extins spațiile din celulele izolatorului disciplinar, deoarece aceasta presupune intervenția

<p>ventilate și păstrate într-o stare de reparație și igienă adecvată;</p> <p>9. Folosirea celor care nu permit accesul la lumina naturală din cauza structurii acestora, urmează a fi sistate;</p> <p>10. De îndată ce va fi construit și dat în exploatare Penitenciarul Chișinău (nou), activitatea P13 urmează a fi sistată;</p> <p>11. Sistarea celulelor cu capacitate mai mică de 6m², fie lărgirea lor (dacă este posibil);</p> <p>12. A se asigura că pedeapsa disciplinară a deținuților nu duce la interzicerea totală a contactelor cu familia și că se aplică orice restricție privind contactele cu familia ca formă de pedeapsă disciplinară, numai atunci când infracțiunea se referă la astfel de contacte;</p> <p>13. Revizuirea abordării față de persoanele care-și provoacă vătămări corporale (recomandare pentru întreg sistemul penitenciar);</p>	<p>în structura de rezistență a clădirii, fapt riscant din cauza vechimii instituției penitenciare.</p>
--	---

CPT a sugerat că examinarea medicală a unui deținut, trebuie să conțină:

- o relatare completă a rezultatelor medicale obiective bazate pe o examinare aprofundată (de preferință susținută de fotografii ale oricăror leziuni traumatiche);
- o relatare a declarațiilor făcute de persoană, care sunt relevante pentru examinarea medicală (inclusiv descrierea stării sale de sănătate și oricare acuzații de maltratare);
- observațiile medicilor cu privire la cele menționate mai sus, coroborate cu acuzațiile de maltratare și constatările medicale obiective;
- rezultatele examinărilor suplimentare efectuate;
- concluziile detaliate ale consultărilor specializate;

- descrierea tratamentului acordat și a oricăror alte proceduri ulterior efectuate.

În plus, rezultatele fiecărui examen medical, concluziile medicului/ lor ar trebui puse la dispoziția deținuților, precum și apărătorilor săi.

RECOMANDARE: Avocatul Poporului recomandă ANP și IGP să implementeze corect și conform sugestiilor CPT conținutul examinărilor medicale în special, în partea ce ține de alegații de rele tratamente în detenție sau la reținere. ANP va integra recomandările CPT în întreg sistemul penitenciar, ca fiind specifice subdiviziunilor sale.

5.3. Regulile CPT privind transferul persoanelor private de libertate, 2018

La 26 iunie 2018, Secretariatul Comitetului European pentru prevenirea torturii a publicat Regulile CPT privind transferul persoanelor private de libertate¹⁸².

CPT susține că oricare ar fi motivul transferării (escortării) persoanelor private de libertate dintr-un loc de detenție într-un alt loc (de ex: de la o secție de poliție până la o închisoare, dintr-o închisoare într-o altă închisoare, dintr-un tribunal sau dintr-un spital sau dintr-un centru de detenție a imigranților) – transportul ar trebui să se facă întotdeauna într-o manieră umană, securizată și în siguranță.

Potrivit CPT:

- Vehiculele cu cabine individuale care măsoară mai puțin de 0,6 m² nu ar trebui să fie utilizate pentru transportul unei persoane, indiferent de durată. Cabinele individuale cu o suprafață de 0,6 m² pot fi considerate ca fiind acceptabile pentru călătorii pe distanțe scurte, totuși pentru deplasări la distanțe lungi, această suprafață trebuie să fie mult mai mare;

- În cazul transportului mai multor persoane pe distanțe scurte, spațiul per persoană trebuie să fie mai mare de 0,4 m², iar pentru distanțe mari, mai mare de 0,6 m² per persoană;

- Compartimentele sau cabinele utilizate pentru transportul deținuților ar trebui să aibă o înălțime rezonabilă, să fie echipate cu banchete sau scaune adecvate de odihnă; să fie curate, să fie suficient aerisite, ventilate și încălzite corespunzător;

- Pe durata călătoriilor scurte deținuții urmează să primească apă potabilă;

- Pe durata călătoriilor lungi deținuții urmează să primească apă potabilă și hrană la intervale corespunzătoare;

- La deplasările lungi, deținuții trebuie să aibă acces la facilitățile sanitare sau să satisfacă nevoile fiziologice în condiții care oferă suficientă intimitate, igienă și demnitate.

Se recomandă opriri regulate;

¹⁸² <https://www.coe.int/en/web/cpt/-/cpt-factsheet-on-transport-of-detainees?fbclid=IwAR2mBAjpasdVhCGfXFDkZwV5Ae-LAPMMg5RjsRpFzrAwoT0aIFtLkzIZgVU;>

- Deținuții adunați în fața unei instanțe după o călătorie lungă ar trebui plasați în condiții care să garanteze respectarea demnității lor;

- Persoanele deținute urmează a fi transportate în vehicule proiectate în mod corespunzător în acest scop, ținând seama de toate cerințele de siguranță relevante pentru a proteja deținuții;

- Numărul de deținuți transportați nu trebuie să depășească capacitatea vehiculelor utilizate în acest scop;

- Deținuții nu trebuie să stea în picioare în timpul unei călătorii din cauza lipsei locurilor de ședere;

- Deținuții nu ar trebui să rămână în interiorul camionetei în timpul unei transportări, dacă aceasta contravine regulilor de siguranță;

- Toate autovehiculele trebuie să fie echipate cu dispozitive de siguranță adecvate (ex: centuri de siguranță), precum și dispozitive de comunicare cu personalul escorte;

- Ușile boxelor/ cabinelor securizate trebuie să fie echipate cu un dispozitiv, care, în caz de urgență, deblochează automat (și/sau rapid) ușile;

- Trebuie luate măsuri pentru a preveni violența, intimidarea sau furturile comise de deținuți împotriva celorlați pasageri;

- Aplicarea cătușelor/ curelelor corporale deținuților în timpul transportului trebuie utilizată numai atunci când evaluarea riscului într-un caz individual justifică acest lucru. Iar, atunci când utilizarea acestor mijloace este considerată absolut necesară, ar trebui făcută astfel încât să minimizeze orice risc de vătămare a persoanei reținute;

- Cătușele nu ar trebui utilizate atunci când deținuții sunt blocați în interiorul boxelor/ compartimentelor/ cabinei securizate;

- Imobilizarea mâinilor la spatele deținuților pe perioada transportării ar trebui evitată pentru a preveni disconfortul sau rănirea/ traumatismele;

- Practica utilizării dispozitivelor de blocaj a vizualizării în timpul transportării ar trebui eliminată;

- Mijloacele de transport utilizate pentru a transporta sau lua deținuții de la un spital, ar trebui să ia în considerare starea lor medicală;

- Confidențialitatea datelor medicale trebuie respectată în timpul transferurilor deținuților;

- Orice practică a segregării deținuților cu HIV-pozitiv trebuie întreruptă.

RECOMANDARE: Enumerând Regulile menționate supra, Avocatul Poporului recomandă ANP și IGP să-și reajusteze normele interne cu privire la transportarea, escortarea persoanelor deținute conform standardelor internaționale în contextul

implementării reformelor inițiate. Pe parcurs, Oficiul Ombudsmanului va monitoriza condițiile de transportare a deținuților, în vederea corespunderii criteriilor evidențiate.

5.4. Jurisprudența CtEDO în cauzele pronunțate în 2018 (art.3,13)

Hotărârea	Pretențiile Reclamantului	Constatările Curții	Prejudiciul
Mereuța c Moldova ¹⁸³ Cererea nr.64401/11	Reclamantul a pretins lipsa investigațiilor efective, prin omiterea termenului de punere sub învinuire a bănuitului de către autoritățile Statului	Obligația pozitivă prevăzută la articolul 3 cere statelor să stabilească un cadru legal, în special prevederi legale penale eficiente, menite să prevină și să pedepsească săvârșirea infracțiunilor împotriva integrității personale provocate de <i>personae</i> particulare. Curtea a considerat că investigația cu privire la afirmațiile reclamantului referitor la maltratare nu a fost suficientă sau îndeajuns eficace.	Curtea i-a acordat reclamantului 7500 Euro cu titlu de prejudiciu moral.
Goriunov c Moldova ¹⁸⁴ Cererea	Reclamantul a susținut, în special, că pe parcursul unei	În speță, Curtea a observat că aplicarea sancțiunii sub formă	Curtea i-a acordat reclamantului 4500

¹⁸³ <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2018/07/Mereuta-v.-MDA-ROM-def.pdf>

¹⁸⁴ <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2018/09/CASE-OF-GORIUNOV-v.-THE-REPUBLIC-OF-MOLDOVA-ROM.pdf>

nr.14466/12	<p>perioade de cinci luni a fost supus unui tratament inuman și degradant, contrar art.3 din Convenție, ca urmare a încătușării acestuia de fiecare dată când s-a deplasat în afara celulei sale.</p>	<p>de muștrare și încătușare este ilegală, nefiind prevăzută de Statutul de executare a pedepsei pentru condamnați. La fel, Curtea a concluzionat că reclamantul a fost sancționat prin încătușarea permanent când se afla în afara celulei în absența oricăror acuzații sau dovezi că acesta reprezenta un risc pentru sănătate sau securitate, aparent ca o măsură punitivă și preventivă, și pe baza unei ordonanțe care a extins limitele dispoziției legale care permitea o astfel de măsură. Prin urmare, apariția zilnică a reclamantului în cătușe în fața altor deținuți, era în detrimentul demnității sale</p>	<p>Euro cu titlu de prejudiciu moral și 650 Euro cu titlu de costuri și cheltuieli.</p>
-------------	---	---	---

		umane, care îl făcea să se simtă ca fiind pedepsit pe nedrept și disproporționat.	
Goremâchin c Moldovei ¹⁸⁵ Cererea nr.30921/10	Reclamantul s-a plâns inclusiv pe detenția în condiții inumane în cadrul Departamentului Servicii Operative a MAI în perioada 2009, în cadrul Penitenciarului nr.13 Chișinău și în cadrul Penitenciarului nr.11 Bălți	Curtea a constatat, în unanimitate, violarea Articolului 3 din Convenție, notând că Procuratura din Bălți a constatat existența condițiilor inumane de detenție în Penitenciarul nr. 11. În ceea ce privește condițiile de detenție din Penitenciarul nr. 13, Curtea a reamintit că a constatat în numeroase hotărâri ca fiind contrare Articolului 3 din Convenție. Corespunzător Curtea a considerat că <i>nivelul de suferință inerent detenției</i> a fost depășit și a atins nivelul de severitate cerut de Articolul 3 din Convenție.	Curtea i-a acordat reclamantului 15.000 Euro cu titlu de prejudiciu moral și 1.500 Euro cu titlu de costuri și cheltuieli.

¹⁸⁵ <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2018/07/GOREMICHIN-v.-MDA-ROM.pdf>

<p>Botnari Moldovei¹⁸⁶ Cererea nr.74441/14</p>	<p>c. Reclamanta a pretins detenția în condiții proaste din Penitenciarul nr.13 Chișinău, precum și lipsa asistenței medicale calificate prescrise reclamantei.</p> <p>Potrivit reclamantei, ea a fost deținută într-o celulă din subsol, în condiții proaste de detenție. Ulterior, a fost transferată în Penitenciarul nr. 13, unde a fost deținută în celulă cu alți 16 deținuți, fiind supusă fumatului pasiv; celula era infectată și alimentația de proastă calitate.</p> <p>Pe durata detenției la Departament, tratamentul medical a fost întrerupt și administrația a refuzat să o transfere la spital. După transferarea la Penitenciar, ea nu a</p>	<p>Curtea a constatat, în unanimitate, violarea Articolului 3 din Convenție, în ceea ce privește condițiile de detenție, notând că suprapopularea a fost confirmată de către informația Guvernului privind mărimea și ocuparea celulelor. Mai mult decât atât, calitatea proastă a alimentației, fumatul pasiv au sporit suferința reclamantei, care a depășit nivelul minim inerent detenției. În lipsa unor dovezi că Guvernul ar fi adus îmbunătățiri considerabile în Penitenciarul nr. 13 în ultimii ani, Curtea a considerat că nu există motive pentru a se departaja de la</p>	<p>Curtea i-a acordat 10.000 Euro cu titlu de prejudiciu moral și 1.500 Euro cu titlu de costuri și cheltuieli.</p>
---	--	--	---

¹⁸⁶ [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-183370"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

		<p>fost asigurată cu asistență medicală corespunzătoare stării sale.</p>	<p>concluziile la care a ajuns în hotărârile anterioare.</p> <p>De asemenea, în unanimitate, Curtea a constatat violarea Articolului 3 din Convenție, privind refuzul tratamentului medical.</p>	
<p>Ceaicovschi c. Moldovei¹⁸⁷</p> <p>Cererea nr.37725/15</p>	<p>Reclamantul a pretins că a fost deținut în lipsa unor motive suficiente și irelevante, dar și pentru refuzul spitalizării în cazul maladiei grave</p>	<p>Curtea a considerat, printre altele, că refuzul administrației penitenciare de a respecta prescripțiile medicilor pentru o perioadă atât de peste 7 luni, a supus reclamantul la dureri și suferințe severe, fapt care a constituit un tratament inuman și degradant, în sensul art.3 din Convenție.</p>	<p>Curtea a acordat reclamantului 10.000 Euro cu titlu de prejudiciu moral și 4.000 Euro cu titlu de costuri și cheltuieli.</p>	
<p>Miron c. Moldovei¹⁸⁸</p> <p>Cererea nr.74497/13</p>	<p>În fața Curții, reclamantul a pretins condiții inadecvate de detenție în Penitenciarul nr.13 Chișinău pentru o</p>	<p>Curtea reamintește că a constatat condițiile de detenție în Penitenciarul nr. 13 fiind contrare Articolului 3 din</p>	<p>Curtea a acordat reclamantului 10.000 Euro cu titlu de prejudiciu moral și 1.000 Euro cu titlu de costuri și</p>	

¹⁸⁷ <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2018/07/Ceaicovschi-v.-MDA-ROM-1.pdf>

¹⁸⁸ [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-186017"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

	<p>perioadă de peste 3 ani.</p> <p>Potrivit reclamantului, el a fost deținut în celule cu iluminare proastă, pereți umezi și împreună cu alți 5 deținuți într-un spațiu de 6 m.p. Din cauza suprapopulării, reclamantul a fost nevoit să împartă patul cu un deținut, dormind pe rând. Pe durata detenției acesta nu a primit lenjerie de pat sau îmbrăcăminte. Câțiva din deținuți erau diagnosticați cu tuberculoză sau HIV și aveau răni deschise, etc.</p>	<p>Convenție în numeroase hotărâri (a se vedea, printre recente cauze, Hadji c. Moldovei, cererile nr. 32844/07 și 41378/07, § 20, 14 februarie 2012; Silvestru c. Moldovei, cererea nr. 28173/10, 13 ianuarie 2015 și Pisaroglu c. Moldovei, cererea nr.21061/11, 3 martie 2015). Prin urmare, Curtea a considerat că dificultățile suferite de reclamant în timpul detenției sale în Penitenciarul nr. 13 a depășit nivelul inevitabil al dificultăților inerente detenției și a atins pragul de gravitate prevăzut de Articolul 3 din Convenție. În consecință, a avut loc o violare a articolului 3 din Convenție.</p> <p>De asemenea, Curtea a constatat</p>	<p>cheltuieli.</p>
--	--	---	--------------------

		violarea articolului 13, urmare a lipsei la nivel național a unui remediu eficient privind condițiile de detenție în Penitenciarul nr. 13.	
Secrieru c Moldovei ¹⁸⁹ Cererea nr.20546/16	În fața Curții, reclamantul s-a plâns de detenția în condiții inumane și caracterul rezonabil al detenției sale. Pe perioada detenției reclamantul a fost deținut în Penitenciarul nr. 13, potrivit acestuia celula era suprapopulată, fiind echipată cu o toaletă care nu era separată în mod corespunzător, alimentația era insuficientă și de proastă calitate etc.	Curtea a constatat, în unanimitate, violarea articolului 5 § 3 din Convenție, observând că argumentul de bază invocat de procurorul care a cerut arestarea preventivă a reclamantului era că acesta se eschiva de la investigație în Federația Rusă. Reclamantul a răspuns la această alegație că nu a cunoscut de investigația penală împotriva sa și faptul că autoritățile îl caută. Curtea a notat că instanțele naționale au invocat, de asemenea, și alte	Curtea, de asemenea, a constatat, în unanimitate, violarea articolului 3 din Convenție, pentru condițiile proaste de detenție din Penitenciarul nr. 13. Curtea a acordat reclamantului suma de 3.000 Euro cu titlu de prejudiciu moral și 1.500 cu titlu de costuri și cheltuieli.

¹⁸⁹ <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2018/11/SECRIERU-v.-MDA-ROM.pdf>

		<p> motive cum ar fi riscul interferenței reclamantului în desfășurarea investigației și influențarea martorilor. Totuși, absența vreunei substanțieri, lipsa complexității cauzei și gravitatea limitată a faptei imputate reclamantului, aceste motive nu pot fi considerate ca relevante și suficiente.</p>	
<p>Coteț c Moldovei¹⁹⁰ Cererea nr.72238/14</p>	<p>În fața Curții, reclamantul a pretins că a fost deținut în condiții inumane și degradante pentru o perioadă de 4 luni în anul 2014 în Penitenciarul nr.13 Chișinău</p>	<p>Curtea a constatat violarea articolului 3 din Convenție din cauza condițiilor inumane și degradante în Penitenciarul nr.13 Chișinău</p>	<p>Curtea a acordat reclamantului suma de 4.000 de Euro cu titlu de prejudiciu moral și 2.000 de Euro cu titlu de costuri și cheltuieli.</p>
<p>O.R.și L.R c Moldovei¹⁹¹ Cererea nr.24129/11</p>	<p>În fața Curții reclamantele s-au plâns în temeiul Articolului 3 din Convenție că au fost</p>	<p>Curtea a concluzionat că în virtutea investigației interne întârziate și superficiale,</p>	<p>Curtea a constatat violarea art. 3 din Convenție și a acordat reclamantelor</p>

¹⁹⁰ [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-187201"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

¹⁹¹ [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-187481"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

	<p>supuse unui tratament inuman și degradant de către angajații poliției și despre impunitatea în rezultatul neînceperii urmăririi penale împotriva acestuia potrivit prevederilor legale.</p>	<p>împreună cu omisiunea de a iniția investigație penală corespunzătoare după mai mult de 9 luni după ce informația privind pretinsa ilegalitate a devenit cunoscută autorităților, investigația a alegațiilor reclamanților nu a fost eficientă.</p> <p>Curtea, de asemenea, a notat că potrivit legislației naționale omisiunea de a iniția urmărirea penală limitează eficiența ulterioară în sensul admisibilității probelor în fața instanței.</p> <p>În opinia Curții, lejeritatea susținută de Stat, în tratamentul poliștilor acuzați de infracțiuni foarte serioase este incompatibilă cu scopul de a preveni viitoarele exemple de</p>	<p>16.500 Euro cu titlu de prejudiciu moral, precum și 1500 Euro pentru costuri și cheltuieli.</p>
--	--	--	--

	rele tratament din partea poliției.	
--	--	--

RECOMANDARE: Avocatul Poporului recomandă Guvernului Republicii Moldova executarea hotărârilor Curții Europene. La fel se recomandă a aplica concluziile Curții în cadrul politicilor publice privind reforma sectorului justiției și a sistemului penitenciar și al poliției.

5.5. Rezumat cu privire la situația în locurile privative de libertate.

La momentul elaborării Raportului respectiv, Guvernul Republicii Moldova nu a răspuns la solicitările Comitetului ONU împotriva torturii din 2017¹⁹²:

...Guvernul urmează să raporteze pînă la 6 decembrie 2018 privind pct. 16 (c) din observațiile concludente privind mecanismul național de prevenire, pct. 9 privind asigurarea garanțiilor legale fundamentale persoanelor private de libertate și 14 (i) privind decesul în detenție a lui Andrei Brăguța. *pct.33 CAT/C/MDA/3*

Ombudsmanul este pe deplin convins că, autoritățile Republicii Moldova nu vor ignora solicitările Comitetului de la Geneva și vor pleda cu fermitate acestui exercițiu important în domeniul prevenirii torturii.

Pe această cale, Avocatul Poporului susține și încurajează Guvernul să depună efort continuu în pentru a îmbunătăți condițiile materiale de detenție în cele 19 penitenciare, 21 izolatoare ale poliției, 3 spitale de psihiatrie, izolatorul CNA și cele 7 centre de plasament temporar al persoanelor cu dizabilități, etc, precum și să asigure în totalitate garanțiile antitortură față de persoanele custodiate. Complementar, **Ombudsmanul conchide că situația în sistemul de detenție poate progresa în cazul unei voințe politice clare, responsabile și conștiente. Noul forum legislativ, urmează să-și asume responsabilitatea privind continuitatea reformelor inițiate de ANP și IGP.**

Urmare a observațiilor sale, Avocatul Poporului remarcă progrese minore. Însă, la general, situația în locurile de detenție rămâne îngrijorătoare (condiții de detenție necorespunzătoare, lipsa acută de spațiu personal, suprapopulare, penuria locurilor de dormit, accesul limitat la lumină și aer curat, lipsa de intimitate în timpul utilizării instalațiilor sanitare, etc).

¹⁹² https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/countries.aspx?CountryCode=MDA&Lang=RU,
pct.33 CAT/C/MDA/3.

Ombudsmanul a constatat în numeroase cauze individuale repetitive gestionarea defectuoasă de către autoritățile penitenciare a proceselor de implementare a standardelor degajate de articolele 2 și 3 CEDO.

5.5.1. Instituțiile penitenciare

Articolul 3 CEDO, cere Statului să asigure ca persoana să fie deținută în condiții care sînt compatibile cu respectarea demnității sale umane, ca modul și metoda de executare a pedepsei, să nu cauzeze persoanei suferințe sau dureri de o intensitate, care să depășească nivelul de suferință inerent detenției și, avînd în vedere exigențele detenției, sănătatea și integritatea persoanei să fie în mod adecvat asigurate, printre altele, prin acordarea asistenței medicale necesare. Atunci cînd sunt evaluate condițiile de detenție, trebuie luate în considerație efectele cumulative ale acestor condiții, precum și durata detenției.

Practic, toate penitenciarele sunt de o arhitectură veche, de organizare sovietică și neadaptate detenției omului ca atare. Spațiile mari (de tip barac) influențează atât asupra respectării regimului de detenție de către deținuți, sănătății cât și capacității lor de a participa la programele de resocializare. Mai mult de 80% din condamnați petrec timpul în incinta instituțiilor din cauza lipsei locurilor de muncă și altor forme de ocupație. La propriu, penitenciarele nu dispun/ dispun limitat de domenii ocupaționale specifice și utile persoanelor deținute. Aspectul „resocializării” se reduce la procesul de evidență a documentației scrise, decît de o succesiune de acțiuni în domeniul dat.

La moment, detenția persoanelor poate fi calificată ca detenție în detrimentul art.3 a Convenției și jurisprudenței europene. Constatările respective au fost trasate în repetate rânduri de Comitetul ONU împotriva torturii (2014, 2017), Comitetul european pentru prevenirea torturii (2015,2018), Avocatul Poporului (2002-2018), precum și Consiliul pentru prevenirea torturii (2017-2018).

La 16 mai 2018 a intrat în vigoarea Legea 300/2017 cu privire la sistemul administrației penitenciare. În aceeași zi, a fost aprobată Hotărârea Guvernului 437/2018 cu privire la organizarea și funcționarea ANP. Noile reglementări aveau drept scop instituirea unui model eficient de administrare a sistemului penitenciar, consolidarea cadrului instituțional, dezvoltarea capacității operaționale, inclusiv motivarea personalului penitenciar. ANP a lichidat Centrul pentru aprovizionare tehnico-materială și Direcția trupelor de pază, supraveghere și escortare și a creat Echipa de intervenție (35 unități) cu misiunea de aplanare a conflictelor, după cum urmează:

Echipe de intervenție

P4 – Cricova (5 unități)
P6-Soroca (5 unități)
P11-Bălți (6 unități)
P13-Chișinău (6 unități)
P15-Cricova (4 unități)
P18-Brănești (4 unități)

precum și 125 unități cu titlul de:

Echipe de escortare:

P1 (4 unități)	P2 (5 unități)	P3 (5 unități)	P4 (6 unități)
P6 (5 unități)	P7 (5 unități)	P9 (5 unități)	P11 (12 unități)
P13 (36 unități)	P15 (5 unități)	P16 (12 unități)	P17 (5 unități)
	P18 (8 unități)		

Rezumând impedimentele și problemele în activitatea instituțiilor penitenciare, enunțăm următoarele:

Blocul I: Resursele umane:

- Insuficiență de personal mediu
- Insuficiență de personal profesionist
- Extenuare, lipsa motivației financiare
- Condiții inechitabile de muncă
- Lipsă echipament de protecție
- Acțiuni de intimidare, ofensă și atacuri asupra colaboratorilor în creștere

În mediu, între 7-12 funcții erau vacante în instituțiile penitenciare, din limitele stabilite pentru statul de personal. Administrațiile penitenciare, conform rapoartelor lor de bilanț anuale au menționat că au făcut față exodului de angajați din sistem. Totuși, există rezerve cu privire la nivelul de pregătire al angajaților, insuficiența profesioniștilor în domenii, altele decât supraveghere și pază. În comparație cu numărul persoanelor custodiate, cifra angajaților se reduce la 50-60%. Numărul relativ mic de angajați scade evident din randament și eficiența, precum și calitatea actului execuțional-penal și misiunii penitenciarelor, ca atare. Acest dezechilibru arată că sistemul închis se menține pe obțiunea unui „compromis” cu deținuții. De altfel, sistemul nu va rezista unor eventuale revolte sau nesupunere, etc.

Investițiile în resursele umane (în special calificate) trebuie să fie o prioritate pentru ANP.

La ziua de 31 decembrie 2018, schema de încadrare în sistemul penitenciar prezenta:

Număr angajați:	Număr deținuți:
P1 Taraclia 134 state unități, Efectiv: 120 unități	P1 Taraclia: Plafonul: 336 deținuți. Sunt deținuți:334
P2 Lipcani: 113 state unități, Efectiv: 103 unități	P2 Lipcani: Plafonul:286 deținuți. Sunt deținuți 290
P3 Leova: 129 state unități, Efectiv: 112	P3 Leova: Plafonul: 307 deținuți. Sunt deținuți: 301
P4 Cricova: 119 state unități, Efectiv: 102	P4 Cricova: Plafonul:713 deținuți. Sunt deținuți:760
P5 Cahul: 159 state unități, Efectiv:142	P5 Cahul: Plafonul: 170 deținuți. Sunt deținuți:218
P6 Soroca: 203 state unități, Efectiv: 195	P6 Soroca: Plafonul: 693 deținuți. Sunt deținuți: 775
P7 Rusca: 108 state unități,	P7 Rusca: Plafonul: 231 deținute.

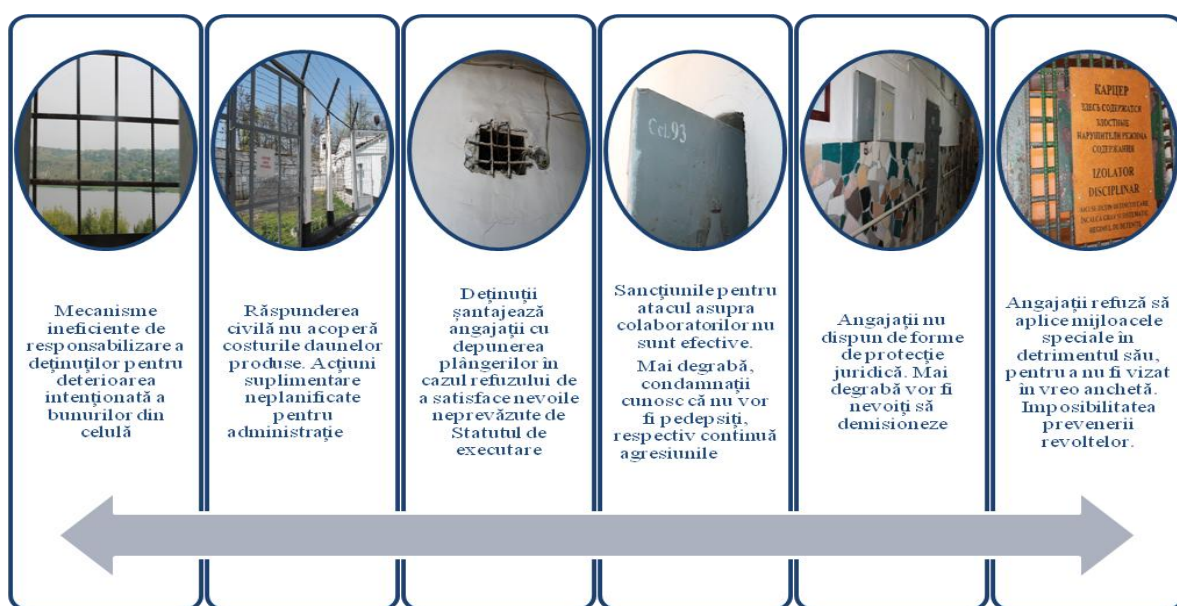
Efectiv: 99	Sunt deținuți n: 303
P8 Bender: 98 state unități, Efectiv:88	P8 Bender: Plafonul: 279 deținuți. Se dețin: 144
P9 Pruncul: 146 state unități, Efectiv: 130	P9 Pruncul: Sunt deținuți: 567
P10 Goian: 73 state unități, Efectiv:70	P10 Goian: Sunt deținuți: 30
P11 Bălți: 183 state unități, Efectiv: 179	P11 Bălți: Plafonul: 258 deținuți. Sunt deținuți:448
P12 Bender: 87 state unități, Efectiv: 85	P12 Bender: Plafonul: 261 deținuți.
P13 Chișinău: 258 state unități, Efectiv 245	P13 Chișinău: Plafonul: 570 deținuți. Sunt deținuți: 1000
P15 Cricova: 153 state unități, Efectiv:136	P15 Cricova: Plafonul: 470 deținuți. Sunt deținuți: 566
P16 Pruncul: 204 state unități, Efectiv: 189	P16 Pruncul: 1695 deținuți internați în 2018
P17 Rezina: 236 state de unități, Efectiv: 223	P17 Rezina: Plafonul: 510 deținuți. Sunt deținuți : 350
P18 Brănești: 175 state unități, Efectiv:165	P18 Brănești: Plafonul: 652 deținuți. Sunt deținuți 653

Un alt impediment enunțat de angajații sistemului penitenciar, ține de lipsa/ ineficiența mecanismelor de responsabilizare a deținuților pentru i) atacul asupra colaboratorilor (18

cazuri, în creștere) ii) distrugerea bunurilor, iii) violențe sau alte forme de maltratări, ii) acțiuni cu caracter sexual, iii) ofensă/ umilirea angajaților (în special femeilor), etc. Infracțiunea de atac asupra colaboratorului se reduce la amendă, fie închisoare pe termen mic. Acest fapt, încurajează deținuții să-și continue acțiunile ilicite, iar angajatul este nevoit să le suporte. În 2018 au fost procurate doar 113 camere video portabile, număr relativ mic față de numărul de angajați.

RECOMANDARE: ANP/ Guvernul/ Procuratura Generală trebuie să identifice o soluție în acest sens. CAT/CPT arată expres Republicii Moldova să asigure un climat favorabil de muncă, precum și mecanisme de protecție a angajaților.

Blocul II: Responsabilizarea deținuților:

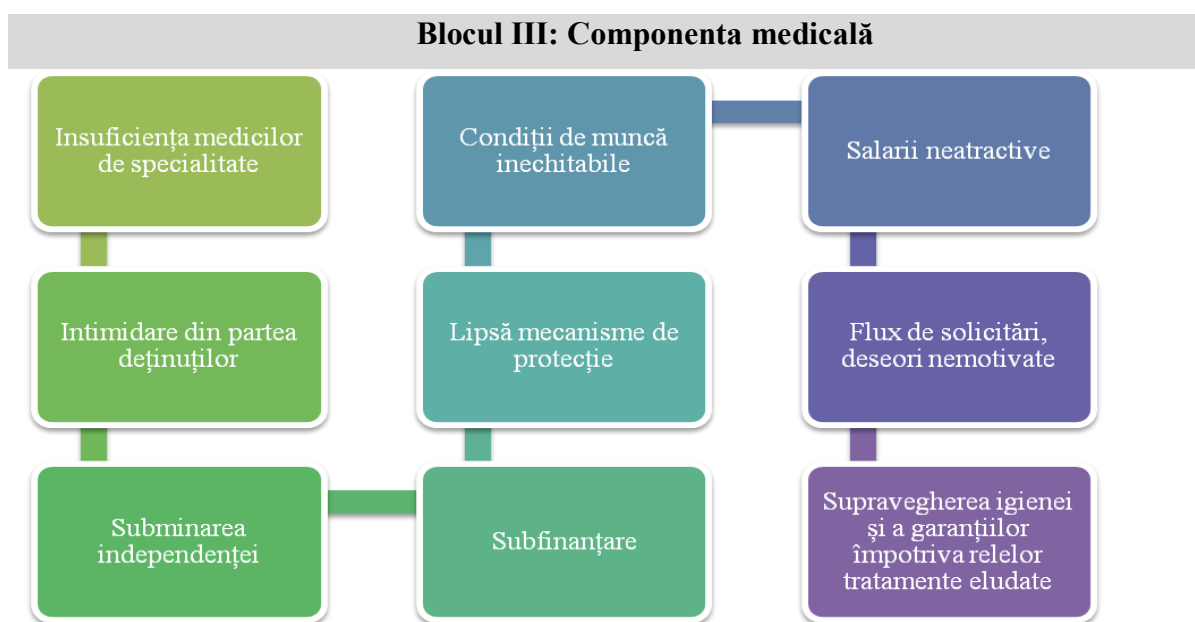

În același timp, autoritatea penitenciară este pasibilă de asigurarea siguranței și securității persoanelor aflate în custodie. În 2018 au fost înregistrate 790 cazuri de leziuni corporale, 779 acțiuni de protest (greva foamei) și 612 cazuri de autovătămare. Angajații au aplicat forța fizică și mijloacele speciale în 354 cazuri (în creștere cu 2017). Cauzele acestor tendințe negative revin disfuncționalităților sistemului penitenciar, actelor frecvente de violență și intimidare între deținuți, prezența ierarhiei informale, rata mică de cauze penale inițiate, etc.

Ombudsman-ul constată că măsurile preventive, necesare pentru a asigura integritatea fizică, psihică și siguranța persoanelor private de libertate ce se află în custodia instituțiilor penitenciare se întreprind defectuos, iar eforturile personalului penitenciar în acest scop sunt insuficiente și în disonanță cu obligațiile degajate de articolele 2 și 3 CEDO.

RECOMANDARE: ANP trebuie să intensifice urgent eforturile în scopul prevenirii și represiei actelor de violență și intimidare dintre deținuți, acordându-se o atenție deosebită cauzelor și originii fenomenului; să întreprinde măsurile necesare, astfel încât personalul penitenciarului să nu se mai bazeze pe ierarhia informală din rândul deținuților pentru a menține ordinea și securitatea; să întreprindă măsuri necesare pentru a garanta ca dreptul deținuților de a depune plângeri să fie efectiv, asigurând, totodată, ca aceste plângeri să nu provoace presiuni din partea personalului penitenciarului; să demareze o examinare aprofundată a efectivului, în special, serviciului securitate, și a revedea numărul unităților de personal al instituției penitenciare în scopul extinderii acestuia și asigurării numărului corespunzător al personalului de supraveghere; să întreprindă măsuri în scopul de a instrui personalul instituției penitenciare în materia securității și siguranței, inclusiv conceptul securității dinamice, aplicarea forței și mijloacelor de constrângere și confruntarea deținuților violenți, luând în considerație tehnicile preventive și de neutralizare, precum sunt negocierea și medierea.

RECOMANDARE: ANP urmează să elaboreze și aprobe programul de reducere a violenței în mediul penitenciar, stabilit prin Ordinul ANP nr.82 din 14 iunie 2018. La fel, ANP urmează să-și planifice activități de instruire a angajaților secțiilor de siguranță, regim penitenciar și reintegrare socială.

În 2018 discuțiile cu privire la statutul și modelul sistemului medical al penitenciarelor a luat amploare. CAT/ CPT au recomandat Guvernului transferul unităților medicale din subordinea ANP în subordinea Ministerului Sănătății cu titlul de soluție împotriva disfuncționalității serviciilor de sănătate în sistemul penitenciar.

CAT a punctat următoarele:

- 1) personalul medical nu este independent de autoritățile penitenciare în exercitarea atribuțiilor sale profesionale;
- 2) calificarea personalului medical este insuficientă;
- 3) asistența medicală în locurile de detenție este diferită la nivel de accesibilitate, disponibilitate și calitate, respectiv, nu este echivalentă celei disponibile în comunitate;
- 4) calitatea acordării asistenței nu este verificată sistematic de către Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale sau alte autorități din domeniu;
- 5) medicina în locurile de detenție nu este în atenția ministerului de resort (MSMPS) și nu reflectă în politicile și strategiile de stat în domeniul sănătății;
- 6) reorganizarea sistemului de sănătate a fost inclusă ca o acțiune prioritară a Strategiei de dezvoltare a sistemului administrației penitenciare pentru anii 2016 – 2020, dar sunt restanțe considerabile în implementarea activităților cu referire la domeniul medical din considerentul complexității impactului asupra sistemului execuțional penal.

În concluzie, CAT a recomandat Republicii Moldova:

- transferarea funcției de gestionare a serviciilor medicale din sistemul administrației penitenciare din cadrul Administrației Naționale a Penitenciare către Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale;
- asigurarea subordonării spitalelor penitenciare și serviciilor medicale la Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale;
- întreprinderea măsurilor pentru reducerea supraaglomerării unităților medicale;
- îmbunătățirea condițiilor materiale, inclusiv prin repararea saloanelor pacienților și dotarea cu utilajul necesar;
- asigurarea cantității suficiente a alimentelor și disponibilității medicamentelor;
- elaborarea unor planuri individuale de tratament și acordarea medicamentelor corespunzătoare pentru deținuții ce suferă de tulburări psihoneurologice, inclusiv preparate antipsihotice.

Astfel, în scopul de a îmbunătăți serviciile medicale acordate persoanelor aflate în detenție și a asigura independența personalului medical care acordă asistență medicală persoanelor custodiate, ANP a propus următoarele opțiuni de reorganizare:

- 1) transferul competențelor de acordare a asistenței medicale persoanelor custodiate de la Ministerul Justiției către Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale;
- 2) crearea unei subdiviziuni medicale separate (cu statut de persoană juridică) din cadrul sistemului administrației penitenciare în subordinea Directorului Administrației Naționale a Penitenciarelor - Direcția de asistență medicală penitenciară;
- 3) crearea unei autorități publice din cadrul sistemului administrației penitenciare, subordonare direct Ministerului Justiției - Inspectoratul Național pentru Sănătate Penitenciară;
- 4) crearea unei instituții medico-sanitare publice în subordinea Ministerului Justiției, care nu va face parte din sistemul administrației penitenciare - Instituția medico-sanitară publică „Centrul medical penitenciar”.

La moment ANP este în proces de discuții în scopul de a identifica modelul optim. MSMPS optează pentru crearea unei subdiviziuni subordonate Ministerului Justiției, care urmează a fi realizată în câteva etape. La finele 2018, ANP a propus Ministerului Justiției proiectul Hotărârii de Guvern cu privire la crearea Direcției asistență medicală persoanelor deținute în penitenciare, proiectul Normativelor de state propuse pe servicii medicale și unității de dirijare.

Prin Ordinul ANP nr.140 din 06.08.2018 cu privire la organizarea procesului de autoevaluare a serviciilor medicale din cadrul sistemului penitenciar, a fost inițiată procedura de acreditare a secțiilor medicale. Toate penitenciarele au demarat reamenajarea spațiilor medicale pentru acreditare.

Ombudsmanul a primit informații precum că în unele penitenciare a fost nevoie să fie evacuați deținuții din celule și transferați în condiții de suprapopulare pentru a crea condiții sarcinilor de acreditare. Potrivit datelor dispuse, pentru procurarea materialelor de construcție pentru reparația secțiilor medicale au fost alocați 1,5 mln lei. Mijloacele financiare sunt insuficiente, iar șefii de penitenciare au fost nevoiți să solicite suportul agenților economici din localitate pentru a continua reparațiile.

Odată cu acreditarea secțiilor medicale va fi posibilă contractarea CNAM și acordarea asistenței medicale deținuților pe baza de poliță de acordare a asistenței medicale. Cu suportul Consiliului Europei, ANP urmează să revizuiască Regulamentul de organizare a

asistenței medicale deținuților, care va include, organizarea asistenței medicale psihiatrice în sistemul administrației penitenciare. În acest sens, a fost creat un grup de lucru.

La 06 septembrie 2018 a fost emis Ordinul ANP nr.169 cu privire la eficientizarea documentării medicale a leziunilor corporale în sistemul penitenciar. Personalul desemnat responsabil de documentarea leziunilor corporale a beneficiat de instruire în cadrul cursurilor de perfecționare, care se desfășoară anual la Centrul de instruire al ANP. Toate examinările medicale urmează să fie efectuate fără prezența altui personal decât cel medical, în condiții de confidențialitate. Avocatul Poporului a examinat aspectul completării fișei de evidență a leziunilor corporale în cadrul investigațiilor sale. Respectiv, a constatat că angajații serviciului medical nu întotdeauna au completat corect și complet, și au dus evidența datelor respective, inclusiv asigurat raportarea organelor procuraturii. Registrul „antitortură” nu se regăsește în instituții. Iar, medicii susțin că fișele de examinare medicală sunt plasate în dosarul medical al deținutului nou sosit. Fișele de examinare medicală și raportul anexă cuprind informații doar pentru deținuții sosiți în penitenciar și deloc pentru deținuții din penitenciar. Reamintim că garanțiile antitortură se referă inclusiv la detenția propriu-zisă.

ANP asigură că toți deținuții nou-sosiți în instituțiile penitenciare sunt plasați în celule de caratină, unde sunt supuși unui control medical complex, ulterior despre cele constatate se notează în cartela medicală a condamnatului. În izoloarele de detenție preventivă se propune testarea HIV la toți deținuții nou sosiți. Screening la TBC se efectuează în mod obligatoriu în toate izoloarele de detenție preventivă, iar în penitenciare cu radiograful mobil de 2 ori/an. Testarea la hepatite virale se efectuează și la indicații medicale. Pentru anul 2019, sunt preconizate achiziționarea de teste rapide pentru hepatitele virale C din surse bugetare. În anul 2018 au fost achiziționate: tub radiologic, medicamente, produse parafarmaceutice, consumabile și materiale cu profil stomatologic pentru serviciile medicale din penitenciare. Iar, cu suportul Consiliului European, urmează a fi procurat un lot de echipament medical, care va include și defibrilator și balon Ambu.

Ombudsman-ul a constatat că autoritățile penitenciare, contrar articolelor 2 și 3 CEDO nu asigură evidența comprehensivă cu privire la starea de sănătate a persoanei private de libertate și tratamentul livrat în perioada detenției; diagnosticul și îngrijirea medicală nu sunt prompte și adecvate (*ex: Cauza Cosovan, etc*).

RECOMANDARE: Autoritățile penitenciare trebuie să ofere deținutului tratamentul corespunzător afecțiunii de sănătate cu care a fost diagnosticat și care a fost prescris de către un medic competent, iar în ipoteza unor divergențe cu privire la tratamentul necesar, pentru a asigura în mod adecvat sănătatea deținutului, ar putea fi necesară pentru autoritățile

penitenciare, în scopul conformării obligațiilor pozitive degajate de art.3 CEDO, obținerea recomandărilor suplimentare de la un specialist/expert de profil; să asigure controlul/examinarea medical(ă) a tuturor deținuților la sosirea în penitenciar, acordând o atenție deosebită: semnelor unor boli psihice grave; factorilor de risc de suicid; istoricul și semnele dependenței de alcool sau droguri și simptome ale abstenenței; boli contagioase; dizabilități mentale sau fizice; să asigure controlul/examinarea medical(ă) a deținuților fără întârzieri nejustificate și luarea măsurilor imediate pentru protejarea sănătății deținuților.

Dincolo de misiunea asigurării îngrijirilor medicale deținuților, serviciile medicale sau medicul sunt responsabili să verifice regulat: a) cantitatea, calitatea, prepararea și servirea hranei; b) starea sanitaro-igienică a încăperilor și a teritoriului penitenciarului; c) starea și curățenia îmbrăcăminte, a așternutului condamnaților, corespunderea lor anotimpului. Subsecvent, Directorul penitenciarului este obligat să ia cunoștință de raportul și de recomandările medicului și ale serviciului medical și să întreprindă urgent măsurile necesare. Dacă șeful penitenciarului consideră că, în cadrul penitenciarului, respectarea recomandărilor este imposibilă sau că acestea sunt inacceptabile, el prezintă Administrației Naționale a Penitenciarelor un raport, cu anexarea opiniei medicului sau a serviciului medical.

Instituția Ombudsmanului, ținând cont de determinantele funcțiilor instituțiilor penitenciare, specificate la alin.(1) art.11 și lit.a) alin.(2) art.13 din Legea cu privire la sistemul administrației penitenciare, nr.300 din 21.12.2017, nu poate să nu admită că unele deficiențe identificate repetat, cum ar fi, supraaglomerarea, își au originea într-o disfuncționalitate cronică, sistemică, și care nu sunt imputabile exclusiv sistemului administrației penitenciare. În același timp, din conținutul rapoartelor întocmite de către personalul medical, în procesele de angajare a responsabilităților de îngrijiri medicale preventive și sociale, și executarea obligațiilor degajate de articolul 233 Cod de executare, ar rezulta eludarea de către personalul serviciului medical a normelor și standardelor aplicabile în materie. În acest sens, personalul serviciului medical formulează constatări, concluzii și recomandări, abstracte, imprevizibile și improprii (*ex.:* „starea satisfăcătoare”, „curățenie generală”, „stare relativ-satisfăcătoare”, „necesită aerisire”, etc). Prin urmare, personalul serviciului medical, în esență, au stabilit și dezvoltat practici contrare recomandărilor Avocatului Poporului, CAT, CPT și exigențelor dreptului intern.

„Sarcina serviciilor de îngrijire medicală din instituțiile penitenciare nu trebuie să se limiteze la tratarea pacienților bolnavi. Ele trebuie să aibă responsabilitatea îngrijirii medicale preventive și sociale, iar insalubritatea, supraaglomerarea, izolarea prelungită și

inactivitatea pot necesita fie asistență medicală pentru un deținut, fie o acțiune medicală de ordin general a autorității responsabile.

RECOMANDARE: Avocatul Poporului susține că ANP urmează să aprobe procedură operațională clară și unitară pentru medici/ personalul medical în conformitate cu recomandările actorilor vizati, privind identificarea și raportarea situației sanitaro-igienice în toate spațiile locative, de deservire, băii, cantinei, secțiilor medicale, depozitelor, etc. Rapoartele medicilor urmează a fi analizate aprofundat și serios de directorii de penitenciare.

Un serviciu medical din penitenciar trebuie să aibă capacitatea de a asigura un tratament medical și asistență medicală, precum și diete, psihoterapie, reabilitare sau alte îngrijiri speciale necesare în condiții comparabile cu cele oferite pacienților din comunitate. La moment, instituțiile penitenciare nu pot asigura un regim alimentar sau dietă specială fundamentat (ă) pe motive culturale, medicale sau religioase (*Răspuns ANP nr.5/1-1652*).

Regimul alimentar/dietele speciale constituie unul dintre componentele principale ale asistenței medicale preventive și care urmează a fi asigurate deținuților care au necesități speciale determinate de afecțiuni de sănătate, celor care au preferințe în favoarea unei diete speciale, cum ar fi, vegetarienii, sau celor care au exigențe speciale prefigurate de motive religioase. Reieșind din sinteza cercetărilor realizate de către Organizația Mondială a Sănătății, hrana poate avea un impact negativ sau pozitiv asupra integrității fizice și integrității psihice a deținutului, fiind identificată și o legătură cauzală între hrană și formele criminogene ale conduitei deținutului.

Serviciile penitenciare nu asigură regimuri alimentare speciale/diete speciale deținuților (ex: P6, P17, etc) și asociază regimul alimentar special/dietele speciale cu rația alimentară suplimentară.

Ombudsmanul a constatat că, măsurile medicale, organizatorice și administrative, necesare pentru a asigura integritatea fizică, psihică și bunăstarea deținuților prin asigurarea faptului că deținuții primesc hrană de valoare nutritivă și cantitate suficientă pentru menținerea sănătății și a forțelor sale, de o calitate foarte bună, bine preparată și servită, precum și în concordanță cu un regim alimentar sau dietă specială fundamentat(ă) pe motive culturale, medicale sau religioase, sunt realizate defectuos, contrar articolelor 2 și 3 CEDO.

RECOMANDARE: Autoritățile penitenciare trebuie să se asigure că diagnosticul și îngrijirea medicală în privința deținuților sunt prompte și adecvate, iar lipsa furnizării alimentației în conformitate cu indicii nutriționali cantitativi și calitativi și cerințele specifice ale afecțiunilor de sănătate poate pune în pericol starea de sănătate a persoanei; să întreprindă prompt măsurile necesare identificării și evidenței comprehensive a deținuților ce

au necesități speciale în favoarea unui regim alimentar/diete speciale determinate de afecțiuni de sănătate, celor care au preferințe în favoarea unei diete speciale, cum ar fi, vegetarienii, sau celor care au exigențe speciale prefigurate de motive religioase; regimul alimentar/dieta specială nu poate fi echivalată/asociată cu rația alimentară suplimentară;

Aceste măsuri presupun în mod obligatoriu întocmirea rapoartelor/notelor medicale complete, obiective și detaliate ce ar reflecta regimul alimentar, restricțiile alimentare și rația alimentară în fiecare caz, cu anexarea la fișa medicală.

În 2018 au fost documentate 194 cazuri de implicare în trafic și consum de droguri în penitenciare. Din 104 deținuți documentați, 35 s-a adevărit consumul substanțelor narcotice. Drogurile pătrund prin aruncături peste edificiile de pază, colete sau aduse de civili la întrevederi, susține ANP. În același timp, 485 deținuți sunt beneficiari ai programului Terapia de substituție cu Metadonă. În 2018 au fost incluși alți 40 beneficiari noi.

În vizitele sale, Ombudsmanul a primit alegeri privind refuzul acordării tratamentului farmacologic de substituție și tolerarea circulației ilegale a substanțelor narcotice, în special în rândul beneficiarilor terapiei de substituție. În vederea protecției datelor, nu vom publica numele intervievaților.

Ombudsmanul a estimat că refuzul de a acorda tratament farmacologic de substituție a dependenței de opiacee unei persoane aflată în custodia instituției penitenciare poate constitui o violare a articolului 3 CEDO. În același timp, liniile directoare formulate de Organizația Mondială a Sănătății sugerează că, „riscul semnificativ și major pe care-l reprezintă metadona este supradozajul, care poate fi fatal. Rezultatele cercetărilor indică că, riscul cel mai pronunțat de supradozaj este la etapa inițială a tratamentului de substituție cu metadonă.”

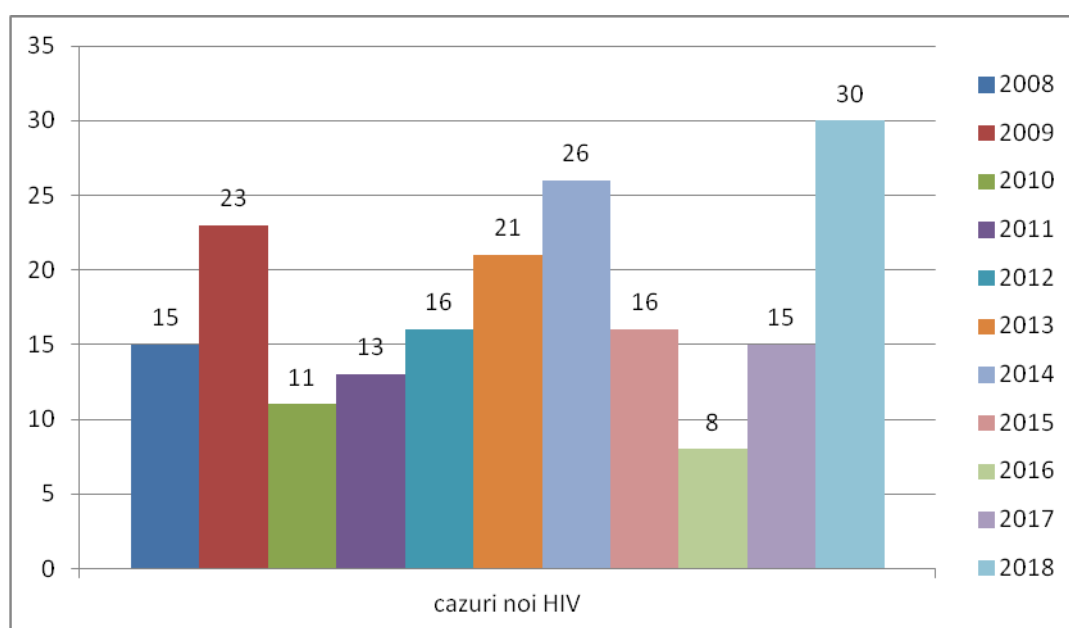
În lumina caracterului extrem de important al protecției oferite de articolul 2 CEDO în privința dreptului la viață, că persoana din custodia statului se află într-o poziție vulnerabilă și autorităților le revine sarcina de a o proteja.

Avocatul Poporului atrage atenția asupra faptului că, consumul necontrolat de droguri ilegale în penitenciare în cumul cu tratamentul farmacologic cu metadonă, ar putea determina supradozajul, care poate fi fatal, împrejurări ce impun adoptarea unor măsuri preventive și decisive în scopul neadmiterii unor asemenea consecințe.

RECOMANDARE: Autoritățile penitenciare trebuie să întreprindă măsuri decisive și efective în scopul prevenirii și diminuării, traficului, consumului și proliferarea necontrolată de substanțe psihotrope sau stupefiante, precursorilor, etnobotanicilor, analoagelor acestora și altor substanțe ilegale, în instituțiile penitenciare și să acorde o atenție sporită evaluării

stării de sănătate și proceselor privind stabilirea și administrarea dozei optime individuale în cazurile ce privesc tratamentul farmacologic cu metadonă al dependenței de opiacee.

La 31 decembrie 2018 în sistemul administrației penitenciare se află în evidență 130 pacienți HIV, dintre care 30 cazuri noi și 7 cazuri reconfirmate sau transfer din alte state. 139 deținuți au beneficiat de tratament antiretroviral pe parcursul anului. Conform Ordinul MJ nr.46 din 15.01.2018 privind implementarea Programului național de prevenire și control al infecției HIV/SIDA și ITS în sistemul penitenciar pentru anii 2016-2020, acțiunile care necesitau bugetare au fost finanțate în proporție de 30%, astfel a fost posibilă realizarea acțiunilor și îndeplinirea angajamentului față de Fondul Global. La moment, în 13 penitenciare (inclusiv izolatoare de urmărire penală) se derulează tratamentul farmacologic cu metadonă. Numărul deținuților cu HIV pozitiv este în creștere.

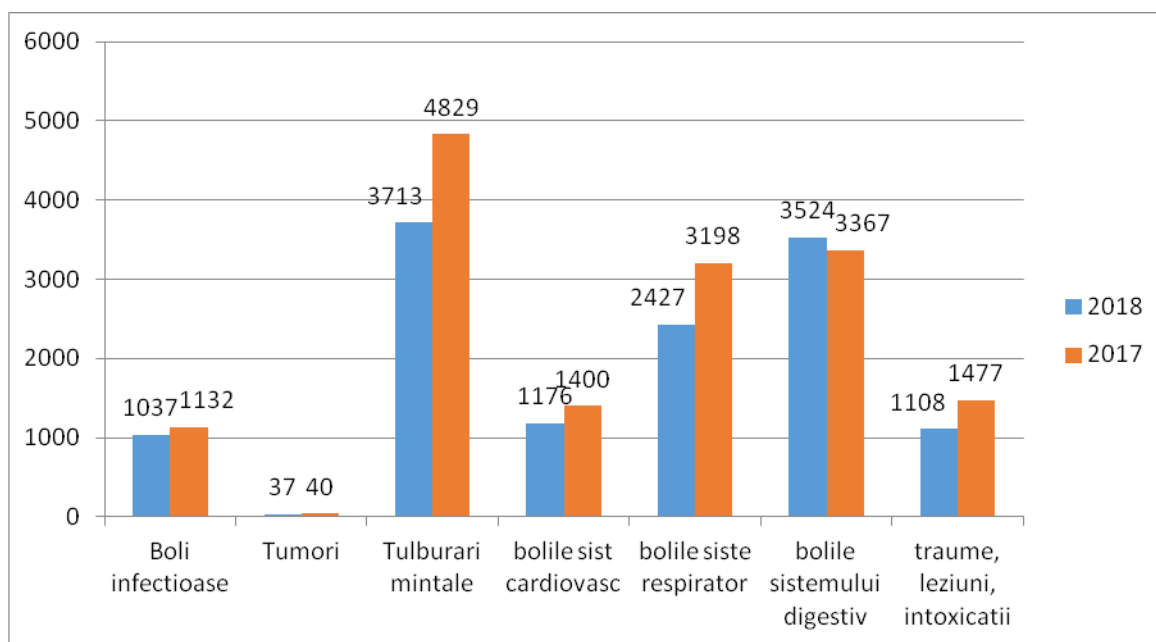
În pofida gradului de asistență pacienților cu HIV, Ombudsmanul a înregistrat plângeri cu privire la plasarea bolnavilor în izoloarele din subsolurile instituțiilor penitenciare. În condițiile respective, maladia progresează și nu va fi minimalizată.

RECOMANDARE: A evita plasarea pacienților cu HIV (alte boli infecțioase) în subsolurile izoloarelor din cadrul instituțiilor penitenciare.

În 2018 au decedat în sistemul penitenciar 28 deținuți, dintre care 6 prin suicid. În toate cauzele de deces, Ombudsmanul s-a sesizat din oficiu. În trei cazuri au existat suspiciuni cu privire la decesul în condiții dubioase. Astfel, la demersurile Ombudsmanului au fost inițiate cauze penale în baza art.145 Cod penal (omor), art.213 Cod penal (neglijența medicilor din spitalul civil) și art. 150 Cod penal (determinare la suicid). Menționăm că

procurorii au fost rezervați în colaborarea cu Instituția Ombudsmanului privind investigarea cauzelor de deces în custodia Statului.

Conform datelor statistice, este constatată că morbiditatea generală constituie 13017 cazuri în descreștere cu 34,1% (2017-19754 cazuri). În structura morbidității pe prim plan se situează tulburările mintale și comportamentale. Pe locul II se clasează bolile aparatului digestiv, iar pe locul III patologiile sistemului respirator după cum urmează:

Avocatul Poporului a observat că instanțele continuă să emită mandate de arest, în pofida restricției de a plasa în arest preventiv persoane cu maladii grave (art.176 CPP). Iar, ANP, având la bază Ordinul 331/2006 tolerează detenția preveniților în condiții de penitenciar până la acutizarea stării sănătății acestora, astfel încât restabilirea sănătății lor este imposibilă. Ombudsman-ul relevă mai multe practici ale instituțiilor, precum CNA și IGP, care aplică diferit mecanismul de asigurare a asistenței medicale reținuților / preveniților. De ex: CNA remite imediat reținutul la Spitalul Sfânta Treime din Chișinău, fără a aștepta permisiunea procurorilor. În unele cazuri, CNA atenționează procurorii să-și asume responsabilitatea în cazul agravării stării de sănătate a custodiaților. IP teritoriale apelează serviciile medicale civile or remit reținutul ANP-ului. În consecință, un bolnav este plasat în detenție în baza unui mandat de arest, iar ca să fie eliberat urmează un șir de comisii și instanță, care, în loc să prioritizeze dreptul la viață se consumă pe proceduri formale și birocratice. Un prevenit cu maladii merită același tratament și dreptul de a fi eliberat din detenție, atunci când maladia poate fi prevenită și nu la stadiul final. Judecătorii

și procurorii trebuie să conștientizeze că atunci când există riscul evident de a pierde viața în detenție, să aplice măsurile alternative arestului. Penitenciarele vor asigura executarea încheierii judecătorești, în calitatea lor de organe executive. Însă, îngrijirile medicale persoanelor vizate în anchete penale sunt eficiente în afara sistemului închis. Prioritate este viața omului.

La 26 septembrie 2017, Serghei Cosovan (46 ani) a fost plasat în arest preventiv. Din acea perioadă se află în P16 (spitalul penitenciar) cu diagnoza ciroză hepatică de etiologie virală HCV fază activă, etc. Perioada aflării prevenitului în acest penitenciar a condus la acutizarea maladiei. Deși, la etapa reținerii – starea sănătății lui putea fi remediată în cadrul unui spital civil specializat. Judecătorii au refuzat în repetate rânduri schimbarea măsurii preventive. Iar, ANP a inclus pacientul în lista bolilor pasibile pentru eliberare. Ieșirea din detenție va fi posibilă doar după ce va exista o decizie definitivă pe cauza sa penală. Eliberarea acestuia nu poate fi realizată pentru că nu este prevăzută o asemenea condiție în Ordinul 331. Ministerul Justiției a refuzat inițierea discuțiilor privind modificarea Ordinului 331.

La 10 octombrie 2018, Consiliul pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurării Egalității a emis decizia nr. 03/1307. CPEDAE a constatat că există o diferență de tratament între persoanele arestate preventiv și persoanele condamnate în partea ce ține de posibilitatea de a beneficia de măsurile de protecție aplicabile persoanelor condamnate care suferă de boli grave. Consiliul a recomandat Ministerului Justiției să instituie fără întârziere un mecanism pentru liberarea de la aplicarea măsurii preventive sub formă de arest și executarea pedepsei, care să fie aplicabil tuturor deținuților, indiferent de statutul procesual al persoanei și momentul contracării bolii. Ombudsmanul a acceptat propunerea „Promo-LEX” privind modificarea Ordinului 331 prin asimilarea reglementărilor din Federația Rusă. Deocamdată, Ministerul Justiției nu a sesizat oportunitatea propunerilor respective. Totuși, Avocatul Poporului conchide că tergiversarea acestui proces este inadmisibilă.

La comisia medicală specială ANP pentru liberare pe boală de la ispășirea pedepsei au fost prezentați 12 pacienți. În instanța de judecată au fost înaintate dosarele a 12 persoane, 6 deținuți au fost eliberați, 2 decedati, 2 în așteptarea deciziei.

RECOMANDARE: Ministerul Justiției urmează să instituie fără întârziere un mecanism pentru liberarea de la aplicarea măsurii preventive sub formă de arest și

executarea pedepsei, care să fie aplicabil tuturor deținuților, indiferent de statutul procesual al persoanei și momentul contracarării bolii. Revizuirea Ordinului nr.331 este imperios necesară. Plasarea în detenție a preveniților cu maladii grave trebuie să fie evitată. ANP să faciliteze accesul la comisiile medicale, care decid eliberarea persoanei.

La 31 decembrie 2018, în sistemul administrației penitenciare erau deținute 6990 persoane, în comaprație cu 7635 persoane care erau deținute în anul 2017. Astfel, se constată o descreștere a numărului de deținuți cu 645 persoane, ce constituie o scădere de 8,45 %.

Numărul total al persoanelor private de libertate la 31.12.2018 este constituit din: condamnați-5725 (2017-6294) ce constituie o descreștere cu 9,04%, preveniți-1261 (2017-1337) ce constituie o descreștere cu 5,97%; arestați contravențional-4 (2017-4); femei-448 (2017-491) ce constituie o descreștere cu 8,76%; minori (băieți/fete)-67/4 (2017-69/1) ce constituie o creștere cu 1,43%; ex-funcționari publici-80 (2017-108) ce constituie o descreștere cu 25,93%; condamnați la detențiune pe viață-121 (2017-123) ce constituie o descreștere cu 1,63%.

În 2018 în sistemul administrației penitenciare au sosit 3234 de persoane (2017-4516), ce constituie o descreștere cu 28,39%, și s-au eliberat – 3773 persoane (2017-4129), ce constituie o descreștere cu 8,62%, dintre care: după expirarea termenului de pedeapsă – 1127 persoane (2017-1189), ce constituie o descreștere cu 5,21%; cu înlocuirea părții neexecutate a pedepsei cu o pedeapsă mai blândă – 309 persoane (2017-21) ce constituie o creștere cu 85,97%; liberați condiționat de pedeapsă înainte de termen – 609 persoane (2017-356), ce constituie o creștere cu 1871,07%; eliberați pe amnistie – 45 persoane (2017-275), ce constituie o descreștere cu 83,64%; grațiați - 2 persoane (2017-0), ce constituie o creștere cu 2 persoane; pe motiv de boală – 7 persoane (2017-1) ce constituie o creștere cu 6 persoane; alte motive – 37 persoane (2017-31), ce constituie o creștere cu 19,35%; preveniți liberați – 1465 persoane (2017-2015), ce constituie o descreștere cu 27,3%; după executarea arestului contravențional – 172 persoane (2017-241), ce constituie o descreștere cu 28,63%, și decedați – 28 persoane (2017-42), ce constituie o descreștere cu 33,33%.

În vederea îmbunătățirii condițiilor de detenție, (inclusiv conform Recomandărilor CPT), au fost desfășurate lucrări de îmbunătățire a condițiilor de detenție în Penitenciarele nr.2-Lipcani, nr.3-Leova, nr.5-Cahul, nr.6-Soroca, nr.8-Bender, nr.9 - Pruncul, nr.10-Goian, nr.12-Bender, nr.13-Chișinău, nr.15- și nr.17-Rezina. La P15 au fost sistate 16 celule, iar P13 urmează să sisteze activitatea celulelor din izolatorul disciplinar. P- 12 a efectuat lucrări

de reparație a 9 celule, iar la P17 toate celulele sunt suprapopulate cu condiții necorespunzătoare și doar 2 celule au condiții bune. P13 a reușit să renoveze 40 celule din 170. La P4 au avut loc acțiuni de lărgire a spațiului de pe hol a carantinei. Urmare a activității Direcției inspectare penitenciară au fost evaluate cantinele și situația celulelor din subsolurile penitenciarelor. Direcția a primit peste 350 de petiții cu reclamanții privind asistența medicală, condițiile materiale de trai, asigurarea dreptului la viață și integritate fizică, asigurarea condițiilor sanitare și condițiilor pentru igienă.

Oficiul Ombudsmanului a primit un număr mai mare de cereri cu alegații similare. O parte a cererilor a constituit solicitarea efectuării vizitelor de documentare în celulă pentru inițierea cauzelor civile pentru detenția contrară art.3 CEDO.

Rezumatul cererilor

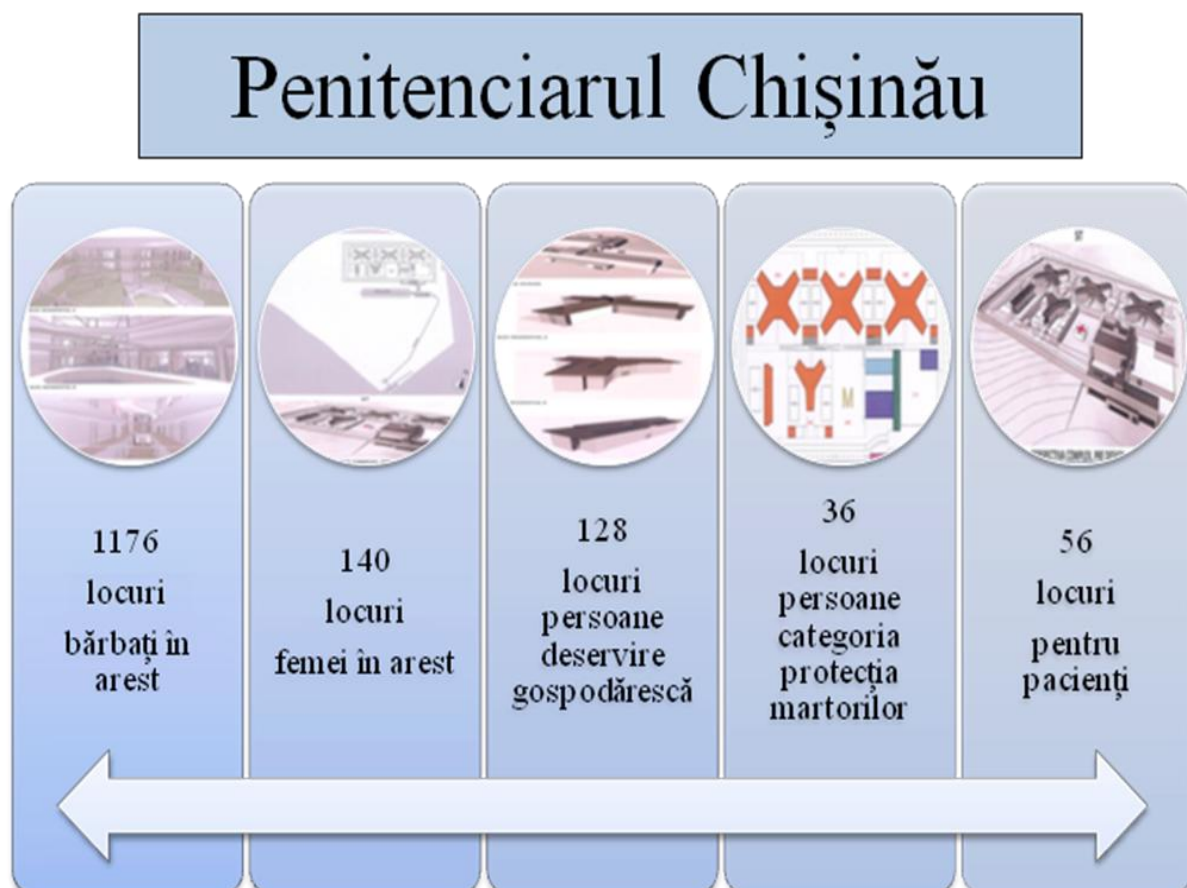
r	Dreptul pretins	Explicații
	Condiții precare de detenție (P13)	Deținuții aflați în regim de protecție, greva foamei sau cu maladii HIV sunt plasați în celule demisol reci, cu umiditate sporită, sistem sanitar nefuncțional, ventilația nu funcționează, neasigurare cu lenjerie de pat, insecte parazitare, iluminare opacă, mușegai, etc
	Dreptul la sănătate	Aparatele roentghen nu funcționează, fie lipsește medicul roentgenolog, lipsa medicilor specialiști, de asistență medicală necorespunzătoare sau întârziată; lipsa acordării asistenței medicale; menținerea îndelungată în arest preventiv cu acutizarea maladii
	Dreptul la alimentație	Alimentație necorespunzătoare, lipsă alimentației dietetic.; nerespectarea meselor deținuților escortați, preveniților pe perioada escortării și deciziei de aplicare a măsurii preventive nu primesc rație alimentară.
	Dreptul la comunicare externă	Limitarea posibilității de efectuare a apelului telefonic rudelor în caz de transfer;

	lipsirea de întâlniri pentru aplicarea sancțiunilor disciplinare; tergiversarea proceselor privind contestarea sancțiunilor disciplinare; refuzul întâlnirii pentru deținuții soț-soție aflați în penitenciare diferite
Dreptul la apărare	Accesul limitat la materialele cauzei; Accesul limitat la avocați și pregătirea apărării; limitarea duratei de întâlniri cu avocatul (1-2 ore); Avocații nu acces în celulele clienților; Avocații nu pot efectua poze a locului de detenție pentru acțiunea civilă specifică.
Dreptul la integritatea fizică și psihică	Maltratare între deținuți
Dreptul la eliberare condiționată	Procedura extrajudiciară obligatorie este inoportună și în detrimentul scopului prevăzut de art.91 Cod penal. Penitenciarul nu are competență în eliberarea înainte de termen, respectiv instituția poate participa în calitate de intervenient. Practic, penitenciarul susține respingerea cererii de eliberare, deși, rolul acestuia este în a pregăti și stimula eliberarea din penitenciar și nu invers.

Priorități pentru 2019

Potrivit Legii bugetului de stat pentru 2019, urmează să fie reconstruite anul viitor 5 penitenciare. În acest scop, legea prevede cheltuieli peste 209 milioane de lei, alocate Ministerului Justiției în cadrul programului „Sistemul penitenciar”. Din suma totală, aproape 40 de mln lei sunt prevăzute pentru construcția Casei de arest din municipiul Bălți; 2,1 mln de lei - Penitenciarul nr. 3 din orașul Leova; 4,2 mln lei – finisarea reparației la P10-Goian și 3 mln lei pentru renovarea perimetrului de pază la P7 - Rusca. Mai mult de jumătate din suma totală – circa 160 milioane de lei, vor fi cheltuite pentru proiectul ”Construcția penitenciarului din municipiul Chișinău”. Din această sumă, 14,5 milioane sunt bani din bugetul național, iar peste 145 de milioane de lei provin din resurse externe. Pentru același

proiect, în 2018 au fost alocate 139,6 de milioane de lei. Potrivit schiței de proiect a noului penitenciar din Chișinău, acesta va fi format din cinci compartimente funcționale separate. Instituția va avea un bloc rezidențial, unul pentru transfer, unul pentru asigurarea serviciilor medicale secundare, precum și zona de intrare și cea administrativă. De asemenea, vor fi construite două parcări, una pentru angajații instituției și alta pentru vizitatori. Viitoarea închisoare va fi amplasată la intrarea în satul Bubuieci, pe un teren de 36 de hectare. Valoarea acesteia depășește 52 mln Euro.

Recomandările Consiliului pentru prevenirea torturii, 2018

Rapoarte disponibile la: www.ombudsman.md

Instituția penitenciară	Recomandări	Recomandări implementate
P13 Vizita 04.01.2018	P13: 17 recomandări	0
P2 Vizita 24.04.2018	P2: 16 recomandări	16

P15 Vizita 18.05.2018	ANP: 8 recomandări P15: 18 recomandări	0
P4 Vizita 18.07.2018	ANP: 14 recomandări P4: 12 recomandări	14 12
P1 Vizita 20.08.2018	ANP: 11 recomandări P1: 11 recomandări	11 11
P15 18.12.2018	ANP: 13 recomandări P15: 16 recomandări MJ: 2 recomandări PG: 1 recomandare	0

5.5.2. Poliția

Poliția este o instituție publică specializată a statului, în subordinea Ministerului Afacerilor Interne, care are misiunea de a apăra drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei prin activități de menținere, asigurare și restabilire a ordinii și securității publice, de prevenire, investigare și de descoperire a infracțiunilor și contravențiilor¹⁹³. În procesul exercitării funcțiilor de serviciu colaboratori de poliție sunt împuterniciți de lege de a aplica față de persoanele bănuite de comiterea infracțiunilor sau contravențiilor administrative, măsuri procesuale de constrângere în urma cărora pot fi limitate anumite libertăți (dreptul la libertatea individuală, dreptul la siguranța personală etc).

În 2018 angajații Direcției prevenirea torturii au efectuat 36 de vizite de monitorizare în Izolatoarele de detenție provizorie (IDP) din cadrul inspectoratelor teritoriale ale IGP. După cum am menționat, Ombudsmanul și-a propus să exercite o monitorizare amplă a procesului decizional de aplicare a reținerii; reținerea persoanei de poliție; transportarea și escortarea persoanei reținute, precum și mecanismul plasării în detenție a persoanelor reținute. Oficiul Avocatului Poporului a încercat să observe etapele procesului de privare a libertății persoanei reținute, de la primul contact cu angajatul poliției și până la plasarea acestuia în instituția penitenciară, disjungându-se de la activitatea de monitorizare a condițiilor detenției preventive. Pe această cale, Ombudsmanul a monitorizat mecanismul de implementare a obligațiilor asumate de IGP urmare a „reformei antitortură”.

La 30 martie 2018, grație suportului Fundației Soros-Moldova, au fost elaborate și aprobate 3 proceduri standard de operare:

¹⁹³ Legea nr.320 din 27.12.2012 cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului.

Procedura standard de operare privind plasarea persoanei reținute în izolatorul de detenție preventivă (*Ordinul IGP nr.193/2018*)

Procedura standard de operare privind escortarea și transportarea persoanei private de libertate (*Ordinul IGP nr.194/2018*)

Procedura standard de operare pentru reținere (*Ordinul IGP nr.195/2018*)

Procedurile de operare urmează să completeze mai multe lacune cu privire la procesul reținerii, escortării și detenției reținuților. Însă, în teritoriu, procedurile respective au fost percepute diferit. Majoritatea IP teritoriale le-au acceptat cu titlu de informare. La fel, echipa de vizită a constatat următoarele:

- Codul de procedură penală conține prevederi generale cu privire la procesul, etapele și procedura reținerii. Totuși pentru angajații poliției procedurile respective trebuie să se regăsească în instrucțiuni clare, explicite, astfel încât să nu fie admise degorări și abateri;
- Garanțiile CPT privind drepturile persoanei reținute (notificarea, accesul la apărător și examinarea de un medic) sunt îndeplinite în mare parte cu titlu de necesitate și mai puțin de conținut. De facto, reținutul semnează toate actele prezentate/ refuză, însă esența reținerii, drepturilor, etc sunt transmise părții apărării.
- MAI/IGP nu au proceduri clare cu privire la procedura și procesul reținerii.
- IP teritoriale efectuează reținerea în mod diferit (actele procedurale) păstrând tradițiile cutumiare;
- IP teritoriale nu au procese-verbale standartizate și actualizate. Fiecare IP teritorial își are propriul proces-verbal;
- Rata reținerilor de persoane este relativ mică în comparație cu 3 ani în urmă;
- Perioada detenției în IDP este sub 24 ore. IP teritoriale escortează reținuții la IUP din cadrul Penitenciarelor;
- IP escortează preveniții;
- IDP nu corespund standardelor minime de detenție;
- 10 IDP sunt în reparație generală, între timp, sediile IP sunt în stare deplorabilă, astfel creându-se în dezechilibru între angajații poliției și deținuți;

- IP teritoriale nu cunosc/ nu au/ proceduri clare de reținere a minorilor, a persoanelor cu dizabilități (în special intelectuale, surdo-mute, etc).
- IP teritoriale duc lipsă de interpreți (în special din/în limbajul mimico-gestual);
- IP teritoriale nu au suficient personal (escortă, pază și supraveghere), în special angajați medici, fapt care influențează asigurarea garanțiilor prevăzute de Convenția europeană antitortură;
- IP teritoriale, parțial dispun de mijloace adecvate de transport pentru escortare de calitate. Chiar dacă unor IP teritoriale le-au fost atribuite mijloace de transport (tip-microbuz), acestea par să nu fie încăpătoare (spații înguste pentru persoana așezată); la fel nu dispun de spațiu pentru depozitarea bunurilor personale;
- Majoritatea persoanelor intervievate au comunicat că nu au înțeles motivele reținerii și că nu au fost respectate procedura reținerii:

Cazul S (IUP Rezina/ 38 ani)

- „la data de ..., aproximativ la ora 21.00, în timp ce mă aflam la mătușa în ospeție, am fost reținut de către colaboratorii Inspectoratului de poliție Polițiștii m-au pus la pământ după care ne-au pus cătușele și m-au urcat în automobilul cu care au venit aceștia. Pe drum, pînă la inspectoratul de poliție am fost amenințat cu pistolul de către polițiști din automobil.” - „cînd am ajuns în incinta inspectoratului de poliție eram așteptat de ofițerul de urmărire penală și de către avocatul garantat de stat”. - „avocatul garantat de stat nu prea s-a implicat în timpul întocmirii procesului – verbal de reținere, a semnat și a plecat.” - „drepturile și obligațiile ne-au fost aduse la cunoștință de către ofițerul de urmărire penală în comun cu avocatul.” - „de către polițist ne-a fost adus la cunoștință și dreptul de a tăcea și de a nu mărturisi în privința sa.” - „rudele au fost informate despre fapta reținerii de către colaboratorii de poliție care m-au reținut, în timp ce ne deplasam spre inspectoratul de poliție. A fost informat fratele meu care lucrează la benzinărie. - „examinarea medicală a fost efectuată de către felcerul instituției în unitatea de garda. Această examinare a fost mai mult superficial .- „ între orele 21.00 și 23.30 pînă a fi plasat în Izolatorul de detenție provizorie a IP ..., am fost de mai multe ori agresat și amenințat cu pistolul de către polițiștii care m-au etapat la inspectoratul de poliție, îmbrăcați în civil. - pe marginea incidentului petrecut a fost anunțat procurorul care a dispus efectuarea expertizei medico – legale. Cauza este investigată de către procuratura ..., care urmează să se expună.

Cazul R. (IUP Rezina/ 27 ani)

- „la data de ..., s-a prezentat polițistul de sector la domiciliu și ne-a comunicat că este necesar să ne deplasăm la Inspectoratul de poliție ..., pentru a semna care documente (anterior am bătut concubina).”

- „la inspectoratul de poliție am ajuns la ora 14.00, pînă la 14.40 am stat în coridor lângă ușa ofițerului de urmărire penală pînă s-a prezentat și avocatul garantat de stat. Acțiunile avocatului au fost superficiale, fără obiecții referitor la reținerea mea.”- „drepturile și obligațiile ne-au fost aduse la cunoștință de către avocat.” - „rudele nu au fost informate despre reținerea mea.” - „dreptul de a tăcea și nu a mărturisi în privința sa nu ne-a fost adus la cunoștință de către angajații inspectoratului.”- „aproximativ la ora 15.20 a fost finisat procesul – verbal de reținere.” - „examinarea medicală a fost efectuată de către felcerul instituției în cabinetul medical, după care am fost plasat în IDP pe 3 zile.”

Cazul I. (IUP Cahul/ 17 ani)

- La data de ...2018, aproximativ în jurul orei 14.00, poliția de sector din ... a venit acasă și mi-a spus ”Iați buletinul de identitate și hai cu noi la poliție. Acasă nu era nimeni din rude-maturi, numai fratele mai mic, mama era plecată la ...”. Din spusele minorei, ea îi cunoștea vizual pe polițiști, deși nimeni dintre ei nu s-au prezentat. A fost transportată la Inspectoratul de poliție Aproximativ la orele 16:30 minora a fost plasată în Izolatorul de detenție provizorie a IP...-”Eu știu de ce am fost reținută. Mi s-au dat 2 ani de probațiune. Eu nu mă prezentam și Oficiul de probațiune a înaintat o acțiune în instanța de judecată, după care acum mi s-au dat 1,5 ani de închisoare. Acesta mi-a explicat și polițistul”. - ”Din momentul cînd am ajuns la IP ..., ofițerului de serviciu i s-a spus – ”Lui fata aceasta să nu-i dați voie să iasă afară”, după care au telefonat cuiva și l-au chemat pe dl. ... Movileanu”. - „Drepturile și obligațiile ne-au fost explicate de către dl .. Movileanu (polițist) în timpul întocmirii procesului verbal de reținere.” ”Mi-au dat 4 foi și o foaie cu drepturile și obligațiile și mi-au spus să le semnez, pe urmă le voi citi”.- „Avocatul garantat de stat în timpul întocmirii procesului-verbal a fost prezent”.- Pedagogul sau psihologul în timpul reținerii și întocmirii procesului-verbal de reținere nu erau prezenți.- ”Mi s-a explicat că pot suna la rude. Eu nu am vrut să sun pe nimeni. Atunci V.Movileanu a sunat singur de la telefonul său personal mătușii mele”. -”Am fost examinată de medicul din Izolator a doua zi pe ...2018”.

Cazul D. (IUP Cahul)

-”Am fost reținută anul acesta. Când au venit să mă rețină eram singură acasă în satul C.... Nu țin minte data reținerii știu că era într-o zi de sîmbătă. Eu am întrebat pentru ce mă rețin – la care ei mi-au răspuns ”Tu știi pentru ce””.-”În timpul reținerii am fost lovită cu ”dubinka”. Pe acest caz am scris plîngere la procuratură. La moment plîngerea se examinează”.- ”Am fost adusă în IP .. și am dormit o noapte în izolatorul de detenție provizorie, iar apoi mi-au dat drumul acasă. Avocat nu mi-au acordat, drepturile și obligațiile nu mi le-au explicat”.-”Sîmbăta următoare au venit, mi-au dat niște hîrtii, apoi m-au dus la Chișinău la ... pentru efectuarea expertizei medico-legale, unde am stat 1 lună. Numai la Spital a fost avocatul”.-”De la .. au venit colaboratorii de poliție, m-au luat și m-au dus la Penitenciarul nr.5 Cahul”.-”Nu mi s-a permis să telefoniez și să anunț rudele că sunt închisă, nici la poliție, nici în penitenciar”.-”Medicul m-a examinat în inspectorat și în penitenciar”.

Cazul V. (IUP Cahul)

- ”2 săptămîni în urmă stăteam acasă cu prietenii (eram 3) cînd deodată s-au apropiat 8 polițiști, ne-au spus să ne urcăm în mașină și ne-au dus la inspectorate de poliție diferite. Eu am fost dus la IP ...”.-” Mașina mea au luat-o tot acei 8 polițiști și nu cunosc nimic despre ea”. -”Procesul-verbal de reținere mi-a fost întocmit în IP A participat avocatul de stat.”-”Drepturile și obligațiile nu mi s-au adus la cunoștință”..-”Am semnat ceva acte acolo, însă nu țin minte ce anume”. -”Nu mi s-a permis să telefoniez rudele și să le anunț că sunt reținut”.

Cazul V. (IUP Bălți/ 21 ani)

-pe data de2018 am fost reținut la N... la lucru pe cîmp, au venit persoane îmbrăcate pe civil care s-au prezentat ca poliția criminală și m-au dus la inspectoratul din, au spus că am ceva de iscălit. Apoi m-au dus la judecată în Ungheni. La inspectorat m-au reținut pe 72 de ore. La întocmirea pr.verbal de reținere a participat avocatul. Drepturile și obligațiile nu mi le-au explicat dar am iscălit niște foi. Dreptul de a tăcea nu mi s-a adus la cunoștință dar avocatul o prins să vorbească oleacă cu mine și mi-a spus că vezi și tu gîndeștete și tu cum ai să procedezi... pedeapsa e mai blîndă dacă o să recunoști. Cînd am intrat în izolator medicul m-a examinat. Tot la inspectorat mi-a dat voie sa telefoniez.

Trei drepturi ale persoanelor reținute de poliție sunt considerate de CPT ca avînd o importanță deosebită : dreptul persoanei în cauză la notificarea detenției ei către o terță parte aleasă

de ea (un membru al familiei, un prieten, consultantul), dreptul de a avea acces la un avocat și dreptul de a solicita examinarea medicală de către un doctor ales de ea (suplimentar față de orice examinare medicală realizată de un doctor chemat de autoritățile polițienești).¹⁹⁴ În opinia CPT-ului, aceste drepturi constituie trei garanții fundamentale împotriva reținerii și tratamentelor aplicate deținuților, care trebuie aplicate de la începutul privării de libertate, indiferent de cum este aceasta descrisă în sistemul legal în cauză (arestare etc.)

Persoanele luate în custodia poliției trebuie în special informate fără nici o întârziere asupra tuturor drepturilor lor, inclusiv asupra celor la care se referă paragraful 36. Mai departe, orice posibilitate a autorităților de a întârzi exercitarea unuia sau altuia dintre drepturile menționate anterior pentru a proteja interesele justiției, trebuie clar definită și aplicarea ei strictă limitată în timp. În mod deosebit, dreptul de a avea acces la un avocat și de a solicita o examinare medicală de către alt doctor decât cel adus de poliție, sistemele prin care, în mod excepțional, avocații și doctorii pot fi aleși din listele prestabilite realizate împreună cu organizațiile profesionale relevante, ar trebui să stopeze orice întârziere în exercitarea acestor drepturi.

Accesul la avocat al persoanelor din custodia poliției trebuie să includă dreptul de a contacta și de a fi vizitat de un avocat (în ambele cazuri garantarea confidențialității discuțiilor trebuie asigurată) cât și, în principiu, dreptul persoanei în cauză ca avocatul ei să fie prezent în timpul interogatoriului.

În ceea ce privește examinarea medicală a persoanelor din custodia poliției, aceasta trebuie realizată în afara audierilor și, de preferat, nu în fața ofițerilor de poliție. Mai departe, rezultatele fiecărei examinări, declarațiile relevante ale deținutului cât și concluziile doctorului trebuie înregistrate oficial de către doctor și puse la dispoziția deținutului și avocatului acestuia.

În ceea ce privește procesul de interogare, CPT-ul consideră că trebuie să existe reguli clare sau principii privind modul de realizare a interogatoriilor de către poliție. Acestea ar trebui să facă referire, printre altele, la următoarele probleme : informarea deținutului asupra identității (numele sau/și numărul) celor prezenți la interogatoriu, lungimea admisibilă a interogatoriului, perioadele de odihnă între interogatorii și pauzele din timpul interogatoriului, locurile în care ar putea avea loc interogatoriile, dacă deținutului i se va solicita să stea în picioare în timpul chestionării, interogarea persoanelor aflate sub influența drogurilor, alcoolului etc. Trebuie solicitată înregistrarea sistematică a orei la care

¹⁹⁴ Acest drept a fost reformulat ulterior după cum urmează: dreptul de a avea acces la doctor, inclusiv de a fi examinat, dacă persoana reținută o dorește, de un doctor ales de ea (suplimentar față de examinarea medicală realizată de doctorul solicitat de autoritățile polițienești).

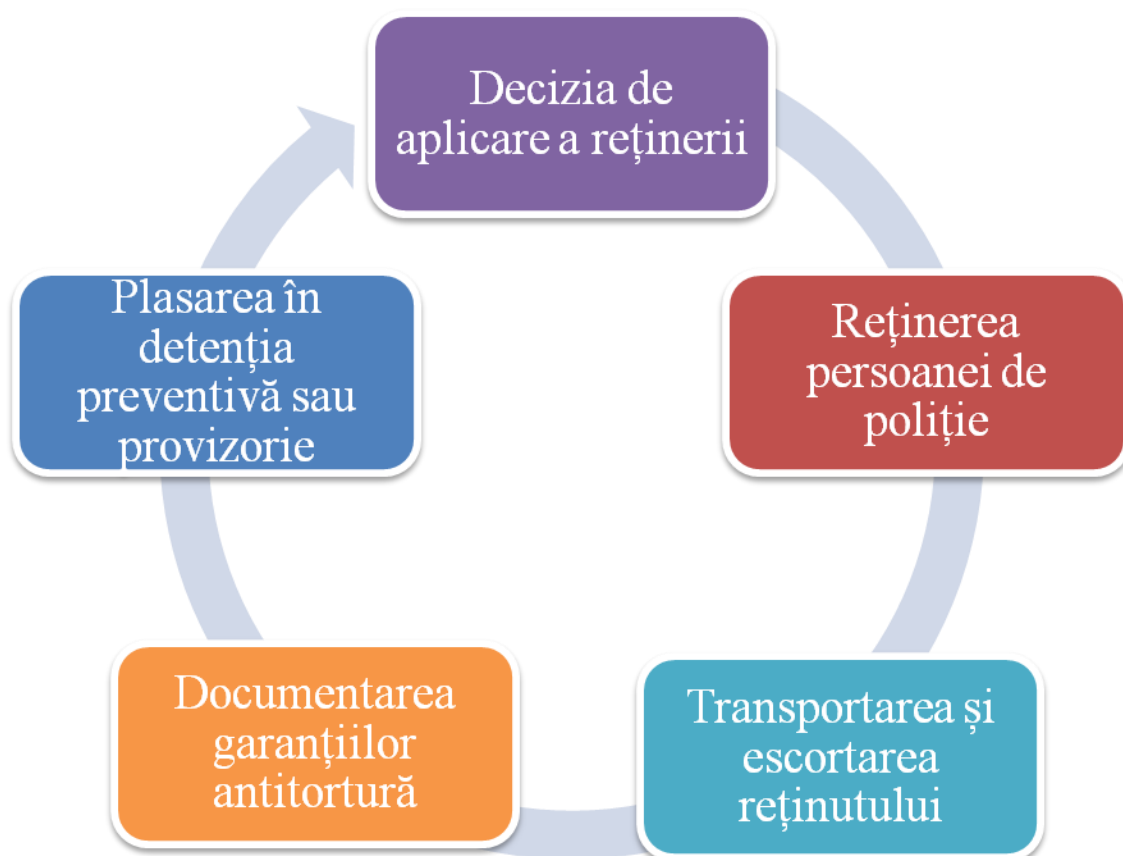
interogatoriul începe și sfârșește, a oricărei solicitări făcute de deținut în timpul interogării și a persoanelor prezente în timpul fiecărui interogatoriu.

CPT-ul subliniază că înregistrarea electronică a interogatoriilor poliției reprezintă o altă măsură utilă de siguranță împotriva relelor tratamente asupra deținuților (constituind și un avantaj semnificativ pentru poliție).

CPT-ul consideră că protecția fundamentală oferită persoanelor aflate în custodia poliției ar fi întărită (și munca ofițerilor de poliție ar putea fi ușurată) dacă o singură înregistrare completă a detenției ar exista pentru fiecare deținut, în care s-ar înregistra toate aspectele detenției și măsurile luate împotriva lor (când a fost privat de libertate și motivul pentru care a fost luată această măsură, când i s-au enunțat drepturile, semnele de rănire, bolile mintale etc., când a fost vizitat și contactat de rude, consulat și avocat, când i s-a oferit mâncare, când a fost interogat, când a fost transferat sau eliberat etc.). Din diferite motive (de exemplu : obiecte în posesia persoanei, faptul de a se enunța, a se apela și a se renunța la drepturi), semnătura deținutului trebuie obținută și, dacă este necesar, lipsa unei semnături trebuie explicată. Mai departe, avocatul deținutului trebuie să aibă acces la un astfel de dosar de detenție.

Existența unui mecanism independent pentru examinarea plângerilor privind tratamentul din timpul petrecut în custodia poliției, reprezintă o măsură de siguranță esențială.

Primul contact cu poliția este un element destul de sensibil. Profesionalismul colaboratorului poliției previne escaladarea unor incidente, atunci când persoana este privată de libertate. Este vital ca persoanele reținute să înțeleagă motivele privării libertății de mișcare, durata, locul escortării, notificarea rudelor / apropiaților, precum și garanțiile împotriva abuzurilor. Un proces al reținerii cuprinde cel puțin cinci etape, mai jos evidențiate:

În 2018 au fost reținute 7496 persoane, dintre care 155 femei și 105 minori. În total, în izolatoarele de detenție preventivă au fost plasate 6289 persoane, dintre care doar 2242 în Izolatorul Chișinău.

RECOMANDARE: IGP urmează să aplice în practică cele 3 proceduri standard de operare și să adapteze mecanismele de asigurare a drepturilor și libertăților persoanei la reținere. Procedura și procesul reținerii urmează a fi uniformizate. Sudiviziunile teritoriale ale IGP trebuie să evite întocmirea formală a documentelor. La fel, practica reținerii de facto și de jure trebuie reglementată, astfel încât, termenul reținerii să nu depășească 3 ore.

Aplicarea garanțiilor CPT „antitortură”, *de facto*

Notificarea reținerii	Examinare medicală	Acces la avocat
<ul style="list-style-type: none">• Ofițerul de urmărire penală• Ofițerul de gardă• Reținutul notifică personal rudele• Mențiune în procesul-verbal• Refuzul notificării• Telefon mobil• Unitatea de gardă• Telefon de serviciu• Telefonul reținutului• Procedură de formalitate	<ul style="list-style-type: none">• La intrare/ ieșire din izolator;• În cabinetul feldcerului/ pe hol/ cabinetul OUP• Doar dacă invocă alegații de maltratare• Serviciul 112• Centrul de medicină Legală• Doar o singură dată• Dacă există leziuni corporale vizibile• Procedură de formalitate	<ul style="list-style-type: none">• Lista avocaților publici• Avocații de serviciu• În general, avocații publici nu contestă procesul reținerii / prezumția nevinovăției• Avocații nu se prezintă în orele de noapte și week• IP asigură transportare avocaților tur-retur• Conclucrare bună cu avocații din teritoriu• Procedură de formalitate

Custodia poliției este, în principiu, de durată relativ scurtă. În consecință, condițiile fizice de detenție din arestul poliției nu pot să fie la fel de bune ca cele din alte locuri de detenție în care persoanele pot fi reținute perioade mai lungi. Oricum însă, anumite condiții materiale elementare trebuie îndeplinite.

Toate celulele de poliție trebuie să aibă dimensiuni rezonabile pentru numărul de persoane pe care le adăpostesc, o iluminare adecvată (de exemplu : suficientă pentru a putea citi, cu excepția perioadelor de somn) și ventilare. Ar fi de preferat ca celulele să aibă lumină naturală. Apoi, celulele ar trebui echipate cu mijloace de odihnă (de exemplu : un scaun fixat sau o bancă) iar persoanelor obligate să rămână peste noapte în custodie trebuie să li se pună la dispoziție saltele și paturi curate.

Persoanelor din custodie trebuie să li se permită satisfacerea necesităților naturale la momentul dorit în condiții decente și de curățenie, să li se ofere condiții adecvate de spălare. Trebuie să li se dea

mâncarea la ore potrivite, incluzându-se cel puțin o masă completă (de exemplu : ceva mai substanțial decât un sandwich) în fiecare zi.¹⁹⁵

Întrebarea referitoare la ce înseamnă o dimensiune rezonabilă pentru o celulă a poliției (sau pentru alt tip de locuire pentru deținut/prizonier) este o chestiune dificilă. Când se face o asemenea analiză trebuie luați în considerare mulți factori. În orice caz, delegațiile CPT-ului simt nevoia unor principii generale în domeniu. Următoarea dimensionare (văzută ca un nivel de dorit și nu un standard minim) este utilizată în mod curent atunci când se analizează o celulă de poliție pentru o singură persoană care stă mai mult de câteva ore : 7 m² având cel puțin 2 m între pereți și 2,5 m între pardoseală și plafon.

Reținerea de pînă la 72 de ore, ca măsură procesuală de constrîngere, se asigură în izolatoarele de detenție provizorie, cu excepția reținerii militarilor care se efectuează în garnizoană sau în comenduirea militară a garnizoanei, cu respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și a condițiilor adecvate de deținere¹⁹⁶.

Totodată normele Codului de executare prevede că persoanele, față de care a fost aplicată arestarea preventivă¹⁹⁷ sau aplicată sancțiunea arestului contravențional,¹⁹⁸ urmează a fi deținute în penitenciare. Astfel este salutar faptul deținerii în spații separate din penitenciare a persoanelor pedepsite cu arest administrativ, dat fiind că majoritatea persoanelor reținute pe marginea evenimentelor derulate după 07 aprilie 2009 și care au fost supuse relexelor tratamente își ispășeau pedeapsa administrativă în izolatoarele din cadrul comisariatelor de poliție.

Totuși rămîne actuală detenția în continuare în izolatoarele de detenție provizorie din Inspectoratele de poliție a persoanelor față de care a fost aplicată arestarea preventivă pe termene mici, pînă la transferarea acestora în penitenciare sau persoanele arestate sunt transferați din penitenciare în IDP pentru ca ulterior să fie prezenți la ședințele de judecată. În aceste condiții, încă rămîne nesoluționată din punct de vedere a cadrului normativ problema constituționalității statutului locurilor respective de detenție, care, în principiu, există în toate Inspectoratele raionale de poliție.

Doar în cazul legiferării activității izolatoarelor de detenție provizorie și adoptării unor norme clare de plasare, transferare a persoanelor reținute și arestate și reguli transparente de petrecere a acțiunilor de urmărire penală vor face posibilă excluderea abaterilor de la normele Codului de executare.

¹⁹⁵ CPT-ul susține că persoanelor ținute în custodia poliției 24 de ore sau mai mult trebuie să li se ofere, în măsura posibilului, exerciții zilnice în aer liber.

¹⁹⁶ Codul de Executare art. 175¹.

¹⁹⁷ Arestul preventiv se asigură de către penitenciare - art.175 alin.(9) din Codul de Executare.

¹⁹⁸ Executarea sancțiunii arestului contravențional se asigură de către penitenciare – art.313 alin.(3) din Codul de Executare.

Prima inițiativă de reformă a custodiilor statului a început cu Concepția reformării sistemului penitenciar și Planului de măsuri pe anii 2004-2020 pentru realizarea Concepției reformării sistemului penitenciar, aprobată prin Hotărîrea Guvernului nr.1624 din 31.12.2003, unde a fost planificată construcția celor 8 case de arest. În anii 2009-2010 aceste acțiuni au fost stopate, una dintre principalele cauze constînd în faptul că edificiile ce urmau a fi construite, trebuiau cheltuieli suplimentare, pentru care nu erau prevăzute mijloace financiare în bugetul de stat în acea perioadă.

Lucrările de reparație a izolatoarelor au demarat după adoptarea Hotărîrii Guvernului nr. 511 din 22.06.2010, prin care s-au alocat 2 200 000 lei pentru repararea a 30 izolatoare de detenție provizorie din cadrul comisariatelor de poliție.

La 12 decembrie 2016 între Guvernul Republicii Moldova și Comisia Europeană a fost semnat Acordul de finanțare pentru reforma poliției. Matricea de politici privind implementarea Suportului bugetar pentru reforma poliției prevede printre obiectivele stabilite și reducerea rețelilor tratamente, abuzului și discriminării față de persoanele aflate în custodia Poliției. În conformitate cu prevederile Matricei de politici privind implementarea suportului bugetar pentru reforma poliției pentru anii 2017-2020, în perioada vizată, de către poliție urmează a fi renovate minim 15 Izolatoare de detenție provizorie conform standardelor internaționale. Urmează a fi renovate minimum 100 de celule de deținere temporară, achiziționate minimum 25 unități specializate pentru transportarea deținuților, instruiți minim 250 funcționari din cadrul poliției în materie de respectare a drepturilor omului.

Prin urmare au fost propuse spre modernizare 14 IDP (*IDP Edineț, Rîșcani, Bălți, Sîngerei, Ungheni, Chișinău, Criuleni, Hîncești, Anenii Noi, Căușeni, Cimișlia, Cahul, Comrat*).

Conform constatărilor sale, în majoritatea, încăperile Izolatoarelor de detenție provizorie sînt situate în continuare în subsolurile edificiilor Inspectoratelor de poliție. De aceea, acestea nu vor fi niciodată în măsură, să ofere condiții de detenție, adaptate detenției persoanelor plasate în detenție provizorie.

Dacă să facem o comparație a condițiilor materiale de detenție din cadrul IDP în perioada anilor 2010-2018 vedem o îmbunătățire semnificativă a condițiilor materiale de detenție, însă nu în măsura respectării standardelor internaționale. În continuare, persistă condiții materiale precare; starea insalubră a celulelor, lipsa saltele, plapume și articolelor de igienă; alimentație doar de 2 ori/zi; lipsa feldcerilor; examinare medicală formală; lipsă intimitate în blocul sanitar; insuficiența luminei artificiale și naturale, miros pătrunzător, umezeală; detenție peste 72 ore.

Pe parcurs, grație efectelor reformei inițiate, au fost sistată activitatea a 17 izolatoare de detenție preventivă. Conform datelor actualizate, la moment sunt 96 spații de detenție funcționabile cu o capacitate de 242 persoane. 15 izolatoare urmează să fie renovate până în 2022, dintre care 2 izolatoare să includă criteriile pentru detenția persoanelor cu dizabilități.

Per general, Inspectoratele de Poliție au respectat perioada minimă de detenție (24 ore) a reținuților. Acestea au escortat imediat obținerii mandatelor de arest, preveniții la izolatoarele de urmărire penală. Astfel, au evitat practica menținerii acestora strict 72 ore. Totuși, acest sistem a creat incomodități procurorilor și ofițerilor de investigație/ urmărire penală, care fie sunt nevoiți să meargă ori de câte ori o cere interesele anchetei pentru interogări la Izolatorului de urmărire penală, fie să-l escorteze înapoi la Inspectoratul de poliție. Mai mult, IP ce nu dețin izolatoare au fost nevoite să mențină ore în șir (nedocumentate) reținuții pe hol, în cabinetele acestora fie în unitatea de gardă (scaun). În această perioadă, persoanele nu puteau ieși din Inspectoratul de poliție, dar nici nu erau reținuți ca atare. Asemenea practici continuă. Situația îngreunează când există un șir de martori, minori, etc. Toți sunt ținuți pe holul instituției, fără a avea un statut oficial. Opinăm că subdiviziunile IGP trebuie să fie înzestrate cu camere de reținere în incinta IP (cu excepția subsolurilor) echipate cu mobilier, apă potabilă și sistem de protecție. Este inadmisibilă reținerea persoanei în spațiul destinat Unității de gardă. Mai mult, angajații poliției trebuie să evite menținerea persoanelor în IP, fără vreun statut procesual. În același timp, toate persoanele care intră și ies din Inspectoratul de poliție urmează a fi înregistrate în registrul de acces, cu indicarea obligatorie a orei de intrare și numele angajatului în cauză. Vizitatorii nu se pot afla decât minim în incinta poliției.

Detenția peste 72 ore în izolatoarele de detenție preventivă este actuală. Ombudsmanul a observat că persoanele se aflau peste 3 zile în izolatorul IP Briceni (1 persoană 6 zile și alta pentru 9 zile); IP Soroca (2 persoane cu mandat de arest), IP Basarabeasca (1 persoană 4 zile); IP Cahul (2-3 luni). Printre motivele aflării peste termenul de 72 ore se invocă lipsa actelor de identitate, în special, **plasarea este menținută la solicitarea procurorilor sau judecătorilor. Ombudsmanul accentuează că, asemenea practici urmează a fi abolite imediat. Organele procuraturii și judecătorești sunt obligate să respecte legea, nu să o încalce. Detenția în izolatoarele poliției nu poate depăși 72 ore, această normă este imperativă și urmează a fi respectată. Nici un act nu poate depăși garanțiile fundamentale.**

În continuare, Avocatul Poporului a observat tendința Subdiviziunilor IGP de a escorta preveniții de la penitenciar spre izolator, izolator spre instanță, etc. Se pare că ANP nu este

împotriva acestui fapt, ba din contra o avantajează atât din cauza crizei de personal, precum și a calității precare a mijloacelor de transport. IGP a primit în gestiune 20 unități moderne de transport, alte 5 fiind achiziționate. În același timp, ANP nu are o suficientă bază de transport auto pentru asigurarea deplină a necesităților de escortare. În explicația sa, IGP a menționat că Legea 320/2012 prevede expres misiunea escortării persoanelor de IGP, iar, ANP poate escorta doar persoanele în privința cărora sentința nu a devenit definitivă.

Analizând spectrul de reglementare, observăm că art.21, lit.k) din Legea 320/2012 cu privire la activitatea poliției și statutul polițistului prevede expres că **poliția asigură deținerea persoanelor reținute în izolatoarele de detenție provizorie, precum și escortarea acestora.** Prin urmare, atribuțiile poliției se limitează expres la deținerea reținuților (72 ore) și escortarea la fel a reținuților (către izolatorul de urmărire penală). De altfel, atribuția poliției încetează imediat ce calitatea de „reținut” s-a schimbat în cea de „prevenit/ deținut – cu mandat de arest” sau la transmiterea acestuia în custodie penitenciară. Ulterior, intervine misiunea administrației penitenciare (HG 437/2018) care, realizează funcțiile de escortare a **condamnaților, preveniților și a contravențiilor (inclusiv din străinătate).** Așadar, nu există vreo barieră legislativă de disfuncționalitate a acestui proces.

La 12 decembrie 2018 a intrat în vigoare Legea 219/2018 cu privire la Inspectoratul General de Carabinieri. Noua instituție substituie Departamentul Trupelor de Carabinieri din cadrul Ministerului de interne și este investită cu funcții polițienești. Iar în caz de război, exercită atribuțiile specifice Forțelor Armate. Atribuțiile de identificare, constatare a faptelor contravenționale/ penale, în special de reținere a persoanelor este un know-how pentru această entitate. Format pe structura veche cu un potențial din tineri încorporați în serviciul militar (18-20 ani), IGC va efectua reținere de persoane, specifice, de fapt unor profesioniști (funcționari cu statut special). Instituția reținerii în Moldova este destul de sensibilă. Astfel, IGC urmează să investească enorm în creșterea și consolidarea potențialului carabinierilor ce vor efectua procesul și procedura reținerii. În același timp, legiuitorul urmează să stabilească mecanismul de interacționare dintre carabinier și polițist/ ofițer de urmărire penală în procesul de reținere a persoanelor. La moment, legea 219 nu conține asemenea prevederi. La fel, IGC urmează să desfășoare sesiuni de instruire a carabinierilor, în special pe componenta de prevenire a torturii și relelor tratamente.

5.5.3. Custodia publică a străinilor

În 2018, Avocatul Poporului a realizat cinci vizite de monitorizare la Centrul de plasament temporar al străinilor (3 Consiliul pentru prevenirea torturii și 2 Direcția prevenirea torturii). Capacitatea CPTS este de 138 paturi. În mediu sunt deținuți 100 străini. Plasarea are loc doar prin încheierea instanțelor judecătorești. Iar, eliberarea poate avea loc și prin decizia BMA.

Per general, condițiile materiale sunt bune. Ușile camerelor se deschid și închid prin sistem electronic de către supraveghetori, fapt ce presupune de fapt o detenție similiară instituției penitenciare. Ombudsmanul a primit alegeri de rele tratamente, care s-au adeverit parțial. De frica persecuțiilor, străinii nu și-au putut realiza dreptul la apărare.

Cea mai gravă problemă ține de menținerea în custodie a solicitanților de azil (străinii care au depus cerere de azil în CPTS). Reglementările naționale și internaționale interzic detenția solicitanților de azil. În același timp, Biroul Migrație și Azil a susținut că, prin cererea de azil, străinii, de fapt împiedică deciziei de returnare, etc sau utilizează ca mijloc de apărare și tergiversare. Deși, termenul de custodie nu poate depăși 6 luni, au fost înregistrate cazuri de aflare a străinilor peste acest termen. BMA evită să aplice alternative la detenția publică a străinilor.

La fel, în cadrul vizitelor Ombudsmanul a fost informat despre detenția unui minor străin cu adulții. La momentul elaborării raportului, autoritățile nu au identificat o soluție de transfer a minorului din detenție.

Avocatul Poporului a primit plângeri cu privire la neîntocmirea proceselor-verbale de reținere a străinilor la frontieră; necomunicarea motivelor/ insuficiența comunicării despre reținere, inclusiv drepturile străinilor; inițierea dosarelor pentru trecerea ilegală în poșta solicitării/ propunerii de protecție; reținuții străini sunt ținute perioade îndelungate pe scaune în birouri, pe hol în incinta birourilor BMA până la adoptarea soluției de plasament; etc.

Problema returnărilor forțate va constitui subiect de monitorizare în 2019.

RECOMANDARE: Instanțele de judecată urmează să supravegheze legalitatea detenției peste 6 luni a străinilor (propriile încheieri de plasare). BMA urmează să elibereze minorul din custodie. BMA este încurajat să aplice alternative la detenția publică a străinilor.

5.6. Comisiile locale de monitorizare a locurilor de detenție

În vederea garantării respectării drepturilor omului prin adoptarea Legii privind controlul civil asupra respectării drepturilor omului în instituțiile care asigură detenția persoanelor nr.235 din 13.11.2008, în fiecare unitate administrativ-teritorială de nivelul doi au fost create comisii de monitorizare cu scopul monitorizării condițiilor de detenție a deținuților și a tratamentului aplicat acestora.

În conformitate cu Legea nr.235 fiecare comisie de monitorizare urmează să fie formată din 7 membri pe un mandat de 2 ani, reprezentanți ai societății civile. Componența nominală a comisiei de monitorizare se aprobă prin decizia consiliului local corespunzător. Calitatea de membru al comisiei de monitorizare o poate avea persoana care a atins vârsta de 25 de ani, manifestă un comportament demn în societate, nu are antecedente penale și a fost propusă în calitate respectivă de către o asociație obștească care activează de cel puțin 5 ani, unul din scopurile statutare ale acesteia fiind protejarea drepturilor omului. În cazul în care asociațiile obștești nu înaintează candidaturi pentru calitatea de membru al comisiei de monitorizare, acestea se propun de către consiliul local, după consultarea prealabilă a Oficiului Avocatului Poporului.

Totodată, legislația în vigoare stabilește clar că nu pot fi membri ai comisiilor de monitorizare persoanele care dețin funcții de demnitate publică, funcționarii publici, judecătorii, procurorii, lucrătorii organelor apărării naționale, ale securității statului și ale ordinii publice, avocații, notarii și mediatorii.

Comisia de monitorizare a locurilor de detenție are următoarele drepturi:

- a) să evalueze condițiile de detenție a deținuților și tratamentul aplicat acestora;
- b) să aibă acces fără restricții în orice sector al instituției care asigură detenția persoanelor, cu excepția obiectivelor de pază, în orice moment al vizitei și fără o aprobare prealabilă, cu condiția respectării regulilor de securitate și a regimului din instituție;
- c) să solicite de la administrația locului de detenție, precum și de la autoritățile administrației publice, toate informațiile pe care le consideră necesare pentru monitorizare, cu excepția informațiilor ce constituie secret de stat;
- d) să discute cu deținuții, doar cu acordul acestora, fără martori sau sub supravegherea vizuală a administrației dacă condițiile de securitate o cer;
- e) să sesizeze și să facă demersuri către autoritățile statului în vederea realizării sarcinilor de monitorizare privind respectarea drepturilor omului în instituția care asigură detenția persoanelor;
- f) să primească plângeri privind respectarea drepturilor omului în instituția care asigură detenția persoanelor atât din partea deținuților și a rudelor acestora, cât și din partea altor persoane fizice sau juridice;
- g) la solicitarea instanței de judecată sau a administrației instituției care asigură detenția persoanelor, să-și prezinte opiniile privind posibilitatea liberării condiționate înainte de termen a deținutului, privind înlocuirea părții neexecutate din pedeapsă cu o pedeapsă mai blândă, privind liberarea de pedeapsă a minorilor, liberarea de pedeapsă datorită schimbării situației, liberarea de la executarea pedepsei a persoanelor grav bolnave,

aplicarea actului de amnistie, precum și, la solicitarea Președintelui Republicii Moldova, privind posibilitatea aplicării actului de grațiere.

Comisia de monitorizare are sarcina de a verifica și supraveghea condițiile de detenție și modul în care sînt tratați deținuții în instituția care asigură detenția persoanelor, aflată în raza unității administrativ-teritoriale în care a fost constituită comisia, iar concluziile ei se expun într-un raport asupra faptelor constatate.

În iulie 2018, Oficiul Avocatului Poporului a realizat un chestionar, care a relatat situația, după cum urmează:

APL II	Situația de până la 2018	Situația în 2018
Consiliul raional Anenii Noi		La nivel de unitate administrativ-teritorială de nivelul doi nu există comisia locală de monitorizare a instituțiilor de detenție.
Consiliul raional Basarabeasca	Comisie instituită prin decizia Consiliului raional Basarabeasca nr.02/17 din 12.04.2013	
Consiliul raional Briceni		Nu a fost creată comisia
Consiliul raional Cahul	Comisie instituită prin decizia Consiliului raional Cahul nr.01/07-IV din 22.03.2016	
Consiliul raional Cantemir		Nu există instituții de detenție
Consiliul raional Călărași	Comisie instituită prin decizia Consiliului raional Călărași nr.03/05 din 04.05.2012	În proces de revizuire a componenței comisiei
Consiliul raional Căușeni	Comisie locală instituită prin decizia Consiliului raional Căușeni nr.11/9 din 22.12.2009 (abrogat) și prin decizia nr.8/18 din 09.12.2011 instituită comisia raională	Comisia nu este funcțională (a activat pe parcursul anului 2012)
Consiliul raional Cimișlia		Nu a fost creată comisia din lipsa locurilor de detenție
Consiliul raional Criuleni		Consiliul nu au avut necesitatea instituirii comisiei de monitorizare.
Consiliul raional Dondușeni		Nu a fost creată comisia din lipsa locurilor de detenție

Consiliul raional Drochia		Nu a fost creată comisia
Consiliul raional Dubăsari		Nu a fost creată comisia
Consiliul raional Edineț		
Consiliul raional Fălești		Nu a fost creată comisia din lipsa locurilor de detenție
Consiliul raional Florești		Nu a fost creată comisia din lipsa locurilor de detenție
Consiliul raional Glodeni		
Consiliul raional Hîncești		Nu a fost creată comisia din lipsa doritorilor
Consiliul raional Ialoveni		Nu a fost creată comisia din lipsa locurilor de detenție
Consiliul raional Leova	Comisia locală a fost creată în baza deciziei Consiliului raional nr.4.2 din 06.08.2009 03.08.2011 – modificări în componența comisiei	Decizie de constituire în 2018 (proiect)
Consiliul raional Nisporeni	Comisia a fost creată în baza deciziei Consiliului raional nr.3/18 din 21.05.2009	Comisia și-a încetat activitatea din lipsa instituțiilor de detenție a persoanelor
Consiliul raional Ocnîța		
Consiliul raional Orhei		Nu a fost constituită
Consiliul raional Rezina		
Consiliul raional Rîșcani		Nu a fost creată comisia din lipsa locurilor de detenție
Consiliul raional Sîngerei		Nu a fost creată comisia din lipsa locurilor de detenție
Consiliul raional Soroca	Comisie instituită prin decizia Consiliului raional Soroca nr.10/11 din 16.08.2016	
Consiliul raional Strășeni		Nu a fost creată comisia din lipsa locurilor de detenție
Consiliul raional Șoldănești	S-a creat o nouă comisie	
Consiliul raional Ștefan Vodă		
Consiliul raional Taraclia	Comisie instituită prin decizia Consiliului raional Taraclia nr.2/5 din 06.04.2016	
Consiliul raional Telenești	Consiliul raional Telenești a aprobat componența comisiei prin deciziile nr.4/2 din 15.07.2009 și nr.6/14 din 23.08.2011 (cu mandat pentru 2011-2013)	

Consiliul raional Ungheni		Nu a fost creată comisia din lipsa locurilor de detenție
Consiliul municipal Chișinău		Nu a fost constituită
Consiliul municipal Bălți	A funcționat în perioada 2012 - 2014	Din 2015 comisia nu a mai fost creată din motivul lipsei doritorilor
Consiliul municipal Comrat		Temei de formare a comisiei nu este, deoarece nu au locuri de detenție.

RECOMANDARE: Guvernul urmează să decidă asupra necesității funcționării comisiilor locale de monitorizare, fie să modifice cadrul legal pe componenta atractivității acestui mandat.

IV. EDUCAȚIA ÎN DOMENIUL DREPTURILOR OMULUI ȘI ACTIVITATEA DE PROMOVARE A DREPTURILOR ȘI LIBERTAȚILOR FUNDAMENTALE ALE OMULUI A OFICIULUI AVOCATULUI POPORULUI

Educația în domeniul drepturilor omului

Declarația Universală a Drepturilor Omului, Pactul Internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, alte tratate internaționale stipulează că educația trebuie să urmărească dezvoltarea plenară a personalității umane și întărirea respectului față de drepturile omului și libertățile fundamentale.

În decembrie 2011, Adunarea Generală a ONU a aprobat, în unanimitate, Declarația ONU privind educația și instruirea în domeniul drepturilor omului, care a devenit unul dintre documentele politice internaționale, care impune statelor angajamente în domeniul drepturilor omului. Acest document, în formă concentrată, cuprinde un șir de angajamente și principii relevante privind educația în domeniul drepturilor omului. În special, articolul doi prevede că dreptul la educație și instruire în domeniul drepturilor omului este un drept fundamental inalienabil demnității inerente a persoanei umane și este strâns legat de realizarea efectivă a tuturor drepturilor omului în corespundere cu principiile universalității, indivizibilității și interdependenței drepturilor omului.

În același timp în Obiectivul 4, „Educație de calitate”, ținta 4.7, din Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă se stabilește că până în 2030, se va asigura ca „toți elevii să dobândească cunoștințele și competențele necesare pentru promovarea dezvoltării durabile, inclusiv, printre altele, prin educația pentru dezvoltare durabilă și stiluri de viață durabile, drepturile omului, egalitatea de gen, promovarea unei culturi a păcii și non-violenței, cetățenia globală și aprecierea diversității culturale și a contribuției culturii la dezvoltarea durabilă”.

Din 2005 există Programul mondial pentru educația în domeniul drepturilor omului, elaborat de Organizația Națiunilor Unite, care se implementează în mai multe țări.

Programul mondial pentru educația în domeniul drepturilor omului s-a concentrat, în cadrul primei etape, pe integrarea educației în domeniul drepturilor omului în învățământul primar și secundar; în faza a doua, pe integrarea educației în domeniul drepturilor omului în învățământul superior și universitar, implicit instruirea în domeniul drepturilor omului pentru profesori și educatori, funcționari publici, angajați din sistemul de drept și personalul militar. Cea de-a treia fază, care expiră în 2019, pe lângă acțiunile legate de implementarea

obiectivelor din etapele anterioare, a inclus promovarea formării în domeniul drepturilor omului pentru profesioniștii din domeniul mass-media.

În corespundere cu Rezoluția nr. 39/3 a Consiliului ONU pentru drepturile omului, adoptată la 27 septembrie 2018, *tinerii vor constitui grupul țintă al celei de-a patra etape a Programului mondial de educație în domeniul drepturilor omului (2020-2024)*. În Rezoluție statele membre și autoritățile guvernamentale relevante ale acestora, alte părți interesate, sunt îndemnate să-și intensifice eforturile de punere în aplicare, diseminare și promovare a respectului universal și înțelegerea Declarației Organizației Națiunilor Unite privind educația și formarea în domeniul drepturilor omului. Statele sunt încurajate să dezvolte planuri naționale de acțiune, cuprinzătoare și durabile, pentru educația și formarea în domeniul drepturilor omului, cu resurse dedicate și adecvate.

Republica Moldova are restanțe în realizarea Programului mondial pentru educația în domeniul drepturilor omului. Există lacune în ceea ce privește integrarea educației în domeniul drepturilor omului în învățământul superior și universitar, implicit instruirea în domeniul drepturilor omului a profesorilor, funcționarilor publici, angajaților din cadrul sistemului de drept. Angajații Oficiului Avocatului Poporului s-au confruntat în repetate ori cu situații în care funcționari publici, profesioniștii din domeniul justiției, dar și reprezentanți ai unor autorități de diferit nivel au dat dovadă de o înțelegere greșită a rolului și atribuțiilor Oficiului Avocatului Poporului în calitate de instituție națională de protecție a drepturilor omului, nu au cunoscut sau au interpretat greșit standarde internaționale în domeniul drepturilor omului. Acest lucru este dedus din răspunsurile la demersurile și recomandările Avocaților Poporului.

De asemenea, în Republica Moldova nu este deocamdată încetățenită practica de elaborare a actelor normative și legislative, a politicilor și strategiilor naționale, avînd la bază principiile abordări bazate pe drepturile omului (ABDO)¹⁹⁹. Oficiul Avocatului Poporului și-a propus crearea unui Centru de instruire în domeniul drepturilor omului pe lângă instituție, a cărui activitate urmează să fie axată pe instruirea funcționarilor publici, inclusiv privind aplicarea ABDO.

Între timp Oficiul Avocatului Poporului a identificat cîteva grupuri-țintă de profesioniști, care vor fi instruiți privind principiile ABDO.

¹⁹⁹ Abordarea Bazată pe Drepturile Omului este un mod de gîndire și abordare a statului, relațiilor dintre autoritățile publice și oameni, precum și procesul de dezvoltare, centrat pe oameni și drepturile acestora. ABDO cere ca statul, autoritățile publice să urmărească scopul asigurării depline a demnității umane, drepturilor fundamentale ale omului, liberei dezvoltări a personalității umane, dreptății sociale și pluralismului. ABDO cere ca obiectivele statului și ale autorităților să fie „despre oameni” și „pentru oameni”, iar activitatea acestora să se concentreze pe crearea și extinderea oportunităților pentru oameni.

Gradul redus de cunoaștere a misiunii și funcțiilor Avocaților Poporului, dar și a mecanismelor naționale de protecție a drepturilor omului reiese și din numărul mare de adresări la Oficiul Avocatului Poporului care nu țin de competența acestuia. Majoritatea adresanților nu știu unde trebuie să apeleze, pentru a-și revendica drepturile lezate.

Același lucru a fost atestat și în sondajele de opinii realizate în ultimul timp. Astfel, potrivit rezultatelor studiului „Percepții privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova” efectuat la comanda Oficiului Avocatului Poporului în toamna anului 2018²⁰⁰, doar 10% din respondenți consideră că sunt foarte bine informați cu privire la propriile drepturi. Mai mult de jumătate din respondenți consideră că există o lipsă a cunoștințelor în rândurile populației cu privire la drepturile omului. Deși în 2018, față de 2016²⁰¹, când a fost efectuat un studiu similar, se constată o mică descreștere a numărului de respondenți care se consideră foarte bine informați (10.3% față de 11.1%), se atestă totuși o creștere a respondenților care se consideră mai degrabă informați (42.6% față de 41.5%). De asemenea, a scăzut semnificativ ponderea cetățenilor care se consideră deloc informați (12.2% în 2018 față de 16.5% în 2016). Persoanele din grupurile social vulnerabile sunt și cele mai puțin informate despre drepturile omului.

Din studiu se mai atestă accesibilitatea redusă a informației. Mai mult de jumătate din respondenți consideră că există anumite impedimente lingvistice în ceea ce privește informația despre drepturile omului. Birocrația este considerată drept barieră pentru accesul liber la informațiile privind drepturile omului. Oamenii se simt aparent nesiguri de cunoștințele pe care le au în domeniul drepturilor omului, fapt ce poate fi determinat de modalitatea de transmitere a mesajelor și informațiilor despre drepturile omului, dar și de conținutul acestor informații.

Autoritățile depun eforturi pentru a schimba situația și a promova cultura drepturilor omului, însă deocamdată fără a obține rezultatele scontate²⁰².

După cum se menționează în Studiul realizat de organizația neguvernamentală Promo-LEX „Educație pentru drepturile omului în învățământul preuniversitar din Republica Moldova”, făcut public în anul 2018, cadrul legal și de politici educaționale din țara noastră prezintă o viziune modernă despre educația pentru drepturi și este în concordanță cu cele mai recente evoluții internaționale. Implementarea acestor principii este însă deficitară. În Republica Moldova sunt prezente, cel puțin teoretic, toate mecanismele recomandate de

²⁰⁰ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/12/Perceptii-DO_Romana-1.pdf

²⁰¹ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2016/12/eng-raport_do_final_pentru_tipar_1.pdf

²⁰² În Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2018–2022, Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014–2020 „Educația-2020” sunt prevăzute mai multe acțiuni privind educația în domeniul drepturilor omului.

standardele internaționale și literatura de specialitate: educația civică (inclusiv Educația în domeniul Drepturilor Omului) în curriculum obligatoriu; ofertă de cursuri opționale relevante; abordare transversală la toate disciplinele, precum și activități extracurriculare. Dintre acestea, în practică, cele mai importante mecanisme rămân cursul obligatoriu de educație civică și activitățile extracurriculare²⁰³. În Studiu se mai apreciază că „mediul educațional rămâne unul ierarhic, dominat de o viziune autoritară, în mare măsură inadecvat dezvoltării unei culturi a drepturilor”.

În luna martie 2018, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării a inițiat un proiect de reconceptualizare a disciplinei Educație Civică, care, de la 1 septembrie anul trecut, a fost implementat. Disciplina Educație Civică a fost înlocuită cu două discipline noi: Educație pentru Societate²⁰⁴ și Dezvoltare Personală²⁰⁵. În același timp, există și discipline opționale cu elemente ce țin de drepturile omului, cum ar fi Educația pentru drepturile omului²⁰⁶, Educație pentru media, Educație pentru sănătate, destinate elevilor din clasele primare și gimnaziale.

La scurt timp de la introducerea celor două discipline noi obligatorii, experții în domeniu au atras atenția asupra unor probleme care ar putea zădărnici implementarea eficientă a proiectului dat: pregătirea insuficientă a profesorilor care urmează să predea noile discipline; existența unor resurse educaționale limitate pentru EDU.

Avocatul Poporului apreciază deschiderea autorităților pentru aplicarea standardelor educaționale moderne în domeniul dat, încurajând Ministerul Educației, Culturii și Cercetării să monitorizeze situația privind predarea noilor discipline și să intervină cu adaptările de rigoare în caz de necesitate. De asemenea, autoritățile urmează să întreprindă acțiunile de rigoare pentru a asigura instruirea profesorilor implicați în predarea noilor discipline.

Avocatul Poporului își propune în anul 2019 monitorizarea stării de lucruri privind instruirea despre funcțiile și atribuțiile Avocatului Poporului, iar în perspectivă și a predării subiectului mecanisme naționale și internaționale de protecție a drepturilor omului la facultățile de drept din țară.

²⁰³ https://promolex.md/wp-content/uploads/2018/11/Raport_EDOM_RO_web.pdf

²⁰⁴ Din Raportul Promo-LEX: Educație pentru Societate include toate elementele de educație pentru cetățenie. Pentru predarea acesteia este alocată o oră obligatorie săptămânal, pe întreaga durată a ciclurilor gimnazial și liceal. .

²⁰⁵ Din Raportul Promo-LEX: Dezvoltare Personală va cuprinde o varietate de teme (cunoaștere de sine, sănătate, carieră, securitate personală, asigurarea calității vieții pe mai multe dimensiuni etc.). Va fi de asemenea obligatorie pe durata întregii educații preuniversitare.

²⁰⁶ Proiectul „Egalitatea Începe cu Educația”, implementat de Amnesty International Moldova, în parteneriat cu Ministerul Educației.

Avocatul Poporului încurajează Ministerul Culturii, Educației și Cercetării, alte instituții responsabile să realizeze acțiunile prevăzute la compartimentul educație în domeniul drepturilor omului în Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2018–2022, inclusiv dezvoltarea și aplicarea curriculum-urilor școlare și universitare prin includerea tematicii egalității de gen, a curriculumului școlar prin includerea modulelor privind drepturile omului, integritatea, cultura păcii și nonviolența, cetățenia globală și aprecierea diversității culturale.

Avocatul Poporului accentuează importanța cultivării la scară largă a abilităților de formare a cunoștințelor și competențelor necesare pentru promovarea dezvoltării durabile, diversității culturale, a drepturilor omului, a egalității de gen, a culturii păcii și nonviolenței în Republica Moldova, pentru edificarea unei societăți prospere în care sunt respectate drepturile omului și demnitatea umană. În acest scop, urmează a fi conjugate eforturile tuturor actorilor care pot contribui la sporirea culturii drepturilor omului în societate: autoritățile publice, instituțiile naționale de protecție a drepturilor omului, societatea civilă, cetățeni.

RECOMANDĂRI:

Avocatul Poporului recomandă autorităților să depună toate eforturile pentru a institui și implementa un program de educație și instruire în domeniul drepturilor omului, conform standardelor internaționale, și cu preluarea bunelor practici în acest domeniu ale altor țări.

Activitatea de promovare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului a Oficiului Avocatului Poporului

Conform Principiilor de la Paris (4.7), instituțiile naționale de protecție a drepturilor omului au ca și direcție prioritară de activitate „de a face cunoscute drepturile omului... de a spori gradul de conștientizare a opiniei publice privind importanța respectării drepturilor omului, în special prin informare și educație și prin utilizarea tuturor organelor de presă”. Totodată, articolul 28 din Legea nr. 52 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) prevede că Avocatul Poporului desfășoară activități de familiarizare a societății cu mecanismele de apărare a drepturilor omului prin acțiuni de informare și de instruire, elaborare și diseminare a materialelor informative despre drepturile și libertățile omului, contribuire la consolidarea educației în sfera drepturilor omului, cooperarea cu mass-media.

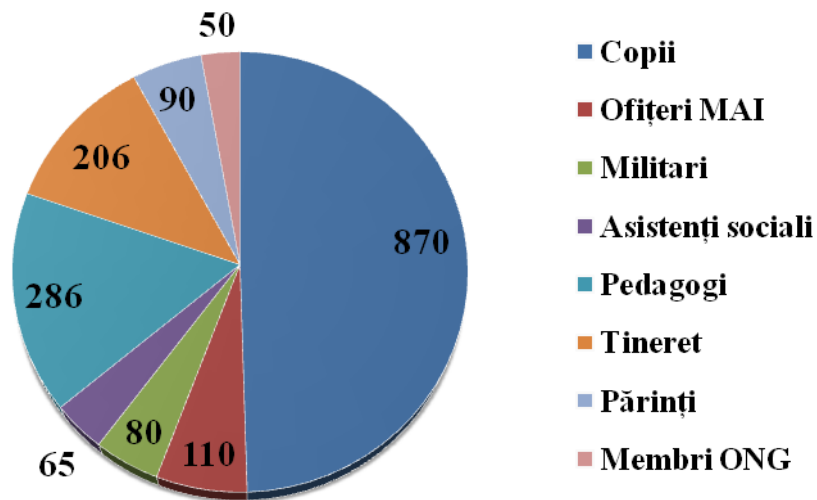
Întru realizarea atribuțiilor sale de promovare a drepturilor omului, Oficiului Avocatului Poporului a desfășurat în anul trecut 104 acțiuni de instruire și de informare, alte evenimente, în care au fost implicate 3700 de persoane, promovarea drepturilor omului fiind și în 2018 una dintre prioritățile Oficiului Avocatului Poporului.

Promovarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului prin acțiuni de informare

În anul 2018 Oficiul Avocatului Poporului a organizat 49 activități de informare (*întâlniri la care au fost ținute prelegeri, discuții*) în domeniul drepturilor omului la care au participat peste 1700 de persoane: copii, tineret, pedagogi, ofițeri MAI, membri ai organizațiilor neguvernamentale, militari, asistenți sociali, etc.

Printre participanții la aceste activități cel mai numeros grup îl constituie copiii, la circa 40 de activități au participat 870 de copii. Au fost abordate diverse subiecte: drepturile copilului, activitatea și atribuțiile Avocatului Poporului pentru drepturile copiilor, securitatea copiilor în mediul on-line, mecanismele de protecție împotriva violenței față de copii, participarea copiilor și altele. 206 tineri au participat la mai multe activități cu tematica orientată pentru interesele și vârsta acestora: activismul social și drepturile tinerilor, realizarea drepturilor tinerilor, combaterea violenței, securitatea pe internet. În cadrul activităților de informare au fost antrenați 286 de pedagogi, care au aflat despre activitatea și atribuțiile Avocatului Poporului și Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, despre modalitățile de reacționare și mecanismele existente de combatere și prevenire în cazurile de violență în școală, de asemenea cadrele didactice au fost informate despre prevederile legislației muncii.

**Categoriile de persoane care au participat
la activități de informate în 2018,
în total - 1757 persoane**

În anul trecut Oficiul Avocatului Poporului a organizat de asemenea 26 de conferințe internaționale și naționale, mese rotunde, reuniuni de lucru, concursuri, activități de sensibilizare a opiniei publice, cu participarea a peste 1640 de persoane.

Mai multe evenimente au fost desfășurate de Oficiul Avocatului Poporului în contextul Zilei Internaționale de reabilitare a victimelor torturii, cu participarea membrilor Consiliului pentru prevenirea torturii, reprezentanților ONG-urilor care activează în domeniu, ai Administrației Naționale a Penitenciarelor (ANP).

Astfel, în perioada 25-29 iunie a avut loc un Săptămînal de combatere a torturii. Acesta a inclus mese rotunde, în al cărui cadru membrii Consiliului pentru prevenirea torturii (CPT) și angajați ai Oficiului Avocatului Poporului au discutat cu reprezentanții MAI, ai Administrației Naționale a Penitenciarelor, ai Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale situația privind prevenirea torturii, privind acordarea asistenței medicale, condițiile de detenție în locurile de privare de libertate, implicit din cadrul izolatoarelor de detenție provizorie ale Inspectoratului General de Poliție (IGP).

În perioada menționată a avut loc o întâlnire a ombudsmenilor Mihail Cotorobai și Maia Bănărescu cu reprezentanți ai societății civile care activează în domeniul combaterii și prevenirii torturii.

Pe 26 iunie, de Ziua Internațională de Susținere a Victimelor Torturii, Oficiul Avocatului Poporului a organizat o Acțiune de comemorare a victimelor torturii și de solidarizare împotriva torturii „Lanț uman împotriva torturii”. Participanții – Avocații

Poporului, angajați ai instituției, membri ai Consiliului pentru prevenirea torturii, reprezentanți ai unor ONG-uri, ai Administrației Naționale a Penitenciarelor, au format un lanț uman de solidarizare împotriva torturii și de susținere a victimelor torturii. Ei au afișat pancarte, panouri cu mesaje antitortură, au aprins lumânări și au lansat lampioane în memoria victimelor torturii.

În contextul acțiunilor de prevenire a torturii și relelor tratamente, Oficiul Avocatului Poporului a transmis Administrației Naționale a Penitenciarelor 18 panouri cu materiale informative în domeniul prevenirii torturii și abțibilduri cu mesajul „Spațiu supravegheat de Avocatul Poporului”, care vor fi amplasate în instituțiile penitenciare din țară.

Diverse activități a inclus Decada pentru drepturile omului, organizată de Oficiul Avocatului Poporului în perioada 03-14 decembrie. Ediția 2018 a Decadei a fost dedicată aniversării a 70-a a Declarației Universale a Drepturilor Omului.

În această perioadă, la inițiativa Oficiului Avocatului Poporului, în instituțiile de învățământ primar și secundar au fost desfășurate ore tematice privind principiile și valorile Declarației Universale a Drepturilor Omului.

Pe 3 decembrie, de Ziua Internațională a persoanelor cu dizabilități, Oficiul Avocatului Poporului, în colaborare cu reprezentanți ai Consiliului Național al Tineretului și ai Asociației Nevăzătorilor, a organizat o acțiune de sensibilizare privind problemele cu care se confruntă persoanele cu dizabilități de vedere legate de accesul la spațiul public: **„O oră din viața unui nevăzător din Moldova”**. În acest scop, împreună cu jurnaliștii invitați de la patru posturi de televiziuni a fost parcurs traseul unei persoane nevăzătoare de la blocul unde locuiește pînă la stația de microbuz.

Participanții la activitate au discutat cu nevăzătorul despre barierele cu care se confruntă pentru a se deplasa pe acest segment de drum, dar și despre problemele legate de lipsa accesibilității fizice în ansamblu în capitală, a celei la infrastructura socială și informațională. Scopul activității organizate de Oficiul Avocatului Poporului a fost sensibilizarea opiniei publice, a factorilor de decizie municipali privind problemele persoanelor nevăzătoare, a persoanelor cu dizabilități în ansamblu și privind importanța creării de condiții pentru a asigura incluziunea lor socială.

Pe 4 decembrie, Oficiul Avocatului Poporului a fost coorganizator al Conferinței anuale „Drepturile persoanelor cu dizabilități pe ambele maluri ale Nistrului – realități și perspective” alături de Centrul pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, Asociația „Motivație”, Alianța Organizațiilor pentru Persoanele cu Dizabilități, sprijinite de Oficiul ONU pentru drepturile omului și IM Swedish Development Partner.

Pe 6 decembrie, Oficiul Avocatului Poporului a organizat Forumul Apărătorilor Drepturilor Omului. Evenimentul a fost prilejuit de aniversarea a 20-a de la adoptarea Declarației ONU cu privire la apărătorii drepturilor omului, aniversarea a 10-a de la adoptarea Declarației Consiliului Europei cu privire la apărătorii drepturilor omului, aniversarea a 70-a a Declarației Universale a Drepturilor Omului.

La Forum Oficiul Avocatului Poporului a fost pusă în discuție situația apărătorilor drepturilor omului în Republica Moldova prin prisma recomandărilor preliminare ale Raportului Special al Națiunilor Unite privind apărătorii drepturilor omului făcute publice pe marginea vizitei sale în Republica Moldova, în perioada 25-29 iunie 2018; rolul Oficiului Avocatului Poporului și al organizațiilor internaționale în promovarea și protejarea apărătorilor drepturilor și valorilor consemnate în Declarația Universală a Drepturilor Omului.

Printre participanți au fost reprezentanții organizațiilor neguvernamentale din domeniul drepturilor omului, inclusiv din UTAG și regiunea Transnistreană, ai Confederației Naționale a Sindicatelor din Moldova, jurnaliști; juriști, reprezentanți ai Oficiului Înaltului Comisar ONU pentru drepturile omului din Moldova, ai OSCE, ai Consiliului Europei, ai unor misiuni diplomatice în Republica Moldova.

De Ziua Internațională a drepturilor omului, pe 10 decembrie, Oficiul Avocatului Poporului a prezentat rezultatele studiului sociologic “Percepții asupra drepturilor omului în Republica Moldova”, ediția a doua.

Oficiul Avocatului Poporului și-a propus să efectueze asemenea studii o dată în doi ani pentru a evalua dinamica percepției privind respectarea drepturilor omului. O cercetare similară a fost efectuată în anul 2016.

Tot în cadrul Decadei pentru drepturile omului, pe lângă Oficiul Avocatului Poporului, a fost constituit Forumul Studenților antitortură în calitate de platformă a studenților din instituții de învățământ superior din Republica Moldova. Misiunea Forumului Studenților este de a identifica viitori juriști și activiști din domeniul drepturilor omului care se vor antrena în activități de monitorizare a respectării drepturilor omului cu scopul de prevenire a torturii și relelor tratamente în Republica Moldova.

Printre activitățile de informare mai importante organizate pe parcursul anului 2018 au fost prezentarea, pe 19 ianuarie, în cadrul unei ședințe publice, a concluziilor Avocatului Poporului din Raportul special privind rezultatele examinării cazului unei persoane cu dizabilități care nu a beneficiat la timp de asistența medicală adecvată. La reuniune au fost invitați factori responsabili pentru domeniile de referință din cadrul Parlamentului, Guvernului, reprezentanți ai unor ONG-uri.

Cu prilejul Zilei Europene de luptă împotriva discriminării persoanelor cu dizabilități, consemnată pe 5 mai, Avocații Poporului au organizat o ședință publică a Consiliului de experți pentru monitorizarea Convenției ONU cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități. În prezent Oficiul Avocatului Poporului se află la etapa reconceptualizării acestei entități, în contextul expirării mandatului membrilor Consiliului, dar și a modificărilor de structură a instituției.

Anul 2018 a fost unul jubiliar pentru Instituția Națională de Protecție a Drepturilor Omului, care a marcat 20 de ani de la creare. Cu acest prilej, **pe 27-28 septembrie, Oficiul Avocatului Poporului a organizat o conferință internațională la tema „Evoluția și rolul instituțiilor naționale de protecție a drepturilor omului în societatea modernă”**.

Printre cei 80 de participanți la conferința internațională au fost parteneri din țară și de peste hotare, demnitari, foști ombudsmani, reprezentanți ai comunității științifice, ai corpului diplomatic și ai societății civile.

La eveniment au participat Secretarul General al Institutului Internațional al Ombudsmanului, reprezentantul Rețelei Europene a Instituțiilor Naționale de Protecție a Drepturilor Omului (ENNHRI), Ombudsmanii din Lituania și Ucraina; adjuncți ai Avocatului Poporului din România și al Apărătorului Poporului din Armenia

În cadrul conferinței a fost examinată evoluția instituțiilor ombudsmanilor și instituțiilor naționale de protecție a drepturilor omului, inclusiv a celei din Moldova, subiect abordat în cadrul unei sesiuni aparte. Au fost discutate aspecte privind rolul instituțiilor ombudsmanilor și instituțiilor naționale de protecție a drepturilor omului în societatea modernă în sensul extinderii mandatului acestora de la momentul apariției pînă în prezent.

În 2018, de asemenea, s-au împlinit 10 ani de la instituirea funcției de Ombudsman pentru drepturile copilului. Momentul aniversar a fost consemnat în cadrul Conferinței Naționale „10 ani pentru drepturile copilului în Republica Moldova” și Forumul Copiilor, organizată pe 24 noiembrie de către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului. Conferința națională a fost prilejuită și de aniversarea a 25-a de la intrarea în vigoare pentru Republica Moldova a Convenției ONU cu privire la drepturile copilului. Conferința națională și Forumul Copiilor au întrunit peste 100 de participanți, printre care peste 40 de copii.

Cu prilejul împlinirii a 10 ani de la instituirea funcției de Ombudsman al Copilului a fost organizat un concurs de desen „10 drepturi în culori”, la care au participat peste 600 de copii. Învingătorii (30 de copii) au fost invitați pe 15 septembrie la un eveniment, care a avut loc la Muzeul Național de Artă, în al cărui cadru aceștia au fost premiați și au fost expuse cele mai reușite lucrări.

Un domeniu important în activitatea Oficiului Avocatului Poporului este promovarea și protecția drepturilor copilului.

În anul 2018, Avocatului Poporului pentru drepturile copilului a organizat, cu sprijinul financiar al UNICEF Moldova, două forumuri regionale pentru a discuta problema violenței față de copii.

Astfel, pe 28 noiembrie o asemenea întâlnire a avut loc la Comrat, la care au participat 47 de copii din mai multe localități din sud: Congaz, Chirsova, Dezghingea, Tomai, Avdarma, iar pe 17 noiembrie la Bălți, cu participarea a 50 de adolescenți din raionalele de nord ale Moldovei. În cadrul acestora a fost inițiat un dialog cu copiii despre propunerile pe care aceștia le pot înainta pentru a elabora un plan de acțiuni de prevenire a violenței în mediul școlar, dar și în familie.

Elevii au aflat mai multe despre Ombudsmanului Copiilor, ce atribuții are acesta, cum poate ajuta copii în cazul când drepturile acestora le sunt încălcate, au fost informați despre instrumentele și mecanismele naționale de prevenire și examinarea a cazurilor de violență față de copii.

În mod tradițional, cu ocazia Zilei internaționale a copiilor, 1 iunie, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copiilor a organizat în parcul Ștefan cel Mare și Sfânt o tombolă dedicată copiilor cu genericul „Cunoaște-ți drepturile”. Totodată, pe 14 mai 2018, cu prilejul Zilei Internaționale a Familiei, în incinta Bibliotecii Municipale Chișinău „B. P. Hașdeu”, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a inițiat dezbateri publice la tema „Familia în Republica Moldova mediu prietenos copilului?”.

Având în vedere preocuparea Ombudsmanului Copiilor pentru respectarea drepturilor copiilor aflați în instituțiile penitenciare împreună cu mamele lor deținute, la 31 iulie 2018, în colaborare cu Asociația obștească „Vitae”, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a organizat Conferința Națională „Respectarea drepturilor copilului născut după gratii, norme și standarde internaționale”. Discuțiile s-au axat pe respectarea drepturilor copiilor aflați în instituțiile penitenciare împreună cu mamele lor deținute, prin prisma standardelor internaționale și a bunelor practici. A fost efectuat un schimb de opinii la această temă cu scopul de a identifica soluții pentru problemele existente în Republica Moldova în domeniu.

Promovarea drepturilor omului prin instruire

Promovarea drepturilor omului prin instruire a devenit în ultimii ani o prioritate pentru Oficiul Avocatului Poporului. Instruirea oferă oportunitatea de a aduce cunoștințe din domeniul drepturilor omului de un anumit nivel la publicul-țintă al acestei activități, iar activitățile de instruire presupun o pregătire serioasă a formatorilor, activitățile sunt orientate spre acoperirea necesităților identificate ale grupurilor-țintă de persoane instruite.

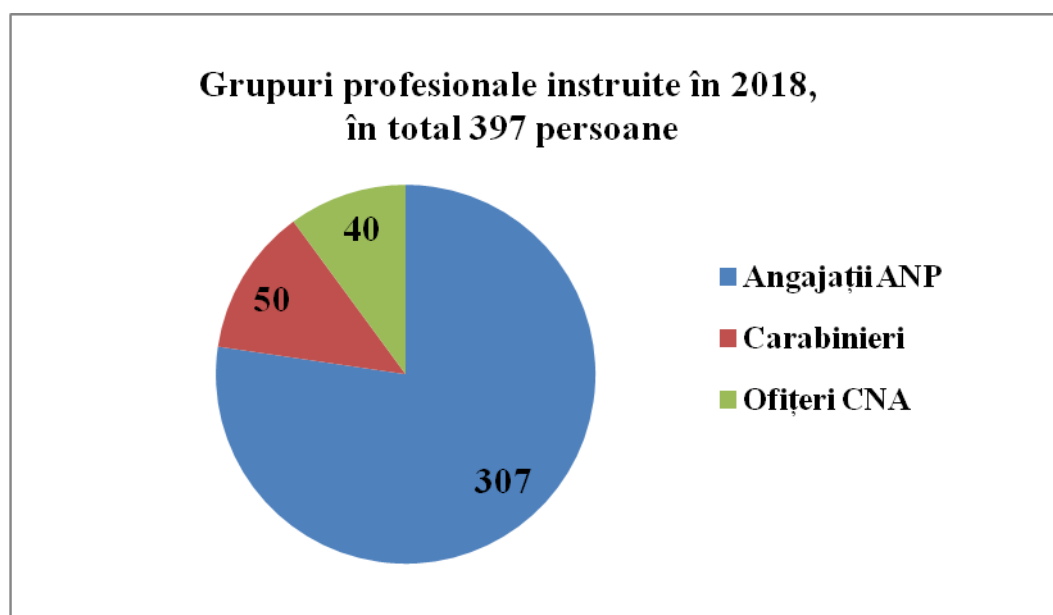
Pentru implementarea cu succes a programelor de instruire, care vor fi proiectate în baza metodologiei de proiectare a activităților de instruire, elaborată în cadrul OAP, a devenit necesară consolidarea abilităților angajaților Oficiului Avocatului Poporului în calitate de formatori.

În anul 2018 Oficiul Avocatului Poporului și-a consolidat capacitățile în ceea ce ține activitatea de instruire în domeniul drepturilor omului, la începutul anului fiind organizată instruirea angajaților instituției. Obiectivul activității a fost constituirea și dezvoltarea capacităților de formator ale funcționarilor Oficiului Avocatului Poporului.

Pe lângă metodologia elaborată, procesul de organizare a activității de instruire a fost reglementat prin câteva acte instituționale care stabilesc procedura și pașii activităților de instruire. Scopul acestor documente a fost de a reglementa respectivele activități și a stabili o procedură instituțională internă pentru a face față atât solicitărilor din exterior, cât și riscurilor implicite din exterior și din interior aferente activității planificate de instruire, în virtutea complexității atât a procesului, cât și a activităților propriu-zise.

Pentru a atinge obiectivele propuse, reprezentanții Oficiului Avocatului Poporului a activat în anul 2018 în cadrul a câteva parteneriate în domeniul instruirii: cu Administrația Națională a Penitenciarelor, Departamentul Trupelor de Carabinieri, Centrul Național Anticorupție.

În anul 2018, angajații Oficiului Avocatului Poporului au organizat 29 activități de instruire cu participarea a 397 persoane.

Rezultate sesizabile au fost obținute în acest domeniu, în procesul de colaborare a Oficiului Avocatului Poporului cu Administrația Națională a Penitenciarelor (ANP). Urmare a eforturilor comune depuse de formatorii OAP și Centrul de instruire al ANP, s-a reușit

întocmirea bazei pentru o curriculă în domeniul protecției drepturilor omului în cadrul sistemului penitenciar. Astfel formatorii OAP au instruit câteva categorii de angajați din ANP: nou-angajații, în cadrul unui curs de formare inițială și alți angajați în cadrul formării continue, printre care și directorii penitenciarelor sau adjuncții acestora.

Pe lângă noțiuni introductive din domeniul mecanismelor de apărare a drepturilor omului care acționează în cadrul sistemului penitenciar, cursanții au căpătat cunoștințe inițiale sau corespunzătoare nivelului de pregătire profesională în domeniul respectării și apărării drepturilor copilului în cadrul sistemului penitenciar, despre fenomenul de tortură, rele tratamente, tratamente inumane și degradante, combaterea și prevenirea acestora. Anume acest grup profesional a fost auditoriul de bază al formatorilor din cadrul Oficiului Avocatului Poporului, aceste cursuri au permis implementarea în practică a metodologiei elaborate și testarea metodelor însușite de formatori. Având certitudinea necesității de a continua lucrul cu acest grup profesional, pentru a spori nivelul de pregătire al formatorilor, de predare și calitatea materialului predat, acest început poate fi considerat prețios pentru OAP prin experiența acumulată.

În 2018 a fost semnat un Acord de colaborare cu Departamentul Trupelor de Carabinieri (DTC), care prevede organizarea unui șir de activități de instruire în domeniul respectării drepturilor omului, mai ales din perspectiva schimbărilor intervenite în actele legislative care se referă la activitatea carabinierilor. Pentru realizarea prevederilor acordului, angajații OAP au organizat mai multe focus-grupuri cu efectivul DTC. Scopul acestor acțiuni a fost stabilirea necesităților de instruire a acestui grup de profesioniști, în conformitate cu metodologia și procedura internă stabilită. La acest exercițiu au participat formatorii OAP și alți angajați, activitatea a avut loc sub îndrumarea expertului. Ulterior Angajații Oficiului au analizat rezultatele obținute în cadrul focus-grupurilor și au început elaborarea programului de instruire pentru carabinieri.

De asemenea Oficiul Avocatului Poporului, în rezultatul unui Acord de colaborare cu Centrul Național Anticorupție, a participat la mai multe instruirii cu diferite grupuri de profesioniști cu tematica „Mecanisme interne și externe de sesizare/avertizare a cazurilor de corupție”.

Conform rezultatelor chestionarelor propuse pentru completare în cadrul instruirilor, rata persoanelor care și-au îmbunătățit cunoștințele în urma instruirilor constituie 66%.

Activitatea de promovare prin elaborarea și diseminarea materialelor informative despre drepturile și libertățile fundamentale ale omului

Elaborarea și diseminarea materialelor informative este una dintre căile de propagare a drepturilor omului utilizate de instituțiile naționale de protecție a drepturilor omului.

În anul 2018, Oficiul Avocatului Poporului a editat 10 titluri de materiale informative: Raportul cu privire la respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în Republica Moldova în anul 2018; rezumatul în limba engleză a Raportul cu privire la respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în Republica Moldova în anul 2017; Raportul cu privire la respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în anul 2018; Broșura Instituția Națională de Protecție a Drepturilor Omului în Republica Moldova la 20 de ani (în versiunile română și engleză); pliantul „Declarația Universală a Drepturilor Omului – 70 de ani, Oficiul Avocatului Poporului – 20 de ani”; Recomandările (observațiile finale) ale Comitetului ONU pentru drepturile copilului emise în cadrul examinării celui de-al patrulea și al cincilea raport periodic combinat; pliantul „Cine este Avocatul Poporului?”, „Cine este Avocatul Poporului pentru drepturile copilului?”.

Colaborarea cu mass-media pentru informare și sporirea gradului de conștientizare a opiniei publice privind importanța respectării drepturilor omului

Avocații Poporului au ținut trei conferințe de presă (privind constatările ombudsmanilor referitor la respectarea drepturilor omului în anul 2017; cu ocazia Zilei Internaționale a copiilor străzii, privind situația copiilor în detenție), în mass-media din țară fiind înregistrate puțin peste 400 de apariții privind activitatea ombudsmanilor sau a Oficiului Avocatului Poporului.

În perioada de referință, Avocații Poporului au reacționat la mai multe semnale apărute în mass-media privind posibile violări ale drepturilor omului. Acestea s-au referit în temei la probleme legate de asigurarea respectării dreptului la întruniri, libertatea presei și libertatea de exprimare, condamnarea manifestărilor de ură și de intoleranță, aplicarea excesivă a arestului, reacțiile Avocatului Poporului în cazurile Serghei Cosovan și David Davitean, decizia autorităților de expulzare a unui grup de cetățeni turci.

Pentru fortificarea relației cu mass-media Oficiul Avocatului Poporului își propune să creeze o rețea a jurnaliștilor specializați în probleme din domeniul drepturilor omului, rămânând în același timp deschis pentru colaborare cu toți jurnaliștii interesați de subiecte din sfera drepturilor omului.

Pagina web a Oficiului Avocatului Poporului

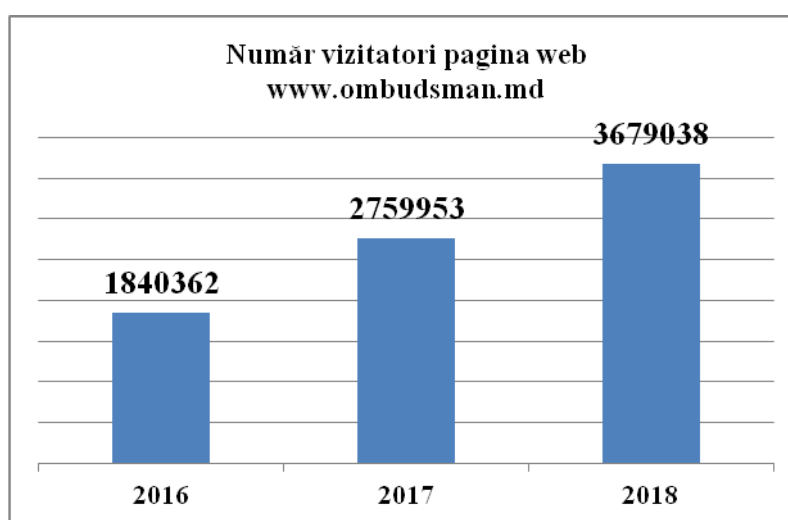
În anul 2018 Oficiul Avocatului Poporului a realizat o versiune nouă a paginii web a instituției în cadrul Proiectului „Consolidarea capacităților tehnice ale instituțiilor naționale pentru promovarea și protecția drepturilor omului”, finanțat de Ministerul Afacerilor Externe al Danemarcei și implementat de Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare.

Cu aceeași adresă consacrată www.ombudsman.md, pagina oficială a instituției a căpătat o nouă imagine prin design și conținut nou. Site-ul dispune de tot arsenalul de

adaptări necesare pentru persoanele cu deficiențe de vedere, textul poate fi văzut în contrast, alb-negru, poate fi și audiat. Noul site vine cu o structură optimizată în virtutea experienței de mai mulți ani și mai multor versiuni ale site-ului. Pe lângă acestea site-ul va funcționa tradițional în cele trei limbi consacrate: română, rusă, engleză.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, tradițional, își are propria pagină cu propriul meniu, unde vor fi plasate rapoartele, documentele importante, precum și Pagina Copiilor, într-o versiune funcțională și adaptată pentru vârsta copiilor.

În anul 2018 site-ul a avut cu 973 085 vizitatori mai mulți față de anul precedent, ajungând la indicatorul de **3 679 038 vizitatori**.

Pagina oficială a Oficiului Avocatului Poporului, site-ul www.ombudsman.md, a asigurat și în 2018 comunicarea instituției cu societatea, informarea acesteia în domeniul drepturilor omului. Materialele publicate pe site în 2018 au reflectat activitatea instituției, cele mai importante evenimente, au oferit publicului informații utile din domeniu. Astfel și prin intermediul paginii oficiale Oficiul Avocatului Poporului a realizat obiectivele legate de promovarea drepturilor omului.

Cooperarea externă

În anul 2018 Avocații Poporului și Oficiul Avocatului Poporului în ansamblu au colaborat activ cu partenerii externi ai instituției. Ombudsmanii au participat la majoritatea evenimentelor organizate de structurile de profil internaționale la care OAP este parte sau de către instituții internaționale din domeniul drepturilor omului, cum ar fi Alianța Globală a Instituțiilor Naționale de Protecție a Drepturilor Omului (GANHRI), Rețeaua Europeană a Instituțiilor Naționale de Protecție a Drepturilor Omului (ENNHRI), Asociația Mediatorilor și Ombudsmanilor Francofoni (AOMF), Institutul Internațional al Ombudsmanului (IOI) și

Institutul European al Ombudsmanului (EOI), Rețeaua Europeană a Ombudsmanilor pentru protecția drepturilor copilului (ENOC), ECRI, OSCE. Avocații Poporului au participat și la evenimente organizate de către omologii lor din Armenia, Georgia, Franța, Bulgaria, prezentând informații despre situația în domeniul drepturilor omului din Republica Moldova și provocările cu care se confruntă ombudsmanii în activitatea desfășurată.

Pentru prima dată instituția a găzduit un eveniment organizat de o organizație internațională de profil - Rețeaua Europeană a Instituțiilor Naționale de Protecție a Drepturilor Omului (ENNHRI). Evenimentul a avut loc la tema monitorizare și raportare, în perioada 5-7 martie curent, la Chișinău, în cadrul unui proiect finanțat de Uniunea Europeană și implementat de ENNHRI cu suportul Institutului Danez pentru Drepturile Omului. La seminar au participat 14 reprezentanți ai instituțiilor naționale de protecție a drepturilor omului din 11 țări membre ale ENNHRI.

De asemenea, reprezentanții instituției au participat activ la activitățile grupurilor de lucru ale ENNHRI în domeniul protecției drepturilor persoanelor cu dizabilități, comunicare, privind rolul instituțiilor naționale de protecție a drepturilor omului în situații de conflict și de post conflict.

Parteneriate instituite

În anul 2018 Oficiul Avocatului Poporului a semnat un acord de colaborare cu Împuternicitul pentru drepturile omului din Ucraina, acorduri de colaborare cu organizațiile societății civile RCTV „Memoria”, Institutul pentru Democrație din Comrat și Asociația „Media Centru” din Tiraspol. Au fost instituite parteneriate de cooperare cu Departamentul Trupelor de carabinieri; Centrul Național Anticorupție, Biroul Relații Interetnice și consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității.

V. ACTIVITATEA OFICIULUI AVOCATULUI POPORULUI ÎN ANUL 2018

Gestionarea și investigarea cererilor

Realizându-și misiunea, expusă în Programul de dezvoltare strategică pentru anii 2018-2022, de a contribui la consolidarea democrației și statului de drept prin monitorizarea activității autorităților și instituțiilor publice și oferirea suportului pentru asigurarea unei guvernări orientate spre respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în Republica Moldova, Oficiul Avocatului Poporului și în anul 2018 a recepționat și examinat de la cetățeni cereri cu privire la încălcarea drepturilor și libertăților omului.

Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) nr.52 din 03.04.2014 în articolul 16 prevede că una din atribuțiile Avocatului Poporului este examinarea cererilor cu privire la încălcarea drepturilor și libertăților omului.

În conformitate cu Principiile privind Statutul Instituțiilor Naționale pentru Promovarea și protecția Drepturilor Omului (Principiile de la Paris), și anume: „O instituție națională poate să fie autorizată să audieze și să examineze plângeri și petiții care se referă la situații individuale. Cazurile pot să fie sesizate de persoane fizice, prin intermediul reprezentanților săi, de părți terțe, organizații non-guvernamentale, asociații ale sindicatelor sau oricare alte organizații reprezentative”.

Conform legii menționate, Avocatul Poporului examinează cererile persoanelor fizice, indiferent de cetățenie, vârstă, sex, apartenență politică sau convingeri religioase, care locuiesc permanent, se află ori s-au aflat temporar pe teritoriul țării, ale căror drepturi și libertăți se presupune că au fost încălcate de Republica Moldova. Avocatul Poporului nu se substituie prin competențele sale autorităților publice, organelor de drept și instanțelor judecătorești și examinează cererile privind deciziile, acțiunile sau inacțiunile autorităților publice, organizațiilor și întreprinderilor, indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare ale organizațiilor necomerciale și persoanelor cu funcții de răspundere de toate nivelurile care, conform opiniei petiționarului, i-au încălcat drepturile și libertățile.

Există câteva condiții pentru ca cererea să fie acceptată și preluată spre examinare de către Avocatul Poporului: cererea se depune până la expirarea unui an din ziua încălcării presupuse a drepturilor sau libertăților petiționarului, sau din ziua când acesta a aflat despre presupusa încălcare; în cerere se indică numele, prenumele și domiciliul petiționarului, descrierea succintă a circumstanțelor cauzei, denumirea autorității sau numele persoanei cu funcții de răspundere în urma acțiunilor și/sau inacțiunilor căreia a avut loc încălcarea drepturilor sau libertăților, în cazul în care această persoană se cunoaște; în cazul în care

faptele invocate în cerere au constituit obiect al examinării de către alte autorități, la cerere urmează să fie anexate copiile de pe răspunsurile autorităților respective. Potrivit Legii cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) nr.52 din 03.04.2014, Avocatul Poporului este obligat să nu divulge informațiile confidențiale, precum și datele cu caracter personal comunicate în cadrul activității sale, decât cu consimțământul persoanei la care acestea se referă, să nu divulge secretul de stat și alte informații și date ocrotite de lege, de aceea este necesar acordul petiționarului în scris pentru ca cererea să fie remisă organului competent.

Cererile adresate Avocatului Poporului sunt depuse personal sau prin poștă, fax, e-mail sau alt mijloc de comunicare.

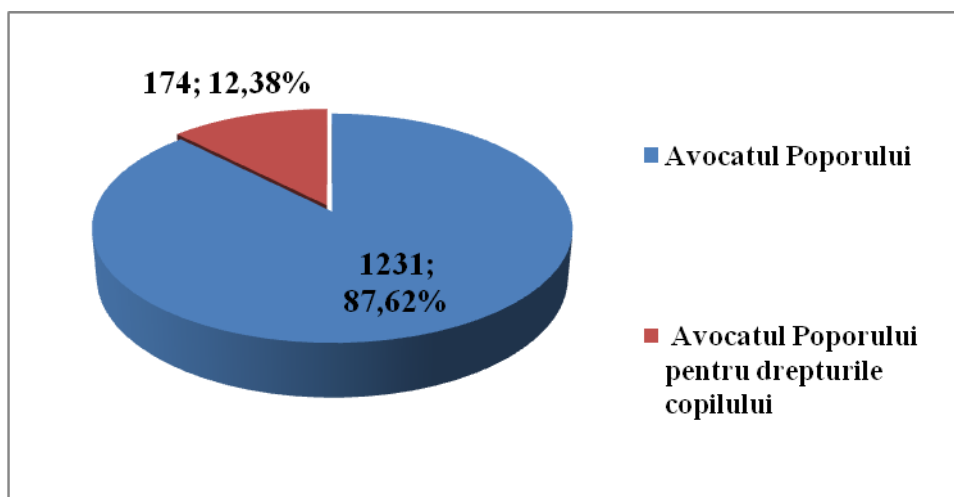
În 2018 OAP a elaborat o nouă pagină web a instituției cu adresa cunoscută: www.ombudsman.md, care oferă cetățenilor posibilitatea de a depune cereri on-line.

Astfel, procesul de investigare și gestionare a cererilor confirmă o dată în plus faptul că Oficiul Avocatului Poporului, în calitate de mecanism extrajudiciar de asigurare a respectării drepturilor omului, reprezintă o alternativă de soluționare pe cale amiabilă a conflictelor între petiționari și autorități publice, organizații și întreprinderi indiferent de tipul de proprietate și forma de organizare, de către organizațiile necomerciale și de către persoanele cu funcții de răspundere de toate nivelurile.

Cu toate acestea, Avocatul Poporului nu poate primi spre examinare cererea care este în procedură judiciară pentru examinare în fond, cu excepția cererilor privind acțiunile și/sau inacțiunile judecătorului; a cărei examinare ține de competența altor organe (intentarea urmăririi penale, explicarea deciziei judecătorești); pe cauză adjudecată, pe care există o sentință sau o hotărâre judecătorească în fond; care conține calomnii și insulte, discreditează autoritățile statului în general, autoritățile locale, asociațiile de cetățeni și reprezentanții lor, care instigă la ură națională, rasială, religioasă și la alte acțiuni pentru care se prevede răspundere conform legii.

De asemenea cererea poate fi depusă și de către un reprezentant al persoanei lezate în drepturi, de către organizații nonguvernamentale, sindicate și alte organizații reprezentative în numele acesteia. Este de menționat faptul că, cererea din partea unei persoane aflate în detenție, a unei persoane aflate în izolatoarele de urmărire penală, din partea militarilor din unitățile militare nu se supune cenzurii și se expediază de către administrația instituției respective Avocatului Poporului în termen de 24 ore. De asemenea, potrivit art.36 alin.2 lit.b) din Legea nr.1402 din 16.12.1997 reclamațiile și cererile pacienților din staționările de psihiatrie sunt prezentate fără cenzură Avocatului Poporului sau, după caz, Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului. Cererile adresate Avocatului Poporului sunt scutite de taxa de stat.

În anul 2018 în adresa Oficiului Avocatului Poporului au parvenit **1405 cereri**. Din numărul total de cereri (1405) parvenite pe parcursul anului 2018, **1231 (87,62%)** au fost adresate Avocatului Poporului și **174 (12,38%)** adresate Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului.

Din cele 1405 cereri înregistrate, 328 (23,25%) au fost acceptate spre examinare (234 cereri acceptate spre examinare de Avocatul Poporului și 94 cereri acceptate spre examinare de către Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului), cu întreprinderea acțiunilor procesuale în temeiul art.25 din Legea nr. 52. În procesul examinării au fost emise acte de reacționare, a fost solicitat concursul instituțiilor și persoanelor cu funcții de răspundere, au fost solicitate informații, documente și materiale necesare, au fost efectuate vizite de monitorizare, au fost înaintate propuneri de modificare a legislației etc.

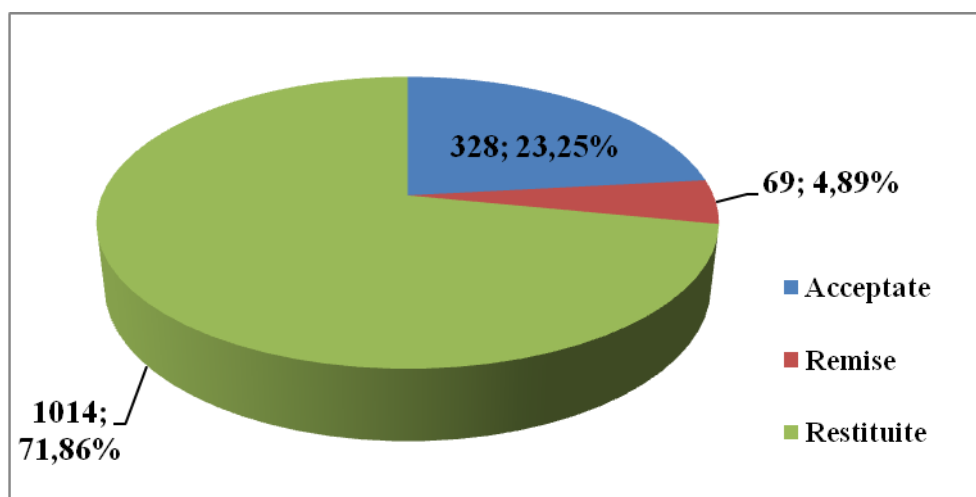
Circa 69 de cereri (4,89%)²⁰⁷ au fost remise autorităților competente pentru a fi examinate, conform competenței.

Alte 1014 de cereri (71,86%)²⁰⁸ au fost restituite în temeiul prevederilor art. 18, 19, 20 din Legea nr. 52, petiționarilor indicându-li-se procedurile pe care sunt în drept să le folosească pentru a-și apăra drepturile și libertățile. Cererile respective au fost restituite pentru că nu țin de competența Avocatului Poporului. Numărul mare de adresări din această categorie, relevă nivelul scăzut al culturii juridice a populației și faptul că persoanele nu cunosc care dintre autorități este abilitată pentru soluționarea problemei cu care se confruntă. În acest caz petiționarului îi este explicată procedura pe care trebuie să o urmeze pentru soluționarea problemei sale.

²⁰⁷ 58 cereri remise de Avocatul Poporului și 11 cereri remise de Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului.

²⁰⁸ 945 cereri restituite de către Avocatul Poporului și 69 restituite de către Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului.

Clasificarea cererilor, în funcție de decizia adoptată

În conformitate cu cererile recepționate, cele mai des invocate drepturi încălcate le constituie:

Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică – 271 cereri parvenite. Problemele abordate de petiționari sunt următoarele: condițiile de detenție; acte de tortură; dreptul la viață; acțiunile administrației locului de detenție; eliberarea condiționată sau aplicarea amnistiei; revizuirea dosarului penal; transferul în alt penitenciar. Din numărul de cereri de acest fel adresate, **61 cereri** au întrunit condițiile de admisibilitate și au fost acceptate spre investigare.

Alt drept pretins încălcat este **accesul liber la justiție – 237 cereri.** Problemele abordate sunt: caracterul public al dezbaterilor judiciare; prezumția nevinovăției; neretroactivitatea legii; principiul contradictoriu; dreptul la recurs efectiv; tergiversarea examinării cauzelor; dreptul la compensarea prejudiciului; caracterul obligatoriu al hotărârilor judecătorești; neîndeplinirea hotărârilor judecătorești; dezacordul cu hotărârea/sentința judecătorească; se consideră nevinovați și nu sunt de acord cu sentința rămasă definitivă, se plâng pe acțiunile poliției sau a inspectorului de sector; se plâng pe acțiunile procurorului; solicită tălmăcirea sau revizuirea legislației; acțiunile executorului judecătoresc; compensarea prejudiciului. Dintre acestea au întrunit condițiile de admisibilitate și conținut doar **11 cereri**, care au fost acceptate spre investigare.

Dreptul la informație a fost invocat în **203 cereri.** Problemele abordate sunt: primirea informației – marea majoritate a adresanților au solicitat expedierea în adresa lor a copiilor Rapoartelor Avocatului Poporului privind monitorizarea condițiilor de detenție în instituțiile penitenciare din țară; distribuirea informației. Din numărul total au fost acceptate spre investigare **13 cereri.**

Viața intimă, familială și privată a fost invocat în **114 cereri**. Majoritatea problemelor abordate fiind protejarea copiilor. Din ele au întrunit condițiile de admisibilitate și au fost acceptate spre investigare **37 cereri**.

Dreptul la proprietatea privată și protecția acesteia a fost invocat în **101 cereri**. Problemele abordate fiind: obținerea proprietății private; posedarea proprietății private; folosirea și dispunerea de proprietatea privată. Din ele au fost acceptate spre investigare **11 cereri**.

Dreptul la asistență și protecție socială a fost invocat în **98 cereri adresate**. Criza economică și majorările permanente ale prețurilor și tarifelor la mărfurile de consum și servicii afectează în continuare nivelul de trai al populației per ansamblu și generează aprofundarea sărăciei celor mai vulnerabile grupuri. Problemele abordate au fost: recalcularea pensiei; solicită acordarea ajutorului financiar sau material; imposibilitatea achitării serviciilor comunale. Din acestea **31 cereri** au fost acceptate spre examinare. Oamenii sunt nemulțumiți în continuare de nivelul scăzut al veniturilor, al prestațiilor sociale, care nu acoperă nici minimumul de existență; de sistemul de pensionare; de modalitatea de acordare a ajutorului social/ajutorului pentru perioada rece a anului și a altor prestații sociale.

Dreptul la apărare a fost invocat în **81 cereri**. Problemele invocate au fost: dreptul la apărare în cazul reținerii sau arestării și dreptul la apărare în cazul examinării judiciare. Din ele au fost acceptate spre investigare **18 cereri**.

Alt drept pretins încălcat este *Dreptul la ocrotirea sănătății* - **62 cereri parvenite**. Problemele abordate fiind: minimum asigurării medicale; dreptul la tratament adecvat și atitudinea personalului medical față de pacienți. Au fost acceptate spre investigare **46 cereri**.

Dreptul la învățătură a fost invocat în **40 cereri**. Problemele invocate fiind condițiile de studii, alegerea instituției de învățământ și alegerea limbii de studii. Din acestea acceptate spre investigare – **12 cereri**.

Dreptul la muncă și la protecția muncii a fost invocate în **34 cereri**. Problemele invocate fiind condițiile de angajare, condițiile de muncă, condițiile de concediere. Din ele acceptate spre investigare **9 cereri**.

Clasificarea adresărilor potrivit dreptului pretins lezat, comparativ cu anii 2015, 2016 și 2017,2018

<i>Tematica adresărilor</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>
Accesul liber la justiție	259	296	171	237

Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică	195	230	316	271
Dreptul la asistență și protecție socială	91	133	96	98
Dreptul la proprietatea privată și protecția acesteia	80	49	61	101
Dreptul la informație	75	116	88	203
Dreptul la muncă și la protecția muncii	48	74	33	34
Viața intimă, familială și privată	65	72	81	114
Dreptul la apărare	35	35	63	81
Dreptul la învățătură	4	20	32	40
Dreptul la petiționare	19	8	9	9
Dreptul la libera circulație	8	2	4	19
Dreptul la ocrotirea sănătății	33	40	62	62
Libertățile personale	7	5	3	13
Dreptul la administrare	6	6	22	20
Dreptul la cetățenie	2	2	19	13
Dreptul de vot și de a fi ales	-	-	-	-
Dreptul la mediu înconjurător sănătos	4	6	4	2
Altele	9	8	72	89

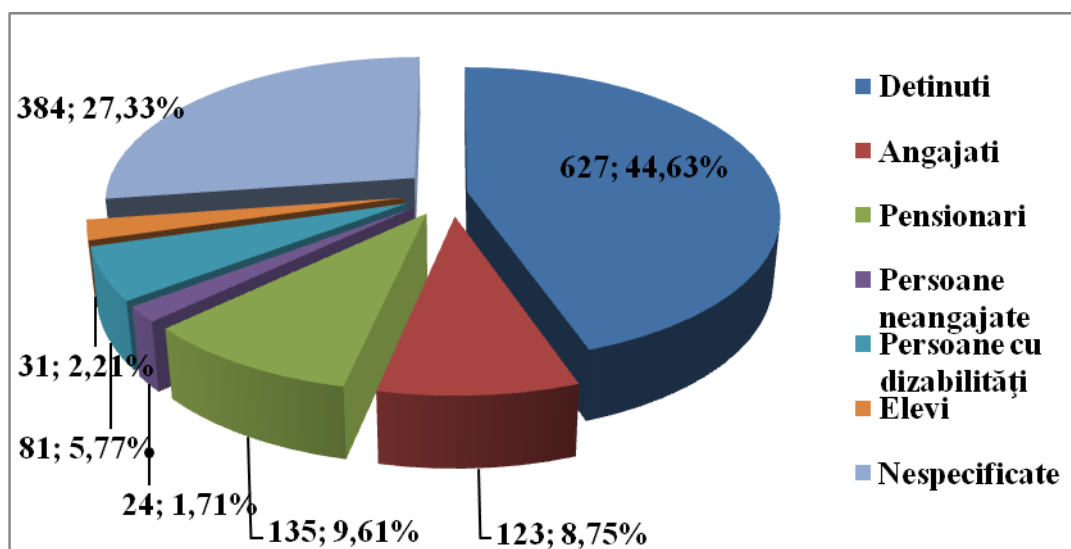
Notă: La rubrica „Altele” sînt incluse cererile în care nu se invocă încălcarea unui drept constituțional și nu pot fi încadrate în sistemul de evidență automatizată a adresărilor parvenite la OAP, cum ar fi drepturile consumatorilor, solicitarea consultațiilor juridice ș.a.

Din numărul total al persoanelor care pe parcursul perioadei raportate s-au adresat la Oficiul Avocatului Poporului **627 o constituie deținuți; 135 pensionari; 123 angajați; 81 persoane cu dizabilități; 31 elevi, persoane neangajate 24 precum și alte categorii mai puțin numeroase.**

Timp de mai mulți ani în fruntea listei persoanelor care se adresează la Ombudsman stau deținuții. Problemele pe care le abordează această categorie sunt următoarele: condițiile detenției, asistența medicală, calitatea produselor alimentare, asigurarea cu îmbrăcăminte. Un subiect aparte în adresările deținuților în anul 2018 este legate de intrarea în vigoare

începând cu 01.01.2019 a modificărilor la articolul 385 alin.5 CPP prin care se reduce pedeapsa: 2 zile de închisoare pentru o zi de arest preventiv. Acest lucru a generat o serie de solicitări de a oferi textele rapoartelor asupra vizitelor în locurile de detenție realizate de ombudsman și mecanismul național de prevenire a torturii. Deținuții solicită aceste documente pentru a înainta cerere în instanța de judecată pentru a fi redus termenul de ispășire a pedepsei, în legătură cu detenția în condiții inumane sau degradante, fapt care ei speră să îl demonstreze inclusiv și prin rapoartele solicitate. Răspunsul la această solicitare a constituit o provocare a anului 2018, deoarece volumul (fizic) al celor solicitate depășea capacitățile instituției. Cu toate acestea Oficiul Avocatului Poporului a găsit o soluție – a fost asigurată tipărirea unui număr rezonabil de rapoarte pentru perioada anilor 2010 -2018 care au fost distribuite cu implicarea ANP în toate penitenciarele din țară prin plasarea lor în bibliotecă.

Analiza cererilor parvenite potrivit categoriilor de petiționari:

Pe parcursul anului 2018 Avocatul Poporului s-a sesizat în 12 cazuri și Avocatul Poporului pentru drepturile copilului s-a sesizat în 22 cazuri.

În procesul investigării cererilor acceptate spre examinare, Avocatul Poporului este împuternicit să întreprindă anumite acțiuni procesuale și să emită anumite tipuri de acte, specifice mandatului după cum urmează:

***Dinamica acțiunilor procesuale/actelor de reacționare,
comparativ cu anii 2015, 2016 și 2017***

<i>Acțiuni procesuale</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>
Aviz cu recomandări privind măsurile ce urmează a fi întreprinse pentru repunerea imediată în drepturi a petiționarului (art.24 din Legea nr.52 din 03.04.2014)	62	65	129	57
Demers (pentru intentarea unui proces penal/disciplinar în privința persoanei cu funcții de răspundere care a comis încălcări ce au generat lezarea considerabilă a drepturilor și libertăților omului (art.25 alin.(1) lit.b) din Legea nr.52	4	9	13	9
Sesizare asupra cazului de încălcare a eticii de serviciu, târăgănare și birocrațism (art.25 alin.(1) lit.d) din Legea nr.52	11	19	6	9
Acțiuni în instanța de judecată/intervenire în proces pentru a depune concluzii (art.25 alin.(2) și (3) din Legea nr.52	2/2	9/7	13	1/11
Acord de conciliere (art.23 alin.(3) din Legea nr.52	1	2	2	1
Propuneri privind îmbunătățirea activității aparatului administrativ în temeiul subpunctului 6 din punctul 7 al capitolului II din Regulamentul de organizare și funcționare a OAP	2	1	4	-
Solicitare de efectuare a expertizei judiciare (art.11 lit.m din Legea nr.52)	1	1	-	-
Propuneri și recomandări de perfecționare a legislației (art.27 lit.(a) din Legea nr.52)	8	15	14	12
Sesizarea Curții Constituționale în vederea controlului constituționalității actelor normative (art.26 din Legea nr.52)	2	3	3	-
Opinii asupra proiectelor de acte normative (art.27 lit.(b) din Legea nr.52)	60	80	59	42
TOTAL	155	211	245	142

Pe parcursul anului 2018 Oficiul Avocatului Poporului a organizat audiența persoanelor, zilnic de la 09.00 până la 15.00. În același regim este organizată audiența cetățenilor în cadrul reprezentanțelor. Pe parcursul anului 2018, funcționarii Oficiului Avocatului Poporului au primit în audiență 3244 de persoane.

Acțiunile procesuale ale Avocatului Poporului:

Avizele cu recomandări privind măsurile ce urmează a fi întreprinse pentru repunerea imediată în drepturi a petiționarului (art. 24 din Legea nr.52 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul))

Potrivit art. 24 din Legea nr. 52/03.04.2014, în situațiile în care se constată încălcări ale drepturilor sau libertăților petiționarului, Avocatul Poporului prezintă autorității sau persoanei cu funcție de răspundere, ale cărei decizii, acțiuni sau inacțiuni, după părerea sa, încalcă drepturile și libertățile omului, un aviz ce va cuprinde recomandări privind măsurile ce urmează a fi întreprinse pentru repunerea imediată în drepturi a petiționarului. Autoritatea sau persoana cu funcție de răspundere care a primit avizul este obligată să-l examineze în termen de 30 de zile și să-i comunice în scris Avocatului Poporului despre măsurile luate în vederea remedierii situației.

În cazul în care Avocatul Poporului nu este de acord cu măsurile întreprinse, el este în drept să se adreseze unui organ ierarhic superior pentru luarea măsurilor ce se impun în vederea executării recomandărilor cuprinse în avizul său și/sau să informeze opinia publică. Organul ierarhic superior este obligat să comunice despre măsurile luate în termen de 45 de zile.

În decursul anului 2018, Avocatul Poporului nu a făcut uz de dreptul de a se adresa organului ierarhic superior, dat fiind faptul că autoritățile avizate au dat curs recomandărilor înaintate prin avizele expediate. În acest sens au fost întocmite 57 de avize ce cuprind recomandări privind măsurile ce urmează a fi întreprinse pentru repunerea imediată în drepturi a petiționarului, care au fost expediate la adresa autorităților publice centrale și locale, după cum urmează:

Instituțiile vizate în actele de reacționare ale Avocatului Poporului:

Instituția vizată	2018
Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, inclusive instituțiile subordonate	6
Ministerul Educației, Culturii și Cercetării și instituțiile subordonate	9
Ministerul Afacerilor Interne, inclusive instituțiile subordonate	5
Ministerul Justiției, inclusive instituțiile subordonate	27
Autoritățile publice locale	5
Sistemul judecătoresc	1

Procuratura Generală	1
Î.S. "Poșta Moldovei"	1
SIS	1
Adunarea Populară Găgăuzia	1
Total	57

Din numărul total de avize ce cuprinde recomandări privind măsurile ce urmează a fi întreprinse pentru repunerea imediată în drepturi a petiționarului au fost înaintate:

Ministerului Justiției și instituțiilor subordonate – 27 avize. Recomandările înaintate se referă la : ameliorarea condițiilor de detenție și asigurarea standardelor minime de detenție, dreptul la ocrotirea sănătății a persoanelor aflate în custodia statului; instituirea unui mecanism cu privire la diminuarea agresivității sexuale între minorii deținuți în instituțiile de detenție; elaborarea reglementărilor interne pentru standardizarea acțiunilor administrației penitenciarelor cu privire la asigurarea deținuților sosiți în penitenciare cu dreptul la un apel telefonic; întreprinderea măsurilor decisive și efective în scopul prevenirii și diminuării traficului, consumului și proliferarea necontrolată de substanțe psihotrope sau stupefiante, precursorilor, etnobotanicele, analoagelor acestora și altor substanțe ilegale, în instituțiile penitenciare; implementarea standardelor internaționale în materialul tratamentului farmacologic cu metadonă al dependenței de opiacee; standardizarea procedurilor de acordare a dreptului la întâlniri deținuților, între care există o relație de căsătorie.

Ministerului Educației Culturii și Cercetării, instituții subordonate - 9 avize. Recomandările înaintate se referă la: reevaluarea și eradicarea violenței asupra copiilor și stabilirea unui program de instruire continuă a profesorilor și cadrelor didactice auxiliare în domeniul prevenirii și reacționării la situație de violență; acordarea atenției solicitărilor instituțiilor penitenciare de a acorda suportul necesar reintegrării minorilor din custodia statului în procesul educațional; instruirea internă a profesorilor în domeniul managementului situațiilor de conflict și a diminuării violenței în rândul elevilor.

Autorităților publice locale - 5 avize. Recomandările înaintate se referă la: întreprinderea măsurilor în vederea inițierii și desfășurării procedurilor de control a gradului de implementare a normelor ce privesc îngrădirea terenurilor instituțiilor de învățământ; întreprinderea măsurilor urgente pentru asigurarea transportării accesibile și gratuite, a tuturor elevilor din localitățile urbane la instituțiile de învățământ rurale; asigurarea dreptului la asistență socială și condițiilor precare de trai, asigurarea accesului la informare, asigurarea accesului persoanelor cu dizabilități la mediul fizic, protecția specială a copiilor aflați în situația de risc și a copiilor separați de părinți.

Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, inclusive instituțiile subordonate - 6 avize. Recomandările înaintate se referă la: adoptarea măsurilor necesare în vederea efectuării expertizelor sanitare în privința produselor alimentare și estimării apei potabile, utilizate în alimentația copiilor din unele instituții de învățământ; emiterea unei circulare adresate tuturor instituțiilor medico-sanitare publice, cu privire la obligativitatea respectării prevederilor Programului național de imunizări pentru anii 2016-2020; acordarea asistenței sociale și protecție social familiilor vulnerabile cu mulți copii; asigurarea accesului fizic al persoanelor cu dizabilități la organele publice din sfera socială, asigurarea dreptului la un trai decent, asigurarea respectării dreptului la informare a cetățenilor, garantarea protecției persoanelor cu dizabilități, respectarea dreptului la proprietatea privată, neachitarea indemnizației paternale, asigurarea condițiilor adecvate de studiu în instituțiile de învățământ, repunerea în drepturi a copiilor minori, asigurarea dreptului la protecție socială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți.

Ministerului Afacerilor Interne, inclusive instituțiile subordonate- 5 avize. Recomandările înaintate se referă la: remediarea situației cu privire la condițiile de detenție în izolatoarele de detenție provizorie din cadrul Inspectoratelor de Poliție.

În majoritatea cazurilor, instituțiile vizate au ținut cont de recomandările Avocatului Poporului și au întreprins măsurile recomandate, în limita resurselor financiare alocate sau au asigurat că vor depune eforturi pentru a îndeplini recomandările înaintate.

Demers pentru intentarea unei proceduri disciplinare sau penale în privința persoanei cu funcție de răspundere care a comis încălcări ce au generat lezarea drepturilor și libertăților omului (art. 25 lit. b) din Legea nr.52 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul))

Potrivit art. 25 lit. b) din Legea nr. 52, în baza rezultatelor examinării sesizării, Avocatul Poporului este în drept să intervină pe lângă autoritățile competente cu demers pentru intentarea unei proceduri disciplinare sau penale în privința persoanei cu funcție de răspundere care a comis încălcări ce au generat lezarea drepturilor și libertăților omului.

Astfel, în anul 2018, Avocatul Poporului a solicitat intentarea proceselor disciplinare sau penale în 14 cazuri în care au fost vizați persoane cu funcție de răspundere care au comis încălcări ce au generat lezarea drepturilor și libertăților omului.

• Procuratura Generală și procuraturile raionale – **7 demersuri** pentru intentarea unei proceduri disciplinare sau penale în privința persoanelor cu funcție de răspundere care au comis încălcări ce au generat lezarea drepturilor și libertăților omului. În toate cazurile fiind emise ordonanțe de refuz în intentarea procesului penal sau declanșării procedurii disciplinare.

• Autoritatea Națională a Penitenciarelor, inclusiv instituțiile subordonate – **3 demersuri** în care s-a solicitat intentarea procedurii disciplinare în privința persoanelor cu funcții de răspundere care au comis încălcări ce au generat lezarea drepturilor și libertăților omului. În toate cazurile au fost inițiate anchete de serviciu în conformitate cu prevederile Legii nr.300 din 21.12.2017 ”cu privire la sistemul administrației penitenciare” în rezultatul cărora persoanele cu funcție de răspundere au fost atenționate strict asupra respectării atribuțiilor de serviciu.

• Ministerul Afacerilor Interne – **2 demersuri** privind intentarea procedurii disciplinare în privința persoanelor cu funcții de răspundere care au comis încălcări ce au generat lezarea drepturilor și libertăților omului. În ambele cazuri au demarat anchete de serviciu și persoanele responsabile au fost atenționate asupra respectării obligațiilor de serviciu.

• Centrul Național Anticorupție – **1 demers** pentru intentarea unei proceduri penale în privința persoanelor cu funcție de răspundere care au comis încălcări ce au generat lezarea drepturilor și libertăților omului. Ca urmare al examinării demersului, n-au fost stabilite semne de comitere a unei contravenții sau infracțiuni din partea persoanelor cu funcții de răspundere și controlul a fost sistat.

• Centrul Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal – **1 demers** pentru intentarea unei proceduri disciplinare sau penale în privința persoanelor cu funcție de răspundere care au comis încălcări care au generat lezarea drepturilor și libertăților omului. În rezultatul examinării demersului a fost inițiată procedura contravențională.

Sesizarea persoanelor cu funcții de răspundere de toate nivelurile asupra cazurilor de neglijență în serviciu, de încălcare a eticii de serviciu, de tergiversare și birocratism (art.25 lit. d) din Legea nr.52 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul))

Conform art.25 lit. d) din Legea nr. 52, Avocatul Poporului este în drept să sesizeze persoanele cu funcții de răspundere de toate nivelurile asupra cazurilor de neglijență în serviciu, de încălcare a eticii de serviciu, de tergiversare și birocratism.

În baza acestei prevederi, în anul 2018 au fost înaintate 3 sesizări:

• **Autoritatea Națională a Penitenciarelor** - 1 demers privind desfășurarea anchetei interne în privința unui caz de neglijență în serviciu. Ca urmare a intervenirii Ombudsmanului Penitenciarul nr.10 Goian a informat Procuratura mun. Chișinău asupra situației privind „curmarea unei tentative de evadare din Penitenciarul nr.10 Goian”.

• **Administrația publică locală** – 1 sesizare privind desfășurarea anchetei interne în privința cazului de neglijență în serviciu care se află în examinare.

• **Consiliul pentru protecția drepturilor copilului Căușeni** -1 sesizare privind desfășurarea anchetei interne în privința cazului de neglijență în serviciu. Ca urmare a intervenirii Ombudsmanului fiind remediată situația.

Pe parcursul anului 2018 la Linia Fierbinte „Telefonul Copilului” din cadrul Oficiului Avocatului Poporului au fost înregistrate **143 de apeluri telefonice**. Din numărul total de apeluri, **140 au parvenit de la adulți și 3- de la copii**. Spre examinare au fost preluate **6 cazuri** dintre care, violență în familie/încălcarea graficului de întrevederi de un părinte /refuzul de a întreține copilul /stoparea indemnizației de tutelă. Este necesar de menționat că de multe ori la Linia Fierbinte „Telefonul Copilului” persoanele, care sună, solicită consultație juridică. Toți cei care au telefonat au primit consultația juridică solicitată și asistența necesară.

**Apeluri parvenite la Linia Fierbinte „Telefonul Copilului”
pentru perioada 01.01.2018 – 31.12.2018**

Dreptul pretins încălcat	Adult	Copil	Urban	Rural	Total
Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică	2		2		2
Libertatea individuală și siguranța persoanei					
Dreptul la apărare	11		7	2	11
Dreptul la libera circulație					
Dreptul la viață intimă, familial și privată	37	1	30	8	38
Inviolabilitatea domiciliului	1			1	1
Secretul corespondenței					
Libertatea creației	1		1		1
Dreptul la informație	4		2	2	4
Dreptul la învățătură	20	1	10	11	21
Dreptul la ocrotirea sănătății	3		3		3
Dreptul la muncă	1			1	1
Dreptul la proprietate privată și protecția acesteia	3		2	1	3
Dreptul la asistență și protecție socială	27	1	14	14	28

Protecția familiei și a copiilor orfani	9		5	4	9
Dreptul la petiționare	1			1	1
Dreptul la opinia copilului	1			1	1
Protejarea de abuz și neglijare	18		11	7	18
Tortura și privarea de libertate	1		1		1
Total -- 143					

MANAGEMENTUL RESURSELOR UMANE

Structura și potențialul uman al echipei Oficiului Avocatului Poporului

Sub aspect structural, Oficiul Avocatului Poporului este constituit din Avocatul Poporului și adjuncții săi, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, Secretarul general, subdiviziunile structurale cu statut de direcții, secții, servicii și reprezentanțe teritoriale. Conducerea generală a Oficiului este exercitată de către Avocatul Poporului. Activitatea organizatorică și administrativă a Oficiului este condusă de către Secretarul general.

Potrivit art. 34 din Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) nr. 52 din 03.04.2014, Oficiul Avocatului Poporului acordă asistență organizatorică, juridică, informațională și tehnică Avocatului Poporului în vederea exercitării de către acesta a atribuțiilor sale. În teritoriu, activitatea este desfășurată prin cele 4 reprezentanțe: Reprezentanța Bălți, Reprezentanța Cahul, Reprezentanța Comrat, Reprezentanța Varnița.

Prin Legea nr. 164 din 31.07.2015 pentru aprobarea Regulamentului de organizare și funcționare a Oficiului Avocatului Poporului, a fost aprobat efectivul-limită al instituției în număr de 65 de unități. Efectivul-limită poate fi modificat de Parlament la propunerea motivată a Avocatului Poporului.

În anul 2018 a fost modificată structura organizatorică a instituției, a fost aprobat și pus în aplicare un nou stat de personal. Actualmente, structura organizatorică cuprinde:

Subdiviziuni structurale:

1. Direcția politici publice și legislație;
2. Direcția monitorizare și raportare;
3. Direcția prevenirea torturii;
4. Direcția drepturile copilului;
5. Direcția gestionarea și investigarea cererilor;
6. Direcția promovarea drepturilor omului și comunicare;
7. Secția financiar-administrativă;
8. Serviciul audit intern;
9. Serviciul suport management intern;
10. Serviciul resurse umane;
11. Serviciul juridic;
12. Serviciul secretariat.

Subdiviziuni teritoriale:

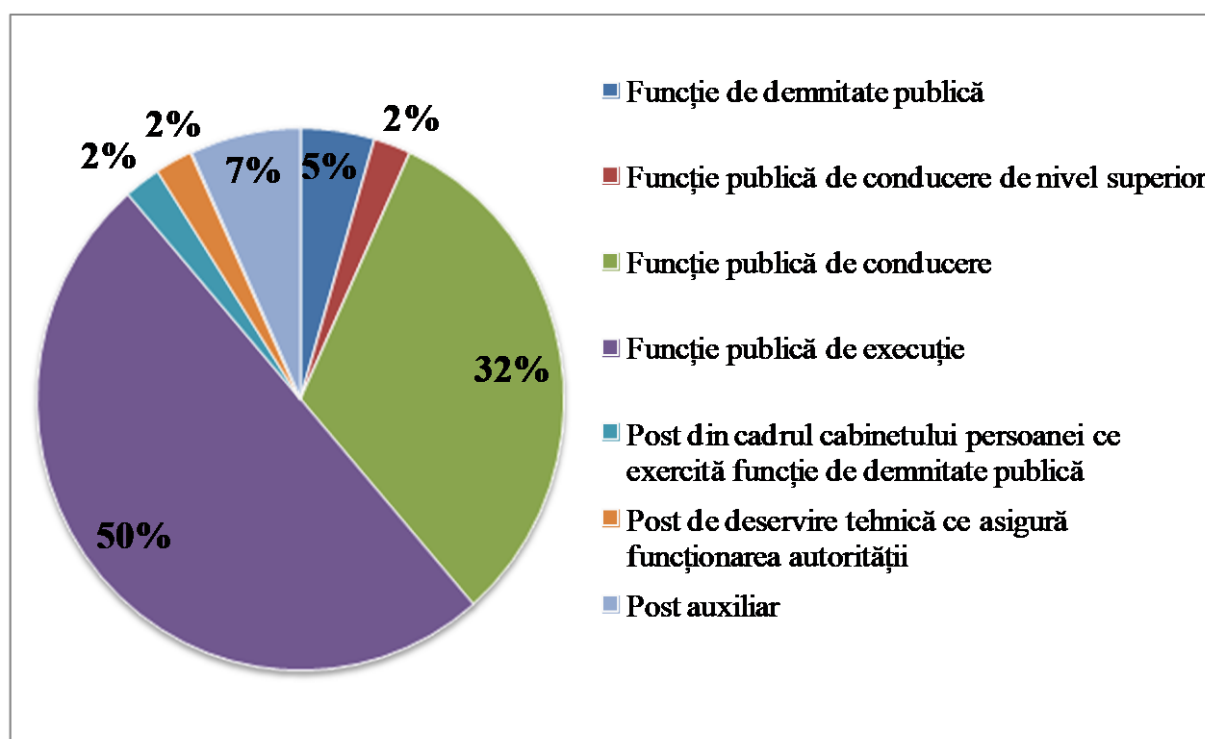
1. Reprezentanța Bălți;
2. Reprezentanța Cahul;
3. Reprezentanța Comrat;
4. Reprezentanța Varnița.

La sfârșitul anului 2018 în cadrul Oficiului Avocatului Poporului își desfășurau activitatea 44 de angajați. Personalul Oficiului este compus din funcționari publici, personal încadrat în cabinetul Avocatului Poporului, personal de deservire tehnică și alt personal.

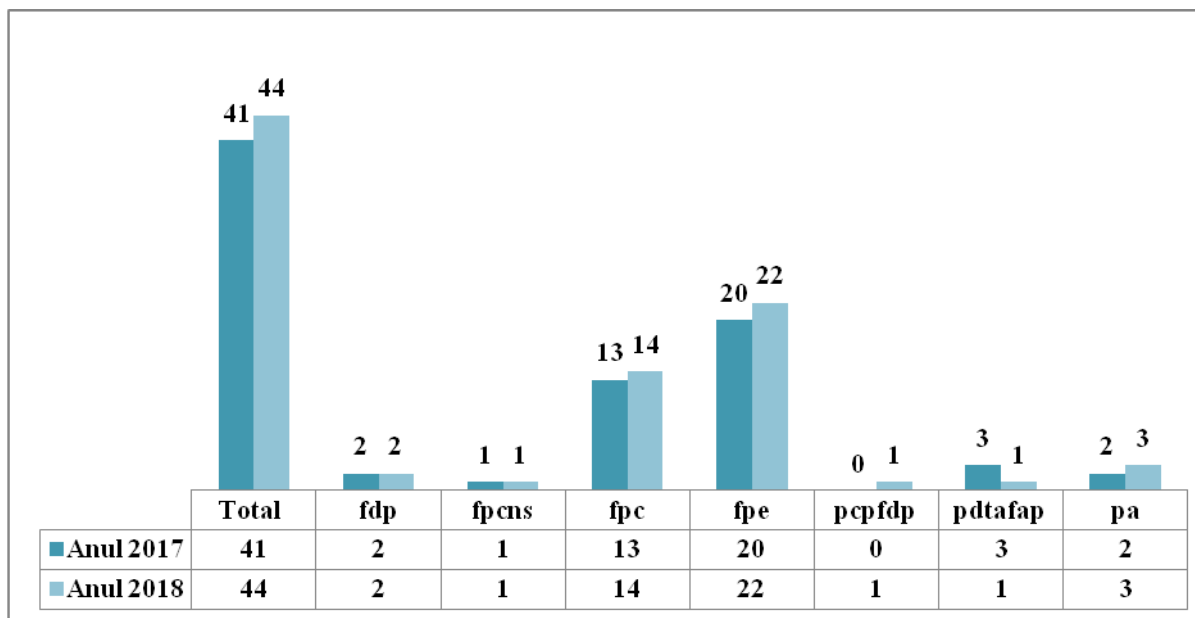
Structura personalului pe categorii socio-profesionale

Categoria funcției publice/ postului	Numărul persoanelor în anul 2018
Persoane cu funcție de demnitate publică (fdp)	2
Funcționari publici de conducere de nivel superior (fpcns)	1
Funcționari publici de conducere (fpc)	14
Funcționari publici de execuție (fpe)	22
Personal încadrat în cabinetul Avocatului Poporului (pcpfdp)	1
Personal de deservire tehnică ce asigură funcționarea autorității (pdtafap)	1
Personal auxiliar (pa)	3
Total	44

Structura funcțiilor și posturilor din cadrul Oficiului Avocatului Poporului

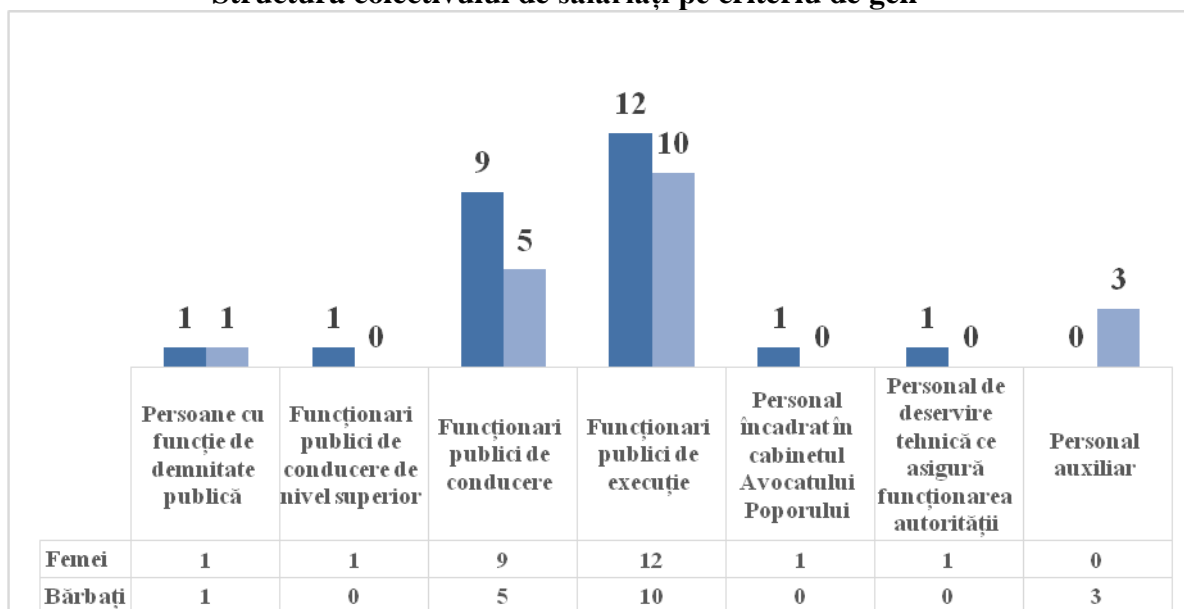

Analiza asigurării Oficiului Avocatului Poporului cu resurse umane presupune analiza dinamică a efectivului de salariați pe total și pe categorii, anul 2018 în raport cu anul 2017:

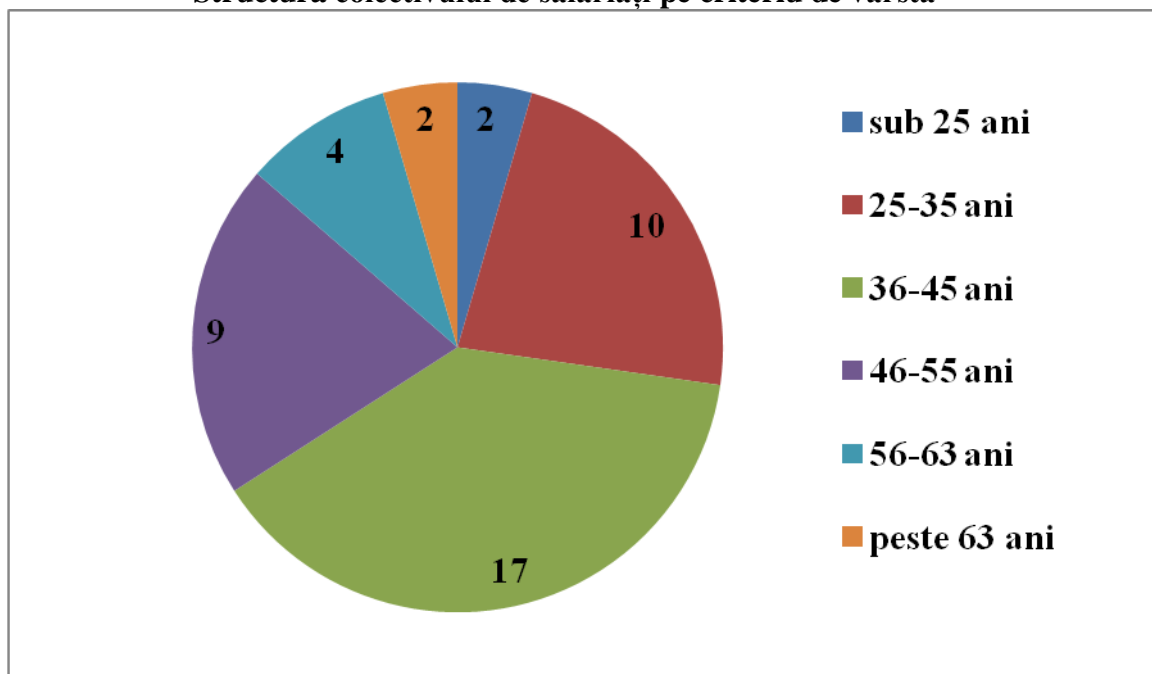
Analiza structurii colectivului de angajați se evidențiază faptul că, potrivit structurii pe gen, în cadrul instituției predomină femeile, numărul acestora fiind de 25 față de 19 bărbați.

Structura colectivului de salariați pe criteriu de gen

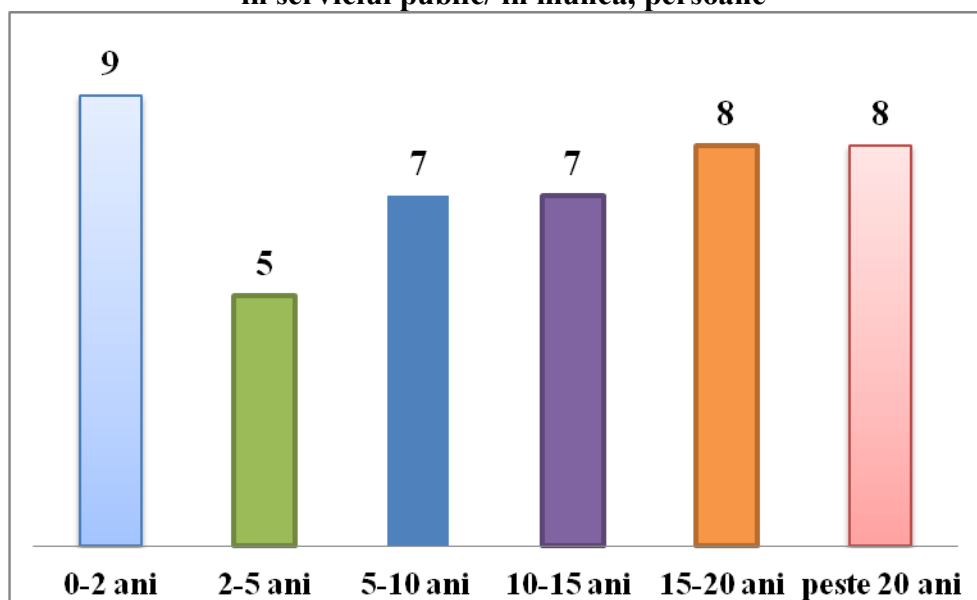

Analiza structurii colectivului angajaților pe vârstă arată o dominare din punct de vedere numeric a persoanelor aflate în intervalul de vârstă de 35-45 ani.

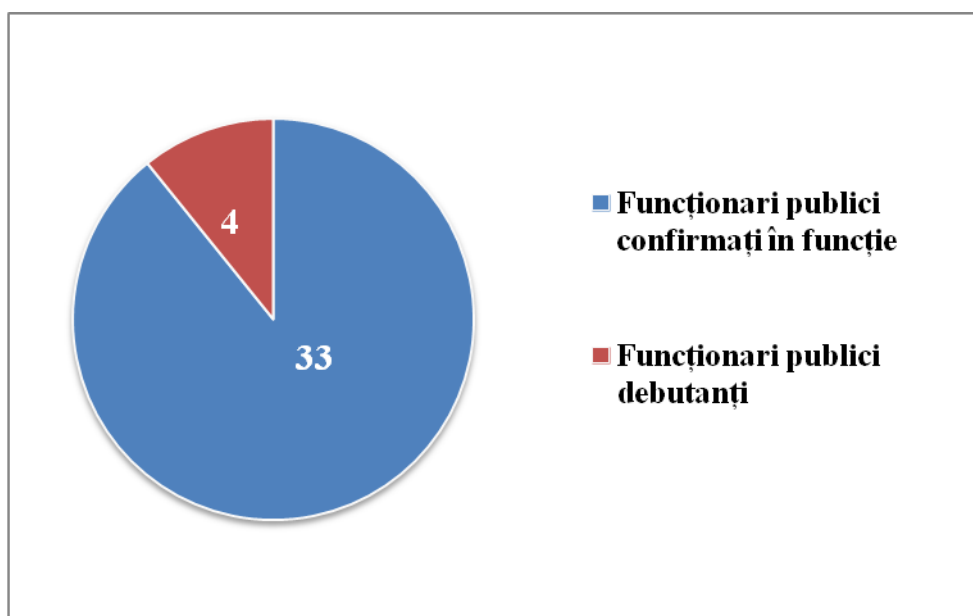
Structura colectivului de salariați pe criteriu de vârstă

Structura colectivului de angajați pe criteriu de vechime în serviciul public/ în muncă, persoane

În cadrul Oficiului Avocatului Poporului sunt angajați 37 de funcționari publici, dintre care 33 dețin grade de calificare, iar 4 sunt funcționari publici debutanți.

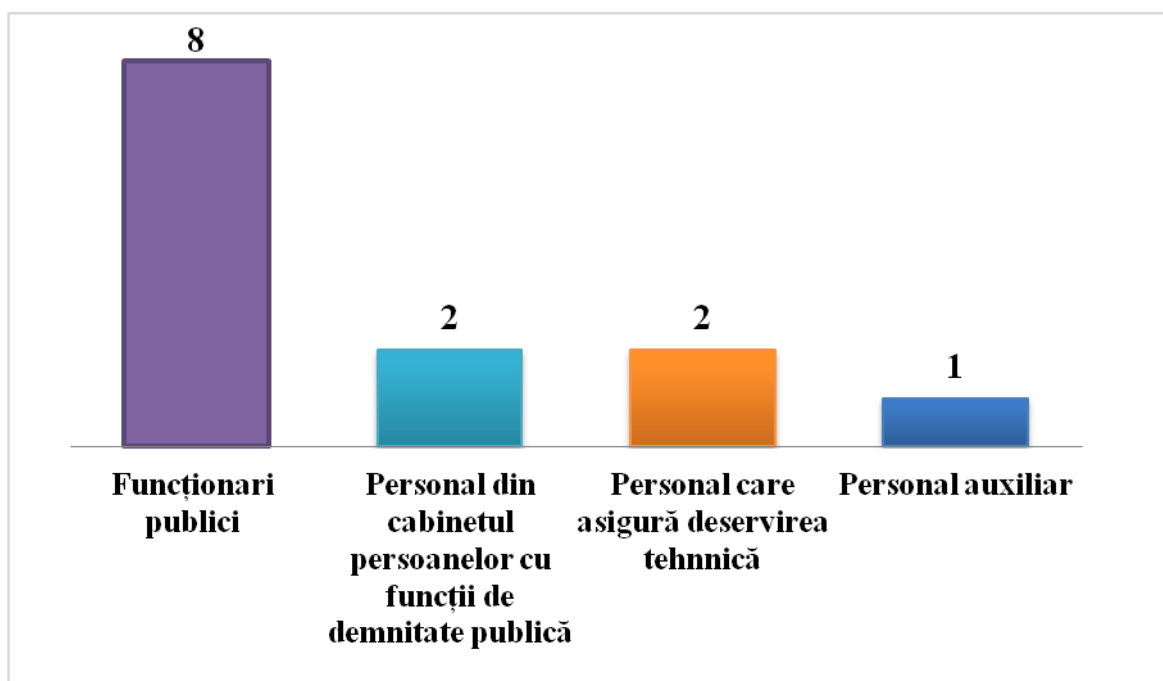
Ocuparea funcțiilor publice este realizată în conformitate cu prevederile Legii nr. 158 din 04 iulie 2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public, ale Hotărârii Guvernului nr. 201 din 11 marie 2009 privind punerea în aplicarea a prevederilor Legii nr. 158-XVI din 04 iulie 2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public.

Angajarea personalului pe alte categorii socio-profesionale este realizată în conformitate cu legislația din domeniul dreptului muncii.

În anul 2018 au fost inițiate și desfășurate 10 concursuri pentru ocuparea funcțiilor publice vacante/ temporar vacante; 3 concursuri din cele 10 anunțate au fost în imposibilitatea realizării integrale: 1 – din motivul lipsei candidaților, 2 – competențele/ capacitățile candidaților erau insuficiente pentru ocuparea funcțiilor publice.

Astfel, în perioada de referință au fost numite/angajate 13 persoane, dintre care:

- prin concurs, au fost numiți 8 funcționari publici – 1 funcționar public de conducere și 7 funcționari publici de execuție, 4 dintre aceștia fiind funcționari publici debutanți;
- în conformitate cu prevederile Legii nr.80 din 07 mai 2010 cu privire la statutul personalului din cabinetul persoanelor cu funcții de demnitate publică, au fost numite 2 persoane în Cabinetul Avocatului Poporului pentru drepturile copilului (cu statut de serviciu);
- au fost angajate 2 persoane care asigură deservirea tehnică a instituției;
- 1 persoană a fost angajată la categoria personalului auxiliar.

Pe parcursul anului 2018 au fost încetate raporturile de serviciu/muncă prin demisie, concediere, eliberare din funcție 11 persoane, astfel rata de fluctuație a personalului, pe parcursul anului 2018, a constituit 25%.

Formarea profesională a angajaților sporește nivelul de realizare a misiunii/obiectivelor strategice ale autorității publice.

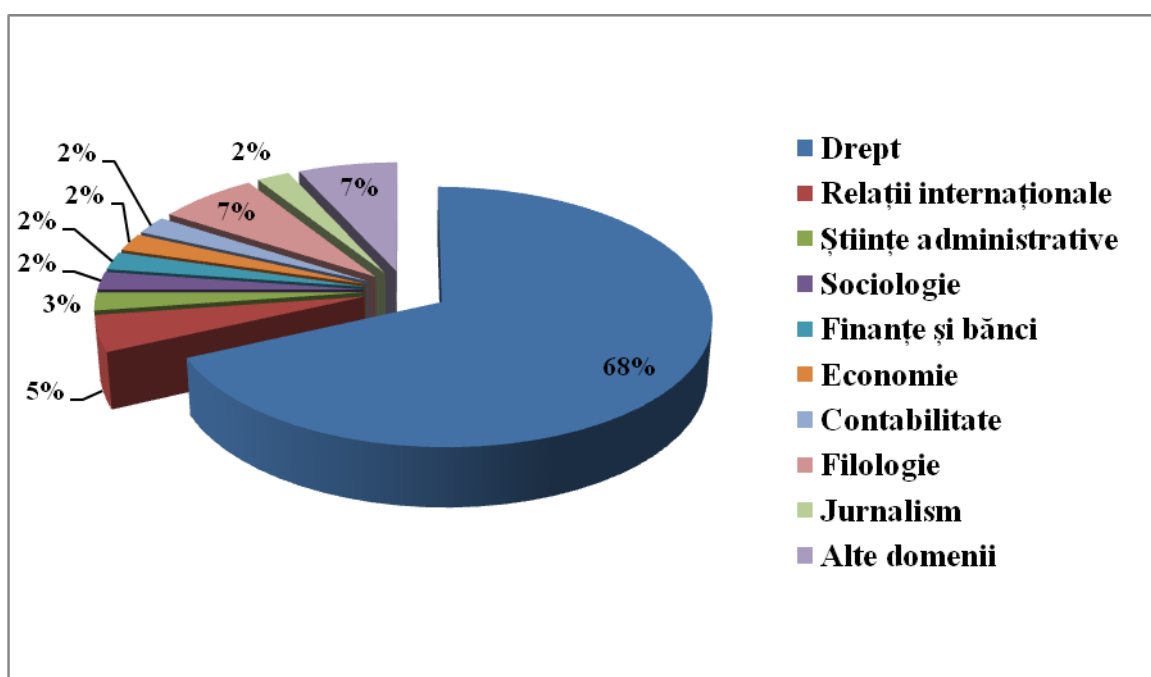
Dezvoltarea instituțională a Oficiului Avocatului Poporului, îmbunătățirea procedurilor și a sistemelor de lucru depinde, în mare măsură, de formarea inițială a salariaților și dezvoltarea profesională continuă a acestora.

În cadrul Oficiului Avocatului Poporului, din numărul categoriilor funcțiilor/posturilor, doar personalul auxiliar are studii în învățământul profesional tehnic, celelalte categorii au studii superioare de licență, ciclul I și studii superioare de master, ciclul II:

Numărul angajaților cu domeniul de formare profesională în învățământul profesional tehnic	Numărul angajaților cu un singur domeniu de formare profesională în învățământul superior	Numărul angajaților cu mai multe domenii de formare profesională în învățământul superior	Numărul angajaților cu domeniu de formare profesională în învățământul superior de licență și master	Numărul angajaților cu mai multe domenii de formare profesională în învățământul superior de licență și master
2	17	1	22	2

În funcție de domeniul de formare profesională, clasamentul statuează:

Nr. crt.	Domeniul de formare profesională, ciclul I – studii superioare de licență	Numărul angajaților
1.	Drept	30
2.	Relații internaționale	2
3.	Științe administrative	1
4.	Sociologie	1
5.	Finanțe și bănci	1
6.	Economie	1
7.	Contabilitate	1
8.	Filologie	3
9.	Jurnalism	1
10.	Alte domenii	3

Procesul de dezvoltare profesională continuă în cadrul Oficiului Avocatului Poporului este organizat și desfășurat conform următoarelor principii:

- respectarea dreptului funcționarului public la dezvoltarea profesională;
- obligativitatea perfecționării profesionale;
- orientarea spre necesitățile de instruire;
- descentralizarea procesului de dezvoltare profesională continuă;
- liberalizarea serviciilor de instruire.

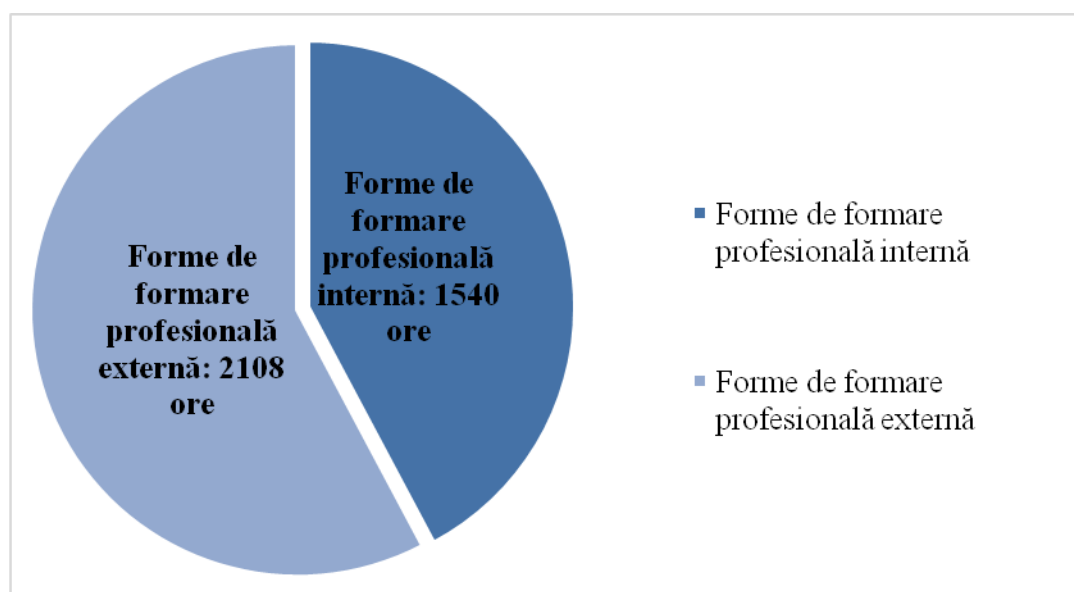
Dezvoltarea profesională continuă a angajaților Oficiului Avocatului Poporului se realizează prin activități de instruire de diferite tipuri și forme, în vederea aprofundării și

actualizării cunoștințelor, dezvoltării abilităților și modelării atitudinilor/comportamentelor necesare pentru exercitarea eficientă a atribuțiilor de serviciu.

Pregătirea profesională este activitatea desfășurată în scopul însușirii de cunoștințe teoretice și deprinderi practice în măsură să asigure îndeplinirea de către angajații Oficiului Avocatului Poporului a sarcinilor ce le revin în executarea unei funcții, în special în domeniul drepturilor omului.

Formarea profesională este activitatea cu caracter preponderent informativ, în vederea lărgirii și actualizării cunoștințelor, dezvoltării aptitudinilor și modelării atitudinilor necesare angajaților, pentru creșterea nivelului calitativ al activității lor profesionale.

În anul 2018 Oficiul Avocatului Poporului a motivat și stimulat participarea a 37 de angajați la activități de instruire, în număr de 3648 ore de formare profesională externă (2108 ore) și internă (1540 ore).

Pentru a realiza eficient misiunea/ obiectivele strategice ale autorității publice, Oficiul Avocatului Poporului stabilește cerințe importante față de programele de instruire.

În funcție de necesitățile de dezvoltare profesională ale diferitelor categorii de angajați, sunt stabilite obiective concrete, pentru a căror realizare sunt necesare programe de instruire:

- cu **caracter general**, inclusiv referitor la funcția publică și statutul funcționarului public, oferite, în mare parte, de Academia de Administrare Publică.

- cu **caracter specializat**, în special în domeniul drepturilor omului. Principalii parteneri ai Oficiului Avocatului Poporului în procesul de dezvoltare profesională în domeniul drepturilor omului sunt Consiliul European, Programul Națiunilor Unite pentru

Dezvoltare – în cadrul unor proiecte de dezvoltare instituțională.

Pentru eficientizarea procesului de dezvoltare profesională a angajaților instituției, în anul 2018 a fost elaborat Planul de capacități al Oficiului Avocatului Poporului. Planul de capacități reprezintă documentul prin care au fost stabilite competențele instituționale cheie necesare pentru realizarea eficientă a misiunii Avocatului Poporului/Avocatului Poporului pentru drepturile copilului și a funcțiilor Oficiului Avocatului Poporului.

Pentru a realiza misiunea și funcțiile Instituției Avocatului Poporului sunt decise următoarele 5 competențe instituționale:

1) Competențe de monitorizare și raportare (internă/externă) privind respectarea drepturilor omului din prisma standardelor internaționale;

2) Competențe de influențare a politicilor publice și a cadrului normativ în vederea conformării acestora la standardele internaționale din domeniul drepturilor omului;

3) Competențe de aplicare/dezvoltare a mecanismelor de protecție a drepturilor omului prin abordarea individuală a cazurilor;

4) Competențe de dezvoltare a capacităților grupurilor profesionale și de educare a populației privind drepturile omului;

5) Competențe de comunicare externă cu beneficiarii/partenerii/media în vederea formării parteneriatelor durabile.

Planul de capacități reprezintă documentul de referință în procesele operaționale privind planificarea și asigurarea cu personal profesionist/competent; dezvoltarea și instruirea profesională a personalului; managementul și evaluarea performanței; dezvoltarea carierei și succesiunea managerială.

Planul de capacități poate fi completat și/sau revizuit în funcție de modificările operate la nivelul funcțiilor și atribuțiilor instituției, precum și/sau în raport cu cerințele externe instituite.

Competențele instituționalizate și manifestate de către personalul Oficiului Avocatului Poporului reprezintă un factor esențial în procesul de acreditare internațională a instituției și menținerea statutului A, obținut în anul 2018.

MANAGEMENT FINANCIAR ȘI CONTROL

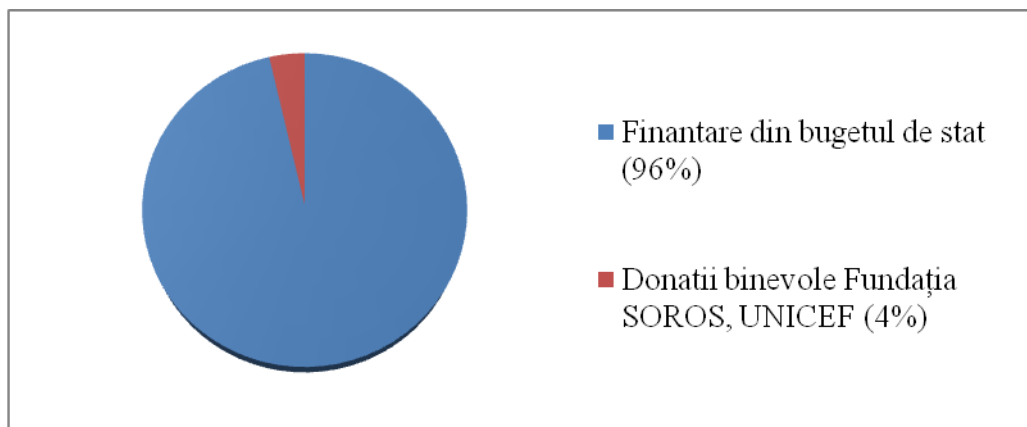
În conformitate cu limitele bugetului aprobat pentru anul 2018, pentru finanțarea activității Oficiului Avocatului Poporului au fost alocate **12458.0 mii lei**. Acestea au fost distribuite pentru acoperirea cheltuielilor la două componente:

- Controlul asupra respectării drepturilor omului - alocații în sumă de – 12062.6 mii lei
- Mecanismul național de prevenire a torturii (7 membri) - alocații în sumă de – 395.4 mii lei.

Suplimentar, pe parcursul anului 2018 instituția a beneficiat de donații voluntare din partea:

- fundației SOROS (suma de 331435.4 lei) pentru realizarea proiectului de grant “Managementul reținerii și detenției în Inspectoratele de Poliție din Republica Moldova”;
- UNICEF Moldova (suma de 137150 lei) conform acordului de colaborare 2018/09, semnat de către părți la 03.07.2018, cu denumirea “Consolidarea capacităților Avocatului Poporului pentru drepturile copilului de monitorizare și raportare a situației și a nevoilor copiilor din grupurile vulnerabile din Republica Moldova”.

Finanțarea Oficiului Avocatului Poporului, anul 2018

Nivelul de executare a bugetului OAP la situația 31.12.2018 este de 90,8 %. Executarea pe fiecare linie bugetară este reprezentată astfel:

Denumirea cheltuielilor pe componente	Planificat, mii lei	Executat, mii lei	% executare
Controlul asupra respectării drepturilor omului			
Cheltuieli de personal	6939.5	6903.1	99,6
Bunuri și servicii	3796.1	3183.0	83,9
Taxe de membru în organizații internaționale	96.1	87,7	91,3
Procurarea mijloacelor fixe și a materialelor circulante	1699.5	1410.3	83,0
Total pe componenta	12531,2	11584,0	92,4
Mecanismul național de prevenire a torturii			

Bunuri și servicii	56,5	-	0
Salarizarea membrilor Consiliului MNPT	291,7	124,2	42,6
Stocuri de materiale circulante	47,2	25,5	54,0
Total pe componentă	395,4	149,7	37,9
TOTAL	12926,6	11733,7	90,8

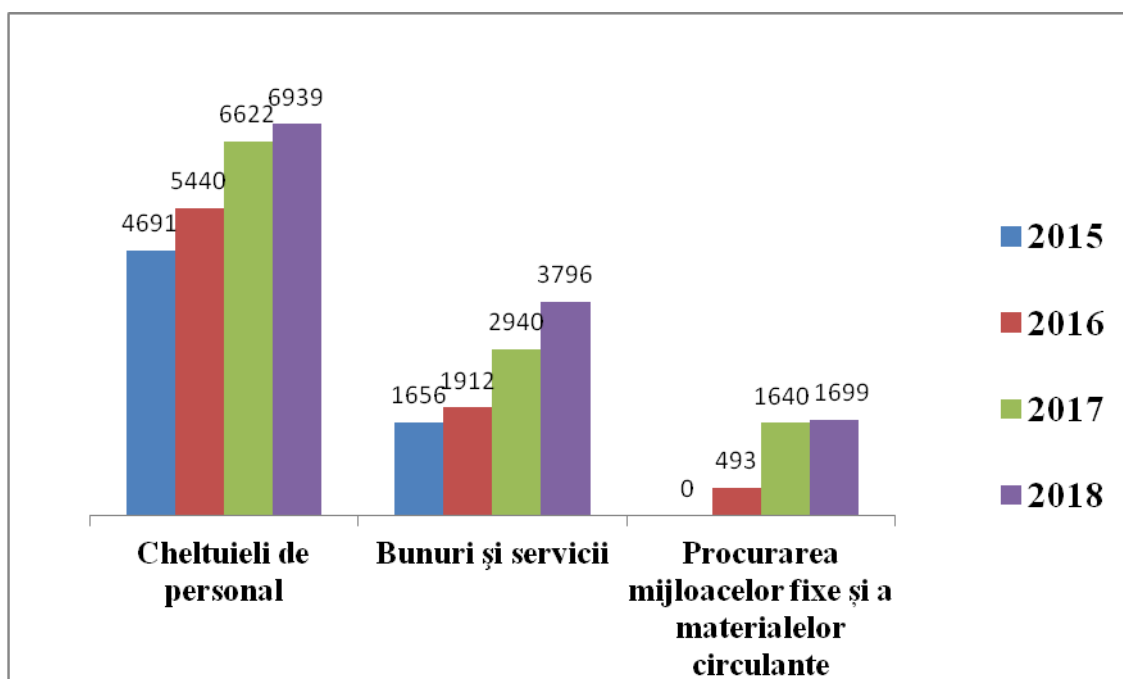
Pe parcursul anului finanțarea activităților și a necesităților instituției s-a efectuat în mod operativ, în decurs de câteva zile calendaristice, astfel că toate plățile către angajați, bugetul de stat, datoriile față furnizori au fost efectuate în termenii stabiliți. Atât pe parcursul anului, cât și la finele anului, datoriile cu termen de achitare expirat nu sunt.

Este de menționat faptul că în anul 2018 a crescut semnificativ volumul alocațiilor pentru finanțarea instituției și totodată s-au majorat alocațiile pentru finanțarea activităților realizate de Avocatul Poporului și Avocatul Poporului pentru drepturile copilului în exercitarea atribuțiilor prevăzute de Legea nr. 52 de la 6,4 milioane lei în anul 2015 la 12,9 milioane în anul 2018 sau cu 101,7%.

În dinamică această majorare este reprezentată astfel:

Denumirea alocații, mii lei	2015	2016	2017	2018
Controlul asupra respectării drepturilor omului				
Cheltuieli de personal	4691.7	5440.2	6622.3	6939.5
Bunuri și servicii	1656.5	1912.3	2940.2	3796.1
Procurarea mijloacelor fixe și a materialelor circulante		493.7	1640.3	1699.5
Taxe de membru în organizații internaționale	62.5	116.8	95.6	96.1
Total pe componenta	6410.7	7963	11298.4	12531.2
Mecanismul național de prevenire a torturii				
Bunuri și servicii		436.6	5	56.5
Salarizarea membrilor Consiliului MNPT		83.5	118.3	291.7
Procurarea mijloacelor fixe și a materialelor circulante			131.1	47.2
Total pe componenta	0	520.1	254.4	395.4
Total alocații	6410.7	8483.1	11552.8	12926.6

Finanțarea Oficiului Avocatului Poporului în dinamică (mii lei)

Majorarea alocațiilor pentru instituție a contribuit la îmbunătățirea situației financiare a instituției precum și la faptul că, în urma acreditării, instituția a primit *statutul A*, deoarece, conform Principiilor de la Paris, una din condițiile de acordarea *statutului A* unei instituții de promovare și apărare a drepturilor omului este autonomia financiară suficientă a acesteia.

Pe parcursul anului 2018 Oficiul Avocatului Poporului a avut cheltuieli în sumă de 12271,6 mii lei. Acestea pot fi grupate în trei grupe mari și anume:

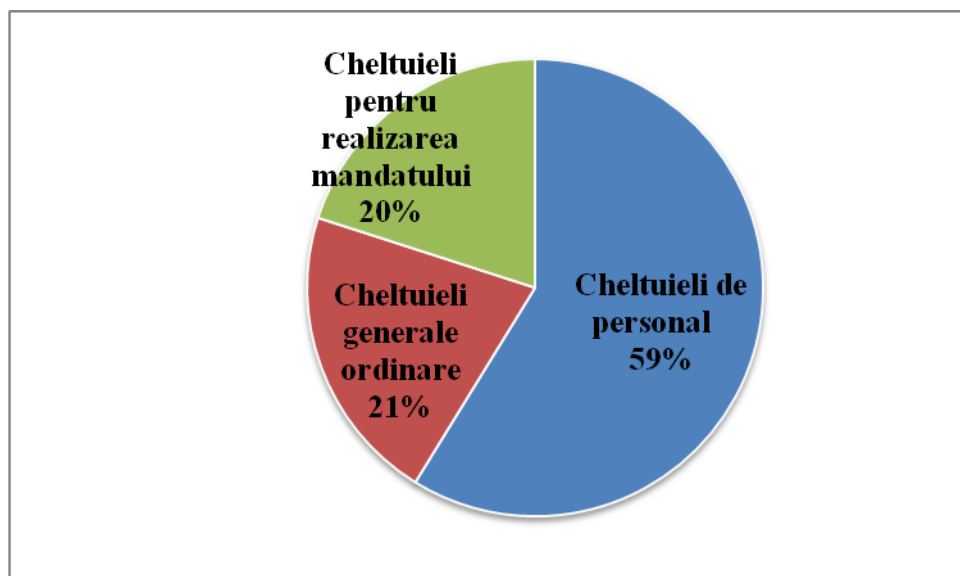
➤ **Cheltuieli de personal** - constituie circa 59 % din totalul cheltuieli (retribuirea muncii angajaților, plata contribuțiilor și primelor obligatorii în bugetul de stat, achitarea indemnizațiilor în folosul angajaților conform prevederilor legale). Salarizarea angajaților se efectuează conform prevederilor legale în sistemul bugetar;

➤ **Cheltuieli generale ordinare pentru activitate** - circa 21% în total cheltuieli (întreținerea sediului instituției - energie electrică, termică, apă, pază, servicii de locațiune, de reparații, curățenie, asigurarea logistică a locurilor de muncă cu mobilier, tehnică, rechizite de birou, ș.a.)

➤ **Cheltuieli pentru realizarea mandatului Avocatului Poporului și al Avocatului Poporului pentru drepturile copilului**, inclusiv Mecanismul național de prevenire a torturii – circa 20% în total cheltuieli (editarea materialelor informative, instruire pentru grupurile-țintă, elaborarea și prezentarea studiilor tematice, procurarea combustibilului pentru efectuarea vizitelor de monitorizare în penitenciare, spitale de psihiatrie, școli, procurarea consumabilelor, materialelor promoționale pentru diverse

activități de promovare, deplasări, achitarea taxelor de membru în organizații internaționale ș.a.).

Distribuirea cheltuielilor Oficiului Avocatului Poporului

Finanțarea suficientă a activităților pe mandat a dus la sporirea vizibilității și credibilității instituției și a contribuit la realizarea Planului anual de activitate al instituției. Volumul alocat de mijloace financiare în anul 2018 a permis instituției să-și acopere necesitățile de întreținere a sediului instituției (energie electrică, termică, apă, pază, servicii de reparații, curățenie ș.a.), retribuirea muncii angajaților și necesarul de mijloace financiare prevăzute pentru realizarea mandatelor Avocatului Poporului și Avocatului Poporului pentru drepturile copilului.

RECOMANDĂRILE AVOCATULUI POPORULUI

Avocatul Poporului reiterează recomandările sale anterioare prin care îndeamnă statul:

- Să continue eforturile de reformare a sistemului de justiție, pentru a asigura accesibilitatea, independența, eficiența, transparența și integritatea acestuia;
- Întreprinderea acțiunilor ferme de implementare a recomandărilor organismelor regionale și internaționale de protecție a drepturilor omului care se referă la sistemul de justiției și care au fost expuse mai sus;
- Adoptarea legislației comprehensive care să incrimineze infracțiunile săvârșite din ură, în corespundere cu prevederile Convenției ONU privind Eliminarea Discriminării Rasiale.
- Să aplice măsurile alternative arestului preventiv astfel, încât acesta să fie aplicat în calitate de măsură excepțională;
- Să dezvolte măsurile alternative arestului preventiv;
- Să sporească competența profesională a sistemului judiciar, pentru a îmbunătăți motivarea deciziilor adoptate.
- Avocatul Poporului recomandă autorităților să țină cont de recomandările partenerilor de dezvoltare privind realizarea dreptului la vot.
- Avocatul Poporului recomandă autorităților să îndeplinească recomandările Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, Rec(2018)11 privind pluralismul media și transparența proprietății mass-media (creșterea gradului de transparență în ceea ce privește proprietatea asupra mass-mediei și reducerea concentrării proprietății asupra mass-mediei);
- Avocatul Poporului recomandă autorităților să asigure implementarea Codului serviciilor media audiovizuale al Republicii Moldova, Concepției naționale de dezvoltare a mass-media din Republica Moldova, Legii privind atragerea investițiilor străine în domeniul producției de film și alte opere audiovizuale și a Concepției securității informaționale a Republicii Moldova în spiritul tradițiilor europene și în corespundere cu recomandările partenerilor internaționali ai Republicii Moldova;
- Avocatul Poporului recomandă autorităților să continue procesul de perfecționare a cadrului legal privind mass-media și să adopte Legea cu privire la publicitate, să modifice Legea privind accesul la informație, Legea cu privire la libertatea de exprimare, Legea privind protecția datelor cu caracter personal în urma unor consultări corespunzătoare cu societatea civilă;

- Să îndeplinească recomandările Consiliului ONU pentru drepturile omului către statele membre din Rezoluția nr. 39/6, privind „Securitatea jurnaliștilor” din 27 septembrie 2018;
- Să îndeplinească recomandările Comitetului de Miniștri al CoE - CM/Rec(2016)4[1], din 30 aprilie 2014 cu privire la protecția și securitatea jurnaliștilor și altor actori media;
- Să adopte în regim de urgență setul proiectelor de legi cu privire la crimele de ură și prejudecată (conform listei criteriilor protejate de legislația internă și CEDO) și să asigure aplicarea întocmai a acestor prevederi, pentru a preveni noi cazuri de discursuri de ură și prejudecată;
- Să investigheze prompt și eficient toate infracțiunile împotriva jurnaliștilor comise de actori statali sau nestatali, să tragă la răspundere pentru intimidarea, hărțuirea jurnaliștilor, discursul amenințător la adresa lor;
- Să ralieze la standardele și normele europene Legea nr. 133/2011 privind protecția datelor cu caracter personal; Legea nr. 171/1994 cu privire la secretul comercial; Legea nr. 245/2008 cu privire la secretul de stat, cu formularea unor prevederi clare în ceea ce privește categoria de informații care sînt de interes public;
- Să asigure accesul la informații de interes public, inclusiv prin mijloacele electronice moderne, eliminînd practicile de interpretare abuzivă a normelor legale naționale și internaționale privind secretul de stat și comercial, protecția datelor cu caracter personal datele pentru a refuza prezentarea informațiilor solicitate de persoane sau jurnaliști;
- Să asigure instruirea personalului autorităților publice centrale și locale cu privire la asigurarea transparenței și a accesului la informații.
- Avocatul Poporului recomandă ca autoritățile să asigure realizarea libertății întrunirilor așa cum a fost menționat în recomandările sale și de către Comitetul ONU pentru Drepturile Omului: fără restricții nejustificate și obstacole în drept și în practică, și să ia măsuri corespunzătoare pentru a se asigura că organizatorii și participanții la întruniri nu se confruntă cu acte de intimidare, inclusiv interferențe din partea poliției înainte de organizarea întrunirilor.
- Să dezvolte politicile în sănătate adecvate bolilor rare;
- Inițierea controlului asupra resurselor financiare, pentru diagnosticarea timpurie a bolilor rare;

- Să elaboreze metodologia de reabilitare și resocializare a pacienților diagnosticați cu boală rară;
- Elaborarea de către instituțiile medicale de politici și proceduri instituționale pentru respectarea drepturilor pacientului;
- Efectuarea controlului periodic privind respectarea/implementarea de către cadrele medicale și managerii instituțiilor medico-sanitare publice actelor normative în vigoare din domeniul sănătății (legi, ordine, regulamente, protocoale clinice);
- Elaborarea unui cadru normativ eficient pentru investigarea și soluționarea cazurilor de erori medicale și malpraxis;
- Organizarea instruirilor inițiale și continue a lucrătorilor medicali în domeniul legislației medicale și drepturilor omului pentru a asigura respectarea drepturilor pacientului în cadrul realizării actului medical;
- Organizarea și asigurarea instruirii în domeniul comunicării, precum și în vederea educării la pacienți a unui grad mai înalt de responsabilitate pentru starea proprie de sănătate;
- Revizuirea politicilor statului din prisma abordării bazate pe drepturile omului;
- Implementarea recomandărilor organismelor internaționale și regionale de protecție a drepturilor omului.
- Implementarea corespunzătoare a recomandărilor organismelor internaționale de monitorizare a respectării drepturilor omului;
- Implementarea recomandărilor expuse anterior de către Avocatul Poporului în rapoartele sale;
- Asigurarea unui nivel al prestațiilor de asigurări sociale (al pensiei pentru limită de vârstă, al ajutorului de șomaj, indemnizației pentru incapacitate temporară de muncă cauzată de boli obișnuite sau de accidente nelegate de muncă) astfel, încât cuantumul minim al acestora să se echivaleze, cel puțin, cu valoarea minimumului de existență stabilită;
- Se recomandă examinarea oportunității de a ratifica articolul 23 referitor la dreptul persoanelor vârstnice la protecție socială și articolul 30 referitor la dreptul la protecția împotriva sărăciei și a excluderii sociale din conținutul Cartei Sociale Europene (revizuite).
- Stabilirea unui mecanism eficient de implementare și control asupra respectării cerințelor de accesibilitate la toate etapele, de proiectare, autorizare, execuție și exploatare a construcțiilor.

- Implementarea de către autorități a măsurilor de asigurare a accesibilității persoanelor cu dizabilități la infrastructură socială.
- Elaborarea și aprobarea unui mecanism eficient de responsabilizare pentru nerespectarea actelor normative și legislative care garantează dreptul persoanelor cu dizabilități la o infrastructura social accesibilă.
- Revizuirea strategiilor și a politicilor pentru a se asigura respectarea drepturilor persoanelor cu dizabilități;
- Sensibilizează publicului cu privire la problemele legate de drepturile persoanelor cu dizabilități;
- Asigurarea participării persoanele cu dizabilități la elaborarea politicilor și a legilor care îi vizează;
- Implementarea recomandărilor organismelor internaționale de protecție a drepturilor omului în domeniul asigurării drepturilor persoanelor cu dizabilități.
- Este necesară ajustarea legislației astfel încât să fie eliminate toate barierele cu care se confruntă cetățenii la înregistrarea nașterilor, astfel încât toți copiii să fie înregistrați imediat, indiferent de regiunea în care el sa născut.
- Executivul trebuie să perfecționeze cadrul normativ existent în domeniile eliberării documentelor de stare civilă, actelor de identitate, precum și determinării cetățeniei Republicii Moldova pentru locuitorii din stânga Nistrului.
- Statul trebuie să încurajeze activitatea organizațiilor societății civile și a grupurilor de inițiativă în localitățile din stânga Nistrului și să elaboreze mecanisme clare de protecție a persoanelor care desfășoară activități de promovare și apărare a drepturilor omului în localitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului și mun. Bender (Transnistria).
- Guvernul urmează să întreprindă măsuri îndreptate spre intensificarea dialogului în domeniul drepturilor omului la nivel de experți pentru problemele drepturilor omului din localitățile din stânga Nistrului.
- Avocatul Poporului reiterează importanța implementării recomandărilor internaționale privind protecția drepturilor omului care se referă la regiunea din stânga Nistrului și mun. Bender.
- Avocatul Poporului recomandă autorităților să depună toate eforturile pentru a institui și implementa un program de educație și instruire în domeniul drepturilor omului, conform standardelor internaționale, și cu preluarea bunelor practici în acest domeniu ale altor țări.

RECOMANDĂRILE AVOCATULUI POPORULUI ÎN DOMENIUL PREVENIRII TORTURII

- Avocatul Poporului recomandă ANP și IGP să implementeze corect și conform sugestiilor CPT conținutul examinărilor medicale în special, în partea ce ține de alegații de rele tratamente în detenție sau la reținere. ANP va integra recomandările CPT în întreg sistemul penitenciar, ca fiind specifice subdiviziunilor sale.
- Avocatul Poporului recomandă ANP și IGP să-și reajusteze normele interne cu privire la transportarea, escortarea persoanelor deținute conform standardelor internaționale în contextul implementării reformelor inițiate. Pe parcurs, Oficiul Ombudsmanului va monitoriza condițiile de transportare a deținuților, în vederea corespunderii criteriilor evidențiate.
- Avocatul Poporului recomandă Guvernului Republicii Moldova executarea hotărârilor Curții Europene. La fel se recomandă a aplica concluziile Curții în cadrul politicilor publice privind reforma sectorului justiției și a sistemului penitenciar și al poliției.
- ANP/ Guvernul/ Procuratura Generală trebuie să identifice o soluție pentru a asigura un climat favorabil de muncă, precum și mecanisme de protecție a angajaților.
- ANP trebuie să intensifice urgent eforturile în scopul prevenirii și represiunii actelor de violență și intimidare dintre deținuți, acordându-se o atenție deosebită cauzelor și originii fenomenului; să întreprinde măsurile necesare, astfel încât personalul penitenciarului să nu se mai bazeze pe ierarhia informală din rândul deținuților pentru a menține ordinea și securitatea; să întreprindă măsuri necesare pentru a garanta ca dreptul deținuților de a depune plângeri să fie efectiv, asigurând, totodată, ca aceste plângeri să nu provoace presiuni din partea personalului penitenciarului; să demareze o examinare aprofundată a efectivului, în special, serviciului securitate, și a revedea numărul unităților de personal al instituției penitenciare în scopul extinderii acestuia și asigurării numărului corespunzător al personalului de supraveghere; să întreprindă măsuri în scopul de a instrui personalul instituției penitenciare în materia securității și siguranței, inclusiv conceptul securității dinamice, aplicarea forței și mijloacelor de constrângere și confruntarea deținuților violenți, luând în considerație tehnicile preventive și de neutralizare, precum sunt negocierea și medierea.
- ANP trebuie să elaboreze și aprobe programul de reducere a violenței în mediul penitenciar, stabilit prin Ordinul ANP nr.82 din 14 iunie 2018. La fel, ANP urmează

să-și planifice activități de instruire a angajaților secțiilor de siguranță, regim penitenciar și reintegrare socială.

- Autoritățile penitenciare trebuie să ofere deținutului tratamentul corespunzător afecțiunii de sănătate cu care a fost diagnosticat și care a fost prescris de către un medic competent, iar în ipoteza unor divergențe cu privire la tratamentul necesar, pentru a asigura în mod adecvat sănătatea deținutului, ar putea fi necesară pentru autoritățile penitenciare, în scopul conformării obligațiilor pozitive degajate de art.3 CEDO, obținerea recomandărilor suplimentare de la un specialist/expert de profil; să asigure controlul/examinarea medical(ă) a tuturor deținuților la sosirea în penitenciar, acordând o atenție deosebită: semnelor unor boli psihice grave; factorilor de risc de suicid; istoricul și semnele dependenței de alcool sau droguri și simptome ale abstenenței; boli contagioase; dizabilități mentale sau fizice; să asigure controlul/examinarea medical(ă) a deținuților fără întârzieri nejustificate și luarea măsurilor imediate pentru protejarea sănătății deținuților.
- Avocatul Poporului susține că ANP urmează să aprobe procedură operațională clară și unitară pentru medici/ personalul medical în conformitate cu recomandările actorilor vizați, privind identificarea și raportarea situației sanitaro-igienice în toate spațiile locative, de deservire, băii, cantinei, secțiilor medicale, depozitelor, etc. Rapoartele medicilor urmează a fi analizate aprofundat și serios de directorii de penitenciare.
- Autoritățile penitenciare trebuie să se asigure că diagnosticul și îngrijirea medicală în privința deținuților sunt prompte și adecvate, iar lipsa furnizării alimentației în conformitate cu indicii nutriționali cantitativi și calitativi și cerințele specifice ale afecțiunilor de sănătate poate pune în pericol starea de sănătate a persoanei; să întreprindă prompt măsurile necesare identificării și evidenței comprehensive a deținuților ce au necesități speciale în favoarea unui regim alimentar/diete speciale determinate de afecțiuni de sănătate, celor care au preferințe în favoarea unei diete speciale, cum ar fi, vegetarienii, sau celor care au exigențe speciale prefigurate de motive religioase; regimul alimentar/dieta specială nu poate fi echivalată/asociată cu rația alimentară suplimentară;
- Autoritățile penitenciare: să întreprindă măsuri decisive și efective în scopul prevenirii și diminuării, traficului, consumului și proliferarea necontrolată de substanțe psihotrope sau stupefiante, precursorilor, etnobotanicilor, analoagelor acestora și altor substanțe ilegale, în instituțiile penitenciare și să acorde o atenție sporită evaluării stării de sănătate și proceselor privind stabilirea și administrarea

dozei optime individuale în cazurile ce privesc tratamentul farmacologic cu metadonă al dependenței de opiacee.

- A evita plasarea pacienților cu HIV (alte boli infecțioase) în subsolurile izolatoarelor din cadrul instituțiilor penitenciare.
- Ministerul Justiției: să instituie fără întârziere un mecanism pentru liberarea de la aplicarea măsurii preventive sub formă de arest și executarea pedepsei, care să fie aplicabil tuturor deținuților, indiferent de statutul procesual al persoanei și momentul contracarării bolii. Revizuirea Ordinului nr.331 este imperios necesară. Plasarea în detenție a preveniților cu maladii grave trebuie să fie evitată. ANP să faciliteze accesul la comisiile medicale, care decid eliberarea persoanei.
- IGP trebuie să aplice în practică cele 3 proceduri standard de operare și să adapteze mecanismele de asigurare a drepturilor și libertăților persoanei la reținere. Procedura și procesul reținerii urmează a fi uniformizate. Sudiviziunile teritoriale ale IGP trebuie să evite întocmirea formală a documentelor. La fel, practica reținerii de facto și de jure trebuie reglementată, astfel încât, termenul reținerii să nu depășească 3 ore.
- Instanțele de judecată trebuie să supravegheze legalitatea detenției peste 6 luni a străinilor (propriile încheieri de plasare). BMA urmează să elibereze minorul din custodie. BMA este încurajat să aplice alternative la detenția publică a străinilor.
- Guvernul trebuie să decidă asupra necesității funcționării comisiilor locale de monitorizare, fie să modifice cadrul legal pe componenta atractivității acestui mandat.

RECOMNADĂRILE AVOCATULUI POPORULUI PENTRU DREPTURILE COPILULUI

- Desfășurarea și promovarea activităților care implică participarea tuturor copiilor în domeniile ce îi vizează;
- Modificarea cadrului normativ și adaptarea la realitățile sociale actuale ce țin de copii pe segmentul libertății de exprimare și libertatea de întrunire;
- Modificarea cadrului normativ privind instituirea sancțiunilor persoanelor/organizațiilor indiferent de statutul juridic și forma de organizare care atrag copii în desfășurarea activităților fără respectarea condițiilor legale;
- Să introducă programe de informare și educare a publicului pentru a crește gradul de conștientizare a publicului larg, a copiilor, a tinerilor, a părinților și a profesioniștilor în ceea ce privește dreptul copiilor și al tinerilor de a participa;
- Să promoveze sprijinul rețelelor de informare în rândul copiilor și tinerilor în vederea construirii capacității lor de a-și exercita dreptul de participare;
- Dezvoltarea mecanismelor de depunere a sesizărilor din partea copiilor;
- Identificarea surselor financiare pentru amenajarea blocurilor sanitare adecvate în toate instituțiile educaționale și asigurarea cu produsele de igienă necesare;
- Asigurarea fiecărei instituții de învățământ cu specialist în psihologie sau psiholog;
- Asigurarea incluziunii sociale/educaționale a copiilor cu dizabilitați, ținând cont aspectele problematice expuse mai sus.
- Identificarea unei proceduri clare privind neadmiterea în instituțiile de învățământ a copiilor nevaccinați și de asigurare a dreptului la educație a copiilor neadmiși în instituțiile de învățământ.
- Fortificarea respectării principiului interesului superior al copilului în asigurarea respectării dreptului la viață a copilului;
- Sporirea cunoștințelor familiilor și comunității cu privire la semnele de pericol pentru viața și sănătatea copilului;
- Crearea/fortificarea serviciilor de planificare familială și de formare a abilităților parentale pentru creșterea și educarea copiilor;
- Implementarea standardelor minime de calitate pentru serviciile de intervenție timpurie;
- Asigurarea realizării screeningului prenatal;
- Dezvoltarea serviciilor medicale de calitate prin asigurarea instituțiilor medicale cu echipament adecvat și instruirea continuă a personalului medical;
- Modificarea politicilor și cadrului legal prietenos creării familiei.

- MSMPS va reevalua politica financiară pe segmentul diagnosticării bolilor rare;
- Prestarea unor servicii calitative copiilor cu boli genetice rare prin instruirea profesioniștilor din sfera medicală și educație;
- Suport în instruirea părinților în terapii și îngrijirea propriilor copii;
- Ministerului Educației, Culturii și Cercetării va asigura respectarea dreptului la educație a copiilor nevaccinați prin aplicarea formelor alternative de educație;
- Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale să intensifice campaniile de promovare a imunizării, în scopul convingerii părinților asupra beneficiilor vaccinării;
- Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, prin instituțiile de resort subordonate, va asigura monitorizarea în perioadele pre și post vaccinare a copiilor;
- Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale va fortifica mecanismul de informare a populației astfel asigurând dreptul pacientului la informare;
- Părinților copiilor care nu sunt vaccinați Ombudsmanul Copilului le reamintește despre obligația prioritară a acestora de a asigura dreptul copilului la sănătate și educație.
- Ministerul Educației, Cercetării și Culturii să elaboreze cadrul legal privind înființarea, funcționarea și evaluarea instituțiilor educaționale timpurii private;
- Cooperarea intersectorială dintre autorități în scopul asigurării accesului tuturor copiilor la învățământul obligatoriu garantat;
- Intensificarea campaniilor de sensibilizare și informare privind fenomenul violenței în școli;
- Fortificarea cooperării tuturor instituțiilor responsabile de prevenire, raportare și monitorizare a cazurilor de abuz, violență, trafic și neglijare a copiilor;
- Intensificarea desfășurării inspecțiilor tematice în instituțiile de învățământ privind verificarea implementării Procedurii de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor de învățământ în cazurile de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului și acordare asistenței necesare.
- Identificarea surselor financiare pentru amenajarea blocurilor sanitare adecvate în toate instituțiile educaționale și asigurarea cu produsele de igienă necesare;
- Asigurarea fiecărei instituții de învățământ cu specialist în psihologie sau psiholog;
- Asigurarea incluziunii sociale/educaționale a copiilor cu dizabilitați, ținând cont aspectele problematice expuse mai sus.

- Identificarea unei proceduri clare privind neadmiterea în instituțiile de învățământ a copiilor nevaccinați și de asigurare a dreptului la educație a copiilor neadmiși în instituțiile de învățământ.
- Sporirea nivelului de siguranță și securitate a copiilor care sunt în custodia sistemului penitenciar;
- Ridicarea nivelului de profesionalism, consolidarea capacităților de comunicare a angajaților din sistemul penitenciar, din domeniul medical și psihologic care interacționează cu copiii;
- Instruirea tuturor angajaților sistemului penitenciar în domeniul drepturilor omului/copilului prin prisma standardelor internaționale.
- Reevaluarea cursurilor de meserii cu consultarea opiniei copiilor astfel, încât acestea să fie atractive și competitive;
- Reevaluarea politicilor bugetare în scopul asigurării cu hrană pentru copii, cu produse de igienă și medicamente a copiilor cu vârsta 0-3 ani și a femeilor însărcinate din instituțiile penitenciare;
- Îmbunătățirea alimentării copiilor deținuți prin îmbogățirea meniului cu fructe și legume.
- Amenajarea spațiilor de joacă adecvate pentru vârsta copiilor, care să le asigure protecție și siguranță;
- Antrenarea copiilor cu vârsta 0-3 ani, în activități de agrement în afara instituției penitenciare;